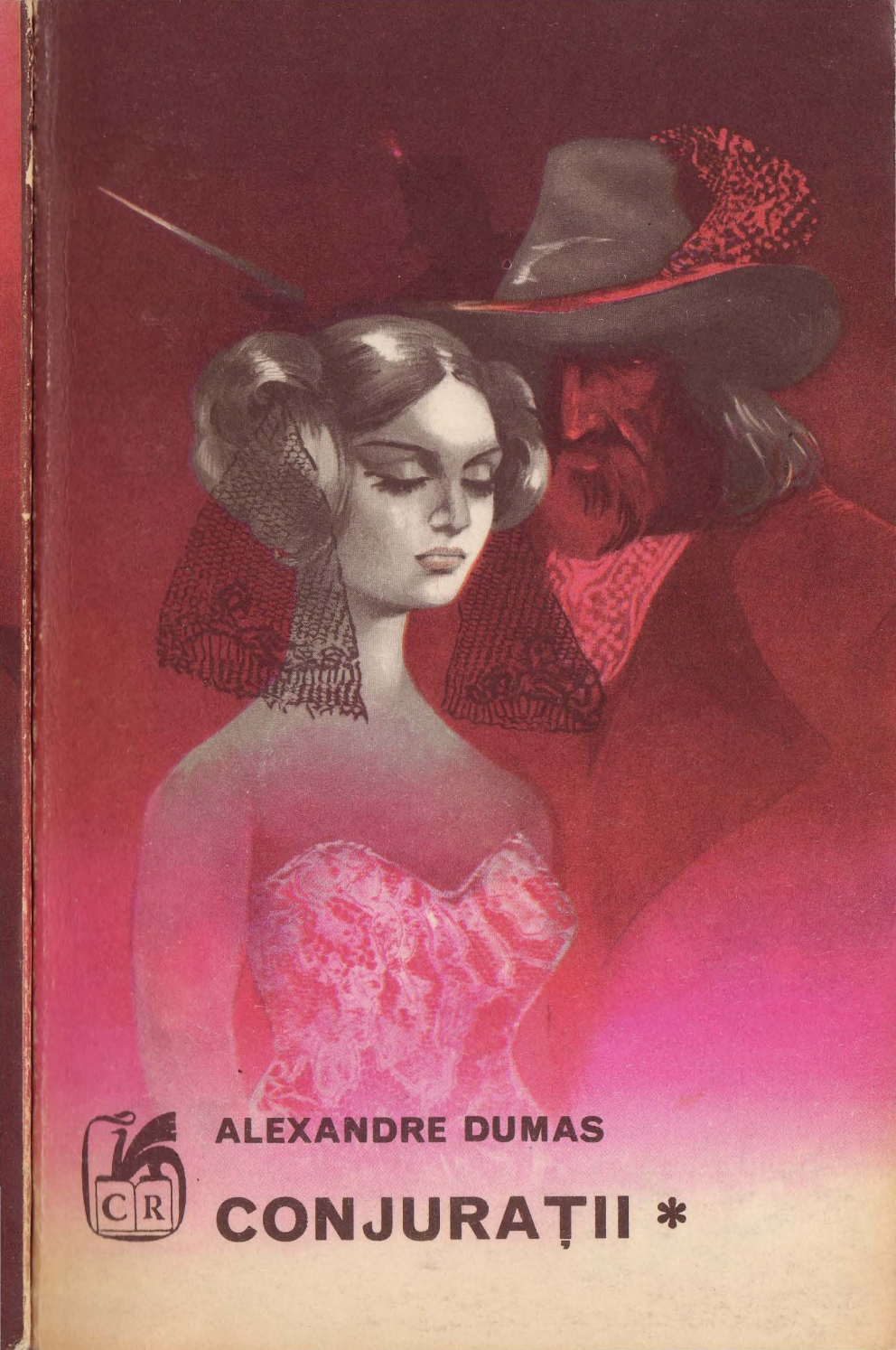

ALEXANDRE DUMAS

CONJURAȚII *

ALEXANDRE DUMAS

CONJURAŢII

Volumul I

În românește de
COSTACHE POPA

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

CUVÎNT CĂTRE CITITOR

Să tot fie aproape un an de cînd vechiul meu prieten Jules Simon, autorul volumului *Îndatorire*, veni să-mi ceară să-i fac un roman pentru publicația *Gazeta pentru toți*.

Îi povestii un subiect de roman pe care îl aveam în cap. Subiectul i se potrivea. Semnarăm înțelegerea pe loc.

Acțiunea se petrecea între 1791 și 1793 și primul capitol se începea la Varennes în seara arestării regelui.

Numai că, oricît de grăbită ar fi fost *Gazeta pentru toți*, eu îi cerui lui Jules Simon vreo două săptămîni înainte de a mă apuca de romanul său.

Voiam să mă duc la Varennes; nu știam cum arată Varennes.

Iată un lucru pe care nu-l pot face: o carte sau o dramă ce se desfășoară în localități pe care nu le-am văzut.

Ca să scriu *Cristina* m-am dus la Fontainebleau; ca să scriu *Henric al III-lea* am fost la Blois; ca să scriu *Mușchetarii* am fost la Boulogne și la Bêthune; ca să scriu *Monte Cristo* m-am întors la Catalani și la Castelul din insula If; ca să scriu *Isaac Laquedem* m-am întors la Roma și, bineînțeles, am pierdut mai mult timp ca să studiez Ierusalimul și Corintul de la depărtare decît dacă m-aș fi dus la fața locului.

Acest mod de a proceda dă un nemaipomenit caracter veridic la tot ceea ce fac, astfel că personajele pe care le plantez cresc uneori pe locurile în care le-am plantat în așa fel, încît unii oameni cred pînă la urmă că ele chiar au existat.

Ba sînt unii care le-au și cunoscut.

De aceea am de gînd să vă spun un lucru în taină, dragi cititori, numai nu cumva să-l repetați. Nu vreau să pricinuiesc nici un neajuns unor cetățeni de treabă, care trăiesc din

asemenea expediente, dar, dacă vă duceți la Marsilia, vi se va arăta casa lui Morel, pe Cours, casa Mercédèsei la Catalani și celulele lui Dantès și a lui Faria în Castelul din If.

Cînd am pus în scenă *Monte Cristo* la Teatrul Istoric, am scris la Marsilia să mi se facă o schiță a Castelului din If și să mi-o trimită. Desenul era destinat decoratorului.

Pictorul, căruia m-am adresat, mi-a trimis schița cerută. Numai că a făcut mai mult decît aș fi îndrăznit să-i cer. Se apucă să scrie sub desen : „Vederea Castelului din If din locul de unde a fost aruncat Dantès în mare".

Aflai, după aceea, că o călăuză năstrușnică în slujbă la Castelul din If vindea penițe din cartilaj de pește, făcute chiar de Abatele Faria.

Doar un singur necaz : Dantès și abatele Faria n-au existat niciclnd decît în imaginația mea, așa că Dantès n-a putut să fie azvîrlit de sus, din Castelul din If, jos, în mare, și nici abatele Faria n-a putut să facă penițe.

Iată însă ce înseamnă să vizitezi localitățile.

Voiam, așadar, să vizitez Varennes înainte de a-mi începe romanul al cărui prim capitol urma să se desfășoare la Varennes.

Pe lîngă asta, din punct de vedere istoric, Varennes mă sîcîia grozav. Cu cît citeam mai multe date istorice despre Varennes, cu aît mai puțin înțelegeam cum s-a petrecut topografic arestarea regelui.

Propusei, prin urmare, tînărului meu amic, Paul Bocage, să vină cu mine la Varennes. Eram dinainte sigur că va primi. Să propui asemenea călătorie unui spirit pitoresc și fermecător ca al lui însemna să-l faci să țîșnească de pe scaun de-a dreptul în tren. Luarăm trenul pînă la Châlons.

La Châlons ne învoirăm din preț cu unul ce închiria trăsuri care, pentru zece franci pe zi, ne puse la dispoziție un cal și o brișcă.

Făcurăm drumul în șapte zile ; trei zile ca să ne ducem de la Châlons la Varennes, trei zile ca să ne întoarcem de la Varennes la Châlons, iar o zi ca să înfăptuim toate cercetările la fața locului, în oraș.

Îmi dădui seama, cu o satisfacție pe care lesne o veți înțelege, că nici un istoric nu se dovedise a fi istoric și, cu o satisfacție încă și mai mare, că domnul Thiers fusese cel mai puțin istoric dintre toți istoricii.

Bănuiam eu aşa ceva mai demult, dar nu aveam certitudinea.

Numai Victor Hugo, în cartea sa *Rinul*, fusese exact, dar de o exactitate absolută.

Ce-i drept, Victor Hugo e poet şi nu istoric.

Ce mai istorici ar ieşi din poeţi dacă ei ar consimţi să se facă istorici !

Într-o zi, Lamartine mă întrebă cărui fapt atribuisem eu succesul imens al cărţii sale *Istoria Girondinilor*.

— Faptului că ai atins în ea înălţimea romanului, îi răspunsei eu.

Se gîndi multă vreme şi sfîrşi, cred, prin a fi de părerea mea.

Şezui aşadar o zi la Varennes şi vizitai toate localităţile de care aveam nevoie în romanul meu, ce urma să fie intitulat *René d'Argonne*.

Pe urmă mă întorsei.

Fiul meu se afla la ţară, la Sainte-Assise, lîngă Melun. Camera mea era pregătită ; mă hotărîi să merg şi eu acolo, ca să-mi scriu romanul.

Nu ştiu să existe două firi mai opuse ca cele a lui Alexandru şi a mea şi care, totuşi, să se potrivească mai bine împreună. Ne bucurăm desigur de multe ceasuri plăcute din cele pe care le petrecem departe unul de altul, dar nu cred să dăm peste unele mai plăcute ca cele pe care le petrecem unul lîngă celălalt.

Aşa că, de vreo trei-patru zile mă instalasem, încercînd să m-apuc de *René d'Argonne*, prinzînd condeiul în mînă dar punîndu-l pe dată la loc.

Nu-mi mergea.

Mă mîngîiam povestind întîmplări.

Dar s-a nimerit să povestesc una, care-mi fusese povestită şi mie de Nodier : era întîmplarea a patru tineri afiliaţi Confraţilor lui Iehu, care fuseseră executaţi la Bourg în departamentul Bresse, în nişte împrejurări de cel mai puternic dramatism.

Unul din cei patru tineri, acela care s-a trudit cel mai tare ca să moară sau, mai curînd, acela pe care s-au trudit cel mai tare ca să-l ucidă, avea nouăsprezece ani şi jumătate.

Alexandru îmi asculta povestea cu multă atenţie.

Apoi, cînd terminai :

— Știi tu, îmi zise, ce-aș face în locul tău ?

— Spune !

— Aș lăsa la o parte *René d'Argonne*, care nu merge, și aș scrie în loc *Conjurații*.

— Dar gîndește-te că am în cap celălalt roman de un an sau doi, și că-i aproape gata.

— Devreme ce nu-i acuma gata, n-are să fie niciodată.

— S-ar putea să ai dreptate ; dar am să mai pierd șase luni ca să mă aflu tot acolo unde sînt acuma.

— Ei, în trei zile faci jumătate de volum.

— Atunci, m-ajuți ?

— Da, îți dau două personaje.

— Atîta tot ?

— Ești prea exigent ! restul te privește ; eu lucrez la volumul *E vorba de bani*.

— Și care-ți sînt cele două personaje ?

— Un gentilom englez și un căpitan francez.

— Să-l vedem pe englez mai întîi !

— Fie !

Și Alexandru îmi făcu portretul lordului Tanlay.

— Gentilomul englez îmi convine ; și acum, hai să-l vedem și pe căpitanul francez.

— Căpitanul meu francez e un personaj misterios, care caută moartea din toate puterile sale și care nu poate izbuti să fie ucis. Așa încît, de fiecare dată cînd încearcă să fie ucis, săvîrșind o acțiune de toată măreția, se mai înalță cu-n grad.

— Dar de ce vrea el să moară ?

— Pentru că-i dezgustat de viață.

— Și de ce-i dezgustat de viață ?

— Ei, iată secretul cărții.

— Va trebui pînă la urmă să-l spun.

— Eu, în locul tău, nu l-aș spune.

— Cititorii au să-l ceară.

— Tu să le răspunzi că n-au decît să-l caute ; trebuie oricum să le lași și cititorilor ceva de făcut.

— Dragul meu, au să mă bombardeze cu scrisori.

— Să nu le răspunzi.

— Da, însă măcar pentru plăcerea mea personală trebuie să știu de ce eroul meu caută moartea cu lumînarea !

— O ! ție nu pot să nu ți-o spun.

— Hai, dă-i drumul !

— Ei bine, închipuie-ţi că în loc să fie profesor de dialectică, Abeilard ar fi fost soldat.

— Şi-apoi ?

— Ei bine, închipuie-ţi că un glonte...

— Foarte bine.

— Înţelegi, în loc să se fi retras în Paraclet [1] ar fi făcut tot ce ar fi putut ca să fie ucis.

— Hm !

— Ce ?

— E greu !

— Cum, greu ?

— Greu să faci publicul s-o înghită.

— Dar devreme ce nu-i spui publicului...

— Adevărat... Pe cinstea mea. Cred că ai dreptate... Aşteaptă !

— Aştept !

— Spune-mi, tu ai *Amintirile din Revoluţie* ale lui Nodier ?

— Îl am pe Nodier în întregime.

— Du-te şi-mi caută *Amintirile din Revoluţie*. Cred c-a scris o pagină sau două despre Guyon, Leprêtre, Amiet şi Hyvert.

— Atunci are să se spună că ai furat din Nodier.

— Vai ! ţinea la mine atît de mult cînd trăia, că sigur mi-ar fi dat ceea ce am să-i iau după moarte. Du-te şi-mi caută *Amintirile din Revoluţie*.

Alexandru se duse să-mi caute *Amintirile din Revoluţie*. Deschisei cartea, întorsei trei-patru pagini şi, în sfîrşit, dădui peste ceea ce căutam.

Şi acum, cu puţin Nodier, dragi cititori, nu pierdeţi nimic. Iată, vorbeşte el :

„Hoţii de diligenţe, despre care e vorba în articolul *Amiet*, pe care l-am citi mai adineaori, se numeau Leprêtre, Hyvert, Guyon şi Aimet.

Leprêtre avea patruzeci şi opt de ani ; era vechi căpitan de dragoni, decorat cu grad de cavaler al ordinului Sfîntului-Ludovic, înzestrat cu o înfăţişare nobilă şi mîndră, şi vădind mare eleganţă în felul de a se purta. Lui Guyon şi lui Amiet

[1] Mînăstirea întemeiată de Abélard, lîngă Nogent-sur-Seine, a cărei stareţă a fost Heloiza. (n. t.)

nu li s-au ştiut niciodată adevăratele nume. Cele pe care le purtau le datorau bunăvoinţei atît de răspîndită a negustorilor de permise de liberă trecere... Închipuiţi-vă doi zăpăciţi între douăzeci şi treizeci de ani, legaţi prin cine ştie ce răspundere comună, privind poate o faptă rea, sau înfrăţiţi printr-un interes mai gingaş şi mai generos, adică temerea de a-şi compromite numele de familie, şi veţi afla despre Guyon şi Amiet tot ceea ce am reţinut şi-mi amintesc despre ei. Ultimul avea o figură sinistră, şi poate înfăţişării sale slute i se datoreşte reputaţia urîtă cu care l-au înzestrat biografii. Hyvert era fiul unui negustor bogat din Lyon, care îl îmbiase cu şaizeci de mii de franci pe subofiţerul împuternicit cu transferarea băiatului, ca să-l facă scăpat. Tînărul era în acelaşi timp Achile şi Paris al bandei. De statură mijlocie, dar bine legat, era la înfăţişare graţios, vioi şi zvelt. Nu i se văzuseră niciînd ochii lipsiţi de-o căutătură însufleţită, şi nici gura fără surîs. Avea o fizionomie dintr-acelea ce nu pot fi uitate, alcătuită dintr-un amestec inexprimabil de blîndeţe şi de forţă, de duioşie şi de tărie. Cînd, împins de avînt, se lăsa cuprins de-un năvalnic şi elocvent neastîmpăr, atingea entuziasmul. Felu-i de-a vorbi vădea un început de instrucţie temeinic făcută şi multă deşteptăciune din fire. Dar te înspăimînta la el expresia uluitoare de veselie ce contrasta într-un chip oribil cu poziţia în care se afla. De altminteri, toţi se învoiau să creadă despre el că e bun, generos, omenos, uşor de mînuit în folosul celor slabi, căci îi plăcea să se fălească împotriva altora, cu puterea-i într-adevăr atletică pe care trăsăturile feţei sale, puţin cam molatice, erau departe de a o arăta. Se făleа că n-a dus niciodată lipsă de bani şi n-a avut niciodată duşmani. Asta-i fu singurul răspuns la învinuirea de furt şi asasinat. Avea douăzeci şi doi de ani.

Celor patru bărbaţi li se dăduse sarcina de-a ataca o diligenţă care transporta patruzeci de mii de franci în contul guvernului. Operaţia se executa în amiaza mare, aproape prin bună înţelegere, iar călătorilor prea puţin le păsa, neluînd nici o parte în asemenea afacere. Dar, în ziua aceea, un băiat de zece ani, ciudat de curajos, se năpusti la pistolul surugiului şi trase în plin asupra agresorilor. Cum însă arma paşnică nu era încărcată decît cu cartuşe oarbe, potrivit obiceiului, nimeni nu fu rănit. Dar în trăsură se iscă mare şi îndreptăţită

temere de represalii. Mama băieţaşului fu cuprinsă de o criză de nervi atît de înspăimîntătoare, încît îngrijorarea asta nouă le întrecu pe toate celelalte şi atrase în chip cu totul deosebit atenţia tîlharilor. Unul dintre ei se repezi la ea, căutînd s-o liniştească în chipul cel mai călduros, felicitînd-o pentru curajul prematur al fiului ei, risipind cu dărnicie săruri şi parfumuri cu care domnii aceştia erau îndeobşte înzestraţi pentru uzul lor propriu. Ea îşi reveni, iar însoţitorii ei de drum băgară de seamă că, în momentul acela emoţionant, hoţului îi căzuse masca, dar nici unul nu-l văzu cum arăta la faţă.

Poliţia din timpul acela, redusă doar la rolul unui observator neputincios, nu putea înfrunta operaţiunile bandiţilor ; dar nu-i lipseau mijloacele ca să se pună pe urmele lor. Cuvîntul de ordine era dat într-o cafenea, şi de la un capăt la celălalt al biliardului discutau faptul ce atrăgea pedeapsa cu moartea. Cam asta era importanţa pe care-o dădeau vinovaţii faptului şi pe care o dădea şi opinia publică. Oamenii aceştia ai teroarei şi ai sîngelui se regăseau seara în lume şi vorbeau despre isprăvile lor nocturne ca despre nişte nopţi pierdute în petreceri. Leprêtre, Hyvert, Guyon şi Amiet fură aduşi în faţa unui tribunal dintr-un departament vecin. Nimenea nu suferise de pe urma atentatului lor, în afară de Vistierie, care nu interesa pe nimeni, devreme ce nu se mai ştia cui aparţine. Nimenea nu putea recunoaşte pe nici unul dintre ei, afară de doamna, care se păzi s-o facă. Ei fură achitaţi în unanimitate.

Totuşi, convingerea opiniei ajunsese atît de manifestă şi atît de hotărîtă, încît procuratura fu silită să facă apel. Sentinţa a fost casată, dar în aşa hal ajunsese nesiguranţa puterii încît magistratul aproape că se temea să pedepsească excese ce puteau a doua zi să fie citate ca merite. Acuzaţii au fost retrimişi în faţa tribunalului departamentului Ain, în oraşul Bourg, acolo unde se aflau o parte din prietenii, rudele, instigatorii şi complicii lor. Autorităţile credeau c-au satisfăcut reclamaţiile unui partid, readucînd în faţa instanţei victimele. Totodată credeau că se asigură să nu displacă celuilalt partid, punînd victimele sub garanţii aproape infailibile. Intrarea lor în închisoare a fost, într-adevăr, un soi de triumf.

Instrucţia reîncepu ; cursul ei dădu mai întîi aceleaşi rezultate ca şi precedenta. Cei patru acuzaţi erau ocrotiţi de un

alibi foarte fals, dar înveşmîntat de o sută de semnături şi pentru care s-ar fi găsit şi zece mii. Toate convingerile morale trebuiau să cadă în faţa unei asemenea forţe. Absolvirea de pedeapsă părea absolut sigură, cînd o întrebare a preşedintelui, perfidă poate fără de voie, schimbă faţa procesului :

— Doamnă, se adresă el celei ce fusese ajutată de unul dintre hoţi cu multă bunăvoinţă, care dintre acuzaţi v-a dat atîta ajutor ?

Asemenea formă neaşteptată dată unei întrebări a întors pe dos ordinea ideilor doamnei. Se vede că în mintea ei a admis că faptul fusese recunoscut şi, în felul în care l-a privit ea, nu mai văzu decît un mijloc de a îmbunătăţi soarta omului ce-o interesa.

— Domnul de-acolo, răspunse ea arătîndu-l pe Leprêtre.

Cei patru acuzaţi, cuprinşi cu toţii într-un alibi indivizibil, căpeau prin acest singur fapt sub securea călăului. Toţi patru se ridicară şi-o salutară, zîmbind :

— Bineînţeles ! exclamă Hyvert lăsîndu-se iarăşi pe banca acuzaţilor în hohote puternice de rîs. Iată, căpitane, ceea ce are să te înveţe minte să mai fii galant.

Am aflat din auzite că puţin mai tîrziu, nenorocita doamnă muri de supărare.

Avu loc şi obişnuitul recurs, dar, de data aceea, puţine nădejdi rămăseseră. Partidul revoluţiei, pe care peste o lună Napoleon avea să-l zdrobească, îşi recăpătase autoritatea. Cel al contrarevoluţiei se compromisese prin excesele-i odioase. Se cereau exemple şi se luaseră măsuri în asemenea sens, aşa cum se face de obicei în vremurile grele, căci la fel e cu guvernele cum e şi cu oamenii : cele mai slabe sînt cele mai crude. De altminteri, confraţii lui Iehu nu mai aveau o existenţă unită. Eroii acelor bande cumplite, Debeauce, Hastier, Bary, Le Coq, Dabrie, Delboulbe, Storkenfeld, căzuseră pe eşafod sau alături. Condamnaţii nu mai puteau găsi resurse în curajul întreprinzător al unor asemenea nebuni obosiţi, care nu mai erau în stare de-aci înainte nici măcar să-şi apere propria lor viaţă, şi care şi-o ridicau cu sînge rece, ca Piard, la capătul unui ospăţ vesel, pentru ca să scutească de trudă justiţia sau spiritul de răzbunare.

Tîlharii noştri trebuiau să moară.

Recursul le-a fost respins, dar despre asta nu autoritatea judecătorească fu prima înştiinţată. Trei focuri de puşcă trase sub zidurile temniţei îi prevenirâ pe condamnaţi. Comisarul secţiei executive a Directoratului, care exercita atribuţiile procurorilor pe lîngă tribunale, înspăimîntat de un asemenea simptom de complicitate, a cerut ajutorul unei părţi din forţa armată, al cărei şef era pe atunci unchiul meu. La ora şase dimineaţa, şaizeci de militari călări fuseseră postaţi în faţa gratiilor curţii interioare a închisorii.

Deşi temnicerii îşi luaseră toate precauţiile cu putinţă ca nimeni să nu poată pătrunde în celula celor patru nenorociţi pe care-i lăsaseră de cu seara legaţi strîns şi cu fiare grele la picioare, nu putură totuşi să le opună rezistenţă îndelungată. Deţinuţii erau liberi şi armaţi pînă-n dinţi. Ieşiră fără greutate, după ce-şi încarceraseră paznicii sub balamale şi sub zăvoare ; şi, înarmaţi cu toate cheile, străbătură în voie şi nestingheriţi de nimeni spaţiul ce-i despărţea de curtea interioară a închisorii. Înfăţişarea lor trebuie să fi fost cumplită pentru mulţimea ce-i aştepta în faţa gratiilor. Ca să-şi asigure libertatea deplină a mişcărilor, ca să simuleze poate o siguranţă de sine mai ameninţătoare încă decît faima de forţă şi de cutezanţă ce se împletea cu numele lor, poate chiar ca să ascundă scurgerea sîngelui care iese la iveală atît de repede sub pînza albă a cămăşii şi care trădează cele din urmă sforţări ale omului rănit de moarte, cei patru erau goi pînă la brîu. Bretelele încrucişate pe piepturile descoperite, centurile late şi roşii, încărcate de arme, strigătele lor de atac şi de mînie, toate la un loc trebuie să fi părut ca ceva fantastic. Ajunşi în curtea interioară, văzură jandarmeria desfăşurată, neclintită, cu neputinţă să-i rupă rîndurile şi s-o străbată. Se opriră o clipă şi părură că se sfătuiesc între ei. Leprêtre care era, după cum am spus, cel mai vîrstnic dintre ei şi şef, salută cu mîna pichetul, rostind cu acea nobilă graţie ce-l caracteriza :

— Foarte bine, domnilor de la jandarmerie !

Apoi trecu prin faţa camarazilor săi, adresîndu-le un ultim şi însufleţit rămas bun, şi-şi zburâ creierii. Guyon, Amiet şi Hyvet se aşezară în poziţie de apărare, fiecare cu cîte două pistoale în mîini şi cu ţevile îndreptate asupra puterii armate. Dar nici unul dintre ei nu trase ; militarii însă socotiră

demonstrația lor ca o declarație dușmănoasă și traseră. Guyon căzu mort pe loc peste trupul lui Leprêtre, care nu mai mișca. Amiet se alese cu coapsa sfărîmată sus, lîngă pîntec. În colecția *Biografiile contemporanilor* se spune că el a fost executat. Am auzit de multe ori povestindu-se că și-a dat cea din urmă suflare la picioarele eșafodului. Hyvert rămăsese singur : păstrîndu-și cumpătul, aruncînd priviri crunte, frămîntînd pistoalele cu mîini energice și pricepute ce plimbau moartea asupra tuturor spectatorilor, n-aș putea spune ce admirație uluitoare, poate cea care simpatizează disperarea unui tînăr frumos, cu părul unduind în vînt, recunoscut că n-a făcut nicicînd vărsare de sînge, dar căruia justiția îi cere o ispășire prin sînge, poate priveliștea celor trei cadavre peste care sărea ca lupul istovit de goana vînătorilor, poate noutatea înfiorătoare a spectacolului, sau toate la un loc, au întrerupt o clipă furia trupei. El își dădu seama și se tocmi :

— Domnilor, zise el, la moarte ! Merg la moarte ! Merg din toată inima, dar nimenea să nu s-atingă de mine ; sau, pe cel ce s-atinge de mine *îl curăț ;* dacă nu-i domnia-sa, urmă el, arătînd călăul. Asta e o socoteală pe care o avem noi doi împreună și care nu cere de-o parte și de alta decît niște procedeuri.

Încuviințarea fu lesne de dat, căci nu mai era nimeni care să nu fi suferit îndeajuns de cruzimea acelei oribile tragedii și care să nu se fi grăbit s-o vadă sfîrșită. Cînd văzu că încuviințarea îi fu acordată, apucă unul din pistoale cu dinții, trase din cingătoare un pumnal și și-l înfipse în piept pînă-n plăsele. Rămase în picioare și păru mirat. Atunci jandarmii au vrut să se năpustească asupra lui.

— Stați binișor, domnilor ! strigă el, îndreptînd iarăși asupra soldaților, care se pregăteau să-l încercuiască, pistoalele pe care le apucase din nou în mîini, pe cînd sîngele țîșnea în valuri mari din rana în care pumnalul stătea înfipt. Doar știți înțelegerea noastră ; mor singur, sau murim toți trei. Și-acum, să mergem !

Fu lăsat să meargă. Se duse drept la ghilotină, răsucind pumnalul în inimă.

— Pe legea mea, urmă el, se vede că mi-e țintuit sufletul în pîntec ; nu pot să mor. Încercați voi s-o scoateți la capăt.

Vorbele astea le adresă călăilor.

Capul îi căzu o clipă după aceea. Fie din întîmplare, fie din cine știe ce fenomen unic de vitalitate, căpățîna sări, se rostogoli pînă departe de toate instrumentele de supliciu și vi se va mai spune și astăzi încă la Bourg că, după descăpățînare, capul lui Hyvert a vorbit.

Nici nu terminasem bine de citit și mă și hotărîsem să las la o parte *René d'Argonne* pentru *Conjurații*.

A doua zi dimineața coborîi cu sacul de dormit sub braț.

— Pleci ? mă întrebă Alexandru.

— Da.

— Unde te duci ?

— La Bourg, în departamentul Bresse.

— Ce să faci ?

— Să văd lucrurile și să cercetez amintirile oamenilor care au văzut cum au fost executați Leprêtre, Amiet, Guyon și Hyvert.

Două drumuri duc la Bourg, cum vii de la Paris, bineînțeles : poți să părăsești calea ferată la Mâcon și să iei poștalionul ce merge de la Mâcon la Bourg, sau poți să continui drumul pe calea ferată pînă la Lyon, și-acolo să iei trenul de la Lyon la Bourg.

Șovăiam între cele două căi, cînd iată că mă lăsai hotărît de unul dintre călători ce pentru moment se afla în același vagon cu mine. Mergea la Bourg, unde trebuia — îmi spuse el — să meargă adesea ; se ducea prin Lyon ; așadar, calea prin Lyon era cea mai bună.

Mă hotărîi să merg pe-același drum cu el.

Mă culcai pe noapte la Lyon și, a doua zi, la orele zece dimineața, mă aflam la Bourg.

O gazetă din cea de-a doua capitală a regatului dete peste mine. Cuprindea un articol dulce-acrișor în privința mea.

Lyon-ul n-a putut să-mi ierte din 1833 cred, să tot fie de atunci vreo douăzeci și patru de ani, c-am spus că nu-i oraș literar.

Dar vai ! în 1857 am încă aceeași părere despre Lyon pe care o aveam în 1833. Nu-mi schimb ușor părerile.

Mai e în Franța un al doilea oraș care-mi poartă pică aproape tot atît cît și Lyon-ul : acela-i Rouen.

Rouen mi-a fluierat toate piesele, inclusiv *Contele Hermann.*

Într-o zi, un napolitan mi se lăuda c-a fluierat pe Rossini şi pe Malibran [1], pe *Bărbierul din Sevilla* şi pe Desdemona.

— Trebuie să fie adevărat, răspunsei eu, căci atît Rossini cît şi Malibran se laudă, în ceea ce-i priveşte, c-au fost fluieraţi de napolitani.

Mă laud aşadar şi eu c-am fost fluierat de cei din Rouen.

Totuşi, căzîndu-mi în mînă într-o zi un rouenez pur sînge, mă hotărîi să aflu, de ce fusesem fluierat la Rouen. Ce vreţi ! Îmi place să aflu pînă şi cele mai mărunte lucruri.

Rouenezul îmi răspunse :

— V-am fluierat pentru că vă purtăm pică.

De ce nu ? Rouen-ul i-a purtat pică şi Ioanei d'Arc. Cu toate acestea, nu cred că pentru aceeaşi pricină.

L-am întrebat pe rouenez, de ce el şi concetăţenii lui îmi poartă pică : nu spusesem nimic rău despre zahărul de mere ; îl respectasem pe domnul Barbet tot timpul cît fusese primar şi, ca delegat al societăţii scriitorilor, la inaugurarea statuii marelui Corneille, am fost singurul care m-am gîndit să-l aclam înainte de a-şi fi pronunţat discursul.

Nimic din toate acestea nu puteau la drept vorbind să-mi atragă ura rouenezilor.

Aşa că la trufaşul răspuns : „V-am fluierat fiindcă vă purtăm pică !" făcui cu umilinţă întrebarea următoare :

— Şi de ce, mă rog, aveţi necaz pe mine, Doamne-Dumnezeule ?

— A ! o ştiţi prea bine, răspunse rouenezul.

— Eu ? îl întrebai.

— Da, dumneavoastră.

— N-are importanţă, presupuneţi că nu ştiu.

— Vă amintiţi masa pe care v-a dat-o oraşul cu prilejul statuii lui Corneille ?

— Bineînţeles. I-o fi necaz pe mine că nu i-am dat şi eu o masă.

— Nu, nu de asta.

— Atunci de ce ?

---

[1] Maria Felicia Garcia *Malibran*, cîntăreaţă de origine spaniolă, născută la Paris 1808—1856. (n.t.)

— Ei bine, la masa aceea vi s-a spus : „Domnule Dumas, ar trebui să faceţi o piesă şi pentru oraşul Rouen, cu un subiect ales din istoria oraşului."

— La care am răspuns : „Nimic mai uşor. La prima dumneavoastră somaţie, am să vin să petrec cincisprezece zile în Rouen. Mi se va da un subiect şi, în timpul celor cincisprezece zile voi scrie piesa, ale cărei drepturi de autor vor rămîne oraşului pentru săraci."

— E-adevărat, aşa aţi spus.

— Nu văd în asta nimic atît de jignitor pentru rouenezi, ca să le fi atras ura.

— Da, dar în adaos s-a mai spus : „O veţi face în proză ?", la care aţi răspuns... V-amintiţi ce-aţi răspuns ?

— Pe cinstea mea că nu.

— Aţi răspuns : „Am s-o fac în versuri ; va fi gata mai curînd."

— De-aşa ceva sînt în stare.

— Iată !

— Şi ce-i cu asta ?

— Ce-i cu asta ? O insultă pentru Corneille, domnule Dumas. Iată de ce rouenezii vă poartă pică şi-au să v-o poarte încă multă vreme.

Textual !

O, bravi rouenezi ! Nădăjduiesc din răsputeri că n-o să-mi jucaţi vreodată festa să mă iertaţi şi să mă aplaudaţi.

Gazeta zicea că domnul Dumas nu rămăsese decît o noapte la Lyon, fără îndoială fiindcă un oraş atît de puţin literar nu era demn să-l reţină mai mult.

Domnului Dumas nici prin minte nu-i trecuse aşa ceva. Nu rămăsese decît o noapte la Lyon, pentru că se grăbea s-ajungă la Bourg ; de aceea, abia ajuns la Bourg, domnul Dumas ceru să fie însoţit pînă la gazeta departamentală.

Ştiam că e condusă de un arheolog distins, care editase lucrarea amicului meu, Baux, asupra bisericii din Brou.

Am întrebat de domnul Milliet. — Domnul Milliet a venit într-un suflet.

Ne strînserăm mîinile şi eu îi expusei scopul călătoriei mele.

— Am ceea ce vă trebuie, îmi spuse el, am să vă conduc la un magistrat din regiunea noastră care scrie istoria provinciei.

— Dar unde a ajuns cu datele istoriei dumneavoastră ?

— E în 1822.

— Atunci e bine. Cum întîmplările pe care le am de povestit datează din 1799, iar eroii mei au fost executați în 1800, înseamnă că a trecut de epocă și mă va putea lămuri. Să mergem la magistratul dumneavoastră.

Pe drum domnul Milliet îmi aduse la cunoștință că magistratul istoric era în același timp și un distins cunoscător în ale mîncării.

De la Brillat-Savarin a rămas moda ca magistrații să fie și cunoscători în ale mîncării. Din nefericire, mulți dintre ei se mulțumesc să rămînă numai mîncăi, ceea ce nu-i deloc același lucru.

Furăm poftiți în cabinetul de lucru al magistratului.

Acolo dădui peste un om cu fața unsuroasă și cu un surîs de pehlivan.

Mă privi cu aerul acela proteguitor pe care istoricii catadicsesc să-l aibă față de poeți.

— Ei bine, domnule, mă întrebă el, ați venit să căutați subiecte de roman în bietul nostru ținut ?

— Nu, domnule, eu mi-am găsit subiectul. Vin numai să cercetez documentele istorice.

— Bine ! nu credeam că e nevoie de atîta osteneală pentru niște romane.

— Vă înșelați, domnule, cel puțin în ceea ce mă privește. Am obiceiul să fac cercetări foarte serioase asupra subiectelor istorice pe care le tratez.

— Ați fi putut trimite pe cineva.

— Omul pe care l-aș fi trimis, domnule, nefiind cîtuși de puțin pătruns de subiectul meu, ar fi putut trece pe lîngă fapte foarte importante fără să le vadă. Pe urmă mă ajută mult așezările. Nu știu să descriu fără să fi văzut.

— Atunci, e vorba de-un roman pe care aveți de gînd să-l faceți chiar dumneavoastră ?

— Ei ! da, domnule. Ultimul roman îl pusesem pe valetul meu să mi-l facă, dar din pricină c-a avut un succes mare de tot, nătărăul mi-ar cerut o simbrie atît de exagerată încît, spre marea mea părere de rău, nu l-am mai putut ține.

Magistratul își mușcă buzele, apoi după o clipă de tăcere :

— Ați binevoi, domnule, să-mi spuneți, reîncepu el, la ce vă pot fi de folos în munca dumneavoastră importantă ?

— M-aţi putea călăuzi în cercetările mele, domnule. Cum aţi făcut o istorie a departamentului, nici unul din evenimentele importante care s-au petrecut în oraşul lui de reşedinţă nu trebuie să vă fi scăpat.

— Într-adevăr, din acest punct de vedere cred că sînt destul de bine informat.

— Ei bine, domnule, mai întîi de toate departamentul dumneavoastră a fost centrul operaţiilor confraţilor lui Iehu.

— Am auzit vorbindu-se despre confraţii lui Isus, răspunse magistratul abordînd iarăşi surîsul batjocoritor.

— Vreţi să spuneţi iezuiţi, nu-i aşa ? Dar nu asta caut eu, domnule.

— Nici eu nu vorbesc de asta. Vorbesc despre tîlharii de poştalioane care au mişunat pe drumuri din 1797 pînă în 1800.

— Ei bine, domnule, îngăduiţi-mi să vă spun că cei în privinţa cărora am venit să mă lămuresc aici, la Bourg, se numeau confraţii lui Iehu şi nu confraţii lui Isus.

— Dar ce-o fi vrut să spună denumirea de *confraţii lui* Iehu ? Aş dori să aflu şi eu cum stau lucrurile.

— Şi eu, domnule. Iată de ce n-am vrut să amestec hoţii de drumul mare cu apostolii.

— La drept vorbind, nici n-ar fi foarte ortodox.

— Totuşi, aşa ceva aţi fi făcut şi dumneavoastră, domnule, de n-aş fi venit tocmai eu, poetul, să vă rectific raţionamentul dumneavoastră de istoric.

— Aştept să vă explicaţi, domnule, reluă magistratul, subţiindu-şi buzele a dispreţ.

— Explicaţia mea e scurtă şi simplă. Iehu a fost un rege al Israelului uns ca atare de profetul Elisei, în vederea exterminării casei lui Ahab. *Elisei* e Ludovic al XVIII-lea, *Iehu* e Cadoudal, iar *casa lui Ahab* e Revoluţia. Iată de ce tîlharii de diligenţe, care jefuiau guvernul pentru ca să menţină războiul din Vendeea, se numeau confraţii lui Iehu.

— Domnule, sînt fericit că mai pot învăţa ceva la vîrsta mea.

— O ! domnule, mereu ai de învăţat cîte ceva, oricînd, la orice vîrstă. Cît trăieşti înveţi cum e omul ; după moarte înveţi cum e Dumnezeu.

— Dar, în sfîrșit, îmi spuse interlocutorul meu făcînd o mișcare de neastîmpăr, aș putea ști la ce v-aș putea fi de folos ?

— Iată, domnule. Patru dintre tinerii aceia, cei mai de căpetenie dintre partizanii lui Iehu, au fost executați la Bourg, în piața Bastionului.

— Mai întîi, domnule, la Bourg execuțiile nu au loc în piața Bastionului. Execuțiile se fac pe terenul bîlciului.

— Acuma, domnule... de cincisprezece, douăzeci de ani, e-adevărat... de cînd cu Peytel. Dar mai înainte, și mai ales în timpul Revoluției, execuțiile se efectuau în piața Bastionului.

— Poate că-i așa.

— E chiar așa... Cei patru tineri se numeau Guyon, Leprêtre, Amiet și Hyvert.

— E pentru întîia oară că aud rostindu-se asemenea nume.

— Cu toate acestea, numele lor au avut un oarecare răsunet, mai ales la Bourg.

— Și sînteți sigur, domnule, că oamenii aceia au fost executați aici ?

— Sînt sigur.

— De la cine aveți informația ?

— De la un om al cărui unchi, comandant al jandarmeriei, a asistat la execuție.

— Îmi puteți numi omul ?

— Charles Nodier.

— Charles Nodier, romancierul, poetul ?

— Dacă ar fi fost istoric, n-aș stărui, domnule. Am aflat acum de curînd, într-o călătorie la Varennes, cît caz trebuie să faci de istorici. Dar, tocmai fiindcă e un poet, un romancier, stărui.

— Sînteți liber s-o faceți, dar eu nu știu nimic despre cele ce doriți să aflați și îndrăznesc chiar să spun că, dacă n-ați venit la Bourg decît ca să culegeți informații în privința execuțiilor domnilor... cum spuneți că-i cheamă ?

— Guyon, Leprêtre, Amiet și Hyvert.

— Ați făcut o călătorie zadarnică. De douăzeci de ani scotocesc arhivele orașului și n-am dat peste nimic ce-ar semăna cu cele ce-mi spuneți.

— Arhivele orașului nu sînt cele ale grefei, domnule ; poate că în cele ale grefei voi găsi ceea ce caut.

— Ei ! domnule, dacă găsiţi ceva în arhivele grefei, se vede că sînteţi grozav de mare meşter ! E un haos în arhivele grefei un adevărat haos. Ar trebui să staţi aici o lună şi încă... şi încă...

— Cred că n-am să stau decît o zi, dar dacă în ziua aceea găsesc ceea ce caut, îmi veţi îngădui să vă fac cunoscut şi dumneavoastră ?...

— Da, domnule, da, domnule, da, şi-mi veţi face un mare serviciu.

— Nu mai mare decît cel pe care intenţionam să vi-l cer. Aveţi să aflaţi de la mine un lucru pe care nu-l ştiaţi ; atîta tot.

Aţi ghicit desigur că, ieşind de la juristul cu pricina, eram pus la mare ambiţie. Voiam, cu orice preţ, să-mi capăt materialul informativ în privinţa confraţilor lui Iehu.

M-am agăţat de Milliet şi l-am strîns cu uşa.

— Ascultă, îmi spuse el, am un cumnat avocat.

— Iată omul care-mi trebuie ! Hai la cumnat.

— Dar la asemenea ceas se află la Tribunal.

— Hai la Tribunal.

— Cînd ai să te arăţi acolo ai să faci senzaţie, te previn.

— Atunci, du-te singur. Spune-i despre ce-i vorba. Să facă cercetări. Eu am să mă duc să văd împrejurimile oraşului, ca să-mi pun la punct planul de lucru în privinţa localităţilor. Ne întîlnim la ora patru în piaţa Bastionului, dacă vrei.

— Perfect.

— Îmi pare că am văzut o pădure la venire.

— Pădurea Seillon.

— Bravo !

— Ai nevoie de o pădure ?

— Mi-e indispensabilă.

— Atunci, îmi dai voie...

— Ce ?

— Am să te duc la unul dintre prietenii mei, domnul Leduc, un poet, care e şi inspector cînd are răgaz.

— Inspector de ce ?

— De pădure.

— Nu-s şi nişte ruine în pădure ?

— Ba e mînăstirea, care nu-i în pădure, dar e la cîţiva paşi de ea.

— Şi în pădure ?

— E un soi de fabrică, ce se numeşte Correrie, care ţine de mînăstire şi care comunică cu ea printr-o trecere subterană.

— Bine ! Acum dacă ai putea să-mi oferi şi o peşteră, atunci mă copleşeşti de-a binelea.

— Avem peştera Ceyzériat, dar e de partea cealaltă a rîului Reyssouse.

— Puţin îmi pasă. Dacă peştera nu vine la mine, am să fac ca Mahomed, mă duc eu la peşteră. Dar, pînă una, alta, să mergem la domnul Leduc.

După vreo cinci minute ne găseam la domnul Leduc care, aflînd despre ce-i vorba, mi se puse, împreună cu cal şi trăsură, la dispoziţie.

Am primit totul. Sînt oameni care ţi se oferă într-un anume fel încît din prima clipă te simţi în largul tău.

Văzurăm mai întîi mînăstirea. Dac-aş fi clădit-o anume tot nu mi-ar fi fost mai pe plac. Chiliile pustii, grădina devastată, locuitorii din preajmă aproape sălbatici. Mulţumescu-ţi întîmplare !

De-acolo trecurăm la Correrie, ce era adaosul mînăstirii. Încă nu ştiam ce destinaţie am să-i dau, însă era evident că ar putea să-mi fie de folos.

— Acuma, domnule, începui a-i spune călăuzei mele îndatoritoare, aş avea nevoie de un peisaj sumbru un pic, sub nişte arbori mari, lîngă un rîu. Aveţi aşa ceva în regiune ?

— La ce vă trebuie ?

— Ca să clădesc acolo un castel.

— Ce castel ?

— Un castel din cărţi de joc. Ei, fir-ar să fie ! Am o familie de instalat în el, o mamă model, o tînără melancolică, un frate poznaş, un grădinar braconier.

— Avem un loc ce se numeşte Negrele-Fîntîni.

— Iată mai întîi o denumire încîntătoare.

— Dar nu-i nici un castel.

— Cu atît mai bine, căci m-aş fi văzut silit să-l dărîm.

— Să mergem la Negrele-Fîntîni.

Plecarăm. După un sfert de oră coboram la cantonul paznicilor.

— S-o apucăm pe cărărușa asta, îmi spuse domnul Leduc, ne duce tocmai unde doriți să mergeți.

Ne duse într-adevăr într-un loc pe care se înălțau niște arbori înalți în umbra cărora ieșeau, din afund, trei sau patru izvoare.

— Iată locul denumit Negrele-Fîntîni, îmi zise domnul Leduc.

— Aici vor locui doamna de Montrevel, Amélie și micul Eduard. Acum, ce sate sînt cele pe care le văd în față ?

— Ici, aproape, e Montagnat. Acolo, în munți, e Ceyzériat.

— Acolo-i peștera ?

— Da. Cum de știți că este o peșteră la Ceyzériat ?

— Spuneți mai departe. Numele celorlalte sate, vă rog.

— Saint-Just, Tréconnas, Ramasse, Villereversure.

— Foarte bine.

— Vi-e destul ?

— Da.

Îmi scosei carnețelul de notițe, făcui planul așezării și înscrisei cam pe locurile lor numele satelor pe care domnul Leduc tocmai mi le trecuse în revistă.

— S-a făcut, îi spusei eu.

— Unde mergem acum ?

— Biserica din Brou trebuie să ne fie în cale ?

— Chiar așa.

— Să vizităm biserica din Brou.

— Aveți nevoie și de ea în romanul dumneavoastră ?

— Fără îndoială. Vă puteți lesne închipui că n-am să pun să se desfășoare acțiunea romanului într-un ținut în care se înalță capodopera arhitecturii secolului al XVI-lea, fără să mă slujesc de ea.

— Să mergem la biserica din Brou.

După un sfert de oră paracliserul ne primea în besacteaua aceea de granit în care se află închise trei giuvaeruri de marmură, și anume : mormîntul Margaretei de Austria ; cel al Margaretei de Bourbon și cel al lui Philibert cel Frumos.

— Cum de n-au fost făcute praf și pulbere în timpul Revoluției asemenea capodopere ? îl întrebai pe paracliser.

— Eh ! domnule, organele municipale au avut o idee.

— Care ?

— Să facă din biserică o magazie de furaje.

— Da, şi fînul a salvat marmura. Ai dreptate, domnule şi amice, asta e o idee.

— Ideea organelor municipale vă dă şi dumneavoastră una ? mă întrebă domnul Leduc.

— Da, chiar îmi dă, şi-aş fi tare nenorocit dacă nu voi izbuti să fac ceva din ea.

Scosei ceasul.

— E trei ! Să mergem la închisoare. Am întîlnire la patru cu domnul Milliet în piaţa Bastionului.

— Aşteptaţi... încă un lucru, cel din urmă.

— Ce ?

— Aţi văzut deviza Margaretei de Austria ?

— Nu. Unde ?

— Iată, pretutindeni. Mai întîi, deasupra mormîntului.

— *Fortune, infortune, fort : une*

— Întocmai.

— Şi ce-nseamnă jocul ăsta de cuvinte ?

— Savanţii îl explică astfel : *Soarta persecută tare o femeie.*

— Ia să vedem puţin :

— Mai întîi trebuie să ne închipuim deviza latină, la sursa ei.

— Să ne-o închipuim, e probabil...

— Ei bine : *Fortuna infortunat...*

— O ! o ! *infortunat.*

— Păi...

— Aşa ceva seamănă grozav a barbarism.

— Şi ce vreţi ! ?

— Vreau o explicaţie.

— Daţi-o.

— Iată : *Fortuna, infortuna, forti una... Şansa şi neşansa sînt totuna pentru cel puternic.*

— Ştiţi că asta ar putea fi traducerea adevărată ?

— Zău ! Iată ce înseamnă să nu fii savant, dragă domnule : dacă ai judecată, cu bunul simţ vezi mai bine decît cu ştiinţa. Nu mai aveţi nimic să-mi spuneţi ?

— Nu.

— Să mergem la închisoare, atunci.

Ne-am urcat iarăşi în trăsură, ne-am întors în oraş şi nu ne-am mai oprit decît în faţa închisorii. Scosei capul pe portieră.

— Vai ! exclamai eu. Mi-au stricat-o.

— Cum v-au stricat-o.

— Bineînţeles. Pe vremea deţinuţilor mei nu era aşa. Putem vorbi cu temnicerul ?

— Fără îndoială.

— Hai să vorbim cu el.

Băturăm la uşă. Un om de vreo patruzeci de ani veni să ne deschidă.

Îl recunoscu pe domnul Leduc.

— Dragul meu, îi spuse domnul Leduc, iată un cărturar, prieten de-al meu...

— Ei ! ia vedeţi ! făcui eu, întrerupîndu-l, fără glume proaste.

— Care pretinde, urmă domnul Leduc, că închisoarea nu mai este aşa cum era în secolul trecut.

— E-adevărat, domnule Leduc. A dost dărîmată şi reclădită în 1816.

— Atunci, rînduiala lăuntrică nu mai e aceeaşi ?

— O ! nu, domnule, totul s-a schimbat.

— Am putea avea un plan vechi ?

— Ah ! domnul Martin, arhitectul ar putea, cred, să vă găsească unul.

— E rudă cu domnul Martin, avocatul ?

— E fratele lui.

— Prea bine, amice, voi căpăta planul.

— Atunci nu mai avem treabă aici ? întrebă domnul Leduc.

— Nici una.

— Pot să mă întorc acasă ?

— Îmi pare nespus de rău că ne despărţim. Atîta tot !

— Nu aveţi nevoie de mine ca să găsiţi Bastionul ?

— E la doi paşi.

— Ce faceţi deseară ?

— Vin s-o petrec cu dumneavoastră, dacă doriţi.

— Prea bine ! La nouă vă aşteaptă o ceaşcă de ceai.

— Voi veni s-o beau.

Îi mulţumi domnului Leduc. Ne strînserăm mîinile şi ne despărţirăm.

Coborîi pe strada Alenei (citiţi *Arenei* din cauza unei lupte care a avut loc în piaţa de la capătul străzii) şi, mergînd de-a lungul grădinii Montburon, ajunsei în piaţa Bastionului.

E un hemiciclu unde se ţine astăzi piaţa oraşului. În mijlocul semicercului se înalţă statuia lui Bichat, opera lui David (d'Angers). Bichat, în redingotă... de ce atîta realism exagerat ?... stă cu mîna pe inima unui copil între nouă şi zece ani, gol-goluţ... de ce atîta idealism exagerat ?... pe cînd la picioarele lui Bichat zace întins un cadavru. E cartea lui Bichat : *Despre viaţă şi moarte... !* tradusă în bronz.

Eram cufundat în contemplarea statuii, care întruneşte cusururile şi calităţile lui David (d'Angers), cînd simţii că cineva mă atinge pe umăr. Mă întorsei ; era domnul Milliet.

În mînă ţinea o hîrtie.

— Ei, cum e ? îl întrebai eu.

— Cum ? Victorie.

— Ce-i aceea ?

— Procesul verbal al execuţiei.

— A cui ?

— A eroilor dumitale.

— A lui Guyon, Leprêtre, Amiet ?...

— Şi Hyvert.

— Dar dă-mi-l, te rog.

— Iată-l !

Îl luai şi citii.

PROCES VERBAL DE MOARTEA ŞI EXECUŢIA *lui Laurent Guyon, Etienne Hyvert, François Amiet şi Antoine Leprêtre.*

Condamnaţi la 20 termidor [1], *anul VIII şi executaţi la 23 vendimiar* [2], *anul IX.*

„Astăzi, 23 vendemiar anul IX, comisarul guvernului de pe lîngă Tribunal, care a primit, în cursul nopţii şi anume la unsprezece seara, curierul ministrului de justiţie, conţinînd procedura şi sentinţa ce condamnă la moarte pe Laurent Guyon, Etienne Hyvert, François Amiet şi Antoine Leprêtre, precum şi sentinţa Tribunalului de Casaţie din 6 a lunii curente, care respinge cererea de casare a sentinţei din 21 termidor anul VIII, a adus la cunoştinţă prin scris, între şapte şi opt dimineaţa, celor patru acuzaţi, că sentinţa lor condam-

[1] A unsprezecea lună din calendarul Revoluţiei franceze. (n.t.)

[2] Prima lună din acelaşi calendar. (n.t.)

nîndu-i la moarte va fi executată astăzi la ora unsprezece. În intervalul de timp care s-a scurs pînă la unsprezece, cei patru acuzați au tras cu pistolul unul asupra altuia și și-au dat lovituri de pumnal, în incinta închisorii.. Leprêtre și Guyon, după zvonul public, muriseră, Hyvert rănit mortal, trăgea să moară, Amiet, rănit mortal, dar pe deplin conștient. Toți patru în starea arătată, au fost duși la ghilotină și, *morți sau vii,* au fost ghilotinați. La unsprezece și jumătate aprodul Colin a depus procesul verbal despre torturarea lor la primăria municipiului pentru a fi trecut în registrul de decese.

Căpitanul de jandarmi a înmînat judecătorului de pace procesul verbal despre cele petrecute în închisoare, unde el se afla prezent. În ceea ce mă privește, ca unul ce n-am fost de față, certific cele ce am aflat din zvon public.

Bourg, 23 vendemiar anul IX.
Semnat : Dubost, grefier."

Ah ! așadar poetul avusese dreptate și nu istoricul. Căpitanul de jandarmi care înmînase judecătorului de pace procesul verbal despre cele petrecute în închisoare — *unde el se afla prezent* — era unchiul lui Nodier. Acel proces verbal înmînat judecătorului de pace cuprindea povestirea întipărită în capul tînărului, povestirea care, după patruzeci de ani, ieșise la lumină fără nici o denaturare, în capodopoera ce poartă titlul *Amintiri din Revoluție.*

Toată procedura se afla în arhiva grefei. Domnul Martin îmi propunea s-o dau la copai : interogatorii, procese verbale, sentința.

Aveam în buzunar *Amintirile din Revoluție* ale lui Nodier. Aveam în mînă procesul verbal al execuției care confirma faptele relatate de el.

— Haidem la magistratul nostru, îi spusei domnului Milliet.

— Haidem la magistratul nostru, repetă și el.

Magistratul fu consternat și-l lăsai încredințat că poeții știu tot atîta istorie cît și istoricii... dacă nu mai mult.

ALEX. DUMAS

PROLOG

ORAŞUL AVIGNON

Nu ştim dacă prologul pe care avem să-l punem sub ochii cititorului este chiar util şi, totuşi, nu ne putem împotrivi plăcerii de a face din el nu primul capitol, ci prefaţa cărţii de faţă.

Cu cît înaintăm în viaţă, cu cît pătrundem mai afund în artă, cu atît rămînem mai încredinţaţi că nimic nu-i pieptiş sau răzleţ în natură, iar societatea înaintează prin deducţii, nu prin accidente şi evenimentul, floare veselă sau tristă, înmiresmată sau fetidă, surîzătoare sau fatală, care se deschide astăzi sub ochii noştri, dăduse în boboc din trecut, iar rădăcinile şi le întinsese uneori în zilele cu mult dinaintea celor ale noastre, după cum rodul şi-l va da tîrziu, în viitor.

Tînăr, omul ia timpul aşa cum vine : tînjind după ziua de ieri, nepăsător faţă de ziua de azi, prea puţin îngrijorîndu-se de ziua de mîine. Tinereţea e primăvara cu aurorile-i răcoroase şi amurgurile frumoase : dacă uneori vijelia se iscă pe cer, ea izbucneşte, trăzneşte şi se topeşte lăsînd cerul mai auriu, aerul mai curat şi natura mai surîzătoare ca înainte.

La ce să mai cugeţi la pricinile vijeliei aceleia care trece repede ca un capriciu, efemeră ca o fantezie ? Mai înainte de a avea dezlegarea enigmei meteorologice, vijelia va fi dispărut.

Dar nu-i nici pe departe acelaşi lucru cu fenomenele teribile care, către sfîrşitul verii, ne-ameninţă roada ; care în mijlocul toamnei ne hărţuieşte la vremea culesului ; te-ntrebi încotro se duc, te îngrijorează de unde vin şi cauţi mijlocul să le preîntîmpini.

Ori, gînditorul, istoricul, poetul află cu totul un alt subiect de visare în revoluţii, acele zbuciumări ale atmosferei

sociale, care acoperă pămîntul de sînge şi doboară o generaţie întreagă de bărbaţi, decît în vijeliile cerului care îneacă o recoltă sau distrug sub bătaia grindinei un cules de vii, cu alte cuvinte speranţa numai a unui singur an, care aduc o pagubă ce se poate, mai la urma urmei, acoperi din plin în anul următor, afară doar dacă bunul Dumnezeu nu se află în toane rele.

Astfel, altădată, fie din uitare, fie din nepăsare sau neştiinţă poate — fericit cine nu ştie, nefericit cine ştie ! — altădată de-aş fi avut de povestit întîmplarea pe care m-apuc să v-o spun astăzi, aş fi scris ceea ce urmează nepăsător, fără să mă opresc în locul în care s-a petrecut asemenea scenă sortită să fie prima din cartea mea, aş fi trecut prin Sud ca printr-o oricare altă provincie, şi-aş fi citat Avignon-ul ca pe oricare alt oraş. Dar astăzi nu mai e aşa, nu mă mai aflu în vîrtejurile primăverii, ci în vijeliile verii şi în furtunile toamnei. Astăzi, cînd rostesc Avignon, evoc un spectru şi, aşa cum spunea Antoniu desfăcînd giulgiul lui Cezar : „Iată gaura făcută de pumnalul lui Casca, iat-o pe cea făcută de spada lui Cassius şi iat-o şi pe cea făcută de paloşul lui Brutus", la fel zic eu văzînd linţoliul însîngerat al oraşului papal : „Iată sîngele albigenzilor [1], iată sîngele celor din Cévennes, iată sîngele republicanilor, iată sîngele regaliştilor, iată sîngele lui Lescuyer, iată sîngele mareşalului Brune".

Şi-atunci mă simt cuprins de o tristeţe adîncă şi m-apuc să scriu ; dar, de la primele rînduri, văd că, fără să-mi fi dat seama, între degetele mele unealta istoricului a luat locul penei romancierului.

Ei bine, hai să fiu şi unul şi altul : cititorule, binevoieşte de-i îngăduie istoricului primele zece, cincisprezece, douăzeci de pagini ; restul îi rămîne romancierului.

Să spunem, aşadar, cîteva cuvinte despre Avignon, locul unde are să se petreacă scena cea dintîi a cărţii noi pe care o dăruim publicului.

Poate că înainte de a citi ceea ce avem să spunem noi, ar fi bine să ne aruncăm ochii asupra celor zise de François Nouguier, istoricul naţional al aşezării.

„Avignon, zice el, oraş nobil prin vechime, plăcut prin aşezare, semeţ prin zidurile-i temeinice, vesel pentru rodnicia

[1] Sectă religioasă din sudul Franţei, în sec. XII. (n.t.)

solului, fermecător prin blîndeţea locuitorilor, falnic pentru palatul pe care-l are, frumos datorită străzilor largi, minunat prin construcţia podului, bogat datorită comerţului şi cunoscut pretutindeni pe-acest pămînt."

Ne iertе umbra lui François Nouguier, de nu vedem şi noi oraşul lui chiar cu acelaşi ochi ca dînsul.

Cei ce cunosc Avignon-ul vor spune singuri cine l-a văzut mai bine, istoricul sau romancierul.

Se cuvine să recunoaştem de la bun început că Avignon este un oraş aparte, vreau să spun, oraşul patimilor nemăsurate ; epoca disensiunilor religioase, care au iscat în sînul său duşmăniile politice, datează din secolul al XII-lea ; văile muntelui Ventoux adăpostiră după fuga-i din Lyon, pe Pierre de Valle şi pe cei din Vaud, străbunii acelor protestanţi ce purtau numele de albigenzi şi care îi săracisеră pe conţii de Toulouse şi îmbogăţiră papalitatea cu cele şapte castele pe care contele Raymond al VI-lea le stăpînea în Languedoc.

Republică puternică, cîrmuită de guvernatori, Avignon n-a voit să se supună regelui Franţei. Într-o dimineaţă, Ludovic al VIII-lea — căruia îi păru mai simplu să pornească în cruciadă împotriva Avignon-ului, aşa cum făcuse şi Simon de Montfort, decît să dezrobească Ierusalimul, cum făcuse Philippe-Auguste — într-o bună dimineaţă, spuneam, Ludovic al VIII-lea se înfăţişă la porţile Avignon-ului, cerînd să intre, cu lancea în atac, cu casca pe cap, cu stindardele desfăşurate şi cu trompetele sunînd a luptă.

Cei din cetate nu l-au primit ; i-au oferit regelui Franţei, ca ultimă concesie, o paşnică intrare, cu capul descoperit, cu lancea înălţată şi numai cu stindardul regal fluturînd în vînt. Regele porni blocada care a durat trei luni, în timpul cărora, spune cronicarul, burghezii din Avignon răspunseră soldaţilor francezi cu săgeată la săgeată, cu rană pentru rană, cu moarte pentru moarte.

Oraşul capitulă în sfîrşit. Ludovic al VIII-lea însoţea cu armata lui pe cardinalul de Saint-Ange, legat papal. Cardinalul dictă condiţiile de capitulare, adevărate condiţii preoţeşti, dure şi absolute.

Locuitorii Avignon-ului fură condamnaţi să-şi dărîme meterezele, să-şi astupe şanţurile, să doboare trei sute de turnuri, să-şi predea corăbiile, să dea foc tuturor materialelor şi uneltelor de război. Pe lîngă asta, mai trebuiră să plătească o contri-

buţie enormă, să se lepede de erezia din Vaud şi să întreţină în Palestina treizeci de militari straşnic înarmaţi şi echipaţi, ca să-şi dea concursul la dezrobirea mormîntului lui Christos. În sfîrşit, ca să vegheze la îndeplinirea tuturor condiţiilor de mai sus, prevăzute în bula ce există încă în arhivele oraşului, s-a înfiinţat un ordin religios de pocăiţi care, dăinuind mai mult de şase secole, s-a perpetuat pînă în zilele noastre.

În opoziţie cu pocăiţii de mai sus, ce se numeau pocăiţii albi, s-a întemeiat şi ordinul pocăiţilor negri, pătrunşi pînă în adîncul lor de spiritul de împotrivire al contelui Raymond de Toulouse.

Din ziua aceea, urile religioase se prefăcură în duşmănii politice.

Avignon nu se mai mulţumi să fie patria ereziei, trebuia să ajungă chiar teatrul schismei.

Să ni se îngăduie în privinţa Romei franceze o scurtă digresiune istorică ; la drept vorbind, ne-am putea lipsi de asemenea digresiune pentru subiectul pe care-l tratăm şi poate am face mai bine să intrăm dintr-un singur salt în miezul dramei ; dar nădăjduim că digresiunea ne va fi iertată. Scriem mai cu seamă pentru aceia care, într-un roman, doresc să găsească uneori şi altceva în afară de roman.

În 1285, Filip cel Frumos se urcă pe tron.

Data asta, anul 1285, este o dată istorică importantă. Papalitatea, care prin persoana lui Grigorie al VII-lea a ţinut piept împăratului Germaniei. Papalitatea, care, învinsă materialmente de Henric al IV-lea, l-a învins moralmente. Papalitatea este pălmuită de un simplu gentilom sabin, şi mănuşa de fier a lui Colonna a înroşit faţa lui Bonifaciu al VIII-lea.

Dar regelui Franţei, cu mîna căruia fusese de fapt, dată palma, ce-avea să i se întîmple sub succesorul lui Bonifaciu al VIII-lea ?

Succesorul, Benedict al XI-lea, om de jos, ar fi fost poate om de geniu dacă i s-ar fi dat timp s-ajungă.

Prea slab ca să-l lovească făţiş pe Filip cel Frumos, a găsit un mijloc pentru care întemeietorul unei tagme călugăreşti vestite l-ar fi pizmuit cu două sute de ani mai tîrziu. El îl fartă pe Colonna în gura mare, în faţa poporului.

Ca să-l ierţi pe Colonna însemna că l-ai declarat în prealabil vinovat ; numai vinovaţii au nevoie de iertare.

Dar dacă era vinovat Colonna, înseamnă că regele Franței îi era cel puțin complice.

Susținerea unui asemenea argument isca oarecare primejdie ; de aceea, Benedict al XI-lea nu păstori ca papă decît opt luni.

Într-o zi, o femeie acoperită de văluri, ce se dădu drept maica econoamă de la Sfînta-Petronila din Perugia, veni, pe cînd prelatul se afla la masă, să-i dăruiască o coșarcă de smochine.

Să fi fost vreo viperă ascunsă, ca în coșul cu smochinele Cleopatrei ? Fapt e că a doua zi sfîntul scaun era vacant.

Atunci, Filip cel Frumos avu o idee ciudată, atît de ciudată încît la început trebuie să-i fi părut curată halucinație.

Gîndi să scoată papalitatea din Roma, s-o aducă în Franța, s-o întemnițeze și s-o pună să bată monedă în folosul lui.

Domnia lui Filip cel Frumos înseamnă înscăunarea aurului.

Aurul era singurul și unicul dumnezeu al acestui rege ce pălmuise un papă. Ludovic cel Sfînt avu drept sfetnic un preot, pe preacinstitul abate Suger. Filip cel Frumos avu ca sfetnici doi bancheri, pe Biscio și Musiato, doi florentini.

Te aștepți oare, dragă cititorule, să ne vezi căzînd în obișnuitul păcat filozofic ce constă în a arunca anatema asupra aurului ? Te-ai înșela !

În secolul al XIII-lea puterea aurului crește.

Pînă atunci nu se știa decît despre pămînt.

Aurul însemna pămîntul prețăluit, pămîntul devenit mobil, putînd fi schimbat, transportat, divizibil, subtilizat, spiritualizat, ca să zicem așa.

Atîta timp cît pămîntul n-ajunsese să fie reprezentat de aur, omul, ca și zeul Terminus, protectorul hotarelor, acea piatră mărginașă de lanuri, stătea cu picioarele adînc înfipte în pămînt. Altădată pămîntul îl stăpînea pe om, astăzi omul îl stăpînește.

Dar aurul trebuia scos de unde se găsea ; și-acolo unde se găsea era cu totul altfel îngropat decît în minele din Chile sau din Mexico.

Aurul se afla la jidovi și în biserici.

Ca să fie scos din asemenea mină dublă, era nevoie de mai mult decît de-un rege, era nevoie de un papă.

Iată de ce Filip cel Frumos, marele vînător de aur, s-a hotărît să aibă un papă al său.

Murind Benedict al XI-lea, s-a ţinut sfat de prelaţi la Perugia. În adunare, cardinalii francezi deţineau majoritatea

Filip cel Frumos puse ochii pe Bertrand de Got, arhiepiscop al oraşului Bordeaux. Îi dădu întîlnire într-o pădure de lîngă Saint-Jean-d'Angély.

Bertrand de Got nu putea lipsi de la întîlnire.

Regele şi arhiepiscopul ascultară acolo liturghia şi, în momentul culminant al slujbei, se legară prin jurămînt, în numele dumnezeului aceluia pe care-l preamăreau, să păstreze o taină desăvîrşită.

Bertrand de Got nu ştia încă despre ce e vorba.

După ascultarea liturghiei, Filip cel Frumos îi spuse :

— Arhiepiscope, îmi stă în putere să te fac papă.

Bertrand de Got, fără să mai asculte cele ce urmau, se aruncă la picioarele regelui.

— Ce trebuie să fac pentru asta ? întrebă el.

— Să-mi faci şase favoruri pe care ţi le-oi cere, răspunse Filip cel Frumos.

— Tu, rege, porunceşte şi eu te voi asculta, exclamă viitorul papă.

Avu loc şi jurămîntul de supunere al prelatului.

Regele îl ridică, îl sărută pe gură şi-i spuse :

— Cele şase favoruri pe care ţi le cer sînt următoarele :

Primul, să mă împaci bineînţeles cu biserica şi să faci să mi se ierte crima pe care-am săvîrşit-o faţă de Bonifaciu al VIII-lea.

Al doilea, să-mi înapoiezi mie şi alor mei împărtăşania pe care curtea de la Roma mi-a ridicat-o.

Al treilea, să-mi dăruieşte zeciuiala clerului din regatul meu pe timp de cinci ani, ca să uşurez cheltuielile făcute în războiul din Flandra.

Al patrulea, să distrugi şi să desfiinţezi memoria papei Bonifaciu al VIII-lea.

Al cincilea, să învesteşti cu demnitatea de cardinali pe jupînii Jacopo şi Pietro de Colonna.

Pentru al şaselea favor şi făgăduială, îmi păstrez dreptul de a-ţi vorbi la timpul şi în locul potrivit.

Bertrand de Got jură pentru făgăduielile şi favorurile de mai sus, şi jură şi pentru făgăduiala şi favorul necunoscut.

Cel din urmă pe care regele nu îndrăznise să-l mai rostească în urma celorlalte pretindea distrugerea ordinului Templierilor.

În afară de făgăduiala și jurămîntul făcut pe *corpus domini*,[1] Bertrand de Got dădu regelui ca ostateci pe fratele și pe doi nepoți ai săi.

Regele jură și el, la rîndul său, că-l va face papă.

Scena de mai sus, petrecută la o răspîntie dintr-o pădure, în inima întunericului, semăna mai mult cu o conjurare dintre un vrăjitor și un demon decît cu un legămînt statornicit între un rege și un papă.

Astfel, încoronarea regelui, care avu loc la scurtă vreme după aceea la Lyon și prin care începea înrobirea Bisericii, păru prea puțin pe placul lui Dumnezeu.

În clipa în care trecea cortegiul regal, un zid, pe care stătea ciucure mulțimea de spectatori, s-a prăbușit, rănindu-l pe rege și ucigîndu-l pe ducele de Bretania.

Papa fu răsturnat și el, iar tiara-i se rostogoli în noroi.

Bertrand de Got fu ales papă sub numele de Clement al V-lea.

Clement al V-lea plăti tot ce făgăduise Bertrand de Got.

Filip fu declarat nevinovat, împărtășania îi fu restituită lui și alor săi, purpura se ridică iarăși pe umerii celor din familia Colonna, Biserica fu silită să plătească războaiele din Flandra precum și cruciada lui Filip de Valois împotriva imperiului grec. Memoria papei Bonifaciu al VIII-lea fu, dacă nu distrusă și desființată, cel puțin dezonorată ; zidăriile Templului fură rase, iar Templierii arși pe platforma podului cunoscut pînă azi sub numele de Pont-Neuf.

Toate edictele acelea — nu se mai numea bule, de vreme ce puterea vremelnică dicta — toate edictele acelea erau datate din Avignon.

Filip cel Frumos fu cel mai bogat rege al monarhiei franceze ; avea o comoară nesecată ; comoara era papa. Îl cumpărase, se slujea de el, îl punea la teasc și, așa cum din teasc curge cidrul și vinul, din acel papă tescuit curgea aurul.

Pontificatul, ce primise palma de la Colonna în persoana lui Bonifaciu al VIII-lea, renunța la autoritatea suverană asupra lumii prin Clement al V-lea.

---

[1] Trupul Domnului = Sfînta Cuminecătură. (n.t.)

Am arătat cum au venit la putere regele sîngelui şi papa aurului.

Se ştie şi cum au plecat.

Jacques de Molay, din înaltul rugului, le-a dat termen de un an şi regelui şi papei ca să se înfăţişeze înaintea lui Dumnezeu, ori Aristofan zice că *Muribunzii cu părul cărunt au duh de prezicătoare.*

Clement al V-lea plecă cel dintîi ; îşi văzuse în vis palatul în flăcări.

„Din clipa aceea, zice Baluze [1], s-a întristat şi nici n-a mai durat."

După şapte luni veni rîndul lui Filip. Unii îl săvîrşesc din viaţă la vînătoare, doborît de un mistreţ. Şi Dante se numără printre aceştia. „Cel ce, zice el, în preajma Senei bani a falsificat, de colţi de mistreţi nemiloşi a fost sfîrtecat."

Dar Guillaume de Nangis [2], îl face pe regele falsificator să moară de o moarte providenţială, cu totul de alt soi.

„Ros de-o boală necunoscută de vraci, Filip se stinse, spune el, spre marea uimire a lumii întregi, fără ca pulsu-i şi nici urina-i să fi dezvăluit pricina răului sau iminenţa primejdiei şi a deznodămîntului."

Ludovic al X-lea, regele debandadă, regele scandal, căruia i se spunea *Încăpăţînatul,* a urmat la tron după tatăl său Filip cel Frumos, iar Ioan al XXII-lea după Clement al V-lea.

Avignon a ajuns să fie atunci de-a binelea o a doua Romă. Ioan al XXII-lea şi Clement al VI-lea i-au consfinţit titlul de regina luxului. Moravurile timpului o făcură regina desfrîului şi a trîndăviei. În locul turnurilor dărîmate de Romain de Saint-Ange, Hernandez de Heredi, marele maestru al ordinului Sfîntului Ioan din Ierusalim, îi încinse talia cu o centură de ziduri. În cetate se iviră călugări destrăbălaţi care schimbară incinta sfinţită a mînăstirilor în locuri de desfrîu şi de dezmăţ. Se iviră şi curtezane frumoase, ce smulgeau diamantele tiarei, ca să-şi facă brăţări şi salbe. În sfîrşit se iviră şi ecourile fîntînii din Vaucluse din care radiară cînturile domoale şi melodioase ale lui Petrarca.

Asemenea stare de lucruri dăinui pînă ce regele Carol al V-lea, un rege cuminte şi pios, hotărîndu-se să pună capăt

[1] Cărturar francez, bibliotecarul lui Colbert (1630—1718). (n.t.)

[2] Cronicar francez din secolul al XIII-lea. (n.t.)

scandalului, îl trimise pe mareşalul de Boucicaut să-l alunge din Avignon pe falsul papă Benedict al XIII-lea. Domnia-sa văzînd însă soldaţii regelui Franţei, îşi aminti că înainte de a fi fost papă sub numele de Benedict al XIII-lea, fusese căpitan de oaste sub numele de Pietro de Luna. Preţ de cinci luni se apără, mînuind singur de pe creasta zidurilor castelului uneltele de război, ucigătoare cu totul altcum decît excomunicările pontificale. În sfîrşit, silit să fugă, ieşi din oraş printr-o uşiţă tainică din castel, ce dădea în şanţul de fortificaţie, după ce dărîmase o sută de case şi ucisese patru mii de locuitori din Avignon, şi se refugie în Spania, unde regele Aragonului îi asigură azil. Acolo, în fiecare dimineaţă, din vîrful unui turn, secondat de doi preoţi din care-şi făcuse venerabilul său colegiu, binecuvînta lumea, căreia pentru asta nu-i mergea mai bine, şi-şi excomunica duşmanii, cărora nu le mergea mai rău. În sfîrşit, simţind că i s-apropie sfîrşitul şi temîndu-se să nu moară şi schisma odată cu el, pe cei doi vicari ai săi îi numi cardinali, cu condiţia ca după moartea lui unul din cei doi s-aleagă pe celălalt papă. Alegerea se făcu. Noul papă continuă o vreme schisma, sprijinit de cardinalul ce-l proclamase papă. Pînă la urmă, amîndoi intrară în negocieri cu Roma, cerură iertare, recunoscîndu-şi vinile şi reintrară în sînul Bisericii, unul cu titlul de arhiepiscop de Sevilla, celălalt cu cel de arhiepiscop de Toledo.

De-atunci înainte pînă-n 1790, Avignon, văduvit de papii săi, fu guvernat de emisari papali şi de vice emisari. Avu şapte suverani pontifi cu reşedinţa înăuntrul zidurilor sale timp de şaptezeci de ani. Avea şapte spitale, şapte confrerii de penitenţi, şapte mînăstiri de bărbaţi, şapte mînăstiri de femei, şapte parohii şi şapte cimitire.

Cei ce cunosc Avignon-ul ştiu că la vremea aceea erau şi sînt încă şi astăzi două oraşe într-unul singur : oraşul preoţilor, adică oraşul roman, apoi oraşul negustorilor, adică oraşul francez.

Oraşul preoţilor, cu palatul papilor, cu cele o sută de biserici, cu clopotele-i fără de număr gata în orice clipă să dea alarma de incendiu sau să bată dangătul de moarte.

Oraşul negustorilor, cu Rhonul, cu meşteri în mătăsuri, cu tranzitu-i cruciş ce merge din miază-noapte în miază-zi, din apus în răsărit, de la Lyon la Marsilia, de la Nîmes la Turin.

Oraşul francez, oraş afurisit, dornic să aibă un rege, pizmuind libertăţile, se cutremura simţindu-se pămînt înrobit, lăcaş al preoţilor cu clerul drept stăpîn.

Clerul — nu clerul acela pios, îngăduitor, sever cu sine cînd e vorba de datorie şi de caritate, trăind pe lumea asta ca s-o mîngîie şi s-o înalţe fără să se amestece în petrecerile şi în patimile ei — ci clerul aşa cum îl prefăcuse intriga, ambiţia şi pofta, adică acei călugări de curte, rivali ai călugărilor de la Roma, trîndavi, desfrînaţi, luxoşi, îndrăzneţi, regi ai modei, autocraţi ai saloanelor, sărutînd mîna doamnelor, socotind că-i o cinste să fie curtezani, dîndu-şi mîinile la sărutat femeilor din popor, cărora le făceau onoarea de a le lua de amante.

Doriţi un tip din soiul unor asemenea călugări? Luaţi-l pe abatele Maury. Orgolios ca un duce, insolent ca un lacheu, fiu de cizmar dar mai aristocrat decît un fiu de mare senior.

E lesne de înţeles că cele două categorii de locuitori, una reprezentînd erezia, cealaltă ortodoxia, una de partea francezilor, cealaltă de partea Romei, una cu partidul monarhiei absolute, cealaltă cu partidul constituţional progresist, nu puteau fi elemente paşnice şi de securitate pentru vechiul oraş pontifical. Este lesne de înţeles, spunem noi, că în clipa în care izbucni revoluţia din Paris şi în clipa în care revoluţia se manifestă prin căderea Bastiliei, cele două partide, încă înfierbîntate de războaiele religioase purtate de Ludovic al XIV-lea, nu rămaseră nepăsătoare unul faţă de celălalt.

Am spus : Avignon, oraşul preoţilor şi, adăugăm, oraşul duşmăniilor. Nicăieri nu se învaţă mai bine a duşmăni ca în mînăstiri. Sufletul de copil, lipsit de patimile funeste şi dăunătoare oriunde aiurea, se naşte în mînăstiri plin de duşmăniile paterne, moştenite din tată în fiu de opt sute de ani şi după o viaţă plină de ură lasă la rîndul său copiilor moştenirea drăcească.

De aceea, la primul strigăt de libertate pe care îl scoase Franţa, oraşul francez se trezi plin de bucurie şi de nădejde : îi sosise în sfîrşit clipa să contesteze făţiş concesiunile făcute de o regină minoră ca să-şi răscumpere păcatele, prin care dădea un oraş, dădea o provincie şi cu ea şi o jumătate de milion de suflete. Cu ce drept fuseseră sufletele acelea vîndute

în aeternum pontifului din Roma, cel mai crîncen şi mai lacom dintre toţi stăpînii ?

Franţa avea să se întrunească pe Cîmpul lui Marte, în frăţească îmbrăţişare a Federaţiei. Avignon nu era tot Franţa ? S-au numit deputaţi. Deputaţii s-au dus la emisarul papal şi cu tot respectul îl rugară să părăsească oraşul.

I s-au dat douăzeci şi patru de ceasuri ca să plece din oraş.

În timpul nopţii, partizanii papalităţii se desfătară spînzurînd într-un ştreang un manechin purtînd cocarda tricoloră.

Poţi îndruma Rhonul, poţi canaliza rîul Durance, poţi înălţa diguri împotriva torentelor aprige, care la topirea zăpezilor se prăpăstuiesc în avalanşe lichide de pe creasta muntelui Ventoux. Dar valul acela cumplit, valul acela viu, torentul de oameni ce se repezi în salturi pe panta pieptişă a străzilor Avignon-ului, odată slobozit, odată năpustit, nici Dumnezeu n-a încercat însă să-l oprească.

Cînd au dat cu ochii de manechinul cu tricolorul naţional legănîndu-se la capătul unui ştreang, cei din oraşul francez se ridicară din adîncul temeliilor lui, urlînd ca turbaţii. Patru papistaşi, bănuiţi de un asemenea sacrilegiu, doi marchizi, un burghez şi-un muncitor fură smulşi din casele lor şi spînzuraţi în locul manechinului.

Era în 11 iunie 1790.

Oraşul francez în întregime trimise scrisoare Adunării Naţionale, că se dăruieşte Franţei şi împreună cu el Rhonul, comerţul său, Sudul şi jumătate din Provence.

Adunarea Naţională era în ziua aceea reacţionară, nu voia să se certe cu papa şi-l cruţa pe rege, aşa că amînă toată povestea.

Ca atare, chiar în clipa aceea, mişcarea din Avignon a fost socotită ca o răzvrătire, iar papa putu să facă din Avignon ceea ce curtea regală ar fi făcut din Paris după căderea Bastiliei, dacă Adunarea ar fi amînat proclamaţia drepturilor omului.

Papa porunci să se anuleze tot ceea ce se făcuse în Comitatul-Venaissin, să se restabilească privilegiile nobililor şi ale clerului şi să se reînscăuneze inchiziţia cu toată rigoarea.

Decretele pontificale fură afişate.

Un om, unul singur, în plină zi în faţa tuturor, îndrăzni să meargă la zidul pe care stătea afişat decretul şi să-l sfîşie.

Se numea Lescuyer.

Nici gînd să fie tînăr, deci nu fusese mînat de impetuozitatea vîrstei. Nu ! era aproape bătrîn şi nici măcar localnic. Era francez din Picardia, înflăcărat dar chibzuit în acelaşi timp, notar vechi, stabilit de multă vreme la Avignon.

A fost o crimă pe care Avignon-ul roman o ţinu minte ; o crimă atît de mare încît Fecioara Maria a plîns !

Vedeţi desigur, Avignon este chiar Italia. Îi trebuie cu orice preţ minuni. Şi dacă Dumnezeu nu face, se găseşte fără îndoială careva ca să le născocească. Şi minunea mai trebuie încă să fie o minune de-a Fecioarei. Fecioara este totul pentru Italia, ţara asta poetică. *La Madonna*, tot duhul, tot sufletul şi graiul întreg al italienilor e plin de aceste două cuvinte.

Minunea s-a făcut în biserica Cordelierilor.

Mulţimea a dat fuga acolo.

Că fecioara a plîns, era mare lucru ; dar în acelaşi timp se răspîndi un zvon, datorită căruia emoţia crescu la culme. Un sipet mare, bine ferecat, fusese purtat prin oraş. Cufărul cu pricina atîţase curiozitatea locuitorilor din Avignon. Ce putea fi în el ?

După două ceasuri nu mai era vorba de un sipet ci de optsprezece lăzi care fuseseră văzute în drum spre Rhon.

Cît despre obiectele pe care le conţineau, un hamal le destăinuise : erau gajurile muntelui de pietate, pe care partidul francez le lua cu el, fiindcă pleca din Avignon.

Gajurile muntelui de pietate, adică bunurile săracilor, de care fuseseră despuiaţi.

Cu cît un oraş este mai calic, cu atît muntele-i de pietate e mai bogat. Puţine case de gajuri se puteau mîndri că sînt tot atît de bogate ca muntele de pietate din Avignon.

Aşa ceva nu se mai putea considera ca o problemă de opinie, nu era decît o tîlhărie, o tîlhărie infamă încît şi albii şi roşii alergară la biserica Cordelierilor, strigînd că municipalitatea trebuie să le dea socoteală.

Lescuyer era secretarul municipalităţii.

Numele lui fu aruncat în gura mulţimii, nu ca unul ce rupsese cele două decrete pontificale — atunci s-ar fi iscat apărători — ci ca unul ce semnase ordinul către paznicul muntelui de pietate, ca să lase să se ridice gajurile.

Fură trimişi patru oameni ca să-l prindă pe Lescuyer şi să-l aducă în biserică. Fu găsit pe stradă, ducîndu-se la muni-

cipalitate. Cei patru oameni se năpustiră asupra lui şi-l tîrîră în biserică cu strigăte de fiare sălbatice.

Ajuns acolo, în loc să se afle în casa Domnului, Lescuyer înţelese, după ochii scînteietori ce se fixau asupra lui şi după pumnii întinşi ce-l ameninţau, după strigătele ce-i cereau moartea, Lescuyer înţelese că se afla într-unul din cercurile acelea ale infernului, uitate de Dante.

Prin cap nu-i trecu decît un gînd, că numai sfîşierea afişelor pontificale putea fi pricina unei asemenea mînii, stîrnită împotriva lui. Se urcă în amvon, socotind să-şi facă din el tribună, şi cu glasul omului ce nu numai că n-are nimic a-şi imputa, ci e gata s-o ia înc-odată de la început, prinse a spune :

— Fraţilor, am crezut că revoluţia e necesară şi, ca atare, am procedat, acţionînd cu toată puterea de care dispun...

Fanaticii pricepură că, dacă Lescuyer apucă să se explice, Lescuyer e salvat.

Ei n-aveau nicidecum nevoie de aşa ceva. Se năpustiră asupra lui, îl smulseră de la tribună, îl prinseră în mijlocul haitei ce urla, care îl mînă înspre altar scoţînd soiul acela de strigăte teribil ce semăna a şuierat de şarpe şi a răget de tigru, acel *zu-zu !* ucigaş, caracteristic localnicilor din Avignon.

Lescuyer ştia ce-nseamnă asemenea strigăt fatal ; încercă să se refugieze la piciorul altarului.

Dar n-ajunse să se mai refugieze. Se prăbuşi la pămînt.

Un meşter mindirigiu, înarmat cu un ciomag, îi trăsese o lovitură atît de sălbatică în cap, încît ciomagul se rupsese în două.

Atunci se năpustiră asupra bietului trup şi, cu acel amestec de sălbăticie şi de bucurie, caracteristic localnicilor din Sud, bărbaţii cîntînd se apucară să-i ţopăie peste pîntec, în timp ce femeile, ca să-l facă să ispăşească blestemele pe care le rostise împotriva papei, îi tăiau, sau ca să ne exprimăm mai bine, îi festonau buzele cu foarfecele.

Şi din mijlocul înspăimîntătorului grup se înălţa un strigăt, sau mai curînd un horcăit, şi horcăitul zicea :

— În numele celui de Sus ! în numele Fecioarei ! în numele omeniei ! ucideţi-mă mai repede !

Horcăitu-i fu auzit ; ucigaşii toţi, de parc-ar fi fost într-un singur gînd, se depărtară. Îl lăsară pe nenorocit însîngerat, desfigurat, zdrobit, să-şi deguste agonia.

Agonia-i dură cinci ceasuri, în timpul cărora în mijlocul hohotelor de rîs, a insultelor şi-a glumelor batjocoritoare a mulţimii, sărmanul trup zvîcnea şi tresărea pe treptele altarului.

Iată cum se ucide la Avignon.

Dar aşteptaţi, mai este încă un fel de a ucide.

Unui bărbat din partidul francez îi trecu prin minte să se ducă la muntele de pietate ca să afle adevărul.

Acolo, totul era în bună ordine, nu fusese scos nici măcar un tacîm de argint.

Aşadar, Lescuyer nu fusese asasinat atît de crud şi de barbar drept complice al unui furt, ci ca patriot.

În timpul acela se găsea la Avignon un om ce avea grozavă trecere în faţa norodului.

Toate căpeteniile teribile din Sud îşi cîştigaseră o celebritate atît de fatală încît era de-ajuns doar să-i numeşti pentru ca oricine, chiar şi cei mai puţin ştiutori de carte să-i cunoască.

Pe omul nostru îl chema Jourdan.

Lăudăros şi mincinos, îi făcuse pe oamenii de jos să creadă că el tăiase gîtul guvernatorului Bastiliei.

De aceea i se spunea Jourdan Taie-gît.

De fapt, numele lui nu era aşa. Pe el îl chema Mathieu Jouve. Nu era provensal de baştină, venise din Puy-en-Velay. Mai întîi fusese conducător de catîri pe înălţimile aprige care înconjură oraşu-i natal, apoi soldat, fără să fi fost în război ; războiul l-ar fi făcut poate mai omenos ; — apoi ţinuse o tavernă la Paris.

La Avignon era negustor de garanţă.

Strînse vreo trei sute de oameni, puse stăpînire pe porţile oraşului, lăsînd în faţa lor o jumătate din oaste şi, cu restul, porni asupra bisericii Cordelierilor avînd în frunte două tunuri.

Le puse în bătaie, dinaintea bisericii, şi trase la voia întîmplării.

Ucigaşii se împrăştiară ca un stol de păsări înspăimîntate, lăsînd cîţiva morţi pe treptele bisericii.

Jourdan şi oamenii lui păşiră peste cadavre şi intrară în sfîntul lăcaş.

Nu mai rămăsese înăuntru decît Sf. Fecioară şi nenorocitul de Lescuyer, ce răsufla încă.

Jourdan şi camarazii săi se păziră să-i dea lui Lescuyer lovitura de graţie şi să-l săvîrşească : agonia sa era mijlocul suprem de aţîţare. Ei luară acel rest de om viu, pe trei sferturi cadavru, şi-l duseră cu ei sîngerînd, gîfîind încă şi horcăind.

Fiecare o rupea de fugă din faţa unei asemenea privelişti, închizînd uşile şi ferestrele după el.

După un ceas, Jourdan şi cei trei sute de oameni ai săi erau stăpînii oraşului.

Lescuyer murise, dar lucrul nu mai avea importanţă ; de agonia lui nu mai era nevoie.

Jourdan se sluji de teroarea pe care o inspira şi arestă vreo optzeci de persoane, ucigaşi sau pretinşi ucigaşi ai lui Lescuyer.

Treizeci dintre ei poate că nici nu puseseră piciorul în biserică, dar cînd îţi stă la îndemînă un prilej minunat să te descotoroseşti de duşmani trebuie să te foloseşti de el, prilejurile minunate sînt rare.

Cele optzeci de persoane fură înghesuite în turnul Groazei. Istoriceşte fu numit Turnul Gheţăriei.

Dar, de ce să i se fi schimbat numele în Turnul Groazei ? Cuvîntul e infam, dar se potriveşte de minune cu acţiunea infamă ce urma să se petreacă în el.

Fusese şi teatrul torturilor de pe vremea inchiziţiei.

Astăzi se mai vede încă de-a lungul zidurilor sale funinginea grasă ce se înălţa odată cu fumul rugului pe care se mistuiau cărnurile omeneşti. Astăzi ţi se mai arată încă uneltele torturii, păstrate cu sfinţenie : cazanul, cuptorul, roţile de tortură, lanţurile, celulele subterane, pînă la osemintele vechi ; nimic nu lipseşte.

În turnul acela, clădit de Clement al V-lea, fură închişi cei optzeci de ostateci.

Dar, odată arestaţi şi închişi în Turnul Groazei, cei optzeci de ostateci i-au căzut lui Jourdan pe cap ca un adevărat bucluc.

Cine să-i judece ?

Nu existau alte tribunale legal constituite decît cele ale papei.

Să-i ucidă pe nenorociţii aceia la fel cum şi ei îl uciseră pe Lescuyer ?

Am spus că o treime, poate o jumătate dintre ei nu numai că nu luaseră nici într-un fel parte la asasinat, dar nici nu puseseră măcar piciorul în biserică.

Să-i ucidă ! Măcelul ar fi fost pus pe seama represaliilor.

Dar, ca să ucizi optzeci de persoane era nevoie de un număr oarecare de călăi.

Un soi de tribunal, improvizat de Jourdan, își stabilise sediul într-una din sălile palatului. Avea un grefier, pe nume Raphel, un președinte pe jumătate italian și pe jumătate francez, orator în vorbirea populară, pe care-l chema Barbevournin de la Roua, apoi trei sau patru bieți pîrliți : un brutar, un cîrnățar. Numele li se pierd în neînsemnătatea condiției lor.

Oamenii aceia strigau :

— Trebuie uciși cu toții, dacă scapă unul singur va sluji de martor.

Dar, așa cum am mai spus-o, lipseau ucigașii.

Abia dacă erau la îndemînă vreo douăzeci de bărbați în curte, toți făcînd parte din oamenii de rînd ai Avignon-ului : un peruchier, un cizmar de damă, un cîrpaci, un zidar, un dulgher ; și toți abia de erau înarmați, la întîmplare, unul cu o sabie, altul cu o baionetă, ăsta cu un drug de fier, celălalt cu o bucată de lemn călită în foc.

Toți oamenii aceia, potoliți de-o ploaie de octombrie.

Era greu să faci din ei niște ucigași.

Bine ! așa ar fi să fie, dar oare ce e greu pentru diavol ?

În asemenea soiuri de întîmplări există un ceas în care se pare că dumnezeu părăsește jocul.

Atunci vine rîndul diavolului.

Diavolul în persoană intră în curtea acea rece și glodoasă.

Își luase înfățișarea, forma și chipul unui spițer din regiune, pe nume Mendes : el așeză o masă luminată de două felinare ; pe masa aceea puse pahare, stacane, ulcele și sticle.

Ce băutură blestemată se afla între pereții misterioaselor recipiente cu formele lor bizare, nu se știe, dar efectul fu bine cunoscut.

Toți cei ce se adăpară din licoarea Satanei se simțiră cuprinși de o neașteptată furie febrilă, de-o nevoie de crimă și de sînge.

Din clipa acea le-a fost de ajuns să li se arate doar ușa, că se și năpustiră în temniță.

Masacrul dură toată noaptea ; toată noaptea urlete, vaiete, horcăieli de moarte se auziră înălţîndu-se din beznă.

Au ucis tot, au măcelărit tot, bărbaţi şi femei. A ţinut mult. Ucigaşii, am spus-o, erau beţi şi prost înarmaţi. Totuşi, pînă la urmă au izbutit.

Printre ucigaşi, un copilandru se evidenţia prin cruzimea-i bestială, prin setea-i nepotolită de sînge.

Era fiul lui Lescuyer.

Ucidea şi-apoi iarăşi ucidea. Se lăuda că el singur, cu mîna-i de copil, ucisese zece bărbaţi şi patru femei.

— Bravo ! Pot să ucid cît poftesc ! n-am încă cincisprezece ani, n-au ce să-mi facă !

Pe măsură ce ucideau, aruncau morţi şi răniţi în turnul Groazei, hoiturile la un loc cu cei vii, îi prăbuşeau de la şaizeci de picioare înălţime : mai întîi fură aruncaţi bărbaţii, pe urmă femeile. Le-a trebuit ucigaşilor timp ca să violeze cadavrele celor ce erau tinere şi frumoase.

Pe la ora nouă dimineaţa, după douăsprezece ceasuri de masacru, o voce mai striga încă din fundul mormîntului aceluia :

— Fie-vă milă ! veniţi de mă ucideţi, nu pot muri.

Un bărbat, Bouffier armurierul, se aplecă asupra găurii şi privi ; ceilalţi nu îndrăzneau.

— Cine strigă de acolo ? întrebară cu toţii.

— Lami, răspunse Bouffier.

Pe urmă, cînd se apropie de ceilalţi :

— Ei, făcură ei, ia spune-ne, ce-ai văzut în fund ?

— Un soi de magiun de tot hazul, zise el ; un fel de talmeş-balmeş de bărbaţi şi femei, de preoţi şi de fete frumoase, de-ţi vine să mori de rîs.

„Horăîn lucru, omul e o ciudă primejdioasă !...“ îi spunea contele de Monte-Cristo domnului de Villefort.

Ei bine, în oraşul acela încă însîngerat, încă înfierbîntat, încă înduioşat de asemenea măceluri, avem să le aducem pe cele două personaje principale din povestirea noastră.

CONJURAȚII

I

MASĂ COMUNĂ

La 9 octombrie a anului 1799, pe o zi frumoasă de toamnă meridională, cînd la cele două margini ale departamentului Provence se coc portocalele de Hyères și strugurii de Saint-Péray, o caleașcă purtată de trei cai de poștă trecea cu toată viteza pe podul de peste apa Durance, între Cavaillon și Chateau-Renard, îndreptîndu-se spre Avignon, vechiul oraș papal, pe care un decret din 25 mai 1791 îl alipise Franței, cu opt ani mai înainte, alipire confirmată prin tratatul semnat în 1797, la Tolentino, între generalul Bonaparte și papa Pius al VI-lea.

Trăsura intră prin poarta Aix, traversă fără să-și încetinească viteza în toată lungimea-i, orașul cu străzi înguste, strîmte și întortocheate, clădit în același timp și împotriva vîntului și împotriva soarelui și avu să se oprească la cincizeci de pași de poarta Oulle, la hotelul *Palais-Egalité*, căruia începuse cu binișorul să i se spună iarăși Palais-Royal, nume pe care-l purtase odinioară și pe care-l poartă încă și astăzi.

Cele cîteva cuvinte de mai sus, aproape fără nici o însemnătate, în privința firmei hotelului, în fața căruia se oprise diligența, asupra căreia stăm cu ochii țintă, arată destul de bine halul în care se găsea Franța sub guvernul de reacțiune termidoriană [1], ce purta numele de Directorat.

După lupta revoluționară, care se desăvîrșise în răstimpul dintre 14 iulie 1789 și 9 termidor 1794 ; după zilele de 5 și 6 octombrie, 21 iunie, 10 august, 2 și 3 septembrie, 21 mai,

[1] Provenit din răsturnarea lui Robespierre și încetarea Teroarei ; *thermidor* = iulie. (n.t.)

29 termidor şi 1 prerial [1], după ce a văzut cum căzuse capul regelui şi al judecătorilor săi, capul reginei şi al acuzatorului ei, capetele Girondinilor, Cordelierilor, moderaţilor şi Jacobinilor, Franţa încerca sila cea mai înspăimîntătoare şi mai dezgustătoare dintre toate cîte sînt, sila de sînge !

Se înturna dacă nu la nevoia de regalitate, cel puţin la dorinţa de a avea un guvern tare, în care să se poată încrede, pe care să se poată bizui, care să se pună în mişcare pentru ea şi care să-i poată îngădui să se odihnească, în timp ce el ar fi acţionat.

În locul unui asemenea guvern vag dorit, Franţa avea Directoratul acela slab şi nehotărît, alcătuit pentru moment din pofticiosul Barras, intrigantul Sieyès, bravul Moulin, neînsemnatul Roger Ducos şi din cinstitul dar puţin cam prea naivul Gohier.

Ca urmare, o demnitate mediocră în afară şi o linişte foarte contestabilă înăuntru.

Nu-i mai puţin adevărat că în momentul în care ne aflăm, armatele noastre, atît de glorioase în timpul epicelor campanii din 1796 şi 1797, pentru o clipă respinse şi împinse spre Franţa, datorită nepriceperii lui Scherer la Verona şi la Cassano, şi datorită înfrîngerii şi morţii lui Joubert la Novi, încep să reia ofensiva. Moreau l-a bătut pe Suvorov la Bassignano. Brune l-a bătut pe ducele de York şi pe generalul Hermann la Bergen. Masséna i-a nimicit pe austro-ruşi la Zürich. Korsakof a scăpat ca prin urechile acului, pe cînd austriacul Hotz, împreună cu alţi trei generali, au fost ucişi, iar cinci făcuţi prizonieri.

Masséna a salvat Franţa la Zürich, aşa cum Villars, cu nouăzeci de ani mai înainte, o salvase la Denain.

Dar, înăuntru, treburile nu mergeau chiar atît de bine, iar guvernarea directorială era, trebuie s-o spunem, tare stînjenită pe de-o parte de războiul din Vendeea, iar pe de alta de tîlhăriile la drumul mare din Sud, de care locuitorii din Avignon, potrivit obiceiurilor lor, erau departe de a rămîne străini.

Fără îndoială, cei doi călători ce coborîră din poştalionul oprit la uşa hotelului *Palais Royal* aveau oarecare dreptate să se teamă de starea de spirit în care se găseau locuitorii

[1] *Prerial* = mai. (n.t).

mereu frămîntaţi din oraşul papal, deoarece, puţin mai sus de Orgon, în locul în care trei drumuri stau în faţa călătorilor — unul ducînd la Nîmes, al doilea la Carpentras, al treilea la Avignon — surugiul oprise caii şi, întorcîndu-se, întrebase :

— Cetăţenii trec prin Avignon sau prin Carpentras ?

— Care din cele două căi e mai scurtă ? întrebase cu vocea tăioasă şi stridentă cel mai vîrstnic dintre cei doi călători, care, deşi vizibil mai în vîrstă, abia să fi avut vreo treizeci de ani.

— Ei, drumul prin Avignon, cetăţene, e mai scurt cu cel puţin o leghe şi jumătate.

— Atunci, răspunse el, s-o apucăm pe drumul Avignonului.

Şi vehiculul reluă un galop ce vădea că *cetăţenii* călători, aşa cum îi numea surugiul, deşi calificativul de *domn* începuse să reintre în vorbire, aveau să plătească pe puţin treizeci de bani pentru zorul cu care erau mînaţi caii.

Aceeaşi dorinţă de a nu pierde cumva timpul se manifestă şi la intrarea în hotel.

Acolo, ca şi pe drum, tot cel mai vîrstnic dintre călători luă cuvîntul. Întrebă dacă se putea lua masa fără zăbavă, iar felul în care era făcută întrebarea arăta că era gata să se lipsească de o grămadă de pretenţii gastronomice, cu condiţia ca masa comandată să fie servită numaidecît.

— Cetăţene, răspunse birtaşul, care, la duruitul roţilor trăsurii, dăduse fuga, cu şervetul pe braţ, în întîmpinarea călătorilor, veţi fi servit numaidecît şi cum se cuvine în camera dumneavoastră ; dar, de mi-aţi îngădui să vă dau un sfat...

Se codi o clipă :

— Hai, dă ! dă ! zise cel mai tînăr dintre cei doi călători, deschizînd gura pentru întîia oară.

— Ei bine, ce-ar fi să luaţi masa, pur şi simplu, la un loc cu ceilalţi, cum face în clipa de faţă călătorul ce-i aşteptat de trăsură aceea gata înhămată. Masa este excelentă şi-i gata servită.

Birtaşul arăta în acelaşi timp o trăsură pregătită cît se poate de comod şi plăcut, la care erau într-adevăr înhămaţi doi cai ce băteau din picioare, pe cînd surugiul îşi încerca

răbdarea, golind pe marginea ferestrei o sticlă de vin de Cahors.

Prima mişcare a celui căruia i se adresa asemenea propunere fu negativă. Cu toate acestea, după o clipă de gîndire, cel mai vîrstnic dintre cei doi călători, ca şi cum ar fi revenit asupra primei sale hotărîri, făcu însoţitorului său un semn de întrebare.

Acesta îi răspunse cu o privire ce însemna : „Doar ştiţi că sînt la ordinele dumneavoastră".

— Ei bine, fie, spuse cel ce părea că are sarcina să ia iniţiativa, vom lua masa la un loc cu ceilalţi.

Pe urmă, întorcîndu-se către surugiu, care îi aştepta cu pălăria în mînă poruncile :

— Într-o jumătate de ceas, cel mai tîrziu, zise el, caii să fie înhămaţi la trăsură.

Şi, lăsîndu-se îndrumaţi de chelnerul-şef, amîndoi intrară în sufragerie, cel mai vîrstnic dintre ei mergînd înainte, celălalt venind după dînsul.

Se ştie în general impresia pe care o produc comesenilor noii veniţi la o masă în pensiune. Toate privirile se întorsară spre cei doi, cînd intrară ; discuţia, ce părea destul de însufleţită, se întrerupse.

Grupul comesenilor era alcătuit din obişnuiţii birtului : călătorul a cărui trăsură aştepta gata înhămată la uşă, apoi un negustor de vinuri din Bordeaux, stabilit vremelnic la Avignon pentru nişte pricini pe care le vom arăta mai acuşi, şi încă un oarecare număr de călători, mergînd cu diligenţa de la Marsilia la Lyon.

Noii veniţi salutară comesenii cu o uşoară înclinare din cap şi se aşezară în celălalt capăt al mesei, izolîndu-se de restul comesenilor printr-un spaţiu de trei, patru tacîmuri.

Asemenea soi de rezervă aristocratică spori curiozitatea al cărei obiect erau cei doi ; de altfel, se simţea că ai de-a face cu nişte personaje de o distincţie incontestabilă, cu toate că straiele lor erau de cea mai desăvîrşită simplitate.

Amîndoi purtau cizme răsfrînte peste pantalonul scurt, haine cu pulpane lungi, mantale de călătorie şi pălării cu boruri mari, cu alte cuvinte, aproape costumul tuturor tinerilor epocii, dar părul lung şi lins şi cravata neagră, strînsă în jurul gîtului, după moda militarilor, îi deosebea de eleganţii Parisului şi chiar de cei din provincie.

Muscadinii — așa suna numele ce li se dădea pe-atunci tinerilor regaliști la modă din 1793 — muscadinii purtau așazisele urechi de cîine, înfoindu-se spre tîmple, și părul strîns într-un conci la ceafă, iar cravata imensă cu capetele lungi fluturînd, înăuntrul căreia se prăpăstuia bărbia.

Unii împingeau reacțiunea pînă la a se sluji de pudră.

Cît despre portretul celor doi tineri, arăta două tipuri cu desăvîrșire opuse.

Cel mai vîrstnic din ei, cel care de cîteva ori luase inițiativa, după cum am băgat de seamă, și a cărui voce chiar și în mlădierile cele mai familiare trăda obișnuința de a comanda, era, după cum am spus, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu părul negru despărțit de o cărare pe mijlocul frunții, lins, căzîndu-i de-a lungul tîmplelor pînă pe umeri. Avea pielea feței pîrlită, ca omul ce călătorește prin țările meridionale, buzele subțiri, nasul drept, dinții albi și ochii aceia de vultur pe care Dante îi atribuise lui Cezar.

Mai curînd scund de statură decît înalt, avea mîna delicată, iar piciorul fin și elegant. Din ținuta lui se desprindea un soi de stîngăcie care arăta că în momentul acela purta un costum cu care nu era deloc deprins și, cînd vorbise, dac-ar fi fost pe malurile Loarei în loc să fie pe malurile Rhonului, interlocutorul său ar fi putut observa că în rostire avea un ușor accent italian.

Însoțitorul său părea cu trei sau patru ani mai tînăr ca el.

Era un tînăr frumos, îmbujorat la față, cu părul blond, ochii de-un albastru deschis, nasul hotărît și drept, bărbia ieșită în afară, dar aproape imberb. Poate să fi fost cu două degete mai înalt decît tovarășul său și cu toate că era de-o statură sub mijlocie, părea atît de bine legat în tot întregul său, atît de minunat și nestînjenit în toate mișcările, încît era lesne de ghicit că trebuie să fi fost, de nu tare puternic, cel puțin de-o iuțeală și de-o îndemînare puțin obișnuite.

Deși era îmbrăcat la fel, deși se prezenta pe picior de egalitate, părea să aibă pentru tînărul cel oacheș un respect deosebit ce, neputîndu-se datora vîrstei, fără îndoială se datora unei inferiorități a condiției sociale. În afară de asta, tînărul îi spunea „cetățene", pe cîtă vreme însoțitorul său îl chema pur și simplu Roland.

Observațiile de mai sus, pe care noi le facem numai ca să-l inițiem mai temeinic pe cititor în povestirea noastră,

probabil că n-au fost nicidecum făcute în toată întinderea lor şi de comesenii de la ospăţul acela în comun ; căci, după cîteva clipe de atenţie dăruite noilor veniţi, privirile li se desprinseră de pe ei, iar conversaţia întreruptă o clipă-două îşi reluă cursul.

Trebuie să mărturisim că se dezbătea un subiect dintre cele mai interesante pentru călători : se povestea despre poprirea unui poştalion avînd misiunea să ducă o sumă de şaizeci de mii de franci ce aparţineau guvernului. Poprirea avusese loc în ajun, pe drumul de la Marsilia la Avignon, între Lambesc şi Pont-Royal.

La cele dintîi cuvinte ce fură rostite cu privire la întîmplare, cei doi tineri ciuliră urechile cu un vădit interes.

Evenimentul se petrecuse chiar pe drumul pe care tocmai îl străbătuseră, şi cel ce povestea era chiar unul dintre actorii principali ai acelei scene la drumul mare.

Era negustorul de vinuri din Bordeaux.

Cei ce păreau mai curioşi să afle amănunte erau călătorii din diligenţa care tocmai sosise şi care avea să plece. Ceilalţi comeseni, cei ce erau din localitate, păreau a fi destul de la curent cu asemenea soiuri de catastrofe, încît erau gata să dea ei amănunte în loc să le primească.

— Aşadar, cetăţene, zise un domn pîntecos în care se înghesuia de spaimă o femeie mare, uscată şi slabă, zici că tocmai pe drumul pe care l-am urmat a avut loc furtul ?

— Da, cetăţene, între Lambesc şi Pont-Royal. N-aţi băgat de seamă un loc unde drumul urcă şi se îngustează între două măguri ? Acolo sînt o mulţime de stînci ascuţite.

— Da, da, dragul meu, făcu femeia, strîngîndu-şi soţul de braţ, am băgat de seamă ; ba chiar am spus, ia adu-ţi aminte : „Iată un loc primejdios, îmi place să trec pe-aici mai curînd ziua decît noaptea".

— Oh ! doamnă, exclamă un tînăr a cărui voce afecta în vorbire graseiatul la modă şi care, în mod obişnuit, părea că exercită asupra celor ce luau masa în pensiune dreptul suprem al conversaţiei, ştiţi că pentru domniile-lor *confraţii lui Iehu* nu există nici zi nici noapte.

— Cum, cetăţene ? întrebă doamna mai înspăimîntată încă, aţi fost popriţi în plină zi ?

— În plină zi, cetăţeancă, la ceasurile zece de dimineaţă.

— Şi cîţi erau ? întrebă şi domnul cel pîntecos.

— Patru, cetăţene.

— Şedeau la pîndă pe drum ?

— Nu. Au sosit călări, înarmaţi pînă-n dinţi şi mascaţi.

— Aşa li-i obiceiul, făcu tînărul obişnuit al pensiunii ; nu-i aşa c-au spus „Să nu cumva să vă apăraţi, nu vi se face nici un rău ; n-avem treabă decît cu banii guvernului".

— Cuvînt cu cuvînt, cetăţene.

— Apoi, urmă cel ce părea atît de bine informat, doi au descălecat, au aruncat frîiele cailor celorlalţi doi tovarăşi şi l-au somat pe însoţitorul poştalionului să le dea banii.

— Cetăţene, zice bărbatul pîntecos, uimit, dumneata povesteşti lucruri de parcă le-ai fi văzut.

— Domnul poate că era de faţă, îşi dădu părerea unul dintre călători— pe jumătate glumind, pe jumătate bănuindu-l.

— Nu ştiu, cetăţene, dacă rostind cele de mai sus ai avut de gînd să-mi spui o necuviinţă, răspunse nepăsător tînărul care venise în ajutorul povestitorului aşa de binevoitor şi cu atîta pricepere ; dar părerile mele politice mă fac să nu consider bănuiala dumitale drept o insultă. Dacă aş fi avut nenorocul să mă aflu printre cei ce au fost atacaţi, sau cinstea de a face parte dintre cei ce atacau, aş spune-o la fel de făţiş atît într-un caz cît şi în celălalt. Dar ieri dimineaţă, la ceasurile zece, tocmai în clipa în care fu oprită la patru leghe de-aici diligenţa, eu îmi luam masa liniştit, chiar în locul acesta şi, luaţi aminte, tocmai cu cei doi cetăţeni ce-mi fac în clipa de faţă cinstea de a sta la dreapta şi la stînga mea.

— Şi, întrebă cel mai tînăr dintre cei doi călători care tocmai se aşezaseră la masă şi pe care însoţitorul său îl striga pe numele de Roland, cîţi bărbaţi eraţi în poştalion ?

— Staţi puţin ! Cred că eram... da, aşa e, eram şapte bărbaţi şi trei femei.

— Şapte bărbaţi fără de vizitiu ? întrebă iarăşi Roland.

— Bineînţeles.

— Şi, fiind şapte bărbaţi, v-aţi lăsat prădaţi de patru bandiţi ? Bravo, felicitările mele, domnilor.

— Ştiam cu cine avem de-a face, răspunse negustorul de vin, şi nu aveam de ce să ne apărăm.

— Cum ? îi luă vorba din gură tînărul, cu cine aveaţi de-a face ? păi, aveaţi de-a face, după cîte-mi pare, cu nişte hoţi, cu nişte tîlhari !

— Nicidecum ; şi-au spus numele.

— Şi-au spus numele ?

— Ne-au spus : „Domnilor, e de prisos să vă apăraţi ; doamnelor, să n-aveţi teamă ; nu sîntem tîlhari la drumul mare ; noi sîntem *confraţi ai lui Iehu.*

— Da, sări tînărul de la masă, au obiceiul să previnã, ca să înlăture confuziile.

— Ei na ! exclamă Roland, dar cine-i, mă rog, acel Iehu, care are confraţi atît de politicoşi ? E căpitanul lor ?

— Domnule, interveni un bărbat ale cărui haine aveau ceva ce aducea cu cele ale unui preot secularizat şi care părea şi el nu numai un obişnuit al pensiunii, ci şi un iniţiat în misterele onorabilei corporaţii ale cărei merite tocmai se discutau, dacă aţi fi fost mai priceput, aşa cum nu păreţi a fi, în lecturile textelor sfinte, atunci aţi fi ştiut că sînt cam vreo două mii şase sute de ani de cînd Iehu a murit şi, ca atare, nu poate, în timpul în care ne aflăm, să mai oprească poştalioanele la drumul mare.

— Domnule abate, răspunse Roland, care recunoscuse în el pe un om al Bisericii, cum, în ciuda tonului puţin cam înăcrit cu care vorbiţi, păreţi a fi un om tare instruit, îngăduiţi-i unui biet ignorant să vă ceară cîteva amănunte în privinţa acelui Iehu, mort de două mii şase sute de ani împliniţi şi care, cu toate acestea, se bucură de cinstea de a avea nişte confraţi, ce-i poartă numele.

— Iehu ? începu omul Bisericii cu acelaşi glas oţetit, a fost un rege al Israelului, uns ca atare de către Elisei, sub legămîntul de a pedepsi crimele săvîrşite de tot neamul lui Ahab şi al Isabelei şi de a-i ucide pe toţi preoţii lui Baal.

— Domnule abate, ripostă tînărul rîzînd, vă mulţumesc de explicaţie. Nu mă îndoiesc că este exactă şi mai cu seamă foarte savantă. Numai că, trebuie să vă mărturisesc, n-am aflat prin ea mare lucru.

— Cum, cetăţene, intră în vorbă iarăşi tînărul ce mînca regulat în pensiune, dumneata nu înţelegi că Iehu e Majestatea-Sa Ludovic al XVIII-lea, uns rege cu condiţia de a pedepsi crimele Revoluţiei şi de a ucide preoţii lui Baal, adică

pe toți cei ce au luat cît de cît parte la groaznica stare de lucruri care de șapte ani încoace e numită Republică ?

— Hm ! da ! făcu tînărul nostru. De fapt, înțeleg. Dar, printre cei împotriva cărora confrații lui Iehu sînt însărcinați să lupte, dumneavoastră socotiți și pe bravii soldați care au alungat inamicul de la granițele Franței, și pe iluștrii generali ce-au comandat armatele din Tirol, de la Sambre-et-Meuse și din Italia ?

— Dar nici nu mai încape îndoială, pe aceia încă cei dintîi și înaintea tuturor.

Ochii tînărului aruncară fulgere, nările i se umflară, iar buzele i se strînseră. Se ridică de pe scaun, dar însoțitorul său îl apucă, îl trase de pulpana hainei și-l făcu să se reașeze, în timp ce cu o singură privire îl sili să tacă.

Apoi, cel ce dăduse asemenea dovadă de stăpînire, luînd cuvîntul pentru întîia oară, spuse, adresîndu-se tînărului de la masa pensiunii :

— Cetățene, fiți îngăduitor cu doi călători care sosesc de la marginea lumii, cum am spune din America sau din India, care au părăsit Franța de doi ani de zile, care nu știu absolut nimic din cele ce s-au petrecut aici, și care sînt dornici să afle.

— Dar, mai încape îndoială, răspunse cel căruia îi fuseseră adresate cuvintele de mai sus. E cît se poate de firesc, cetățene. Întrebați și vi se va răspunde.

— Ei bine, urmă tînărul oacheș, cu ochi de vultur, cu părul negru și lins, cu pielea feței ca granitul, acum, că știu ce-i cu Iehu și în ce scop s-a alcătuit echipa lui de confrați, aș dori să aflu, ce fac confrații lui cu banii pe care-i adună.

— Vai ! Doamne, e foarte simplu, cetățene. Doar știți cît de mult se vorbește de restaurarea monarhiei Bourbonilor ?

— Nu, nu știam, răspunse tînărul negricios, cu un ton pe care de prisos se străduia să-l prefacă naiv. Sosesc, așa cum vă spuneam, de la marginea lumii.

— Cum ! Nu știați atîta lucru ? Ei bine, în șase luni va fi fapt împlinit.

— Chiar de-adevărat ?

— Așa cum am cinstea să v-o spun, cetățene.

Cei doi tineri cu înfățișarea militărească schimbară între ei o privire și un surîs, cu toate că tînărul blond părea sub povara unei vii nerăbdări.

Cel ce vorbea cu ei urmă :

— Lyon e cartierul general al conspirației, dacă totuși conspirație poate fi numit un complot ce se urzește ziua-n amiaza mare. Denumirea de guvern provizoriu s-ar potrivi mai bine.

— Ei, fie, cetățene, făcu tînărul negricios, cu o politețe ce nu era lipsită de ironie, să-i zicem guvern provizoriu.

— Guvernul provizoriu, despre care vorbim, își are statul său major și armatele sale.

— Na ! stat major poate... dar armate...

— Vă repet, armatele sale.

— Dar unde sînt armatele acelea ?

— Iată, una se organizează în munții Auvergne, sub comanda domnului de Chardon ; alta în munții Jura, sub comanda domnului Teyssonnet ; în sfîrșit o a treia, care e gata, pe picior și chiar în condiții minunate la ceasul de față, în Vendeea, sub comanda lui Escarboville, a lui Achille Leblond și a lui Cadoudal.

— Ca să vă spun drept, cetățene, îmi faceți un real serviciu aducîndu-mi la cunoștință toate veștile astea. Credeam că Bourbonii sînt cu desăvîrșire resemnați și împăcați cu exilul. Mai credeam că poliția e făcută în așa fel încît să nu mai existe nici comitete provizorii regaliste în marile orașe și nici bandiți la drumul mare. În sfîrșit, credeam că Vendeea e pacificată cu desăvîrșire de generalul Hoche.

Tînărul căruia i se adresaseră părerile de mai sus izbucni în rîs.

— Dar, mă rog, de unde veniți dumneavoastră ? exclamă el, de unde veniți ?

— V-am spus-o, cetățene, de la capătul pămîntului.

— Se și vede.

Pe urmă, continuînd :

— Ei bine, înțelegeți, Bourbonii nu mai sînt bogați. Emigrații, ale căror bunuri au fost vîndute, sînt ruinați. E cu neputință să pui pe picior două armate și să întreții o a treia fără bani. Se găseau astfel în încurcătură. Numai Republica ar fi fost în stare să plătească solda dușmanilor ei. Ori, nu era deloc probabil că ea s-ar fi hotărît s-o facă prin bună înțelegere.

Atunci, fără a mai încerca cu ea asemenea tîrguială scabroasă, s-a găsit cu cale că e mai simplu să i se ia banii decît să i se ceară.

— Ah ! în sfîrşit înţeleg.

— Slavă Domnului !

— *Confraţii lui Iehu* sînt intermediarii dintre Republică şi contrarevoluţie, sînt perceptorii generalilor regalişti.

— Da, asemenea lucru nu mai e furt, ci o operaţie militară, un act de vitejie ca oricare altul.

— Întocmai, cetăţene, văd c-aţi înţeles. Iar în privinţa furtului, sînteţi acuma tot atît de atotştiutor cît şi noi.

— Dar, strecură cu timiditate negustorul de vinuri din Bordeaux, dacă domnii confraţi ai lui Iehu — luaţi aminte că nu spun nimica de rău — dacă domnii confraţi ai lui Iehu nu rîvnesc decît la banii guvernului...

— La banii guvernului, nu la alţii. Nu-i nici un exemplu c-ar fi prădat pe vreun particular.

— Nici un exemplu ?

— Nici unul.

— Atunci cum se face că ieri, odată cu banii guvernului, au luat cu ei şi suma de două sute de ludovici ce era a mea ?

— Dragă domnule, răspunse tînărul ce-şi lua masa în pensiune, v-am spus doar că trebuie să fi fost la mijloc o eroare şi că, aşa cum mă numesc eu Alfred de Barjols, tot aşa şi banii aceia vi se vor restitui într-o zi sau alta.

Negustorul de vinuri scoase un suspin şi clătină din cap ca unul ce mai păstrează oarecare îndoieli, cu toate asigurările ce-i sînt date.

Dar, în clipa aceea, ca şi cum angajamentul pe care şi-l luase tînărul nobil, care tocmai îşi dăduse în vileag condiţia-i socială, spunîndu-şi numele, ar fi trezit simţul delicateţei la cei pentru care el se pusese chezaş, un cal se opri în faţa uşii, se auziră paşi pe coridor, uşa de la sufragerie se deschise şi un om mascat şi înarmat pînă-n dinţi apăru pe prag.

— Domnilor, spuse el în mijlocul liniştii adînci prilejuite de ivirea lui, nu cumva se află printre dumneavoastră un călător pe numele său Jean Picot, care se găsea ieri în diligenţa ce-a fost oprită între Lambesc şi Pont-Royal ?

— Ba da, făcu negustorul de vinuri în culmea uimirii.

— Dumneavoastră sînteţi ? întrebă omul mascat.

— Da, eu sînt.

— Nu vi s-a luat nimic ?

— Ba da, mi-a fost luat un sac cu bani, sigilat, cu două sute de ludovici, pe care-l încredinţasem conducătorului.

— Şi trebuie să adaug, interveni tînărul nobil din pensiune, că în clipa de mai înainte chiar, domnia-sa vorbea despre sacul de bani şi-l socotea pierdut.

— Domnul s-a înşelat, răspunse necunoscutul mascat, noi purtăm război cu guvernul şi nu cu persoanele particulare : noi sîntem confraţi şi nu tîlhari. Poftiţi cei două sute de ludovici, domnule, şi, dacă o asemenea greşeală s-ar mai întîmpla în viitor, reclamaţi şi prezentaţi-vă în numele lui Morgan.

Cu aceste cuvinte, omul mascat depuse un sac de galbeni în partea dreaptă a negustorului de vinuri, îi salută curtenitor pe oaspeţii pensiunii şi ieşi, lăsîndu-i pe unii înmărmuriţi de spaimă şi pe alţii în culmea uimirii faţă de o asemenea cutezanţă.

II

UN PROVERB ITALIAN

La drept vorbind, cu toate că cele două sentimente pe care tocmai le-am indicat, erau sentimentele dominante, ele nu se manifestau nicidecum la toţi cei ce se aflau de faţă într-un grad asemănător. Nuanţele se diferenţiau după sex, după vîrstă, după fire, ba, mai c-am putea spune, şi după poziţia socială a celor din asistenţă.

Negustorul de vinuri, Jean Picot, interesatul principal în evenimentul ce tocmai se petrecuse, recunoscînd de la prima vedere, după costum, după arme şi după mască, pe unul dintre oamenii cu care avusese de-a face în ajun, la apariţia acestuia

mai întîi încremenise de uluire. Apoi, puțin cîte puțin, înțelegînd pricina vizitei pe care i-o făcea banditul misterios, trecuse de la uluire la bucurie, străbătînd toate nuanțele intermediare ce despart cele două sentimente. Sacul lui cu galbeni se afla lîngă el și s-ar fi putut spune că nu îndrăznea să-l atingă. Poate se temea ca nu cumva în clipa în care ar pune mîna pe el, să-l vadă topindu-se ca aurul pe care în vis crezi că l-ai găsit și care se face nevăzut chiar înainte de-a deschide ochii, în răstimpul acela de luciditate progresivă, ce desparte somnul adînc de deșteptarea deplină.

Domnul cel pîntecos din diligență și soția lui manifestaseră, ca și ceilalți călători ce făceau parte din același convoi, cea mai adevărată și mai desăvîrșită groază. Așezat în stînga lui Jean Picot, cînd văzu banditul apropiindu-se de negustorul de vinuri, în nădejdea iluzorie că va păstra o distanță respectabilă între el și confratele lui Iehu, își trase scaunul înapoi peste cel a al soției, care, lăsîndu-se împinsă, încerca și ea la rîndul ei să și-l tragă înapoi pe-al ei. Dar cum scaunul următor era cel al cetățeanului Alfred de Barjols, care n-avea nici un motiv să se teamă de niște oameni despre care își manifestase o părere atît de grozavă și de binevoitoare, scaunul soției domnului pîntecos găsise un obstacol în neclintirea celui pe care ședea tînărul nobil încît, așa cum se întîmplase și la Marengo cu opt-nouă luni mai tîrziu, cînd generalul șef socotise că era timpul să reia ofensiva, mișcarea de tragere înapoi a scaunului fu stăvilită.

Cît despre acesta — vorbim de cetățeanul Alfred de Barjols — înfățișarea lui, cît și cea a abatelui care dăduse explicația biblică în privința lui Iehu, regele Israelului, și a misiunii pe care o primise de la Elisei, înfățișarea lui, s-o spunem fățiș, fusese cea a unui om care nu numai că nu se teme cîtuși de puțin, ci care se aștepta chiar la evenimentul ce se petrecea, oricît de neașteptat părea să fie un asemenea eveniment. Cu surîsul pe buze îl urmărise cu privirea pe omul mascat și, dacă toți oaspeții n-ar fi fost atît de preocupați de cei doi actori principali ai scenei ce se desfășura, ar fi putut băga de seamă un semn aproape imperceptibil cu ochiul, schimbat între bandit și tînărul nobil, semn ce se repetă aproape în aceeași clipă și între tînărul nobil și abate.

Dinspre partea lor, cei doi călători, pe care i-am introdus în sala mesei comune și care, după cum am mai spus-o, se țineau destul de retrași la un capăt de masă, păstraseră atitudinea caracteristică firilor lor diferite. Cel mai tînăr dintre ei dusese instinctiv mîna la șold, ca și cum ar fi căutat o armă ce-i lipsea, și se ridicase ca mișcat de-un resort ca să se repeadă la gîtul bărbatului mascat, ceea ce cu siguranță că s-ar fi întîmplat dacă ar fi fost singur. Dar cel mai vîrstnic dintre ei, cel ce părea să aibă nu numai obiceiul ci și dreptul de a-i ordona, se mulțumise, cum făcuse și prima oară, să-l țină cu toată puterea de haină, spunîndu-i cu un ton poruncitor, aproape aspru chiar :

— Stai jos, Roland !

Și tînărul se așează pe scaun.

Dar cel ce dintre toți comesenii rămăsese, cel puțin în aparență, cît mai nepăsător în timpul întregii scene ce se desfășurase, era un bărbat de treizeci și trei, treizeci și patru de ani, cu părul blond și barba roșcată, chipeș și stăpînit, cu ochi mari albaștri, pielița obrazului luminoasă, buze inteligente și fine, înalt de statură și cu un accent străin ce trăda omul născut în sînul acelei insule al cărui guvern ducea cu noi, la vremea aceea, un război așa de crîncen : atît cît se putea judeca după puținele cuvinte ce-i scăpaseră, vorbea limba franceză cu o rară corectitudine, în ciuda accentului pe care i l-am semnalat. La primul cuvînt pe care-l rostise, cel mai vîrstnic dintre cei doi călători, recunoscîndu-i accentul de dincolo de Canalul Mînecii, tresărise și, întorcîndu-se către însoțitorul său, obișnuit să-i citească gîndurile în privire, păruse că-l întreabă cum de se află un englez în Franța tocmai atunci cînd războiul îndîrjit ce se purta între cele două națiuni îi exila, firește, pe englezii din Franța precum și pe francezii din Anglia. Fără îndoială, explicația îi părea lui Roland cu neputință de găsit, deoarece dădu un răspuns cu o mișcare din ochi și cu un gest din umeri ce însemna : „Asta îmi pare la fel de nemaipomenit ca și domniei-voastre ; dar dacă domnia-voastră, matematician prin excelență, nu găsiți soluția unei asemenea probleme, ce rost are să mi-o cereți mie."

În cugetul lor, cei doi tineri rămăseseră însă cu credința de nezdruncinat că bărbatul cel blond, cu accent anglo-saxon,

era călătorul pe care-l aştepta gata înhămată confortabila caleaşcă de la uşa hotelului, şi că acel călător era din Londra sau în orice caz dintr-unul din comitatele sau ducatele Marii Britanii.

Cît despre vorbele pe care le rostise, am spus doar că erau rare, atît de rare încît de fapt păreau mai curînd exclamaţii decît vorbe ; numai că, la fiecare explicaţie ce fusese cerută asupra stării din Franţa, englezul îşi scotea făţiş un carneţel din buzunar şi, rugîndu-l fie pe negustorul de vinuri, fie pe abate, fie pe tînărul nobil să repete explicaţia — ceea ce fiecare făcea cu o bunăvoinţă plină de amabilitate, asemănătoare tonului curtenitor cu care fusese pusă întrebarea — nota ceea ce era mai important, mai extraordinar sau mai pitoresc din cele povestite despre oprirea poştalionului, starea în care se află Vendeea şi confraţii lui Iehu, mulţumind de fiecare dată cu vocea şi cu gestul, cu acea rigiditate atît de obişnuită la vecinii noştri de peste Canal, şi punîndu-şi de fiecare dată în buzunarul de pe pulpana redingotei carneţelul îmbogăţit cu o nouă informaţie.

În sfîrşit, ca un spectator tare bucuros de un deznodămînt neaşteptat, scosese un strigăt de satisfacţie dînd cu ochii de omul mascat, pe care-l ascultase aţintind urechile, îl privise holbînd ochii şi nu-l scăpase nici o clipă din privire, pînă ce uşa se închise în spatele lui, şi atunci, scoţîndu-şi cu grabă carneţelul din buzunar, spuse vecinului său, care nu era altul decît abatele :

— O ! domnule, aţi fii atît de bun să-mi repetaţi cuvînt cu cuvînt, în cazul că nu mi-aş aminti, cele ce a spus gentilomul care tocmai a ieşit de aici ?

Se puse să scrie numaidecît şi, memoria abatelui întovărăşindu-se cu a sa, avu satisfacţia de a transcrie în toată integritatea fraza confratelui lui Iehu adresată cetăţeanului Jean Picot.

Apoi, după ce transcrise fraza aceea, izbucni cu un accent ce adăuga un straniu şi original specific vorbelor sale :

— Vai ! într-adevăr numai în Franţa se întîmplă asemenea lucruri. Franţa e ţara cea mai ciudată din lume. Sînt încîntat, domnilor, că pot călători în Franţa şi că-i pot cunoaşte pe francezi.

Ultima lui frază fusese rostită cu atîta curtenire, că nu-ţi mai rămînea, după ce-ai auzit-o desprinzîndu-se de pe asemenea buze serioase, decît să-i mulţumeşti celui ce-a rostit-o, chiar dacă era descendentul învingătorilor de la Crécy, Poitiers şi Azincourt.

Unei asemenea politeţi îi răspunse cel mai tînăr dintre cei doi călători, cu un ton de nepăsare caustică, ce părea că-i vine din însăşi firea lui.

— Pe cuvîntul meu ! sînt şi eu întocmai ca dumneavoastră, milord. Zic milord, fiindcă presupun că sînteţi englez.

— Da, domnule, răspunse gentilomul, mă bucur de asemenea cinste.

— Ei, bine ! după cum vă spuneam, urmă tînărul, sînt încîntat că pot călători în Franţa şi pot vedea lucruri ca cele pe care le-am văzut. Trebuie să trăieşti sub guvernul cetăţenilor Gohier, Moulin, Roger Ducos, Sieyès şi Barras ca să ai prilejul să fii de faţă şi să vezi asemenea poznă şi cînd, peste cincizeci de ani, se va povesti că-n mijlocul unui oraş de treizeci de mii de suflete, ziua-n amiaza mare un tîlhar de drumul mare a venit, cu masca pe obraz, cu două pistoale şi o sabie la brîu, ca să restituie cei două sute de ludovici pe care-i şterpelise în ajun unui negustor cinstit care era deznădăjduit că i-a pierdut ; cînd se va mai adăuga că asemenea faptă s-a petrecut la un prînz în pensiune la care şedeau aşezaţi vreo douăzeci, douăzeci şi cinci de persoane, şi că tîlharul model s-a retras fără ca nici una din cele douăzeci, douăzeci şi cinci de persoane prezente să se fi repezit să-l prindă de gît, sînt gata să pun prinsoare că cel ce va avea îndrăzneala să povestească asemenea anecdotă va fi socotit drept un mincinos infam.

Şi tînărul, lăsîndu-se pe spate în scaun, izbucni în rîs, dar într-un rîs atît de nervos şi strident încît toţi îl priviră uimiţi, în timp ce tovarăşul său îşi pironi ochii asupra lui cu o îngrijorare aproape părintească.

— Domnule, i se adresă cetăţeanul Alfred de Barjols, care, ca şi ceilalţi de altfel, păru tulburat de asemenea stranie modulaţie de glas, mai mult tristă sau, de fapt, mai mult dureroasă decît veselă, şi pe care înainte de a răspunde o lăsase

să se stingă pînă la cea din urmă fremătare. Domnule, îngăduiți-mi să vă atrag atenția că omul pe care l-ați văzut acum cîteva clipe nu-i nicidecum un tîlhar de drumul mare.

— Ei asta-i ! Să fim sinceri, ce-i atuncea ?

— După toate probabilitățile, e un tînăr dintr-o familie tot atît de bună ca și dumneata și ca și mine.

— Contele Horn, pe care regentul l-a pedepsit să fie tras pe roată în piața Grève, era și el un tînăr de familie bună. Și, ca dovadă, toată nobilimea Parisului și-a trimis trăsurile la execuția lui.

— Contele Horn, de-mi aduc bine aminte, asasinase un evreu ca să-i fure o poliță pe care nu era nicidecum în măsură să i-o achite, dar nimeni nu va cuteza să vă spună că vreunul din confrații lui Iehu s-ar fi atins măcar de-un fir de păr de pe capul unui copil.

— Ei bine ! fie ! Să admitem că instituția ar fi întemeiată pe un punct de vedere filantropic, ca să restabilească balanța între averi, să îndrepte capriciile hazardului, să reformeze abuzurile societății ; chiar de-ar fi un tîlhar în felul lui Karl Moor [1], amicul dumitale Morgan — parcă Morgan zicea cetățeanul acela cinstit că se numește ?

— Da, răspunse englezul.

— Ei bine ! amicul dumitale Morgan nu-i decît tot un tîlhar.

Cetățeanul Alfred de Barjols se făcu alb ca varul.

— Cetățeanul Morgan nu-mi e amic, răspunse tînărul aristocrat, dar dacă mi-ar fi, m-aș socoti onorat cu prietenia lui.

— Fără îndoială, răspunse Roland, izbucnind în rîs ; întocmai cum spune domnul de Voltaire : *Prietenia unui mare om este o binefacere a zeilor.*

— Roland ! Roland ! îl strigă cu glas șoptit tovarășul său.

— Vai ! generale, răspunse acesta, lăsînd poate anume să-i scape titlul ce se cuvenea tovarășului său, lăsați-mă, rogu-vă, să continui cu domnul o discuție ce mă interesează în cel mai înalt grad.

Generalul ridică din umeri.

---

[1] Aluzie la piesa *Hoții*, de F. Schiller. (n.t.)

— Numai că, cetăţene, urmă tînărul cu o ciudată stăruinţă, am nevoie să fiu lămurit. S-au împlinit doi ani de cînd am părăsit Franţa şi, de la plecarea mea, s-au schimbat atîtea lucruri, haine, obiceiuri, accent, încît şi limba s-ar fi putut uşor schimba. Cum îi spuneţi dumneavoastră, în limba ce se vorbeşte astăzi în Franţa, faptului de a opri poştalioanele şi de-a lua banii ce se găsesc în ele ?

— Domnule, răspunse tînărul cu glasul omului hotărît să susţină discuţia pînă la capăt, eu îi spun a purta război ; şi iată, însoţitorul dumneavoastră, pe care l-aţi numit adineaori general, în calitatea-i de militar vă va spune că, pe lîngă plăcerea de-a ucide şi de-a fi ucis, generalii din toate timpurile n-au făcut altceva decît ceea ce face şi cetăţeanul Morgan.

— Cum ! strigă tînărul nostru, ai cărui ochi scăpărară ca fulgerele, îndrăzniţi să comparaţi ?...

— Lasă-l pe domnul să-şi dezvolte teoria, Roland, intervені călătorul negricios ai cărui ochi se umbriră sub genele-i lungi, negre, ca nu cumva să lase să se vadă ce se petrecea în sufletul său, spre deosebire de cei ai tovarăşului său, ce păreau că se dilataseră ca să-şi arunce flăcările.

— Ah ! exclamă tînărul cu accentu-i sacadat, vedeţi aşadar că şi domnia-voastră începeţi să fiţi captivat de discuţie.

Pe urmă, întorcîndu-se către cel pe care părea că-l atacă :

— Continuaţi, domnule, continuaţi, zise el, generalul vă îngăduie.

Tînărul nobil se înroşi atît de tare pe cît pălise cu o clipă mai înainte şi, cu dinţii strînşi, cu coatele pe masă, cu bărbia sprijinită în pumni ca să se apropie cît mai mult cu putinţă de adversarul său, cu un accent provensal ce creştea din ce în ce mai tare pe măsură ce discuţia sporea în tensiune, spuse :

— De vreme ce *generalul îmi îngăduie,* reluă apăsînd pe cuvîntul *generalul,* voi avea cinstea să-i spun, şi cu acelaşi prilej şi dumitale, cetăţene, că îmi aduc aminte, cred, să fi citit în Plutarh, că în clipa în care Alexandru a pornit spre India, n-a luat cu dînsul decît optsprezece sau douăzeci de talanţi de aur, ceea ce face acum o sută, sau o sută douăzeci de mii de franci. Ori, credeţi dumneavoastră că cu aceşti optsprezece-douăzeci de talanţi de aur şi-a hrănit el armata, a

cîştigat bătălia de la Granica, a supus Asia Mică, a cucerit Tyr-ul, Gaza, Siria, Egiptul, a clădit Alexandria ; cu ei credeţi că a pătruns pînă-n Libia şi a pus să fie declarat fiul lui Jupiter de oracolul lui Ammon, şi apoi tot cu ei a pătruns pînă la Hyphasa şi, fiindcă soldaţii săi nu voiră să meargă cu el mai departe, s-a întors la Babilon ca să-i întreacă în lux, în desfrîu şi în voluptate pe cei mai luxoşi, mai desfrînaţi şi mai voluptoşi regi ai Asiei ? Din Macedonia vă închipuiţi oare că-şi trăgea el banii, şi credeţi că regele Filip, unul dintre cei mai săraci regi ai sărmanei Grecii, îşi onora poliţele pe care fiul său le emitea în contul lui ? Nu, nicidecum ! Alexandru făcea ca şi cetăţeanul Morgan : numai că, în loc să oprească diligenţele la drumul mare, el prăda oraşele, îi silea pe regi să-şi plătească răscumpărarea, punea biruri în ţările cucerite. Să trecem la Hanibal. Ştiţi, desigur, cum a plecat din Cartagina, nu-i aşa ? N-avea nici măcar cei optsprezece-douăzeci de talanţi ai predecesorului său, Alexandru. Dar, dat fiind că-i trebuiau bani, luă cu asalt şi jefui oraşul Sagonta, în plină pace, călcînd peste tratate ; din clipa aceea fu bogat şi putu să pornească în campanie. Să-mi fie cu iertare, de data aceasta nu mai e vorba de Plutarh, ci de Cornelius Nepos. Vă scutesc de coborîrea Pirineilor, de trecerea Alpilor, de cele trei bătălii pe care le-a cîştigat punînd mîna de fiecare dată pe comorile celor învinşi şi, iată, ajung la cei cinci, şase ani pe care i-a petrecut în Campania. Credeţi oare că el şi cu armata lui plăteau pensii locuitorilor din Capua şi că bancherii din Cartagina, cu care se învrăjbise, îi trimiteau bani ? Nu : prin război se hrănea războiul, după sistemul lui Morgan, cetăţene. Dar să trecem la Cezar. Ei ! cu Cezar e altceva. Pleacă din Spania cu datorii de vreo treizeci de milioane, se întoarce aproape cum a plecat, pleacă din nou în Galia, stă zece ani la străbunii noştri : în timpul celor zece ani trimite mai mult de o sută de milioane la Roma, trece iarăşi peste Alpi, trece Rubiconul, merge drept asupra Capitoliului, sparge uşile intrînd cu forţa în Templul lui Saturn, unde se afla tezaurul, ia cît îi trebuie din el pentru nevoile sale personale, şi nu pentru cele ale republicii, cam trei mii de livre aur în lingouri, şi moare — el, pe care creditorii, cu douăzeci de ani mai înainte,

nu voiau să-l lase să iasă din căsuța-i de pe calea Suburra — lăsînd două, trei mii de sesterți pe cap de locuitor, zece, douăsprezece milioane Calpurniei, și treizeci, patruzeci de milioane lui Octavian ; tot după sistemul lui Morgan, numai că Morgan sînt sigur că va muri fără să se fi atins, nici de banii galilor nici de aurul Capitoliului. Acum, să sărim peste o mie opt sute de ani, și să ajungem la generalul *Buonaparté*...

Și tînărul aristocrat, cum obișnuiau să facă toți dușmanii învingătorului din Italia, se prefăcu că apasă pe *u*-ul pe care Bonaparte îl înlăturase din numele său și pe e-ul al cărui accent generalul îl scosese.

Afectarea sa păru că-l scoate din sărite pe Roland, care făcu o mișcare ca și cum ar fi fost gata să se repeadă la el. Dar însoțitorul său îl opri.

— Lasă, Roland, făcu el, lasă. Sînt sigur că cetățeanul Barjols n-are să spună că generalul *Buonaparté*, după cum îi spune el, e un tîlhar.

— Nu, n-am s-o spun eu ; dar e un proverb italian care-o spune pentru mine.

— S-auzim proverbul ! ceru generalul, substituindu-se însoțitorului său și, de data aceasta, fixînd asupra tînărului nobil privirea-i limpede, calmă și profundă.

— Iată-l în toată simplitatea lui : *Francesi non sono tutti landroni, ma buona parte.* Ceea ce înseamnă : „Nu toți francezii sînt tîlhari, ci..."

— O bună parte ? întrebă Roland.

— Hm ! ci *Buonaparté*, răspunse Alfred de Barjols.

Nici nu ieșise bine cuvîntul obraznic din gura tînărului aristocrat, și farfuria cu care se juca Roland îi țîșni din mînă și-l izbi din plin peste față.

Femeile scoaseră cîte un țipăt, bărbații se sculară în picioare.

Roland izbucni în rîsu-i nervos, ce-i era atît de obișnuit, și se lăsă să cadă pe scaunul său.

Tînărul aristocrat stătu calm, cu toate că un șuvoi de sînge îi curgea din sprînceană pe obraz.

În clipa aceea, conducătorul intră spunînd, după formula obișnuită :

— Cetăţeni călători, poftiţi în diligenţă !

Călătorii, grăbindu-se să se depărteze de teatrul încăierării la care tocmai fuseseră de faţă, se năpustiră spre uşă.

— Scuză-mă, domnule, i se adresă Alfred de Barjols lui Roland, nădăjduiesc că nu pleci cu diligenţa ?

— Nu, domnule, cu trăsura poştei ; dar fii pe pace, nu plec încă.

— Nici eu, zise englezul. Dezhămaţi caii, rămîn şi eu.

— Eu plec, spuse cu un suspin tînărul oacheş, căruia Roland îi dăduse titlul de general. Ştii că trebuie, prietene, că prezenţa mea acolo e absolut necesară. Dar îţi jur că nu te-aş părăsi nicidecum aşa, dacă aş putea face altfel...

Şi spunînd cuvintele de mai sus, vocea-i trăda emoţie, cu toate că timbrul ei, îndeobşte ferm şi metalic, nu părea a fi susceptibil de aşa ceva.

Dimpotrivă Roland părea în culmea bucuriei. S-ar fi putut spune că firea-i războinică se însenina la apropierea primejdiei pe care poate că n-o provocase, dar pe care nu căutase măcar s-o înlăture cît de cît.

— Bine ! generale, îi răspunse el, trebuia să ne despărţim la Lyon, de vreme ce aţi avut bunătatea să-mi acordaţi un concediu de-o lună ca să mă duc la Bourg, acasă, să-mi văd familia. Vom face cu şaizeci de leghe mai puţin împreună, asta-i tot. Vă voi reîntîlni la Paris. Numai, să ştiţi, dacă aveţi nevoie de un om devotat şi care nu face nazuri, gîndiţi-vă la mine.

— Fii pe pace, Roland, făcu generalul.

Pe urmă, uitîndu-se cu atenţie la cei doi adversari :

— Înainte de orice, Roland, îi spuse el însoţitorului său cu un accent nedefinit de duioşie, nu te lăsa ucis şi, dacă lucrul e cu putinţă, să nu-ţi ucizi nici adversarul. La urma urmei, tînărul acesta e un bărbat cu suflet şi tare aş vrea într-o zi să-i am alături de mine pe toţi bărbaţii cu suflet.

— Voi face tot ce-i cu putinţă, generale, fiţi liniştit.

În acel moment, birtaşul se arătă în pragul uşii.

— Trăsura de poştă pentru Paris e gata înhămată, zise el.

Generalul îşi luă pălăria şi bastonul ce se-aflau pe un scaun, iar Roland, dimpotrivă, îl urmă cu capul descoperit, purtîndu-se în aşa fel să se vadă bine că nici prin gînd nu-i trecea să plece cu tovarăşul său.

De aceea, Alfred de Barjols nu i se împotrivi la ieşire. De altfel, era lesne de văzut că adversarul lui e mai curînd dintre cei ce caută gîlceavă decît dintre cei ce-o ocolesc.

Roland îl însoţi pe general pînă la trăsura în care generalul se urcă.

— Oricum, zise acesta din urmă luînd loc în trăsură, plec tare întristat că te las singur, aici, Roland, fără nici un prieten care să-ţi slujească de martor.

— Ei ! nu fiţi îngrijorat de aşa ceva, generale, niciodată nu-i lipsă de martori. Se găsesc şi se vor găsi totdeauna oameni curioşi să afle cum un bărbat ucide pe altul.

— La revedere, Roland. Auzi tu, nu-ţi spun adio, îţi spun la revedere !

— Da, scumpul meu general, răspunse tînărul cu glas aproape înduioşat, aud foarte bine şi vă mulţumesc.

— Făgăduieşte-mi că ai să-mi dai de ştire îndată ce socoteala asta va fi încheiată, sau c-ai să-mi scrii prin cineva, dacă n-ai să poţi să-mi scrii chiar tu.

— Oh ! nu vă temeţi, generale. În mai puţin de patru zile veţi primi o scrisoare de la mine, adăugă Roland.

Apoi, cu o umbră de adîncă tristeţe în voce :

— Încă n-aţi băgat de seamă, făcu el, că asupră-mi stă un destin ce nu vrea să mă lase să mor ?

— Roland ! exclamă generalul pe un ton sever, iarăşi !

— Nimic, nimic, spuse tînărul clătinînd din cap şi dînd trăsăturilor sale înfăţişarea unei veselii nepăsătoare, care trebuie să-i fi fost expresia obişnuită a feţei mai înainte de a i se fi întîmplat necunoscuta nenorocire ce părea a-l face să dorească moartea, cu toate că era atît de tînăr.

— Bine. Dar, ştii ce ? încearcă să afli un lucru.

— Ce lucru, generale ?

— Cum se face că în clipa în care sîntem în război cu Anglia, un englez se plimbă prin Franţa atît de liber şi liniştit de parcă ar fi la el acasă.

— Bine. Am să aflu.

— Dar cum ai să faci ?

— Nu ştiu. Dar, dacă v-am făgăduit c-am să aflu, sigur am să aflu, chiar de-ar trebui să-l întreb pe el în persoană.

— Cap nesăbuit ! bagă de seamă să nu intri în altă încurcătură şi din partea asta.

— În orice caz, fiind vorba de-un duşman, nu va mai fi duel, ci adevărată luptă.

— Ei, încă o dată, la bună vedere şi, hai, vin de mă sărută.

Roland se aruncă cu un gest de recunoştinţă pasionată de gîtul aceluia ce-i acordase asemenea îngăduinţă.

— Oh ! generale ! strigă el, cît aş fi de fericit... de n-aş fi atît de nenorocit !

Generalul se uită la el cu dragoste adîncă.

— Într-o zi ai să-mi povesteşti toată nenorocirea ta, nu-i aşa Roland ? îi spuse.

Roland izbucni în rîsul acela îndurerat, care de două sau de trei ori se şi ivise pe buzele lui.

— Oh ! pe viaţa mea, nu, răspunse el, aţi rîde prea tare de mine.

Generalul se uită la el, cum s-ar fi uitat la un nebun.

— În sfîrşit ! exclamă el, trebuie să iei oamenii aşa cum sînt.

— Mai cu seamă cînd nu sînt ceea ce par să fie.

— Tu mă socoţi Oedip şi-mi dai să dezleg enigme, Roland.

— Ah ! de-aţi ghici-o pe asta, generale, v-aş saluta ca pe regele Thebei. Dar, cu toate prostiile mele, uit că fiecare clipă vă e preţioasă şi vă ţin în loc de prisos.

— Ai dreptate ! ai vreun comision pentru Paris ?

— Am trei : prietenie lui Bourrienne, respectele mele fratelui dumneavoastră, Lucien, şi cele mai calde omagii doamnei Bonaparte.

— Se va face aşa cum doreşti.

— Unde vă găsesc la Paris ?

— În casa mea din strada Victoriei şi poate...

— Poate... ?

— Cine ştie ? poate la Luxembourg !

Pe urmă, trăgîndu-se înapoi, ca şi cum i-ar fi părut rău că spusese atît de multe, fie chiar aceluia pe care-l socotea drept cel mai bun prieten al său :

— Dă-i drumul înspre Orange ! strigă el surugiului, şi cît mai repede cu putinţă.

Surugiul, care n-aştepta decît porunca de plecare, dădu bici cailor. Trăsura plecă iute, huruind ca tunetul, şi dispăru pe poarta Oulle.

III

ENGLEZUL

Roland rămase nemişcat pe locul pe care se afla, nu numai atît cît să poată urmări cu vederea trăsura, ci încă multă vreme după ce o pierduse din ochi.

Apoi, scuturîndu-şi capul ca să-şi alunge parcă de pe frunte norul ce-l înnegura, se întoarse în hotel şi ceru o cameră.

— Condu-l pe domnul la numărul 3, porunci patronul unei femei de serviciu.

Femeia luă o cheie atîrnată pe o tăbliţă lată de lemn negru pe care erau rînduite pe două şiruri numere albe, şi făcu semn tînărului călător s-o urmeze :

— Trimite-mi sus hîrtie, un condei şi cerneală, îi ceru tînărul patronului, şi dacă domnul de Barjols întreabă unde sînt, dă-i numărul camerei mele.

Patronul făgădui că va face întocmai ceea ce-i ceruse Roland, care urcă scara în urma femeii, fluierînd *Marsilieza !*

După cinci minute, şedea lîngă o masă, avînd în faţă hîrtia, condeiul şi cerneala pe care le ceruse, şi se pregătea să scrie.

Dar, în clipa cînd tocmai era gata să scrie primul cuvînt, cineva îi bătu de trei ori în uşă.

— Intră, spuse el, întorcîndu-se pe unul din picioarele dindărăt al scaunului pe care se aşezase, ca să-l poată avea în faţă pe vizitatorul care, cum socotise el, trebuia să fie sau domnul de Barjols, sau unul dintre prietenii săi.

Uşa se deschise cu o mişcare egală, ca şi cum ar fi fost împinsă de un resort mecanic, şi în prag apăru englezul.

— Ah ! exclamă Roland, încîntat de vizită, mai ales din punctul de vedere al sfatului pe care i-l dăduse generalul său, dumneavoastră eraţi ?

— Da, răspunse englezul, chiar eu.

— Fiţi binevenit.

— Oh ! să fiu binevenit, cu atît mai bine ! fiindcă nu ştiam dacă trebuia să viu.

— Dar de ce ?

— Din pricina luptei de la Abukir.

Roland începu să rîdă.

— La Abukir au fost două bătălii, făcu el : cea pe care am pierdut-o şi cea pe care am cîştigat-o.

— Din pricina celei pe care aţi pierdut-o.

— Bine ! exclamă Roland, ne batem, ne ucidem, ne nimicim pe cîmpul de bătălie ; dar asta nu înseamnă să nu ne strîngem mîinile cînd ne întîlnim pe teren neutru. Aşadar, vă repet, fiţi binevenit, mai cu seamă dacă veţi binevoi să-mi spuneţi de ce aţi venit.

— Vă mulţumesc. Dar, mai înainte de toate, citiţi aici.

Şi englezul scoase o hîrtie din buzunar.

— Ce-i asta ? întrebă Roland.

— Paşaportul meu.

— Şi ce am eu de-a face cu paşaportul dumneavoastră ? întrebă iarăşi Roland. Doar nu sînt jandarm.

— Nu, dar deoarece vin să vă ofer serviciile mele, poate că nici nu v-aţi gîndi să le primiţi dacă n-aţi şti cine sînt.

— Serviciile dumneavoastră, domnule ?

— Da. Citiţi însă.

Roland citi :

„În numele Republicii franceze, Directoratul executiv ordonă să i se acorde liberă trecere lui Sir John Tanlay, esq., pe tot cuprinsul teritoriului Republicii şi în caz de nevoie să i se dea ajutor şi protecţie.

Semnat : FOUCHÉ"

— Uitaţi-vă şi mai jos.

„Recomand cu deosebire celor în drept pe Sir John Tanlay ca pe un filantrop şi prieten al libertăţii.

Semnat : BARRAS"

— Aţi citit ?

— Da, am citit. Ei şi ?

— O ! ei şi ?... Tatăl meu, milord Tanlay, i-a făcut unele servicii domnului Barras, de aceea domnul Barras îngăduie să mă plimb în Franţa şi sînt tare mulţumit că mă plimb în Franţa, şi mă desfăt din plin.

— Da, mi-aduc aminte, *sir* John. Ne-aţi făcut cinstea să ne spuneţi toate acestea şi la masă.

— Le-am spus, e-adevărat. Am mai spus şi că mi-s tare dragi francezii.

Roland se înclină.

— Şi mai ales generalul Bonaparte, urmă John.

— Vă e drag tare generalul Bonaparte ?

— Îl admir : e un om mare, foarte mare.

— Ah ! fir-ar să fie ! *Sir* John, sînt tare amărît că el n-aude un englez spunînd aşa ceva despre dînsul.

— Vai ! dac-ar fi de faţă, nici nu m-aş gîndi să i-o spun.

— De ce ?

— N-aş vrea să creadă că spun aşa că să-i fac plăcere. O spun numai pentru că-i părerea mea.

— Nu mă-ndoiesc, milord, făcu Roland, care nu ştia unde voia s-ajungă englezul, şi care, după ce aflase din paşaport ceea ce voia să ştie, se ţinea în rezervă.

— Şi cînd am văzut, urmă englezul cu acelaşi sînge rece, cînd am văzut că ţineţi cu generalul Bonaparte, mi-a făcut plăcere.

— Chiar de-adevărat ?

— Mare plăcere, făcu englezul, dînd din cap afirmativ.

— Cu atît mai bine.

— Dar cînd am văzut că aruncaţi cu farfuria în capul domnului Alfred de Barjols, asta m-a necăjit.

— Asta v-a necăjit, milord, şi de ce ?

— Pentru că în Anglia, un gentilom nu aruncă cu farfuria în capul altui gentilom.

— Ah ! milord, exclamă Roland, ridicîndu-se şi încruntînd din sprîncene, nu cumva aţi venit să-mi daţi din întîmplare o lecţie ?

— Vai ! nu. Am venit ca să vă întreb : sînteţi poate îngrijorat că nu găsiţi un martor ?

— Pe cinstea mea, *sir* John, vă mărturisesc că aşa-i, şi în clipa în care aţi bătut la uşă, mă întrebam, vrînd să aflu, cui aveam să-i cer un asemenea serviciu.

— Dacă binevoiţi, spuse englezul, am să vă fiu martor.

— Ei ! fir-ar să fie ! făcu Roland, primesc şi încă grozav de bucuros.

— Iată serviciul pe care voiam să vi-l ofer dumneavoastră ! Roland îi întinse mîna.

— Vă mulţumesc, şopti el.

Englezul se-nclină.

— Acum, urmă Roland, că aţi avut bunul plac, milord, de a-mi spune cine sînteţi înainte de a-mi oferi serviciile, e foarte drept ca, devreme ce vi le primesc, să ştiţi şi dumneavoastră cine sînt eu.

— Oh ! cum doriţi.

— Mă numesc Louis de Montrevel şi sînt aghiotantul generalului Bonaparte.

— Aghiotantul generalului Bonaparte ! sînt foarte încîntat.

— Acum vă daţi seama de ce-am luat apărarea generalului meu poate puţin prea înfierbîntat.

— Nu, nu prea înfierbîntat. Numai că farfuria...

— Da, ştiu bine, provocarea se putea face şi fără farfurie. Dar, ce vreţi ! o aveam în mînă şi, neştiind ce să fac cu ea, i-am aruncat-o în capul domnului de Barjols. A plecat de altfel singură, fără să fi vrut.

— Doar n-aveţi să-i spuneţi lui aşa ceva ?

— Ah ! fiţi liniştit. V-o spun dumneavoastră ca să fiţi cu conştiinţa împăcată.

— Foarte bine. Aşadar, aveţi să vă bateţi ?

— Cel puţin pentru asta am şi rămas.

— Şi cu ce vă bateţi ?

— Asta nu vă priveşte, milord.

— Cum, asta nu mă priveşte ?

— Nu. Domnul de Barjols e insultatul. El trebuie s-aleagă armele.

— Aşadar, orice armă ar propune, dumneavoastră o veţi accepta ?

— Nu eu, *sir* John, ci dumneavoastră, în numele meu, devreme ce-mi faceţi cinstea de-a fi martorul meu.

— Şi, dacă alege pistolul, la ce distanţă şi cum doriţi să vă bateţi ?

— Asta e tot treaba dumneavoastră, milord, şi nu a mea. Nu ştiu dacă se face tot aşa în Anglia, dar în Franţa, cei ce se bat nu se amestecă în nici un fel. Martorii hotărăsc condiţiile. Ceea ce fac martorii e totdeauna bine făcut.

— Atunci, ce-am să fac eu va fi bine făcut ?

— Grozav de bine, milord.

Englezul se înclină iarăşi.

— Ora şi ziua luptei ?

— Oh ! asta cît mai repede cu putinţă. Nu mi-am văzut familia de doi ani de zile şi vă mărturisesc că abia aştept să-i îmbrăţişez pe toţi ai mei.

Englezul se uită la Roland cu oarecare uimire. Vorbea cu atîta încredere, c-ai fi spus că-i sigur dinainte că n-are să fie ucis.

În clipa aceea bătu cineva la uşă şi vocea patronului întrebă :

— Pot să intru ?

Tînărul răspunse afirmativ : uşa se deschise şi patronul intră înăuntru, ţinînd în mînă o carte de vizită pe care o dădu locatarului său.

Tînărul luă cartea de vizită şi citi : „Charles de Valensolle".

— Din partea domnului Alfred de Barjols, zise patronul.

— Foarte bine ! făcu Roland.

Apoi, înmînînd englezului cartea de vizită.

— Poftiţi, asta vă priveşte. Găsesc de prisos să-l văd pe domnul acesta devreme ce prin partea locului nu mai există cetăţeni... Domnul de Valensolle este martorul domnului de Barjols, dumneavoastră sînteţi al meu. Stabiliţi totul între dumneavoastră. Numai, adăugă tînărul strîngîndu-i mîna englezului şi aţintindu-l cu privirile, daţi-vă toată osteneala să faceţi un lucru serios. Am să aprob tot ceea ce veţi fi făcut, afară doar dacă ne veţi lua orice şansă de moarte pentru unul sau celălalt dintre noi doi.

— Fiţi pe pace, răspunse englezul : voi proceda ca pentru mine.

— Să fie într-un ceas bun. Plecaţi, şi cînd totul va fi pus la punct, urcaţi iarăşi la mine. Nu mă mişc de aici.

Sir John îl urmă pe hangiu. Roland se aşeză iarăşi, se roti cu scaunul în sens invers şi se găsi din nou în faţa mesei de lucru.

Luă condeiul şi începu să scrie.

Cînd *sir* John reveni în cameră, Roland, după ce scrisese şi lipise plicurile de la două scrisori, scria adresa pe un al treilea.

Făcu semn englezului cu mîna, ca să aştepte pînă ce termină, ca să-i poată acorda toată atenţia.

Termină în sfîrşit de scris adresa, lipi plicul scrisorii şi se întoarse.

— Ei bine, întrebă el, totul e pus la punct ?

— Da, răspunse englezul, și a fost lucru ușor, aveți de-a face cu un adevărat gentilom.

— Cu atît mai bine ! zise Roland.

Și așteptă.

— Începeți duelul peste două ceasuri, la fîntîna din Vaucluse — un loc încîntător — cu pistolul, din mers unul către altul, fiecare trăgînd după voia lui și putîndu-și urma mersul după focul adversarului.

— Pe cinstea mea ! aveți dreptate, *sir* John. Iată un lucru desăvîrșit. Dumneavoastră ați hotărît procedura ?

— Eu, împreună cu martorul domnului de Barjols, adversarul dumneavoastră, care a renunțat la privilegiile sale de insultat.

— Ați avut grijă și de arme ?

— Mi-am pus la dispoziție pistoalele mele. Au fost acceptate pe cuvîntul meu de onoare ca fiind tot atît de necunoscute dumneavoastră cît și domnului de Barjols. Sînt niște arme minunate cu care, de la douăzeci de pași, despic un glonț pe lama unui cuțit.

— Prăpăd ! Ochiți bine, după cît se pare, milord ?

— Da. După cît se spune, sînt cel mai bun trăgător din Anglia.

— E bine de știut. Cînd voi dori să-mi găsesc moartea, *sir* John, am să vă caut gîlceavă.

— Vai ! să nu-mi căutați niciodată gîlceavă mie, exclamă englezul, aș suferi prea mult să mă văd silit să mă bat cu dumneavoastră.

— Vom încerca, milord, să nu vă pricinuim mîhniri. Așadar, peste două ceasuri.

— Da, dumneavoastră mi-ați spus că sînteți grăbit.

— Bineînțeles. Cît e de-aici pînă la locul acela încîntător ?

— De-aici pînă la Vaucluse ?

— Da.

— Patru leghe.

— Asta înseamnă un ceas și jumătate. N-avem timp de pierdut. Să ne lepădăm așadar de lucrurile plictisitoare, ca să nu ne mai rămînă decît plăcerea.

Englezul se uită la tînărul nostru cu uimire.

Roland nu păru că dă vreo atenție privirii sale.

— Aici am trei scrisori : una pentru doamna de Montrevel, mama mea, una pentru domnișoara de Montervel, sora mea, și una pentru cetățeanul Bonaparte, generalul meu. Dacă voi fi ucis, le veți pune pur și simplu la poștă. V-ar veni prea greu ?

— Dacă se-ntîmplă asemenea nenorocire, voi duce chiar eu scrisorile, răspunse englezul. Unde locuiesc doamna, mama dumneavoastră, și domnișoara, sora dumneavoastră ? întrebă el.

— La Bourg, capitala departamentului Ain.

— E foarte aproape de aici, zise englezul. Cît despre generalul Bonaparte, mă voi duce, dacă trebuie, pînă în Egipt. Aș fi grozav de mulțumit să-l văd pe generalul Bonaparte.

— Dacă, așa cum spuneți, milord, vă luați sarcina să duceți dumneavoastră scrisorile. nu veți avea un drum atît de lung de făcut : în trei zile, generalul Bonaparte va fi la Paris.

— Oh ! făcu englezul, fără s-arate nici cea mai neînsemnată mirare, chiar credeți ?

— Sînt sigur, răspunse Roland.

— Într-adevăr, e un om grozav de neobișnuit generalul Bonaparte. Acuma mai aveți să-mi dați vreo altă dispoziție, domnule de Montrevel ?

— Una singură, milord.

— Vai, și mai multe dacă voiți.

— Nu, vă mulțumesc, numai una, dar foarte importantă.

— Spuneți.

— De sînt ucis... dar mă-ndoiesc să am asemenea șansă.

Sir John se uită la Roland cu privirile mirate așa cum și le mai ațintise asupra lui de două sau trei ori.

— De sînt ucis, reîncepu Roland, pentru că mai la urma urmei trebuie să prevezi totul...

— Da, de sînteți ucis, ascult.

— Țineți bine seama, milord, căci doresc cu deosebire în asemenea caz, ca lucrurile să se petreacă exact cum am să vi le spun.

— Totul se va petrece precum îmi veți spune, replică *sir* John. Sînt un om foarte exact.

— Ei bine, de voi fi ucis, stărui Roland, punîndu-și mîna pe umărul martorului său și apăsînd-o cumva pentru ca să-i

fixeze mai bine în memorie dispoziţia pe care voia să i-o dea, îmi veţi aşeza trupul aşa cum va fi, îmbrăcat gata, fără a îngădui nimănui să am atingă, într-un sicriu de plumb pe care îl veţi pune să fie sudat în faţa dumneavoastră. Sicriul de plumb îl veţi închide într-un coşciug de stejar, pe care veţi porunci de asemenea să fie bătut în cuie în faţa dumneavoastră. În sfîrşit, îl veţi expedia mamei mele, afară doar de nu veţi prefera să aruncaţi totul în Rhon, ceea ce las cu totul la alegerea dumneavoastră, numai să fie aruncat în apele lui.

— N-are să-mi vină mai greu, reluă englezul, de vreme ce tot duc scrisoarea, să duc şi sicriul, cu mine.

— Ei nu ! hotărît lucru, zise Roland izbucnind în hohotele lui ciudate de rîs, sînteţi un om încîntător, şi numai Providenţa în persoană a îngăduit să-mi ieşiţi în cale. Să mergem, milord, să mergem !

Amîndoi ieşiră din camera lui Roland. Cea a lui *sir* John se afla pe acelaşi palier. Roland aşteptă să intre englezul în camera lui ca să ia armele.

După cîteva secunde ieşi, ţinînd în mînă o cutie cu pistoale.

— Şi-acum, milord, întrebă Roland, cum mergem la Vaucluse ? călare sau cu trăsura ?

— Cu trăsura, dacă binevoiţi. O trăsură e mult mai comodă în caz de rănire. A mea aşteaptă jos.

— Credeam c-aţi pus să dezhame.

— Aşa dădusem poruncă, dar am trimis în goană după vizitiu ca să-i poruncesc contrariul.

S-au coborît pe scară.

— Tom ! Tom ! zise *sir* John, ajungînd la uşă unde era aşteptat de-un slujitor în livreaua-i severă de *groom* [1] englez, ia în primire cutia asta.

— *Am I going with mylord ?* [2] întrebă slujitorul.

— *Yes !* răspunse *sir* John.

Apoi, arătîndu-i lui Roland scăriţa de la caleaşcă, pe care slujitorul se trudea s-o potrivească.

— Poftiţi, domnule de Montrevel, zise el.

Roland urcă în caleaşcă şi se întinse cu voluptate.

---

[1] *Groom* (engl.) = îngrijitor la grajd, rîndaş la cai. (n.t.)

[2] Merg şi eu cu dumneavoastră, milord ? (engl.)

— La drept vorbind, zise el, numai dumneavoastră englezii sînteţi singurii oameni ce se pricep la trăsurile de călătorie. Într-a dumneavoastră te simţi ca-n pat. M-aş prinde rămăşag cu dumneavoastră că şi sicriele vi le daţi la capitonat înainte de a vă culca în ele !

— Da, e ştiut, răspunse *sir* John, că poporul englez se pricepe foarte bine la confort. Dar poporul francez e un popor mai original şi mai amuzant... Vizitiu, la Vaucluse.

IV

DUELUL

Drumul nu-i practicabil decît între Avignon şi Isle. Cele trei leghe ce despart Avignon-ul de Isle au fost făcute într-un ceas.

În timpul acelui ceas Roland, ca şi cum şi-ar fi dat osteneala să facă timpul să pară scurt însoţitorului său de drum, fu vorbăreţ şi plin de veselie ; cu cît se apropia de locul duelului, cu atît veselia-i creştea. Cineva care n-ar fi ştiut deloc pricina călătoriei, nici prin minte nu i-ar fi trecut că tînărul acela, ce nu mai înceta de flecărit şi nu mai isprăvea de rîs, ar fi fost sub ameninţarea unei primejdii de moarte.

În satul Isle trebuiră să coboare din trăsură.

S-au informat : Roland şi *sir* John erau primii sosiţi.

O apucară pe drumul ce ducea la fîntînă.

— O ! O ! exclamă Roland, aici trebuie să fie un ecou frumos.

Scoase un strigăt, două, la care ecoul răspunse cu o bunăvoinţă desăvîrşită.

— Ei ! pe cinstea mea, exclamă tînărul, iată un ecou minunat. Nu-l ştiu decît pe cel de la Seinonnetta, la Milano, ce poate fi comparat cu ăsta. Staţi puţin, milord.

Şi, cu nişte modulaţii ce vădeau în acelaşi timp o voce admirabilă şi o metodă excelentă, se apucă să cînte un cîntec tirolez ce arăta ca o sfidare adusă gîtlejului omenesc de muzica revoltată.

Sir John îl privea şi-l asculta pe Roland cu o uimire pe care nu-şi mai da osteneala s-o ascundă.

După ce ultimul sunet se stinse în adîncitura muntelui, *sir* John zise :

— Să mă bată Dumnezeu dacă greşesc, dar cred că suferiţi de spleen.

Roland tresări şi-l privi de parc-ar fi vrut să-l întrebe. Văzînd însă că *sir* John nu merse mai departe, îl întrebă :

— Bine ! dar ce vă face să credeţi aşa ceva ?

— Sînteţi de-o veselie prea zgomotoasă ca să nu fiţi sub povara unei tristeţi adînci.

— Da, şi asemenea nepotrivire vă miră ?

— Nimic nu mă miră, fiecare lucru îşi are raţiunea sa de-a fi.

— E-adevărat ; totul e să cunoşti taina lucrului. Ei bine, am să vă fac părtaşul tainei.

— Vai ! nu vă silesc s-o faceţi nicidecum.

— Sînteţi prea politicos, dar, mărturisiţi că v-ar face plăcere să fiţi lămurit în ceea ce mă priveşte.

— Din simpatie pentru dumneavoastră, da.

— Ei bine, milord, să vă spun taina enigmei, şi am să vă spun dumneavoastră ceea ce n-am spus încă nimănui. Aşa cum mă vedeţi, părînd că mă bucur de-o sănătate excelentă, sînt atins de un anevrism ce mă face să sufăr îngrozitor. În fiecare clipă mă cuprind spasme, slăbiciuni, leşinuri ce-ar face de ruşine şi pe o femeie. Îmi petrec viaţa luînd tot felul de măsuri ridicole, şi cu toate acestea Larrey [1] m-a prevenit că trebuie să mă aştept să dispar de pe faţa pămîntului dintr-un moment în altul, artera atinsă putîndu-se rupe în pieptul meu la cea mai mică sforţare pe care aş face-o. Gîndiţi-vă singur,

[1] Dominique *Larrey*, chirurg-şef al armatei din acele timpuri. (n.t.)

cît de plăcut e pentru un militar ! Puteți înțelege că din clipa în care am fost lămurit în privința situației mele, m-am hotărît să-mi caut moartea, cu cît mai multă măreție cu putință. Și m-am pus pe lucru fără încetare. Altul mai norocos ar fi reușit de vreo sută de ori pînă acum. Dar eu, da, vai, sînt vrăjit. Nici gloanțele nici ghiulele nu mă vor. S-ar zice că săbiile se tem să nu-și știrbească tăișul în pielea mea. Totuși, nu las să-mi scape nici un prilej. Ați văzut, de altfel, după cele ce s-au petrecut la masă. Ei bine, avem să ne batem, nu-i așa ? Am să mă las descoperit ca un nebun, am să-i dau adversarului toate avantajele. Asta nu va însemna însă absolut nimic. Va trage de la cincisprezece pași, de la zece pași, și nu mă va nimeri, sau va arde capsa fără să pornească glontele. Și toate acestea, frumoasă îmbiere nu-i așa, pentru ca să crăp într-o bună zi în clipa în care mă voi aștepta cel mai puțin, trăgîndu-mi cizmele ! Dar, sst ! tăcere, iată-l pe adversarul meu.

În adevăr, pe același drum pe care veniseră Roland și *sir* John, peste ocolișurile terenului și colțurile tăioase ale stîncii, se vedea ivindu-se partea de sus a trupurilor unui număr de trei persoane, care se tot măreau pe măsură ce se apropiau.

Roland îi numără.

— Trei. De ce trei, zise el, cînd noi nu sîntem decît doi ?

— Ah ! uitasem, exclamă englezul. Domnul de Barjols, atît în interesul dumneavoastră cît și într-al său, a cerut s-aducă cu el un chirurg dintre prietenii săi.

— Ce să facă ? întrebă Roland cu un ton aproape repezit, încruntîndu-și sprîncenele.

— Păi, pentru cazul în care unul dintre dumneavoastră ar fi rănit ; o luare de sînge, în anumite împrejurări, poate salva viața unui om.

— *Sir* John, se repezi Roland cu o înfățișare aproape feroce, eu nu înțeleg asemenea soiuri de dulcegării cînd e vorba de duel. Cînd te bați, te bați ca să te ucizi. Înainte de asta poți să schimbi tot felul de amabilități, așa cum făceau strămoșii dumneavoastră și-ai mei la Fontenoy [1], prea bine, fie așa.

[1] Aluzie la lupta dintre francezi și englezi, de la Fontenoy, localitate din Belgia, unde francezii, conduși de mareșalul de Saxa, în prezența lui Ludovic al XV-lea, i-au bătut pe englezi în anul 1745, dar unde politețea curtenitoare a contelui de Anterroche față de lordul Hay i-a costat pe francezi pierderea oamenilor din linia întîi. (n.t.)

Dar o dată ce s-au scos săbiile din teacă, ori s-au încărcat pistoalele, trebuie ca viața unuia dintre oameni să plătească truda pe care și-au dat-o și bătăile de inimă pe care le-au cheltuit. În ceea ce mă privește, vă cer un lucru, *sir* John, pe cuvîntul dumneavoastră de cinste. Și anume, de-oi fi rănit sau ucis, viu sau mort, chirurgul domnului de Barjols să nu s-atingă de mine.

— Totuși, domnule Roland...

— O ! trebuie să vă hotărîți ! Dați-vă cuvîntul de cinste, milord, căci altfel, să mă ia dracul, dar nu mă bat.

Englezul se uită la tînăr cu uimire. Chipu-i se făcuse livid, membrele-i erau scuturate de-un tremur ce semăna a groază.

Fără să priceapă nimic din îngrijorarea inexplicabilă a lui Roland, *sir* John își dădu cuvîntul de onoare.

— Slavă Cerului, făcu Roland. Vedeți, și ăsta e unul dintre efectele încîntătoarei boli de care sufăr. Oricînd sînt gata să mi se facă rău numai la gîndul unei truse medicale desfăcute, la vederea unui bisturiu sau a unei lanțete. Cred că m-am făcut alb ca varul, nu-i așa ?

— Am crezut o clipă că aveți să leșinați.

Roland izbucni în rîs.

— Vai ! Straşnic lucru ar mai fi fost ! zise el, adversarii noștri sosind și găsindu-vă prins pînă peste cap ca să-mi dați să respir săruri, ca unei femei ce are sincope. Știți ce-ar fi spus ei și ce-ați fi spus și dumneavoastră cel dintîi ? Ar fi spus că mi-e frică.

Între timp, cei trei nou-veniți înaintaseră, găsindu-se la o departare de unde li se auzeau vocile, așa că *sir* John nu mai avu nici măcar timpul să-i răspundă lui Roland.

Sosind, cei trei salutară. Roland, cu surîsul pe buze, cu dinții săi frumoși ieșind la iveală din gura-i întredeschisă, le răspunse la salut.

Sir John i se apropie de ureche.

— Mai sînteți încă palid, îi spuse el. Faceți cîțiva pași pînă la fîntînă. Voi veni să vă caut cînd va fi timpul.

— Ah ! asta-i o idee, exclamă Roland, totdeauna am dorit să văd faimoasa fîntînă din Vaucluse, ce e ca fîntîna Hippocrene, de Petrarca. Îi știți sonetul ?

Chiare, fresche e dolci acque
Ove le belle membra
Pose colei, che sola a me par donna[1]

Şi dacă pierd şi prilejul acesta, poate că n-am să mai găsesc unul asemănător. Încotro se află fîntîna dumneavoastră ?

— Vă aflaţi la treizeci de paşi de ea. Mergeţi drept pe cale şi aveţi s-o găsiţi la cotitura drumului, la poalele stîncii aceleia uriaşe, a cărei culme o şi vedeţi.

— Milord, făcu Roland, sînteţi cea mai bună călăuză din cîte cunosc. Vă mulţumesc.

Şi, făcînd martorului său un semn amical cu mîna, se depărtă, apucînd-o spre fîntînă şi fredonînd printre dinţi încîntătoarea vilanelă a lui Philippe Desportes.

Rosette, puţinul cît am fost plecat,
Tu inima de către mine ţi-ai întirnat.
Iar eu, ştiindu-te schimbătoare,
Mi-am pus inima-mi la păstrare.
Nicicînd frumuseţe atît de flecară
Asupră-mi cu tărie n-a mai domni
Şi-atunci vom vedea, nestatornică fecioară,
Cine cel dintîi se va căi.

Sir John se întoarse auzind unduirile unei asemenea voci pe cît de limpezi pe atît de duioase, care în sunetele înalte avea ceva ce semăna a voce de femeie. Firea lui metodică şi rece nu înţelegea dintr-o atare natură smucită şi nervoasă nimic alta decît că avea sub ochi una din cele mai uimitoare alcătuiri ce se pot întîlni.

Cei doi tineri îl aşteptau. Chirurgul se ţinea puţin mai la o parte.

Sir John ducea în mînă cutia cu pistoalele. O aşeză pe o stîncă în formă de masă, scoase din buzunar o cheiţă care părea lucrată de un giuvaergiu şi nu de un meşter lăcătuş, şi deschise cutia.

[1] O, ape dulci şi clare,
Ce-n unde plăsmuirea
iubitei i-aţi cuprins odinioară...
Francesco Petrarca, *Rime*.
Cantona CXXXVI. Trad. Eta Boeriu.

Armele erau nemaipomenite, deşi de o mare simplitate. Ieşiseră din atelierele lui Menton, bunicul aceluia care astăzi este încă unul dintre cei mai buni armurieri din Londra. Le dădu spre cercetare martorului domnului de Barjols, care încercă arcurile, trase piedica dindărăt în faţă, ca să vadă dacă pistoalele erau cu trăgaci dublu.

Erau cu un singur trăgaci.

Domnul de Barjols aruncă şi el o privire asupra pistoalelor, dar nu se atinse de ele.

— Adversarul nostru nu vă cunoaşte deloc armele ? întrebă domnul de Valensolle.

— Nici măcar nu le-a văzut, răspunse *sir* John, vă dau cuvîntul meu de cinste.

— Oh ! făcu domnul de Valensolle, o simplă tăgăduire ne era de ajuns.

Hotărîră pentru a doua oară, ca să nu existe nici un soi de neînţelegere, condiţiile luptei, stabilite de mai înainte. Apoi, condiţiile fiind definitiv hotărîte, ca să piardă cît mai puţin timp cu putinţă în pregătiri inutile, încărcară pistoalele, le aşezară, astfel încărcate, în cutia lor, care fu încredinţată chirurgului, iar *sir* John, cu cheia cutiei în buzunar, pleacă să-l caute pe Roland.

Îl găsi aruncînd pietricele în albia fîntînii şi stînd de vorbă cu un păstor micuţ, care păştea trei capre pe marginile povîrnite şi stîncoase ale muntelui.

Sir John deschidea tocmai gura ca să-i spună lui Roland că totul era gata. Dar el, fără să-i lase englezului timp să vorbească, zise :

— Nu ştiţi ce-mi povesteşte copilul, milord. O adevărată legendă de pe malurile Rinului. El spune că bazinul de faţă, căruia nimeni nu i-a dat de fund, se întinde mai mult de două, trei leghe sub munte şi slujeşte de locuinţă unei zîne, pe jumătate femeie, pe jumătate şarpe, care în nopţile tăcute şi senine de vară lunecă la suprafaţa apei, chemînd păstorii de pe munte şi nearătîndu-le, bineînţeles, decît capul cu păru-i lung, umerii goi şi braţele-i frumoase. Dar nerozii se lasă ademeniţi de asemenea arătare de femeie, se apropie, îi fac semne să vină la ei, în timp ce şi zîna, din partea ei, le face

semn să vină la ea. Nesocotiţii înaintează fără să-şi dea seama şi fără să se uite la picioarele lor. Dintr-odată pămîntul le fuge de sub picioare, zîna îşi întinde braţul, s-afundă cu ei în palatele-i umede şi, a doua zi, se arată iarăşi singură. Cine dracul a putut să le facă nerozilor ăstora de păstori acelaşi basm pe care Virgil îl povestea în versuri atît de frumoase lui Augustus şi lui Mecena ?

Rămase o clipă pe gînduri, cu ochii aţintiţi asupra apei azurii şi adînci.

Pe urmă, întorcîndu-se către *sir* John.

— Se spune că niciodată un înotător, oricît de voinic ar fi fost, n-a mai ieşit deasupra după ce s-a cufundat în vîltoarea de-aici. Dacă m-aş cufunda şi eu, milord, ar fi poate mai sigur decît glontele domnului de Barjols. De fapt, aşa ceva ar putea să-mi fie cea din urmă scăpare. Dar, pînă una alta, să încercăm cu glontele. Haidem, milord, să mergem.

Şi, apucîndu-l de braţ pe englezul uimit de atîta mobilitate de spirit, îl readuse spre cei care-i aşteptau.

Aceştia, între timp căutaseră un loc potrivit, pe care îl şi găsiseră.

Aleseseră un platou mic, agăţat cumva de povîrnişul muntelui, îndreptat către apus. Pe el se înălţa şi un soi de castel în ruină, care slujea de adăpost păstorilor prinşi de furtună.

Un spaţiu neted, lung de cincizeci de paşi şi lat de douăzeci de paşi, care trebuie să fi fost pe vremuri platforma castelului, avea să fie teatrul dramei ce se apropia de deznodămînt.

— Iată-ne, domnilor, zise *sir* John.

— Sîntem gata, domnilor, zise domnul de Valensolle.

— Să binevoiască adversarii să asculte condiţiile luptei, vorbi iarăşi *sir* John.

Apoi, adresîndu-se domnului de Valensolle :

— Repetaţi-le, domnule, adăugă el, sînteţi francez, eu sînt străin, le veţi explica mai limpede ca mine.

— Dumneavoastră sînteţi dintre străinii aceia, milord, care ne-ar putea învăţa limba pe nişte sărmani provensali ca noi. Deoarece aveţi însă curtoazia de a-mi ceda cuvîntul, voi răspunde poftirii pe care mi-o faceţi.

Si-l salută pe *sir* John, care-i întoarse salutul.

— Domnilor, urmă gentilomul ce slujea de martor domnului de Barjols, am căzut de acord să vă aşezăm la patruzeci de paşi unul de altul, să porniţi unul către celălalt, să tragă fiecare după placul său şi, rănit sau nu, să aibă libertatea de a merge şi după focul adversarului său.

Cei doi luptători se înclinară în semn că sînt de acord şi, aproape în acelaşi timp, într-o singură voce, exclamară :

— Armele !

Sir John scoase cheiţa din buzunar şi deschise cutia.

Pe urmă se apropie de domnul de Barjols şi i-o prezentă deschisă.

Acesta voi să cedeze alegerea armelor adversarului său, dar, făcînd un semn cu mîna, Roland refuză, spunînd cu o voce de o dulceaţă aproape femeiască :

— După dumneavoastră, domnule de Barjols. Aflu că, deşi insultat de mine, aţi renunţat la toate avantajele. Cel puţin să vi-l las pe acesta, dacă îl putem cumva socoti ca atare.

Domnul de Barjols nu stărui mai mult şi luă la întîmplare unul din cele două pistoale.

Sir John se duse să-l dea pe celălalt lui Roland, care-l luă, îl încărcă şi, fără măcar să-i cerceteze mecanismul, îl lăsă să-i spînzure în mînă.

Între timp, domnul de Valensolle măsura cei patruzeci de paşi. Un baston fusese înfipt în punctul de plecare.

— Vreţi să măsuraţi după mine, domnule ? îl întrebă el pe *sir* John.

— De prisos, domnule, îi răspunse acesta. Şi eu şi domnul de Montrevel ne încredem pe deplin în măsurătoarea făcută.

Domnul de Valensolle înfipse încă un baston la al patruzecelea pas.

— Domnilor, zise el, cînd veţi binevoi.

Adversarul lui Roland se şi afla la locul său, fără pălărie, şi cu haina lepădată.

Chirurgul şi cei doi martori se trăseseră la o parte.

Locul fusese ales atît de bine, încît nici unul nu putea fi în dezavantaj de teren şi nici de soare faţă de duşmanul său.

Roland îşi aruncă lîngă el haina şi pălăria şi veni să se aşeze la patruzeci de paşi de domnul de Barjols, în faţa lui.

Amîndoi, unul la dreapta, celălalt la stînga, aruncară cîte o privire către aceeaşi zare.

Priveliştea era în armonie cu solemnitatea cumplită a scenei ce urma să se desfăşoare.

Nimic de văzut nici la dreapta lui Roland şi nici la stînga domnului de Barjols, doar muntele ce scobora spre ei în pantă prăpăstuită, peste care se înalţa un acoperiş uriaş.

Dar în partea potrivnică, cu alte cuvinte în dreapta domnului de Barjols şi în stînga lui Roland, era cu totul altceva.

Zarea se întindea la nesfîrşit.

În prim plan se vedea cîmpia cu pămînturile-i roşietice, străpunsă din toate părţile de vîrfurile stîncilor, de-ai fi zis că-i un cimitir de titani ale căror case răzbeau prin scoarţa pămîntului.

În planul al doilea se desena puternic, în apusul soarelui, oraşul Avignon, cu centura-i de ziduri şi palatu-i gigantic, care, asemenea unui leu lăsat pe labe, pare că ţine sub gheară oraşul care gîfîie.

Dincolo de Avignon, o linie luminoasă, ca un rîu de aur topit, vădea că acolo-i Rhonul.

În sfîrşit, de partea cealaltă a Rhonului, se înalţa, ca o dungă de azur întunecat, lanţul colinelor ce desparte Avignonul de Nîmes şi de Uzès.

În fund, în fund de tot, soarele, pe care unul din cei doi oameni poate că-l privea pentru cea din urmă oară, se scufunda încetişor şi majestuos într-un ocean de aur şi de purpură.

Dealtminteri, cei doi bărbaţi alcătuiau un contrast ciudat.

Unul, cu părul negru, oacheş la faţă, cu mădularele subţiri şi căutătura sumbră, era tipul rasei meridionale care numără printre strămoşi grecii, romanii, arabii şi spaniolii.

Celălalt, cu pielita obrazului trandafirie, părul auriu, ochii mari ca azurul, mîinile durdulii ca de femeie, era tipul rasei din ţinuturile temperate, ai cărei străbuni sînt galii, germanii şi normanzii.

Dacă am binevoi să dăm situaţiei o trăsătură mai nobilă, ne-ar veni uşor să credem că se desfăşura mai mult decît un duel între doi bărbaţi.

S-ar fi putut crede că avea loc duelul unui popor împotriva altui popor, al unei rase împotriva altei rase, al Sudului împotriva Nordului.

Oare tocmai gîndurile pe care le-am rostit să fi pus stăpînire pe cugetul lui Roland şi să-l fi cufundat acum într-o visare melancolică ?

Nu pare deloc să fie aşa.

Fapt e că, preţ de-o clipă, parcă uită de martori, de duel, de rival, adîncit cum era în contemplarea priveliştei splendide.

Glasul domnului de Barjols îl smulse din amorţirea-i poetică.

— Cînd sînteţi gata, domnule, zise el, sînt şi eu.

Roland tresări.

— Vă cer iertare că v-am făcut să aşteptaţi, domnule, răspunse el, dar nu trebuia să ţineţi seama de mine. Eram tare furat de gînduri. Iată-mă-s, domnule.

Şi, cu surîsul pe buze şi părul în bătaia vîntului de seară, fără să se ferească, de parcă s-ar fi aflat la o plimbare obişnuită, în timp ce rivalul său, dimpotrivă, îşi lua toate precauţiile obişnuite în asemenea caz, Roland merse drept spre domnul de Barjols.

Căutătura lui *sir* John, cu toată indiferenţa-i obişnuită, trăda o îngrijorare profundă.

Distanţa dintre cei doi adversari se mistuia văzînd cu ochii.

Domnul de Barjols se opri cel dintîi, ochi şi trase în clipa în care Roland nu se afla decît la zece paşi de dînsul.

Glontele pistolului său luă un cîrlionţ din părul lui Roland, dar nu-l atinse.

Tînărul se întoarse către martorul său :

— Ei bine, îl întrebă el, ce v-am spus eu ?

— Trageţi, domnule, trageţi odată, ziseră într-un glas martorii.

Domnul de Barjols rămase mut şi neclintit pe locul de pe care ochise.

— Să-mi fie iertat, domnilor, răspunse Roland, dar îmi veţi îngădui, sper, să judec singur cînd şi cum trebuie să dau riposta. După ce-am înfruntat glontele domnului de Barjols, am să-i spun cîteva cuvinte pe care nu i le puteam spune mai înainte.

Apoi, întorcîndu-se către tînărul aristocrat, palid dar liniştit, îi spuse :

— Domnule, poate c-am fost puţin cam violent în discuţia noastră de astăzi dimineaţă.

Şi aşteptă.

— E rîndul dumneavoastră să trageţi, domnule, răspunse domnul de Barjols.

— Dar, urmă Roland, ca şi cum nu l-ar fi auzit, veţi pricepe pricina acestei violenţe şi-o veţi scuza poate. Sînt militar şi aghiotant al generalului Bonaparte.

— Trageţi, domnule, repetă tînărul nobil.

— Spuneţi numai un cuvînt de retractare, domnule, reluă vorba tînărul ofiţer, ziceţi că reputaţia de cinste şi gingăşie de care se bucură generalul Bonaparte este de aşa natură încît un proverb italian idiot, pe care l-au ticluit cei învinşi şi în toane rele, nu-i poate pricinui nici un neajuns, spuneţi numai atît, şi arunc îndată arma cît mai departe de mine şi vin să vă strîng mîna, căci trebuie să recunosc, domnule, că sînteţi un om viteaz.

— Nu, nu voi aduce omagiu reputaţiei de cinste şi gingăşie de care vorbiţi, domnule, decît atunci cînd generalul şef al dumneavoastră se va sluji de influenţa pe care i-a dat-o geniul său şi pe care o are asupra treburilor Franţei, ca să facă cea ce a făcut Monk [1], adică să redea tronul suveranului său legitim.

— Ah ! făcu Roland, cu un surîs, cereţi prea mult de la un general republican.

— Atunci, menţin tot ce-am spus, răspunse tînărul nobil. Trageţi, domnule, trageţi !

Apoi, cum Roland nu se grăbea să asculte de îndemn, adăugă, izbind cu piciorul în pămînt :

— Dar, în numele cerului şi-al pămîntului, trageţi odată !

La cuvintele de mai sus, Roland făcu o mişcare ce arăta că are să tragă în aer.

Atunci, cu o însufleţire în vorbă şi în gest ce nu-i îngădui lui Roland să-şi împlinească gîndul, domnul de Barjols strigă :

[1] General englez (1608—1670), adjutantul lui Cromwell, l-a repus pe Carol al II-lea Stuart pe tronul Angliei. (n.t.)

— Oh ! să nu trageţi în aer, vă implor ! sau atunci pretind s-o luăm de la început, şi să trageţi dumneavoastră primul !

— Pe cinstea mea ! strigă şi Roland, făcîndu-se alb la faţă de parcă i-ar fi pierit tot sîngele, e pentru întîia dată că-i fac pe plac cuiva, oricine ar fi el. Duceţi-vă dracului ! şi pentru că nu vreţi viaţa, poftiţi moartea.

Şi, în aceeaşi clipă, fără să-şi mai dea osteneala de-a ochi, aplecă arma şi trase.

Alfred de Barjols îşi duse mîna la piept, şi se legănă înainte şi-napoi, se-nvîrti odată în jurul lui şi căzu cu faţa la pămînt.

Glontele lui Roland îi străbătuse inima.

Sir John, văzînd că domnul de Barjols cade, se duse de-a dreptul la Roland şi-l luă cu el spre locul unde-şi aruncase haina şi pălăria.

— E-al treilea, şopti Roland cu un suspin, dar îmi sînteţi martor că acesta aşa a vrut.

Şi, dîndu-i lui *sir* John pistolul încă fumegînd, îşi îmbrăcă haina şi-şi puse pălăria.

În acelaşi timp, domnul de Valensolle ridică pistolul scăpat din mîna prietenului său, şi îl aduse împreună cu cutia lui *sir* John.

— Ei ? întrebă englezul, arătînd cu ochii spre Alfred de Barjols.

— E mort, răspunse martorul.

— M-am purtat ca un om de onoare, domnule ? întrebă Roland, ştergîndu-şi cu batista sudoarea care la vestirea morţii rivalului său îi inundase subit faţa.

— Da, domnule, răspunse domnul de Valensolle. Numai că, îngăduiţi-mi să vă spun doar atît, aveţi o mînă nefericită.

Şi, salutîndu-l pe Roland şi pe martorul său cu o politeţe plină de distincţie, se întoarse lîngă cadavrul prietenului său.

— Şi dumneavoastră, milord, urmă Roland, dumneavoastră ce-aveţi de spus ?

— Eu spun, replică *sir* John, cu un soi de admiraţie silită, că sînteţi dintre oamenii pe care divinul Shakespeare îi face să spună despre el : „pericolul şi cu mine sîntem doi lei ce-au fost născuţi în aceeaşi zi, dar eu sînt cel dintîi născut".

V

ROLAND

Intoarcerea fu tăcută şi tristă : s-ar fi spus că Roland, văzîndu-şi şansele morţii spulberate, îşi pierduse toată veselia.

Catastrofa al cărei autor fusese putea foarte bine să fie pricina muţeniei aceleia : dar ne grăbim să spunem că Roland, pe cîmpul de bătaie şi mai cu seamă în ultima-i campanie împotriva arabilor, prea adesea trebui să salte cu calul peste cadavrele celor ucişi de dînsul, pentru ca moartea unui necunoscut să-i mai producă o impresie atît de puternică.

Aşadar, alta era pricina acelei tristeţi. Trebuie să fi fost într-adevăr chiar cea pe care tînărul o mărturisise lui *sir* John. Nu era deci părerea de rău după moartea altuia, era dezamăgirea de propria-i moarte.

Întorcîndu-se la hotelul *Palais-Royal*, *sir* John urcă în cameră la dînsul să-şi lase pistoalele a căror vedere putea să aţîţe în sufletul lui Roland un soi de remuşcare. Pe urmă veni să se întîlnească cu tînărul ofiţer ca să-i înapoieze cele trei scrisori pe care le primise de la el.

Îl găsi dus pe gînduri şi sprijinindu-se în coate pe masă.

Fără să rostească nici un cuvînt, englezul puse cele trei scrisori în faţa lui Roland.

Tînărul îşi aruncă privirile asupra adreselor, o luă pe cea adresată mamei sale, o deschise şi citi.

Pe măsură ce-o citea, lacrimi mari prinseră a-i curge pe obraji.

Sir John privea cu uimire noua înfăţişare sub care îi apărea Roland.

Ar fi crezut că totul e cu putinţă pentru o fire atît de felurită, afară doar să verse lacrimi ca cele ce-i curgeau tăcut din ochi.

Pe urmă, clătinînd din cap şi fără să ţină seama cîtuşi de puţin că *sir* John era de faţă, Roland şopti :

— Sărmana mamă ! grozav ar mai fi plîns ; poate că-i mai bine aşa. Mamele nu-s făcute să-şi plîngă copiii !

Şi, cu o mişcare automată, rupse scrisorile mamei şi surorii sale, precum şi pe cea scrisă generalului Bonaparte.

După care, arse cu grijă toate bucăţelele.

Apoi, sunînd slujnica, întrebă :

— Pînă la ce oră se primesc scrisorile la poştă ?

— Pînă la şase jumătate, răspunse fata. Nu mai aveţi decît cîteva minute.

— Atunci aşteaptă.

Roland luă un condei şi scrise.

„Scumpul meu general.

Aşa cum v-am spus, eu sînt în viaţă şi el mort. Trebuie să recunoaşteţi că parc-ar fi un rămăşag.

Devotament pînă la moarte.

Al dumneavoastră cavaler rătăcitor,
Roland."

Apoi lipi scrisoarea, scrise adresa : *Generalului Bonaparte, strada Victoriei, la Paris,* şi o dete slujnicei, cerîndu-i să nu mai piardă nici o clipă şi s-o pună la poştă.

Abia atunci păru că-l observă pe *sir* John şi-i întinse mîna.

— Mi-aţi făcut un mare serviciu, milord, îi spuse el, unul din serviciile ce leagă doi oameni pe veşnicie. Eu vă sînt prieten. Voiţi oare să-mi faceţi cinstea să fiţi şi dumneavoastră prietenul meu ?

Sir John strînse mîna pe care i-o întinse Roland.

— O ! exclamă el, vă mulţumesc foarte mult. N-aş fi îndrăznit nicidecum să vă cer asemenea onoare, dar dacă mi-o oferiţi.... o primesc.

Şi, la rîndul său, flegmaticul englez simţi că i se moaie inima şi-şi scutură o lacrimă ce-i tremura pe gene.

Apoi, privindu-l pe Roland, zise :

— E mare păcat că sînteţi atît de grăbit să plecaţi. Aş fi fost fericit şi mulţumit să mai petrec o zi, două, cu dumneavoastră.

— Încotro vă duceaţi, milord, cînd v-am întîlnit ?

— O, nicăieri, călătoream ca să-mi alung plictisul. Am nenorocul de-a mă plictisi adeseori.

— Aşa că nu mergeaţi nicăieri ?

— Umblam pretutindeni.

— Este exact acelaşi lucru, spuse tînărul ofiţer, zîmbind. Ei bine, vreţi să faceţi un lucru ?

— Vai ! tare bucuros, de-i cu putinţă.

— Cît se poate de cu putinţă, nu ţine decît de dumneavoastră.

— Spuneţi.

— Trebuia, dac-aş fi fost ucis, să mă însoţiţi mort pînă la mama, sau să mă aruncaţi în Rhon ?

— V-aş fi însoţit mort pînă la mama dumneavoastră şi nu v-aş fi aruncat în Rhon.

— Ei bine, în loc să mă însoţiţi mort, însoţiţi-mă viu. Veţi fi şi mai bine primit.

— O !

— Vom sta cincisprezece zile la Bourg. E oraşul meu natal, unul dintre oraşele cele mai plicticoase din Franţa. Dar cum compatrioţii dumneavoastră strălucesc mai cu seamă prin originalitate, poate că vă veţi desfăta acolo unde ceilalţi se plictisese. Nu-i aşa ?

— Nici n-aş putea cere mai mult, făcu englezul. Dar îmi pare rău că nu-i prea potrivit din parte-mi.

— Vai ! doar nu sîntem în Anglia, milord, unde eticheta e suverană absolută. Noi, noi nu mai avem nici rege, nici regină, şi doar n-am tăiat gîtul acelei sărmane făpturi ce se numea Maria-Antoaneta, ca să punem în locul ei pe Majestatea-sa-Eticheta.

— Mi-ar plăcea tare mult, exclamă *sir* John.

— Aveţi să vedeţi că maică-mea e o femeie minunată, de altfel foarte distinsă. Sora mea avea doar şaisprezece ani cînd am plecat, acum trebuie să aibă optsprezece. Era drăgălaşă, acum trebuie să fie frumoasă. Pînă şi fratele meu Edouard, un puşti încîntător. de doisprezece ani, vă va potrivi pe neştiute pocnitori la picioare şi va stîlci engleza cu dumneavoastră. Apoi, după ce-or trece cele cincisprezece zile, vom pleca la Paris împreună.

— Dar de la Paris vin doar, rîse englezul.

— Ia staţi puţin, doreaţi să vă duceţi în Egipt ca să-l vedeţi pe generalul Bonaparte : nu-i mai departe de-aici pînă la Paris, cît de-aici pînă la Cairo. Am să vă prezint lui. Prezentat

de mine, fiți pe pace, veți fi bine primit. Apoi, mai adineaorî vorbeați despre Shakespeare.

— Vai ! da, despre el vorbesc mereu.

— Asta dovedește că vă plac comediile, dramele.

— Îmi plac mult, e-adevărat.

— Ei bine, generalul Bonaparte e pe punctul de a pune la cale reprezentația uneia, în felul său, dar care nu va fi lipsită de interes, vă încredințez.

— Așadar, zise *sir* John, șovăind încă, pot oare să primesc propunerea dumneavoastră fără să stingheresc.

— Sînt încredințat, și veți face plăcere tuturor, dar mai ales mie.

— Atunci primesc.

— Bravo ! Ei bine, ia să vedem, cînd vreți să plecăm ?

— În clipa cînd veți pofti. Caleașca-mi stă gata înhămată de cînd ați aruncat cu nenorocita aceea de farfurie în capul lui Barjols. Dar cum fără farfuria aceea nu v-aș fi cunoscut niciodată, sînt mulțumit c-ați aruncat cu ea într-însul, da, chiar foarte mulțumit.

— Ați vrea să plecăm în seara asta ?

— Chiar și acum. Mă duc să-i spun surugiului să-l trimită îndărăt pe unul din tovarășii săi cu alți cai, și plecăm de cum sosește surugiul cu caii.

Roland încuviință cu un semn.

Sir John ieși să-și dea poruncile și se înapoie zicînd că tocmai ceruse să li se pregătească două cotlete și o pasăre rece.

Roland își luă geamantanul și coborî.

Englezul își puse pistoalele înapoi în lădița de sub capra trăsurii sale.

Amîndoi îmbucară cîte ceva, ca să poată umbla toată noaptea fără să se oprească și, cînd bătu nouă ceasuri la biserica Cordelierilor, amîndoi se cuibăriră în trăsură și părăsiră Avignon-ul, unde trecerea lor lăsa o nouă pată de sînge. Roland, cu nepăsarea-i din fire, sir John Tanlay cu indiferența-i din sînge.

După un sfert de ceas, amîndoi dormeau, sau cel puțin liniștea pe care-o păstrau amîndoi te-ar fi putut face să crezi că se lăsaseră furați de somn.

Ne vom folosi de clipa lor de odihnă ca să dăm cititorilor cîteva lămuriri, de care nu-i putem lipsi, în privinţa lui Roland şi a familiei sale.

Roland se născuse la 1 iulie 1773, cu patru ani şi cîteva zile după Bonaparte, alături de care sau, mai curînd, în urma căruia şi-a făcut apariţia în cartea de faţă.

Era fiul domnului Charles de Montrevel, colonel într-un regiment rămas multă vreme în garnizoană în Martinica, unde se căsătorise cu o creolă pe care o chema Clotilde de la Clémencière.

Trei copii se născuseră din căsătoria lor, doi băieţi şi-o fată : Ludovic, cu care-am făcut cunoştinţă sub numele de Roland ; Amélie, a cărei frumuseţe fratele ei i-o lăudase lui *sir* John, şi Edouard.

Chemat în Franţa către 1782, domnul de Montrevel obţinuse admiterea tînărului Ludovic de Montrevel în Şcoala Militară din Paris (vom vedea mai tîrziu cum îşi schimbă numele de Ludovic în cel de Roland).

Acolo cunoscu Bonaparte copilul cînd, potrivit raportului domnului de Keralio, fu socotit demn să treacă de la Şcoala din Brienne la Şcoala Militară din Paris.

Ludovic era cel mai tînăr dintre elevi.

Cu toate că n-avea decît treisprezece ani, se şi evidenţiase prin firea-i neîmblînzită, gata de gîlceavă, pe care i-o văzurăm, cu şaptesprezece ani mai tîrziu, dîndu-se în vileag la masa comună din Avignon.

Bonaparte avea şi el, tot de copil, partea cea bună a unui asemenea caracter, adică, fără să fie gata oricînd de gîlceavă, era despot, încăpăţînat şi de neînduplecat. Recunoscu în copil unele dintre calităţile pe care le avea şi el şi, datorită acelei asemănări de sentimente, îi trecu cu vederea cusururile şi-l îndrăgi.

Cît despre el, copilul, simţind în tînărul corsican un apărător, îşi făcu din el un sprijin.

Într-o zi, copilul veni să-l caute pe marele-i prieten — aşa-i spunea el lui Napoleon — tocmai în clipa în care acesta era cufundat adînc în rezolvarea unei probleme de matematică.

Băiatul știa ce mare însemnătate dădea viitorul ofițer de artilerie unei asemenea științe, care îi adusese pînă atunci cele mai mari sau, mai curînd, singurele sale succese.

Stătu în picioare lîngă el, fără să vorbească, fără să se clintească.

Tînărul matematician ghici prezența copilului, dar se adînci din ce în ce în deducțiile sale metematice din care, după vreo zece minute, se eliberă victorios.

Atunci se întoarnă către tînăru-i camarad cu satisfacția lăuntrică a omului ce iese învingător dintr-o oarecare luptă purtată fie împotriva științei, fie împotriva materiei.

Copilul sta în picioare, pierit la față, cu dinții încleștați, cu brațele încordate, cu pumnii strînși.

— Ah ! Ah ! făcu tînărul Bonaparte, ce s-a mai întîmplat iarăși ?

— S-a întîmplat că Valence, nepotul directorului școlii, mi-a șters o palmă.

— Vai ! exclamă Bonaparte, rîzînd, și vii să mă cauți ca să-i ard și eu una ?

Copilul dădu din cap.

— Nu, răspunse el, am venit să te caut fiindcă vreau să-l provoc.

— Pe Valence ?

— Da.

— Dar Valence te va birui, copile. E de patru ori mai tare ca tine.

— De aceea nu vreau să mă bat cu el cum se bat copiii, ci cum se bat bărbații, în duel.

— Ei na !

— Te miri ? întrebă copilul.

— Nu, răspunse Bonaparte. Și cu ce vrei să te duelezi ?

— Cu sabia.

— Dar numai sergenții au săbii și ei n-au să vi le împrumute.

— Ne vom lipsi de săbii.

— Dar atunci, cu ce-aveți să vă bateți ?

Băiatu-i arătă tînărului matematician compasul cu care tocmai își terminase ecuațiile.

— Vai ! băiatule, exclamă Bonaparte, e o rană tare rea cea făcută de compas.

— Cu atît mai bine, răspunse Ludovic, am să-l omor.
— Şi dacă te ucide el pe tine ?
— Mai bine aşa decît să rămîn cu palma de la el.
Bonaparte nu mai stărui. Din instinct, îi plăcea curajul ; cel al tînărului său camarad îl fermecă.
— Ei bine, fie ! zise el. Am să mă duc să-i spun lui Valence că vrei să te lupţi cu el, dar mîine.
— De ce mîine ?
— Mai ai noaptea înaintea ta, ca să mai chibzuieşti.
— Şi pînă mîine, răspunse copilul, Valence are să creadă că sînt un laş !
Apoi, clătinînd din cap :
— E prea mult pînă mîine.
Şi prinse a se depărta.
— Unde te duci ? îl întrebă Bonaparte.
— Mă duc să-ntreb pe altul de nu vrea să-mi fie prieten.
— Ce, eu nu-ţi mai sînt ?
— Nu-mi mai eşti, pentru că mă crezi laş.
— Bine, făcu tînărul sculîndu-se.
— Te duci ?
— Mă duc.
— Chiar acum ?
— Chiar acum.
— Vai ! strigă copilul, îţi cer iertare, mi-ai rămas prieten.
Şi plîngînd, îi sări de gît.
Erau primele lacrimi pe care le vărsa de la primirea palmei.
Bonaparte se duse să-l găsească pe Valence şi-i explică grav ce misiune primise ca sarcină.
Valence era un băiat mare, de şaptesprezece ani, avînd de pe atunci, aşa cum se întîmplă cu unele alcătuiri precoce, barbă şi mustăţi ; părea de douăzeci.
Pe lîngă asta, era cu un cap mai înalt ca cel pe care-l insultase.
Valence îi răspunse că Ludovic venise să-l tragă de coadă, cum ar fi tras de-un şnur de sonerie (pe vremea aceea se purta părul împletit în cozi), că-i pusese de două ori în vedere să nu-l mai tragă, dar Ludovic venise şi-a treia oară, şi-atunci, socotindu-l ca pe-un ştrengar poznaş, i-a plătit-o ca atare.

Răspunsul lui Valence i-a fost dus lui Ludovic, dar el obiectă, spunînd că a trage de coadă pe-un camarad nu-i decît o glumă, pe cîtă vreme a trage o palmă e insultă curată.

Încăpăţînarea punea la îndemîna unui copil de treisprezece ani logica unui bărbat de treizeci.

Popilius cel modern se întoarse să-i declare război lui Valence.

Tînărul se găsi în mare încurcătură : nu putea decît sub ameninţarea de-a fi ridicol să se bată în duel cu un copil ; dacă s-ar fi bătut şi l-ar fi rănit ar fi fost ceva odios ; dacă el ar fi fost rănit, s-ar fi întîmplat ceva de care să nu se mai mîngîie cît va fi şi va trăi.

Totuşi, încăpăţînarea lui Ludovic, care nu se lăsa nici mort, dădea poveştii aceleia o întorsătură gravă.

Fu convocat sfatul *celor mari*, aşa cum se făcea în împrejurările serioase.

Sfatul celor mari hotărî ca unul de-ai lor nu se poate bate cu un copil, dar că, devreme ce copilul se încăpăţîna să se socoată drept un tînăr, Valence să-i spună în faţa tuturor colegilor săi, că-i pare rău că s-a lăsat pe moment pradă imboldului şi l-a privit ca pe-un copil, dar pe viitor îl va socoti drept ca pe un tînăr.

Au trimis după Ludovic, care aştepta în camera prietenului său. Fu vîrît în mijlocul cercului pe care-l făceau elevii cei tineri, în curtea şcolii.

Acolo, Valence, căruia camarazii îi dictaseră un soi de discurs îndelung dezbătut între ei pentru a salva onoarea celor mari faţă de cei mici, îi declară lui Ludovic că era desperat de cele ce se întîmplaseră, că se purtase cu el potrivit cu vîrsta lui, dar nu potrivit cu inteligenţa şi curajul de care dă dovadă, rugîndu-l să binevoiască să-i ierte ieşirea violentă şi să-i întindă mîna în semn că totul fu dat uitării.

Dar Ludovic dădu din cap.

— L-am auzit într-o zi pe tata, care-i colonel, răspunse el, spunînd că cel ce primeşte o palmă şi nu se bate în duel este un laş. Prima oară cînd l-oi vedea pe tata am să-l întreb dacă cel ce dă o palmă şi-apoi cere scuze ca să nu se bată în duel nu-i mai laş decît cel ce-a primit palma.

Tinerii se priviră între ei, dar hotărîrea generală fusese împotriva unui duel care s-ar fi asemănat cu un asasinat, şi ti-

nerii, în unanimitate, împreună cu Bonaparte, au declarat copilului şi au susţinut, că trebuia să se mulţumească cu aceea ce spusese Valence, căci cea ce spusese Valence nu era decît rezultatul părerii generale.

Ludovic se retrase, alb la faţă de mînie şi îmbufnat pe prietenul său cel mare care, zicea el cu-o seriozitate imperturbabilă, se lepădase de sarcina de-ai apăra cinstea.

A doua zi, la lecţia de matematică a celor mari, Ludovic se strecură în sala de meditaţii, şi-n timp ce Valence făcea o demonstraţie pe tablă, se apropie de el fără ca nimeni să-l fi băgat de seamă, se sui pe-un taburet ca să ajungă la înălţimea obrazului celuilalt, şi-i întoarse palma pe care o primise în ajun.

— Na, făcu el, acuma sîntem chit şi, în plus, eu am primit şi scuze de la tine. Cît despre mine, eu n-am să ţi le cer fie ce-o fi, poţi fi sigur.

Ieşi un scandal mare. Faptul se petrecuse în prezenţa profesorului, care se văzu silit să facă un raport către directorul şcolii, marchizul Tiburce Valence.

Domnia-sa, necunoscînd antecedentele palmei primite de nepotul său, chemă pe vinovat în faţa lui şi, după o mustrare înfiorătoare, îl vesti că nu mai face parte din şcoală şi că în ziua aceea chiar trebuie să fie gata să se întoarce la Bourg, lîngă maică-sa.

Ludovic răspunse că în zece minute bagajul i-e gata făcut, iar într-un sfert de oră va fi plecat din şcoală.

Dar despre palma pe care-o primise el, nu suflă nici o vorbă.

Răspunsul îi păru marchizului Tiburce Valence mai mult decît necuviincios şi-avea poftă grozavă să-l trimită pe insolent opt zile la carceră, dar nu putea în acelaşi timp să-l trimită la carceră şi să-l dea şi afară din şcoală.

I se dădu copilului un supraveghetor, ce nu trebuia să-l scape din ochi decît după ce-avea să-l suie în diligenţă spre Mâcon. Doamna de Montrevel urma să fie prevenită ca să-şi primească fiul la coborîrea din vehicul.

Bonaparte se întîlni cu băiatul urmat de supraveghetor şi-i ceru o explicaţie de ce îi era cinstită persoana cu o escortă ca din partea conetabilului.

— V-aș povesti dacă ați mai fi încă prieten cu mine, răspunse băiatul, dar nu mai sînteți. De ce vă mai îngrijorați de cele ce mi se întîmplă, bune sau rele ?

Bonaparte făcu un semn supraveghetorului care, în timp ce Ludovic își făcea geamantanașul, veni la ușă ca să vorbească cu el.

Află atunci că băiatul fusese dat afară din școală.

Măsura era gravă, desnădăjduia o familie întreagă și zdrobea poate vitorul tînărului său camarad.

Cu acea iuțeală de a lua o hotărîre, care era una din trăsăturile caracteristice ale alcătuirii sale, își făcu planul să solicite audiență directorului școlii, cerîndu-i totodată supraveghetorului să nu grăbească plecarea lui Ludovic.

Bonaparte era un elev grozav de bun și foarte iubit la școală, ținut în mare stimă de marchizul Tiburce Valence. Cererea sa fu aprobată pe loc.

Introdus la director, el îi povesti totul și, fără a-l învinovăți cîtuși de puțin pe Valence, încercă să-l dezvinovățească pe Ludovic.

— E-adevărat tot ce-mi povestești, domnule ? întrebă directorul.

— Întrebați-l chiar pe nepotul dumneavoastră ; mă voi bizui pe tot ce vă va spune el.

Și trimise după Valence. Aflase și el despre eliminarea lui Ludovic din școală și venea chiar el să-i povestească unchiului său ceea ce se petrecuse.

Povestirea lui fu pe de-a întregul întocmai cu cea a tînărului Bonaparte.

— Bine, zise directorul, Ludovic nu mai pleacă, dar pleci dumneata în schimb. Ai împlinit de fapt vîrsta ieșirii din școală.

Apoi, sunînd :

— Să mi se aducă tabelul locurilor vacante de sublocotenenți, spuse el plantonului.

În aceeași zi s-a cerut de urgență ministrului un loc de sublocotenent pentru tînărul Valence.

Tot în ziua aceea, seara, Valence plecă să se prezinte la regiment.

Se duse să-și ia rămas bun de la Ludovic, pe care-l îmbrățișă de voie, de nevoie, în timp ce Bonaparte îl ținea de mîini.

Băiatul primi îmbrăţişarea în silă.

— Bine, fie pentru momentul de faţă, zise el. Dar dacă vreodată ne vom întîlni amîndoi cu săbii la cingătoare....

Şi-şi încheie fraza cu-n gest de ameninţare.

Valence plecă.

La 10 octombrie 1785, Bonaparte îşi primea şi el gradul de sublocotenent. Diploma lui făcea parte din cele cincizeci şi opt pe care Ludovic al XVI-lea tocmai le semnase pentru Şcoala militară.

Unsprezece ani mai tîrziu, la 15 noiembrie 1796, Bonaparte, general şef al armatei din Italia, la capătul podului de la Arcole, pe care-l apărau două regimente de croaţi şi două tunuri, văzîndu-şi liniile decimate de ghiulelele tunurilor şi de gloanţele puştilor, simţind că victoria îi scapă din mîini, temîndu-se de şovăirea celor mai viteji soldaţi, smulse dintre degetele înţepenite ale unui mort un drapel tricolor şi se avîntă pe pod, strigînd : „Soldaţi ! nu mai sînteţi voi tot aceiaşi oameni de la Lodi ?“ [1] — cînd băgă de seamă că i-o luase înainte un tînăr locotenent, care îl acoperise cu trupul, apărîndu-l.

Dar Bonaparte nu voia nicidecum aşa ceva. Voia să treacă el cel dintîi. Ar fi vrut, dacă ar fi fost cu putinţă, să treacă singur.

Îl apucă pe tînăr de poala mantalei şi, trăgîndu-l îndărăt, îi strigă :

— Cetăţene, dumneata nu eşti decît locotenent, eu sînt generalul şef, a mea e întîietatea.

— E foarte adevărat, răspunse acela.

Şi merse după Bonaparte în loc să meargă înainte.

Seara, aflînd că două divizii austriece fuseseră distruse cu desăvîrşire, văzînd cei două mii de prizonieri pe care-i făcuse, numărînd drapelele şi tunurile capturate, Bonaparte îşi aminti de acel tînăr locotenent peste care dăduse înaintea lui în clipa în care credea că-n faţă nu-i stă decît moartea.

—Berthier, zise el, dă ordin aghiotantului meu Valence, să-mi caute un tînăr locotenent de grenadieri cu care am avut o pricină azi dimineaţă pe podul de la Arcole.

— Generale, răspunse Berthier, bîlbîindu-se, Valence e rănit.

---

[1] Oraş în Italia, unde, în 1796, Bonaparte repurtă o victorie strălucită. (n.t.)

— Într-adevăr, nu l-am văzut astăzi. Rănit, unde ? Cum ? Pe cîmpul de luptă ?

— Nu, generale. S-a luat ieri la ceartă şi-a primit o lovitură de sabie ce i-a străpuns pieptul.

Bonaparte încruntă din sprîncene.

— Doar se ştie în jurul meu că nu-mi plac duelurile. Sîngele unui soldat nu-i al lui, e-al Franţei. Dă-i atunci ordin lui Muiron.

— A fost ucis, generale.

— În cazul acesta, lui Elliot.

— Ucis şi el.

Bonaparte îşi scoase o batistă din buzunar şi o trecu pe frunte-ai năpădită de sudoare.

— Atunci, cui vrei dumneata. Dar vreau să-l văd pe locotenentul acela.

Nu mai îndrăznea să rostească nici un nume de frică să n-audă răsunînd iar cuvintele fatale : „a fost ucis".

După un sfert de ceas, tînărul locotenent fu introdus în cortul său.

Lampa de-abia arunca o slabă lumină.

— Apropie-te, locotenente, porunci Bonaparte.

Tînărul făcu trei paşi şi pătrunse în cercul de lumină.

— Dumneata, urmă Bonaparte, voiai azi-dimineaţă să treci înaintea mea ?

— Făcusem o prinsoare, generale, răspunse vesel tînărul locotenent. a cărui voce îl făcu pe generalul şef să tresară.

— Şi te-am făcut s-o pierzi ?

— Poate că da, poate că nu.

— Ei, ce prinsoare făcuseşi ?

— Că astăzi am să fiu numit căpitan.

— Ai cîştigat.

— Vă mulţumesc, generale.

Şi tînărul se repezi de parc-ar fi vrut să-i strîngă mîna lui Bonaparte. Dar, aproape în aceaşi clipă, făcu o mişcare îndărăt.

Lumina îi străluci pe chip preţ de o clipă, dar clipa aceea îi fuse de-ajuns generalului şef ca să-i observe faţa aşa cum îi observase vocea.

Nici una nici cealaltă nu-i erau străine.

Căuta o clipă în memorie, dar văzîndu-şi memoria rebelă, zise :

— Te cunosc.

— Se poate, generale.

— Ba e chiar sigur. Numai că nu-mi pot aminti de numele dumitale.

— Generale, aţi făcut în aşa fel încît să nu se uite numele dumneavoastră.

— Cine eşti dumneata ?

— Întrebaţi-l pe Valence, generale.

Bonaparte scoase un strigăt de bucurie.

— Ludovic de Montrevel, exclamă el.

Şi-şi deschise amîndouă braţele.

De data asta, tînărul locotenent nu mai făcu nazuri şi i se aruncă în braţe.

— Bine, zise Bonaparte, ai să faci opt zile serviciu în noul tău grad, ca să se deprindă lumea să-ţi vadă pe umeri epoleţi de căpitan, şi pe urmă ai să-l înlocuieşti pe bietul Muiron ca aghiotant. Hai, pleacă !

— Încă o dată, făcu tînărul, schiţînd gestul omului care deschide braţele.

— Ah ! într-adevăr ! da, zise Bonaparte bucuros.

Şi, ţinîndu-l strîns la piept, după ce-l îmbrăţişase a doua oară, îl întrebă :

— Oh, da ! aşadar, de la tine a primit Valence lovitura de sabie ?

— Păi, generale, răspunse noul căpitan şi viitorul aghiotant, eraţi de faţă cînd i-am făgăduit-o. Soldatul n-are altceva decît cuvîntul de onoare.

După opt zile, căpitanul Montrevel făcea slujba de ofiţer de ordonanţă pe lîngă generalul şef, care îi înlocuise prenumele de *Ludovic,* ce suna prost în epoca aceea, cu pseudonimul *Roland.*

Şi tînărul s-a mîngîiat că nu mai descinde din Sfîntul-Ludovic, prin faptul că devenise nepotul lui Carol-cel-Mare.

Roland — nimeni n-ar mai fi îndrăznit să-l cheme de-aci înainte *Ludovic* pe căpitanul Montrevel, devreme ce Bonaparte îl botezase Roland — făcu împreună cu generalul şef campa-

nia din Italia şi se întoarse cu el la Paris, după pacea de la Campo-Formio.

Cînd se hotărî expediţia din Egipt, Roland, care după moartea generalului de brigadă de Montrevel, ucis pe Rin pe cînd fiul său lupta pe malurile rîurilor Adige şi Mincio, se dusese alături de maică-sa, Roland fu desemnat printre primii de către generalul şef, să se înroleze în inutila dar poetica cruciadă pe care-o întreprindea.

Îşi lăsă mama, sora Amélie şi pe tînărul său frate, Edouard, la Bourg, oraşul natal al generalului de Montrevel. Locuiau la trei sferturi de leghe de oraş, adică la *Negrele-Fîntîni*, o clădire încîntătoare, căreia i se dădea numele de castel şi care, împreună cu o fermă de cîteva sute de pogoane de teren, aflat în apropiere, alcătuiau toată averea generalului, cam şase sau opt mi de livre rentă.

O mare durere sufletească încercă biata văduvă la plecarea lui Roland în expediţia aceea aventuroasă. Moartea tatălui părea să o prevestească pe cea a fiului, şi doamna de Montrevel, creolă blîndă şi duioasă, era departe de a avea virtuţile aprige ale unei mame din Spania sau din Lacedemonia.

Bonaparte, care îl iubea din adîncul sufletului pe vechiu-i camarad din Şcoala Militară, îi îngăduise să vină după el în ultima clipă la Toulon.

Spaima de-a ajunge prea tîrziu îl împiedică însă pe Roland să se bucure de permisie pe toată durata ei. Îşi părăsi mama, făgăduindu-i un lucru de care nici prin gînd nu-i trecea să se ţină, adică, să nu-şi expună viaţa decît în caz de nevoie absolută, şi sosi la Marsilia cu opt zile înainte ca flota să ridice ancora.

Nu stă în intenţia noastră să ne pornim a povesti campania din Egipt, devreme ce n-am povestit nici campania din Italia. Nu vom spune decît ceea ce este neapărat de trebuinţă pentru înţelegerea povestirii de faţă şi a desfăşurării caracterului lui Roland.

La 19 mai 1798, Bonaparte şi tot statul său major au pornit pe mare spre Orient. La 15 iunie, cavalerii de Malta îi înmînau cheile citadelei. La 2 iulie, armata debarca la Marabout şi, în aceaşi zi, cucerea Alexandria. La 25, Bonaparte intra în

Cairo, după ce îi bătuse pe mameluci la Chebreïs şi la Piramide.

În timpul acelui şir de marşuri şi de lupte, Roland fusese ofiţerul pe care îl cunoaştem, vesel, curajos, isteţ, înfruntînd căldura mistuitoare a zilelor, roua geroasă a nopţilor, aruncîndu-se ca un erou sau ca un nebun în mijlocul săbiilor turceşti sau a gloanţelor beduinilor.

În afară de asta, în timpul celor patruzeci de zile de călătorie pe mare, nu se despărţise nici o clipă de tălmaciul Ventura, aşa încît, cu minunata-i uşurinţă, ajunsese nu încă să vorbească araba curent, dar să se facă înţeles în această limbă.

Aşa că adesea se întîmpla ca generalul şef să-l împuternicească pe Roland să facă anumite comunicări muftiilor, ulemailor şi şeicilor [1], cînd nu voia să recurgă la interpretul oficial.

În timpul nopţii de 20 spre 21 octombrie, oraşul Cairo se revoltă. La ceasurile cinci de dimineaţă se află despre moartea generalului Dupuy, ucis c-o lovitură de lance. La ceasurile opt de dimineaţă, în clipa cînd se credea că reuşiseră să înfrîngă insurecţia, fiind iarăşi stăpîni pe situaţie, un aghiotant al generalului ucis alergă să vestească cum că beduinii din cîmpie ameninţau Bab-el-Naser, adică poarta Victoriei.

Bonaparte lua gustarea de dimineaţă cu Sulkowsky, aghiotantul său, grav rănit la Salahieh şi care se scula tare anevoie din patu-i de suferinţă.

Bonaparte, preocupat cum era, uită de starea în care se afla tînărul polonez.

— Sulkowsky, zise el, ia cincisprezece călăuze şi mergi de vezi ce poftesc de la noi mişeii aceia.

Sulkowsky se ridică.

— Generale, interveni Roland, împuterniciţi-mă pe mine cu o asemenea treabă. Vedeţi prea bine, camaradul meu abia poate să se ţină pe picioare.

— Ai dreptate, încuviinţă Bonaparte, du-te.

Roland ieşi, luă cincisprezece călăuze şi porni.

Dar ordinul fusese dat lui Sulkowski şi Sulkowski ţinea să-l execute.

---

[1] *Muftiu* = căpetenie religioasă musulmană ; *ulema* = membru al clerului musulman ; *şeic* = căpetenia unui trib arab. (n.t.)

Plecă și el cu cinci sau șase oameni, pe care-i găsi gata pregătiți.

Fie din întîmplare, fie că știa mai bine decît Roland străzile din Cairo, Sulkowsky ajunse cu cîteva secunde înaintea lui la poarta Victoriei.

Ajungînd și el la rîndul său, Roland văzu un ofițer pe care îl duceau arabii. Cei cinci sau șase oameni și fuseseră uciși.

Uneori, arabii, care-i mascacrau fără milă pe soldați, îi cruțau pe ofițeri în speranța unei răscumpărări.

Roland îl recunoscu pe Sulkowsky. Îl arătă cu vîrful sabiei celor cincisprezece oameni ai săi și șarjă în galop.

După o jumătate de ceas, o călăuză se întorcea singură la cartierul general, vestind moartea lui Sulkowsky, a lui Roland și a celor douăzeci și unu de însoțitori ai lor.

Bonaparte, am spus-o, îl iubea pe Roland ca pe un frate, ca pe un fiu, așa cum îl iubea pe Eugène. Voi să cunoască grozăvia în toate amănuntele sale și puse întrebări călăuzei.

Călăuza văzuse pe-un arab tăindu-i capul lui Sulkowsky și legîndu-i-l de oblîncul șeii.

Cît despre Roland, calul îi fusese ucis. Iar el se descotorosise de scări și luptase o clipă în picioare. Curînd însă dispăruse într-o salvă de împușcături trasă foarte de aproape.

Bonaparte scoase un suspin, vărsă o lacrimă, murmură: „Încă unul!", și păru că nu se mai gîndește deloc la asta.

Se informă numai de tribul căruia aparțineau arabii beduini care tocmai îi uciseseră doi dintre oamenii pe care-i iubea cel mai mult.

Află că era vorba de-un trib de arabi nesupuși, al căror sat era la o depărtare de aproape zece leghe.

Bonaparte îi lăsă o lună în pace, ca să creadă că vor rămîne nepedepsiți. Apoi, după ce se scurse luna, ordonă unuia dintre aghiotanții săi, numit Croisier, să împresoare satul, să distrugă colibele, să taie capetele bărbaților, să le pună capetele în saci și să aducă la Cairo restul populației, adică femeile și copiii.

Croisier execută cu sfințenie ordinul, fu adusă la Cairo toată populația de femei și copii care putu fi luată și, printre populația aceea și un arab viu, legat și bine înțepenit pe calul său.

— De ce-i viu bărbatul acesta ? întrebă Bonaparte. V-am spus doar să tăiaţi capetele tuturor celor ce sînt în stare să poarte arme.

— Generale, răspunse Croisier, care şi el stîlcea cîteva cuvinte arabe, în clipa cînd eram gata să ordon tăierea capului acestui om, am crezut că-nţeleg că se oferea să-şi schimbe viaţa cu cea a unui prizonier. M-am gîndit că vom avea oricînd timpul să-i tăiem capul şi l-am adus. De m-am înşelat, ceremonia se va desfăşura aici, în loc să se fi desfăşurat acolo. Ceea ce e amînat nu e pierdut.

Fu adus interpretul Ventura şi beduinul fu interogat.

Beduinul răspunse că salvase viaţa unui ofiţer francez, grav rănit la poarta Victoriei ; că ofiţerul acela, care vorbea puţin araba, zicea că e aghiotantul generalului Bonaparte ; că-l trimisese la fratele său, care era vraciul tribului vecin ; că ofiţerul era prizonier în tribul acela şi că de se vor învoi să-i cruţe viaţa, el va scrie fratelui său să trimită prizonierul la Cario.

Era poate o poveste ca să cîştige timp, dar poate că era chiar adevărul. Nu riscau nimic, aşteptînd.

Arabul fu pus sub pază bună, i se dădu un scrib care scrise sub dictare, apoi pecetlui scrisoarea cu sigiliul său şi un arab din Cairo plecă să facă tîrgul.

Dacă negociatorul reuşea, beduinul avea să rămînă în viaţă iar negociatorul căpăta cinci sute de piaştri.

După trei zile, negociatorul se întoarse aducîndu-l pe Roland.

Bonaparte nădăjduise în întoarcerea lui, dar n-o crezuse cu putinţă.

Inima lui de bronz, ce păruse nesimţitoare la durere, se topi de bucurie. Îşi desfăcu braţele ca să-l îmbrăţişeze pe Roland, ca în ziua cînd îl regăsise, şi două lacrimi, două perle — lacrimile lui Bonaparte erau rare — i se scurseră din ochi.

Cît despre Roland, lucru ciudat ! rămase întunecat în mijlocul bucuriei pricinuite de întoarcerea sa, confirmă povestea arabului, sprijini punerea acestuia în libertate, dar nu voi să dea nici un amănunt personal în privinţa felului în care fusese prins de beduini şi tratat de thaleb. Cît despre Sulkowsky, el fusese ucis şi descăpăţînat sub ochii lui ; în privinţa lui nu mai era nimic de făcut.

Totuşi, Roland îşi reluă serviciul obişnuit, dar oamenii băgară de seamă că ceea ce pînă atunci fusese curaj la el, se schimbase în cutezanţă nesocotită, că ceea ce fusese o nevoie de glorie, părea că se schimbase într-o nevoie de moarte.

Pe de altă parte, aşa cum se întîmplă cu cei ce înfruntă sfidînd fierul şi focul, fierul şi focul se îndepărtau în chip miraculos de el. În faţa lui, în spatele lui, în coasta lui, oamenii cădeau. El rămînea în picioare, invulnerabil ca demonul războiului.

Cu prilejul campaniei din Siria fură trimişi doi soli să-l someze pe Djezzar-Paşa să predea localitatea Saint-Jean-d'Acre. Cei doi soli nu se mai arătară : li se tăiaseră capetele.

A trebuit să se trimită un al treilea. Roland s-a înfăţişat şi a stăruit să se ducă el. A căpătat încuviinţarea generalului şef din pricina stăruinţei, şi s-a şi înapoiat.

Luă parte la fiecare dintre cele nouăsprezece asalturi ce fuseseră date fortăreţei. La fiecare asalt fu văzut izbutind s-ajungă pe baricadă. Fu unul dintre cei zece oameni care pătrunseseră în turnul Blestemat : nouă rămăseseră acolo, el se întorsese fără nici o zgîrîietură.

În timpul retragerii, Bonaparte dădu ordin tuturor cavaleriştilor din armată, cîţi mai rămăseseră, să-şi dea caii celor răniţi şi bolnavi. Mare lucru cine reuşea să nu-şi dea calul ciumaţilor, de teama molipsirii.

Roland şi-l dădu pe-al său de preferinţă ciumaţilor. Trei dintre ei căzură la pămînt de pe calul său. El încălecă pe acelaşi cal după ei, şi ajunse nevătămat la Cairo.

La Abukir, se aruncă în mijlocul încăierării corp la corp, pătrunse pînă la paşă, străbătînd prin cordonul de negri care-l înconjurau şi-l apucă de barbă. Paşa îşi descărcă cele două pistoale asupra lui, dar unul nu luă foc, iar glontele celuilalt trecu pe sub braţul lui Roland, şi nimeri într-o călăuză din spatele lui, pe care o ucise.

Cînd Bonaparte luă hotărîrea să se reîntoarcă în Franţa, Roland fu cel dintîi căruia generalul şef îi vesti întoarcerea. Oricare altul în locul său ar fi sărit în sus de bucurie. El rămase trist, abătut, spunînd :

— Mi-ar fi plăcut mai mult să rămînem aici, generale. Aş fi avut mai multe prilejuri să mor.

Totuşi, ar fi fost o ingratitudine din partea lui să nu-şi urmeze generalul şef. Şi l-a urmat.

Tot timpul cît ţinu călătoria pe mare, Roland stătu posac şi nepăsător. În apele Corsicii fu zărită flota engleză. Abia atunci păru că prinde viaţă. Bonaparte îi declarase amiralului Gantheaume că se va lupta pînă la moarte şi dăduse ordinul s-arunce în aer fregata mai curînd decît să coboare pavilionul.

Trecură fără să fie văzuţi prin mijlocul flotei şi, la 8 octombrie 1799, debarcară la Fréjus.

Toţi, care mai de care, se grăbeau să pună primul piciorul pe pămîntul Franţei. Roland coborî ultimul.

Generalul şef părea că nu ia aminte la nici unul dintre amănuntele acelea, dar nici unul nu-i scăpa. Îl trimise pe Eugène, pe Berthier, pe Bourrienne, aghiotanţii şi suita, pe calea ce ducea spre Gap şi Draguignan.

El o porni incognito pe drumul spre Aix, ca să judece cu ochii săi în ce stare se afla Sudul, luîndu-l cu sine numai pe Roland.

Nădăjduind că la revederea familiei sale viaţa se va întoarce în sufletu-i zdrobit de-o lovitură necunoscută, la sosirea în Aix îl vestise că are să-l lase la Lyon, dîndu-i trei săptămîni de concediu, drept răsplată pentru el şi surpriză pentru maică-sa şi soră-sa.

Roland îi răspunse :

— Vă mulţumesc, generale, soră-mea şi maică-mea vor fi foarte fericite să mă vadă iarăşi.

Altădată, Roland ar fi răspuns : „Vă mulţumesc, generale. Voi fi foarte fericit s-o văd iarăşi pe maică-mea şi pe soră-mea."

Am luat parte la cele petrecute la Avignon. Am văzut cu ce adînc dispreţ faţă de primejdie, cu ce amar dezgust de viaţă înfruntase Roland un duel teribil. Am ascultat ce justificare îi dăduse lui *sir* John în privinţa nepăsării sale în faţa morţii. Justificarea era întemeiată sau neîntemeiată, adevărată sau falsă ? *Sir* John trebui să se mulţumească cu ea. Bineînţeles, Roland nu era deloc dispus să mai dea altele.

Iar acum, după cum am spus-o, amîndoi dormeau, sau se făceau că dorm, duşi în graba mare de galopul a doi cai de poştă pe drumul de la Avignon la Orange.

VI

MORGAN

Cititorii noştri trebuie să ne îngăduie să-i părăsim o clipă pe Roland şi pe *sir* John care, datorită dispoziţiei fizice şi morale în care i-am lăsat, nu se cuvine să le mai inspire nici o temere, şi să ne îngăduie să ne ocupăm în chip serios de un personaj care abia de-a apărut în povestirea de faţă şi care, totuşi, este menit să joace un mare rol în ea.

Vrem să vorbim despre omul care intrase mascat şi înarmat în sala de mese de la Avignon, ca să-i înapoieze lui Jean Picot suma de două sute de ludovici care-i fusese furată din greşeală, fiind pusă la un loc cu banii guvernului.

Văzurăm cum cutezătorul bandit, care-şi dăduse sieşi numele de Morgan, sosise la Avignon ziua în amiaza mare, ca să intre în hotelul Palais-Egalité, îşi lăsase calul la uşă şi, ca şi cum calul s-ar fi bucurat în oraşul pontifical şi regalist de aceeaşi impunitate ca şi stăpînul său, îl găsi tot în grajd, îl dezlegă, îi sări în spate, ieşi prin poarta Oulle, o porni în galopul mare de-a lungul zidurilor oraşului şi dispăru pe drumul spre Lyon.

Abia la un sfert de leghe de Avignon apucă a-şi strînge mantia-i în jurul său ca să-şi ascundă armele de văzul trecătorilor şi, scoţîndu-şi masca, o strecură într-unul din coburii şeii.

Cei pe care îi lăsase la Avignon atît de frămîntaţi de ceea ce putea fi teribilul Morgan, spaima Sudului, ar fi putut atunci, dacă s-ar fi aflat pe drumul de la Avignon la Bédarides, să vadă cu proprii lor ochi dacă înfăţişarea banditului era tot atît de teribilă pe cît îi era faima.

Nu şovăim deloc să spunem că trăsăturile care li s-ar fi oferit privirilor le-ar fi părut atunci atît de puţin în armonie cu ideea pe care şi-o făcuseră în închipuirea lor prevenită, încît uimirea le-ar fi fost fără de margini.

Într-adevăr, masca ridicată de-o mînă de-o albeaţă şi de o delicateţe fără de cusur, descoperise chipul unui tînăr abia

de douăzeci şi patru, douăzeci şi cinci de ani, chip care, prin regularitatea trăsăturilor şi blîndeţea fizionomiei, şi-ar fi putut disputa întîietatea cu chipul unei femei.

Un singur amănunt dădea acelei fizionomii sau, mai curînd, ar fi trebuit să-i dea, în anumite clipe, un caracter de temeritate stranie. Sub părul blond, frumos, fluturîndu-i pe frunte şi pe tîmple, cum se purta în epoca aceea, sprîncenele, ochii şi genele erau de-un negru de abanos.

Restul chipului, aşa după cum am spus, era aproape feminin.

Se alcătuia din două urechiuşi, cărora nu li se zăreau decît capetele de sub chica de păr de pe tîmple, şi pe care excentricii din timpul Revoluţiei îi dăduseră numele de „urechi de cîine" ; dintr-un nas drept, de-o proporţie perfectă ; dintr-o gură puţin cam mare, dar trandafirie şi surîzînd fără încetare, care lăsa să se vadă, cînd surîdea, un şir dublu de dinţi minunaţi ; dintr-o bărbie fină şi delicată, uşor colorată în albăstrui, arătînd prin nuanţa aceea că, dacă barba nu i-ar fi fost rasă atît de îngrijit şi de curînd, ar fi apărut în acelaşi ton cu sprîncenele, ochii şi genele, adică de cel mai pronunţat negru, ca un protest împotriva culorii aurii a părului.

Cît despre statura necunoscutului, ea s-a putut aprecia în clipa în care intrase în sala de mese. Era înalt, bine legat, mlădios, şi denota dacă nu o puternică forţă musculară, cel puţin o mare elasticitate şi o sprinteneală grozavă.

Cît despre felul în care se purta pe cal, vădea siguranţa unui călăreţ încercat.

Cu mantia-i aruncată pe umăr, cu masca-i ascunsă în coburi, cu pălăria-i trasă pe ochi, călăreţul îşi reluă goana aprigă încetinită o clipă, străbătu Bédarides în galop şi, ajuns la primele locuinţe din Orange, trecu pe sub o poartă mare ce se închise numaidecît în urma lui.

Un slujitor aştepta şi sări la căpăstrul calului.

Călăreţul puse repede piciorul în pămînt.

— Stăpînul tău e-aici ? îl întrebă el pe slujitor.

— Nu, domnule baron, răspunse slujitorul. Astă-noapte s-a văzut silit să plece şi a zis că dacă dumneavoastră veţi veni şi veţi întreba de el, să vi se spună că domnia-sa călătoreşte pentru treburile confraţilor.

— Bine, Baptiste. Iată, îi aduc calul în bună stare, deşi puţin cam obosit. Ar trebui spălat cu vin şi, în acelaşi timp,

tu să-i dai două sau trei zile orz în loc de ovăz. De ieri dimineaţă a făcut cam la patruzeci de leghe.

— Fost-a domnul baron mulţumit ?

— Foarte mulţumit. Trăsura e gata ?

— Da, domnule baron, gata înhămată, sub remiză. Vizitiul s-a dus să bea cu Julien. Domnia-voastră mi-aţi dat sarcina să-i găsesc de lucru în afara casei, pentru ca să nu vadă cînd veniţi.

— Crede că-l duce cu trăsura pe stăpînul tău ?

— Da, domnule baron. Poftiţi permisul de liberă trecere al stăpînului meu, cu care am fost să iau caii de poştă şi, devreme ce stăpînul meu s-a dus înspre Bordeaux cu permisul de liberă trecere al domnului baron, iar domnul baron pleacă înspre Geneva cu permisul de liberă trecere al stăpînului meu, poate că iţele vor fi destul de încurcate şi cucoana poliţie, oricît de dibace i-ar fi degetele, nu le va putea descîlci cu uşurinţă.

— Dezleagă geanta de pe crupa calului, Baptiste, şi dă-mi-o.

Baptiste ascultă de poruncă, numai că geanta era cît pe ce să-i scape din mîini.

— Vai, făcu el rîzînd, domnul baron nu m-a făcut atent. Drace, după cît se pare, domnul baron nu şi-a pierdut timpul degeaba.

— Ba te înşeli, Baptiste. Şi dacă nu mi-am pierdut timpul de tot, în schimb am pierdut o bună parte din el. De aceea, tare aş dori să plec cît mai curînd.

— Domnul baron nu ia masa ?

— Ba am să mănînc ceva, dar în grabă mare.

— Domnul baron n-are să întîrzie. E ora două de după-amiază şi prînzul îl aşteaptă de la ora zece de dimineaţă. Din fericire, e un prînz rece.

Şi, în lipsa stăpînului său, Baptiste se apucă să facă onorurile casei, arătîndu-i străinului drumul spre sufragerie.

— De prisos, ripostă oaspetele, cunosc drumul. Vezi mai bine de trăsură. Să fie drept la scară, cu portiera larg deschisă în clipa în care voi ieşi, în aşa fel ca vizitiul să nu mă poată vedea. Iată şi cu ce să-i plăteşti drumul pînă la primul popas.

Şi străinul, desemnat cu titlul de baron, îi dădu lui Baptiste un pumn de bancnote republicane.

— Vai ! domnule, făcu slujitorul, dar cu cît e aici se poate plăti călătoria pînă la Lyon.

— Mărgineşte-te să i-o plăteşti pînă la Valence, sub motiv că vreau să dorm. Restul să-ţi fie pentru truda pe care ai să ţi-o dai ca să faci socotelile.

— Să pun geanta în cufăr ?

— Am s-o pun eu singur.

Şi luînd geanta din mîinile slujitorului, fără a lăsa să se vadă că-i atîrnă grea în mînă, se îndreptă spre sufragerie, în timp ce Bapstite o apucase spre cîrciuma vecină, punînd în rînduială bancnotele republicane.

Aşa cum spusese străinul, cunoştea drumul, căci intră într-un coridor, deschise fără să se codească o uşă, apoi a doua, şi după ce deschise şi a doua uşă, se pomeni în faţa unei mese aşternute cu eleganţă.

O pasăre, doi pui de potîrniche, şuncă rece, brînzeturi de mai multe feluri, un desert alcătuit din fructe nemaipomenite, şi două carafe, una cu vin de culoarea rubinului, şi cealaltă cu vin de culoarea topazului, alcătuiau un prînz care, deşi bineînţeles era servit pentru o singură persoană, întrucît nu era pus decît un singur tacîm, putea la nevoie s-ajungă pentru trei sau patru oaspeţi.

Intrînd în sufragerie, prima grijă a tînărului fu să se ducă de-a dreptul la o oglindă, să-şi scoată pălăria, să-şi potrivească părul cu un pieptănuş pe care-l scoase din buzunar, apoi se îndreptă spre un lighean de faianţă deasupra căruia se afla rezervorul de apă, luă un ştergar ce părea anume pregătit pentru asta, şi se spălă pe faţă şi pe mîini.

Numai după aceste tabieturi — care zugrăveau bărbatul elegant prin obişnuinţă — numai după aceste tabieturi împlinite cu minuţiozitate se aşeză străinul la masă.

Cîteva minute i-au fost de ajuns ca să-şi potolească pofta, căreia atît oboseala cît şi tinereţea îi dăduseră totuşi nişte proporţii impunătoare, şi cînd Baptiste se arătă iarăşi ca să-l vestească pe solitarul comesean că trăsura e gata, îl văzu pe dată sărind în picioare de cum fu vestit.

Străinul își trase pălăria pe ochi, se înfășură în mantie, apucă geanta sub braț și, cum Baptiste avusese grijă s-apropie scărița trăsurii cît mai lîngă ușă cu putință, el se repezi în trăsura poștei fără să fi fost văzut de vizitiu.

Baptiste închise portiera trăsurii în urma lui, apoi, adresîndu-se bărbatului cu cizme mari, îl întrebă :

— E plătit totul pînă la Valence, nu-i așa ? și diligența și vizitii ?

— Tot. Vă trebuie chitanță ? îi spuse vizitiul în zeflemea.

— Nu, dar domnul marchiz de Ribier, stăpînul meu, dorește să nu fie deranjat pînă la Valence.

— Bine, răspunse surugiul cu același ton ironic, nu-l vom deranja pe cetățeanul marchiz. Hai, hopa !

Și-și îndemnă caii, plesnindu-și biciul cu acea trăncăneală gălăgioasă care vrea să spună dintr-odată și vecinilor și trecătorilor : „Păzea ici, păzea colea, că de nu e vai de voi ! Duc un om ce plătește din gros și care are dreptul să vă zdrobească pe toți."

De cum se văzu în trăsură, falsul marchiz de Ribier deschise geamurile, trase perdelele, ridică scăunelul, puse geanta în cufăraș, se așeză deasupra, se înfășură în mantie și, sigur că nu va fi deșteptat decît la Valence, adormi la fel cum mîncase, adică cu toată pofta tinereții.

Călătoria de la Orange pînă la Valence fu făcută în opt ceasuri. Cu puțin înainte de a intra în oraș, călătorul nostru se deșteptă.

Ridică o perdea cu băgare de seamă și văzu că trece prin tîrgul Paillasse. Era noapte. Scoase ceasornicul să vadă cît e. Ceasornicul îi arătă unsprezece ceasuri din noapte.

Socoti că e de prisos să adoarmă iarăși. Făcu numărătoarea stațiilor de poștă pe care le avea de plătit pînă la Lyon și-și pregăti banii.

În clipa în care surugiul din Valence se apropie de camaradul său pe care avea să-l înlocuiască, călătorul îl auzi pe-acesta spunîndu-i celuilalt :

— Se pare că-i unul din cei dinainte, dar de la Orange mi-a dat în grijă și, ținînd seama că plătește douăzeci de parale de fiecare călăuză, trebuie să-l ducem ca pe-un patriot.

— Bine, răspunse omul din Valence, îl vom duce ca atare.

Călătorul crezu că e momentul potrivit să se amestece. Ridică perdeluța.

— Și de abia c-ai să-mi recunoști drepturile, așa! exclamă el, un patriot, ei drăcia dracului! Iată, mă laud că sînt patriot, ba încă unul de prim calibru. Și dovada că-i așa, iată, ține să bei în sănătatea Republicii!

Și-i dădu o bancnotă republicană de o sută de franci surugiului care-l dăduse în grija camaradului său.

Iar cum celălalt privea cu ochi lacomi petecul de hîrtie, spuse:

— Na și ție una la fel, dacă vrei să dai celorlalți același sfat pe care tocmai l-ai primit.

— Of! fiți pe pace, cetățene, făcu surugiul. De-aici pînă la Lyon nu va mai fi decît o singură poruncă de executat: în goana mare!

— Și iată dinainte prețul celor șaisprezece poște, plus taxa de intrare. Plătesc cîte douăzeci de centime de fiecare vizitiu. Înțelegeți-vă între voi.

Surugiul încălecă pe cal și-o porni în galop.

Trăsura schimbă caii la Lyon către ceasurile patru după-amiază.

În timp ce se făcea schimbul cailor la trăsură, un bărbat îmbrăcat ca un comisionar și care, cu cinghelul atîrnîndu-i pe spate, sta așezat pe-o piatră de hotar, se sculă, se-apropie de trăsură și-i spuse încetișor tînărului confrate al lui Iehu cîteva cuvinte ce părură că-i stîrnesc acestuia o adîncă uimire.

— Ești sigur? îl întrebă el pe comisionar.

— Dacă-ți spun că l-am văzut, cu ochii mei l-am văzut! răspunse acesta din urmă.

— Pot atunci să le vestesc prietenilor noștri noutatea ca ceva sigur?

— Poți. Numai grăbește-te.

— Cei de la Servas știu că vin?

— Da. Ai să găsești un cal gata pregătit, între Servas și Sue.

Surugiul se apropie. Tînărul schimbă o ultimă privire cu comisionarul care se depărtă ca și cum ar fi primit sarcina să ducă în grabă o scrisoare.

— Pe ce cale, cetățene ? întrebă surugiul.

— Pe drumul spre Bourg. Trebuie să fiu la Servas la ceasurile nouă seara. Plătesc treizeci de centime de surugiu.

— Paisprezece leghe în cinci ceasuri, e greu. Dar, în sfîrșit, se pot face.

— Și-are să se facă ?

— Vom încerca.

Și vizitiul își înteți caii în galopul mare.

Cînd bătu ceasul nouă intrară în Servas.

— Îți dau șase livre, numai să nu mai schimbi caii și să mă duci la jumătate cale spre Sue ! strigă tînărul către surugiu, prin portiera trăsurii.

— S-a făcut ! răspunse surugiul.

Și trăsura trecu fără să se oprească prin fața stației poștalioanelor.

La o jumătate de sfert de leghe de Servas, Morgan porunci să se oprească trăsura, scoase capul afară prin portieră, își duse mîinile la gură și imită strigătul cucuvelei.

Imitația fu atît de fidelă, încît din pădurile vecine, îi răspunse o cucuvaie.

— Aici, strigă Morgan.

Surugiul opri caii și se dădu jos de pe capră.

— Dacă-i așa, făcu el, n-are rost să mergem mai departe.

Tînărul își luă geanta, deschise portiera, coborî și apropiindu-se de surugiu :

— Iată scudul de șase livre cum ți-am făgăduit.

Surugiul luă moneda, o puse în orbita ochiului și o ținu așa cum un domnișor din zilele noastre își ține monoclul.

Morgan ghici că pantomima lui avea o semnificație :

— Ei amice, îl întrebă, ce vrei să spui cu asta ?

— Cu asta vreau să spun că oricît m-aș trudi, tot văd cu-n ochi.

— Înțeleg, urmă tînărul, rîzînd. Și dacă astup și celălalt ochi ?

— Păi atunci nu mai văd nimic !

— Iată un trăznit care preferă să fie orb decît chior. În sfîrșit, gusturile nu trebuie discutate. Na !

Și-i mai dădu o monedă.

Surugiul o puse pe celălalt ochi, înturnă vehiculul şi-o apucă iarăşi pe drumul dinspre Servas.

Confratele lui Iehu aşteptă pînă ce atelajul dispăru în întuneric şi, apropiind de gură o cheie cu gaură, scoase un şuirat prelungit şi uşor tremurat, ca cel din signalul unui maestru de echipă.

Un sunet asemănător îi răspunse.

Şi, în acelaşi timp, se văzu un călăreţ ieşind din pădure şi apropiindu-se în galop.

La vederea călăreţului, Morgan îşi acoperi din nou faţa cu masca.

— În numele cui vii dumneata ? întrebă călăreţul, căruia nu i se putea vedea faţa. ascunsă cum era sub borurile enorme ale pălăriei.

— În numele profetului Elisei, răspunse tînărul mascat.

— Atunci pe dumneata te aştept.

Şi descăleca.

— Eşti profet sau discipol ? îl întrebă Morgan.

— Sînt discipol, răspunse noul venit.

— Şi maestrul tău, unde-i ?

— Îl veţi găsi la mînăstirea Seillon.

— Ştii cumva numărul confraţilor care se întrunesc acolo în seara asta ?

— Doisprezece.

— Bine. Dacă mai întîlneşti vreunul din ei, trimite-l la întrunire.

Cel ce-şi dăduse titlul de discipol se înclină în semn de ascultare, îl ajută pe Morgan să prindă geanta pe crupa calului şi cu respect ţinu calul de zăbală, în timp ce celălalt încăleca.

Fără să mai aştepte ca şi al doilea picior să-i intre în scară, Morgan îşi biciui calul care-şi smulse zăbala din mîinile slujitorului şi porni în galop.

Pe dreapta drumului se vedea cum se-ntinde pădurea din Seillon, ca o mare de întuneric, căreia vîntul nopţii îi unduia valurile sumbre, făcîndu-i-le să geamă.

La un sfert de leghe dincolo de Sue, călăreţul o apucă de-a dreptul peste ogoare şi se îndreptă înspre pădure, care, la rîndul ei, părea că-i vine înainte.

Calul, călăuzit de-o mînă încercată, se afundă în pădure fără să şovăie.

După zece minute ieşi de partea cealaltă.

La o sută de metri de pădure se înălţa o masă sumbră, izolată, în mijlocul cîmpiei.

Era o clădire cu o arhitectură masivă, umbrită de cinci sau şase arbori seculari.

Călăreţul se opri dinaintea unei porţi mari deasupra căreia erau aşezate, în triunghi, trei statui : cea a Fecioarei, cea a Domnului nostru Isus Cristos şi cea a sfîntului Ioan Botezătorul. Statuia Fecioarei sta pe punctul cel mai înalt al triunghiului.

Călătorul misterios ajunsese la capătul călătoriei sale, adică la mînăstirea Seillon.

Mînăstirea Seillon, cea de-a douăzeci şi doua din acelaşi ordin călugăresc, fusese înălţată în 1178.

În 1672, o construcţie modernă luă locul vechii mînăstiri. Astăzi se mai văd încă rămăşiţele acelei ultime construcţii.

Vestigiile însumează în exterior faţada despre care am vorbit, cea împodobită cu cele trei statui, în faţa căreia l-am văzut pe călăreţul misterios oprindu-se, iar în interior, o capelă mică, avînd intrarea în dreapta, sub poarta cea mare.

Un ţăran cu nevasta şi doi copii locuiau în timpul de faţă, şi din vechea mînăstire au făcut o fermă.

În 1791, călugării fuseseră alungaţi din lăcaşul lor. În 1792, mînăstirea cu dependinţele sale fusese scoasă în vînzare ca proprietate bisericească.

Dependinţele cuprindeau mai întîi parcul alăturat construcţiilor şi apoi o frumoasă pădure care poartă încă şi azi numele de codrii din Seillon.

Însă la Bourg, oraş regalist dar mai cu seamă religios, nimeni n-a cutezat să-şi primejduiască sufletul cumpărînd bunuri care aparţinuseră domnilor călugări, pe care toată lumea îi venera. Drept urmare mînăstirea, parcul şi pădurea ajunseră, sub titlul de *bunuri ale Statului,* proprietatea Republicii, adică nu aparţinea nimănui — sau, ca să zicem aşa, fură lăsate în părăsire — căci Republica, de şapte ani de zile avusese cu totul alte probleme la care să gîndească decît să

tencuiască ziduri, să îngrijească livezi sau să sistematizeze tăierea codrilor.

De şapte ani de zile, aşadar, mînăstirea era cu desăvîrşire părăsită şi cînd, din întîmplare, o privire iscoditoare pătrundea prin gaura cheii, vedea cum creşte iarba pe cărări, rugii de mure în livadă şi mărăcinii în pădurea care, străpunsă la vremea aceea numai de-un drum şi de două sau trei poteci, ajunsese peste tot prin jur, cel puţin în aparenţă, să fie de nepătruns.

Un soi de pavilion, numit Correria, ţinînd de mînăstire dar la o depărtare de o jumătate de sfert de leghe de sfîntul lăcaş, înverzea şi el în pădure care, profitînd de libertatea ce-i fusese lăsată de a creşte după cum îi tuna, îl încercuise din toate părţile cu un brîu de frunziş şi isprăvise prin a izbuti să-l ascundă vederii.

În rest, zvonurile cele mai stranii circulau în privinţa celor două clădiri. Se spunea că sînt bîntuite de oaspeţi nevăzuţi în timpul zilei, îngrozitori în timpul nopţii. Unii tăietori de lemne sau ţărani întîrziaţi, care uneori se mai duceau în pădurea Republicii să-şi exercite drepturile de folosinţă de care oraşul Bourg se bucura de pe vremea călugărilor, pretindeau că ar fi văzut, prin crăpăturile obloanelor închise, cum alergau flăcări prin coridoare şi pe scări şi că ar fi auzit limpede cum sunau lanţurile trase pe lespedele sfîntului lăcaş şi pe caldarîmul aleilor. Oamenii tari din fire negau asemenea lucruri, dar în opoziţie cu incredulii, două soiuri de oameni afirmau că aşa ar fi şi, potrivit cu părerile şi crezurile lor, dădeau zgomotelor acelora înfiorătoare şi luminilor nocturne două cauze diferite. Patrioţii susţineau că erau sufletele bieţilor călugări pe care tirania mînăstirească i-ar fi îngropat de vii în acele *in pace* şi care se întorceau să ceară răzbunarea cerului asupra asupritorilor lor, tîrînd după moarte fiarele cu care fuseseră împovăraţi în timpul vieţii. Regaliştii spuneau că e diavolul în persoană care, găsind o mînăstire pustie şi nemaiavînd a se teme de sfeştocul de busuioc al preacinstiţilor monahi, venea liniştit să se zbenguie acolo unde altădată nu s-ar fi încumetat să-şi încerce nici măcar vîrful ghiarei sale. Mai era însă un fapt ce lăsa totul în suspensie, adică, nici unul din cei ce negau sau afirmau — fie c-ar fi

fost de partea sufletelor călugărilor martiri sau de cea a sabatului ţinut de Belzebut — n-avea curajul să se încumete să dea piept cu întunericul şi să vină în ceasurile solemne ale nopţii ca să vadă cu ochii lui care-i adevărul şi să poată spune a doua zi dacă mînăstirea era pustie sau bîntuită şi, dacă era bîntuită, ce soi de oaspeţi se adunau în ea.

Fără îndoială însă, toate zvonurile ce umblau, întemeiate ori ba, n-aveau nici o înrîurire asupra călăreţului misterios. Întrucît, după cum am spus, cu toate că bătuse ceasul nouă la Bourg şi că, prin urmare, se întunecase de-a binelea, el îşi opri calul la poarta mînăstirii părăsite şi, fără să pună piciorul jos de pe cal, scoţînd un pistol din coburul şeii, lovi cu mînerul de trei ori în poartă, trei lovituri cu pauze mari între ele, după moda francmasonilor.

Pe urmă ascultă.

O clipă se îndoi că ar fi întrunire la mînăstire, căci, oricît de încordat privise, oricît de tare îşi aţintise urechile, nu văzuse nici o lumină, nu auzise nici un zgomot.

Totuşi, îi păru că un pas precaut se apropia pe partea dinăuntru a porţii.

Mai lovi şi-a doua oară, tot cu mînerul pistolului şi în acelaşi fel.

— Cine bate ? întrebă o voce.

— Cel ce vine din partea lui Elisei, răspunse călătorul.

— Care-i regele căruia fiii lui Isaac trebuie să-i dea ascultare ?

— Iehu.

— Care-i neamul pe care ei trebuiesc să-l nimicească ?

— Cel al lui Ahab.

— Eşti profet sau discipol ?

— Sînt profet.

— Atunci, fii binevoit în casa Domnului, mai spuse vocea.

Numaidecît, drugii de fier care străjuiau masiva zidărie se rotiră în jurul lor, zăvoarele scrîşniră în încuietori, una din jumătăţile porţii se deschise pe tăcute şi, cal şi călăreţ se înfundară sub bolta sumbră ce se închise în urma lor.

Cel ce deschisese poarta aceea atît de greoaie la deschis şi atît de grăbită la închis purta sutană lungă şi albă de călugăr, a cărei glugă, căzîndu-i peste obraz, îi acoperea faţa în întregime.

VII

MÎNĂSTIREA SEILLON

Ca și primul afiliat întîlnit pe drumul dinspre Sue de către cel ce tocmai își dăduse titlul de profet, călugărul ce deschisese poarta, fără îndoială nu avea decît un rang secundar în confrerie, căci, apucînd calul de frîu, îl ținu pînă ce călărețul descălecă, slujindu-l astfel pe tînărul nostru întocmai cum l-ar fi slujit un argat.

Morgan descălecă, dezlegă geanta, scoase pistoalele din coburii șeii și le puse în cingătoare, lîngă celelalte pe care le mai avea și, adresîndu-se călugărului pe un ton poruncitor, îi spuse :

— Credeam c-am să-mi găsesc frații adunați în sfat.

— Sînt gata adunați, de fapt, răspunse călugărul.

— Unde asta ?

— În Correrie. De cîteva zile se tot văd figuri suspecte dînd tîrcoale prin jurul mînăstirii și, prin ordine superioare, s-a poruncit să fim cu cea mai mare băgare de seamă.

Tînărul ridică din umeri în semn că socotea toate precauțiile astea drept inutile și, cu același ton poruncitor, zise :

— Du calul la grajd și condu-mă unde se ține sfatul.

Călugărul chemă un alt frate, în mîinile căruia aruncă frîul calului, luă o torță pe care o aprinse la o lampă ce ardea în capela cea mică, care mai poate fi văzută încă și astăzi, la dreapta sub poarta cea mare, și o porni înaintea noului venit.

Străbătu mînăstirea, făcu cîțiva pași în grădină, deschise o ușă ce ducea la un soi de rezervor subpămîntean, îl băgă și pe Morgan acolo, închise tot atît de grijuliu ușa cum închisese și poarta dinspre drumul de afară, împinse cu piciorul un pietroi ce părea că se găsește acolo din întîmplare, descoperi un inel și ridică o lespede ce închidea intrarea unei subterane în care se cobora pe mai multe trepte.

Treptele duceau într-un coridor boltit, care putea îngădui trecea a doi oameni, înaintînd alături unul lîngă celălalt.

Eroii noştri merseră astfel timp de cinci pînă la şase minute, după care ajunseră în faţa unui grilaj zăbrelit. Călugărul scoase o cheie de sub rasă şi-l descuie. Apoi, după ce amîndoi trecură dincolo de grilaj şi grilajul fu iarăşi încuiat, călugărul întrebă :

— Sub ce nume să vă vestesc ?

— Sub numele de fratele Morgan.

— Aşteptaţi aici, în cinci minute sînt îndărăt.

Tînărul făcu un semn cu capul, ce vădea că era deprins cu toate suspiciunile şi precauţiile de asemenea soi.

Pe urmă se aşeză pe-un mormînt — se afla în criptele mortuare ale mînăstirii — şi aşteptă.

Într-adevăr, încă nu se scurseseră cele cinci minute, şi călugărul reapăru.

— Urmaţi-mă, zise el. Fraţii sînt fericiţi că aţi sosit. Se temeau să nu vi se fi întîmplat vreo nenorocire.

După cîteva secunde, fratele Morgan fu introdus în sala sfatului. Doisprezece călugări îl aşteptau cu glugile trase pe ochi, dar de îndată ce uşa se închise în spatele lui şi fratele slujitor se făcu nevăzut, pe cînd Morgan îşi scotea masca, în acelaşi timp toate glugile fură date pe spate şi fiecare călugăr îşi arătă faţa.

Niciciînd vreo comunitate în lume nu strălucise printr-o asemenea întrunire de tineri chipeşi şi veseli.

Numai doi sau trei dintre călugării aceia ciudaţi atinseseră vîrsta de patruzeci de ani.

Toate mîinile se întinseră spre Morgan. Noul sosit fu îmbrăţişat de două-trei ori.

— Ah ! pe ce am mai sfînt, zise unul dintre cei ce-l îmbrăţişaseră mai călduros, ne iei o piatră grea de pe suflete. Te credeam mort sau cel puţin prins.

— Mort, hai, treacă-meargă, Amiet, dar prins, asta nu, *cetăţene*, aşa cum se mai spune din cînd în cînd — şi cum în curînd nu se va mai spune, nădăjduiesc. Ba trebuie chiar să adaug că lucrurile s-au petrecut de-o parte şi de alta cu o duioşie mişcătoare. De cum ne-a zărit, conductorul a strigat surugiului să oprească, ba chiar cred c-a adăugat : „Ştiu despre ce-i vorba !"

— Atunci i-am spus eu, dacă știi despre ce-i vorba, dragă amice, explicațiile n-au să fie lungi.

— Banii guvernului ? a întrebat el.

— Întocmai ! am răspuns eu. Apoi, fiindcă se făcuse un tărăboi nemaipomenit în vehicul, eu am adăugat : „Stai puțin, amice. Mai întîi de toate, dă-te jos și spune-le domnilor de față, dar mai cu seamă doamnelor, că sîntem oameni de treabă, că n-o să ne atingem — de doamne, bineînțeles — și că nici măcar n-avem să ne uităm decît la cele ce-au să scoată capul afară pe ferestruică." Una a cutezat ! Pe cinstea mea, era fermecătoare... I-am trimis un sărut cu mîna. Ea a scos un strigăt ușor și s-a adăpostit în trăsură, ca și Galateea, nici mai mult, nici mai puțin, dar, dat fiind că nu erau sălcii la fața locului, nu m-am luat după ea. În timpul acela, conductorul scotocea în graba mare prin lădiță, și s-a grăbit atît de bine că, o dată cu banii guvernului, mi-a înmînat în zorul său și două sute de ludovici ce erau ai unui negustor de vinuri din Bordeaux.

— Ei ! drăcia dracului ! făcu cel dintre frați pe care povestitorul îl numise Amiet, nume care, se vede treaba, ca și acela de Morgan, nu era decît un pseudonim. Ce penibil ! Tu știi că Directoratul, (plin de fantezie cum îl știm), organizează niște cete de tîlhari la drumul mare ce operează în numele nostru și au drept scop să răspîndească zvonul că noi avem ce-avem cu cetățenii și cu pungile lor, cu alte cuvinte, că nu sîntem decît niște tîlhari de rînd.

— Așteptați puțin, începu iarăși să vorbească Morgan, iată tocmai ce m-a făcut să întîrzii. Auzisem spunîndu-se ceva asemănător la Lyon, așa că mă aflam pe la jumătatea drumului spre Valence, cînd, datorită etichetei, băgai de seamă eroarea. Nici n-a fost prea greu, pe sacul de bani sta scris, ca și cum bietul om ar fi prevăzut ce are să se întîmple : *Jean Picot, negustor de vinuri din Fronsac, lîngă Bordeaux.*

— Și i-ai trimis banii îndărăt ?

— Am făcut mai mult, i-am dus eu însumi.

— La Fronsac ?

— Vai ! nu, doar la Avignon. Am bănuit eu că un om atît de grijuliu trebuie să se fi oprit în cel dintîi oraș mai important, ca să culeagă informații despre cei două sute de ludovici ai săi. Și nu m-am înșelat. Mă interesai la hotel de nu-l cunoșteau pe cetățeanul Jean Picot. Mi se răspunse nu numai că-l

cunoșteau, dar că tocmai prînzea la masa din ospătărie. Intrai. Desigur, vă închipuiți despre ce se vorbea : despre oprirea samavolnică a poștalionului. Judecați singuri, ce efect avu apariția mea ! Dumnezeu cel străvechi de-ar fi pogorît cu o mașinărie, n-ar fi iscat un deznodămînt mai neașteptat. Eu întrebai care dintre comeseni se numește Jean Picot. Mi se înfățișă cel ce poartă asemenea nume distins și armonios. Îi depusei în fața cei două sute de ludovici, cerîndu-i scuze în numele confreriei de îngrijorarea pe care i-o pricinuiseră confrații lui Iehu. Schimbai un semn amical cu Barjols, un salut de politețe cu abatele de Rians, care era acolo, îmi luai rămas bun de la întregul grup de comeseni și ieșii. Nu-i mare lucru, dar mi-a luat cincisprezece ceasuri. De aci și întîrzierea. M-am gîndit însă că tot mai mult face să fiu în întîrziere, dar să nu las în urma noastră să se acrediteze o părere falsă. Făcut-am bine, preacinstiți maeștri ?

Toată adunarea izbucni în aplauze.

— Numai că, zise unul dintre cei de față, găsesc că-i destul de imprudent din partea dumitale că ai ținut neapărat să-i înapoiezi banii cetățeanului Jean Picot chiar dumneata în persoană.

— Scumpe colonele, răspunse tînărul, e un proverb de origine italienească ce spune : „Cine vrea, se duce, cine nu vrea, trimite". Eu am vrut, și m-am dus.

— Și, poftim, s-ar putea să ai de-a face cu un poznaș care, dacă într-o zi vei avea nenorocul să cazi în mîinile Directoratului, se va grăbi să te recunoască, numai ca să-ți mulțumească ; recunoaștere a cărei urmare te va duce la ghilotină.

— Oh ! nu cred nicidecum că mă va recunoaște.

— Cine are să-l împiedice ?

— Ei na ! dar ce, credeți oare că-mi fac escapadele cu fața descoperită ? Într-adevăr, scumpe colonele, mă luați drept alt om. Să-mi dau masca jos, așa ceva merge între prieteni, dar cu străinii, ei, asta-i bună ! Nu sîtem oare în plin carnaval ? Nu văd de ce nu m-aș deghiza și eu în Abellino sau în Karl Moor cînd domnii Gohier, Sieyss, Roger Ducos, Moulin și Barras se deghizează în regii Franței.

— Și zici c-ai intrat mascat în oraș ?

— În oraș, în hotel, în sala de mese. E-adevărat că dacă obrazul mi-era acoperit, în schimb brîul era descoperit și, după cum vedeți, bine căptușit.

Dintr-o mişcare, tînărul îşi dădu mantia la o parte, descoperindu-şi cingătoarea în care şedeau petrecute patru pistoale şi de care era atîrnat şi un cuţit scurt de vînătoare.

Pe urmă, cu veselia ce părea să-i fie una dintre caracteristicile dominante ale unei asemenea nepăsătoare organizaţii, urmă :

— Aveam desigur o înfăţişare feroce, nu-i aşa ? M-or fi luat drept defunctul Mandrin [1] coborînd de-a dreptul din munţii Savoiei. Dar, fiindcă veni vorba, iată cei şaizeci de mii de franci ai Alteţei Sale Directoratul.

Şi, plin de dispreţ, tînărul împinse cu piciorul, geanta pe care o pusese jos şi ale cărei măruntaie izbite scoaseră sunetul acela metalic care trădează prezenţa aurului.

Pe urmă, tînărul se duse de se amestecă în grupul prietenilor lui de care fusese despărţit de distanţa care, în chip firesc, se iscă între cel ce povesteşte şi cel ce ascultă.

Unul dintre călugări se aplecă şi ridică geanta.

— N-ai decît să dispreţuieşti aurul cît vei pofti, dragă Morgan, pentru că aşa ceva nu te opreşte totuşi să-l aduni. Dar ştiu eu nişte bărbaţi viteji, care aşteaptă cele şaizeci de mii de franci, pe care-i izbeşti dispreţuitor cu piciorul, cu tot atîta nerăbdare şi îngrijorare precum aşteaptă caravana rătăcită în pustiu picătura de apă ce n-are s-o lase să piară de sete.

— Prietenii noştri din Vendeea, nu-i aşa ? zise Morgan. Să le fie de bine ! Egoiştii, ei se luptă, nu stau degeaba. Domnii aceia şi-au ales trandafirii şi ne lasă nouă spinii. Halal ! dar ei nu primesc chiar nimic din Anglia ?

— Cum de nu, spuse tare voios unul dintre călugări. La Quiberon au primit ghiulele şi gloanţe.

— Eu nu vorbesc de engleji, adăugă Morgan, eu întreb de Anglia.

— Nici un ban.

— Îmi pare, totuşi, luă cuvîntul unul dintre cei de faţă ce părea că are o judecată mai sănătoasă decît soţii săi, îmi pare că prinţii noştri ar putea prea bine să trimită ceva aur celora ce-şi varsă sîngele pentru cauza monarhiei ! Nu se tem ei oare că Vendeea are să se satură într-o bună zi de

[1] Louis *Mandrin*, faimoasă căpetenie de bandiţi, născut în 1724, tras pe roată de viu, la Valence, în 1755. (n.t.)

un devotament pentru care, pînă astăzi, nu s-a ales nici măcar cu un mulţumesc ?

— Vendeea, dragă amice, urmă Morgan, e un pămînt generos, care n-are să se satură, fii pe pace ! De altfel, ce merit ar mai avea devotamentul de n-ar fi răsplătit cu nerecunoştinţa ? Din clipa în care devotamentul găseşte recunoştinţă, nu mai e devotament : nu mai e decît un schimb, pentru că primeşte o răsplată. Să fim devotaţi mereu, domnilor, să ne rugăm cerului să-i lase să fie nerecunoscători pe cei cărora ne devotăm, şi vom avea, credeţi-mă, rolul cel frumos în istoria războaielor noastre civile.

De-abia isprăvise Morgan să formuleze o asemenea axiomă cavalerească şi să exprime o urare ce avea toate şansele să se îndeplinească, cînd trei ciocănituri masonice răsunară la aceeaşi uşă prin care fusese el însuşi introdus.

— Domnilor, spuse cel dintre călugări ce părea să îndeplinească rolul de preşedinte, puneţi-vă repede măştile şi trageţi glugile, nu ştim cine ne soseşte.

VIII

LA CE SLUJEAU BANII DIRECTORATULUI

Toţi se grăbiră să asculte, călugării trăgîndu-şi glugile raselor lor lungi peste obraz, Morgan punîndu-şi iarăşi masca pe faţă.

— Intră ! zise superiorul.

Uşa se deschise şi fratele slujitor intră.

— Un emisar al generalului Georges Cadoudal cere să intre.

— A răspuns celor trei cuvinte de ordine ?

— Întocmai.

— Să intre.

Fratele slujitor se întoarse în subterană şi, după două clipe reveni, aducînd un bărbat pe care lesne îl recunoşteai că-i ţăran, după îmbrăcăminte, şi că-i breton, după capu-i pătrat acoperit de un păr bogat şi roşcat.

Înainta pînă în mijlocul cercului, fără să pară cîtuşi de puţin stînjenit, aţintindu-şi rînd pe rînd ochii asupra fiecăruia dintre călugări şi aşteptînd ca una din cele douăsprezece statui de granit să rupă tăcerea.

Preşedintele îi adresă cel dintîi cuvîntul.

— Din partea cui vii ? îl întrebă el.

— Cel ce m-a trimis, răspunse ţăranul, mi-a poruncit să spun că vin din partea lui Iehu, dacă mi se pune întrebarea.

— Aduci un mesaj verbal sau scris ?

— Trebuie să răspund întrebărilor ce-mi vor fi puse de domniile voastre şi să schimb un petec de hîrtie pe bani.

— Bine, să începem cu întrebările. Ce-i cu fraţii noştri din Vendeea ?

— Depuseră armele şi nu mai aşteaptă decît un cuvînt de la dumneavoastră ca să le reia.

— Şi de ce le depuseră ?

— Primiseră ordin de la Majestatea-Sa Ludovic al XVIII-lea.

— Se vorbea de-o proclamaţie scrisă chiar de mîna regelui.

— Iată, poftiţi copia.

Ţăranul înmînă hîrtia celui care-l chestiona.

Acesta o desfăcu şi citi :

„Războiul nu-i bun la altceva decît să facă din regalitate un instrument odios şi ameninţător. Monarhii ce revin la tron cu ajutorul său sîngeros nu pot fi niciodată iubiţi : trebuie aşadar părăsite mijloacele sîngeroase şi recăpătată încrederea în autoritatea înţelepciunii care se întoarce de la sine la principiile salvatoare. Dumnezeu şi regele vor deveni în curînd strigătul de reunire al francezilor. Trebuie adunate într-un fascicol formidabil elementele răspîndite ale regalităţii. Vendeea luptătoare să fie lăsată pradă soartei sale nenorocite şi trebuie mers pe o cale mai paşnică şi cu mijloace mai închegate. Regaliştilor din apus le-a trecut vremea ; acum lumea trebuie să se sprijine, în sfîrşit, pe regaliştii din Paris, care au pregătit totul pentru o restaurare proximă..."

Preşedintele înalţă capul şi, căutîndu-l pe Morgan cu o privire a cărei strălucire gluga nu i-o putea umbri pe de-a-ntregul, îi spuse :

— Ei bine, frate, nădăjduiesc că dorinţa ta de adineauri e gata împlinită, iar regaliştii din Vendeea şi din Sud se vor bucura de meritul devotamentului.

Pe urmă, aplecîndu-şi privirea asupra proclamaţiei, din care mai rămăseseră cîteva rînduri de citit, urmă :

„Evreii şi-au răstignit regele şi, de-atunci, rătăcesc prin toată lumea : francezii l-au ghilotinat pe-al lor, şi se vor împrăştia pe toată suprafaţa pămîntului.

Datat în Blankenbourh, la 25 august 1799, ziua sărbătoririi anului al şaselea al domniei noastre.

Semnat : LUDOVIC"

Tinerii se uitară unii la alţii.

— *Quos vult perdere Jupiter dementat !*[1] exclamă Morgan.

— Da, zise preşedintele, dar cînd cei pe care Jupiter vrea să-i piardă reprezintă un principiu, trebuie să fie sprijiniţi nu numai împotriva lui Jupiter, ci şi împotriva lor înşile. Ajax, în mijlocul trăznetelor şi fulgerelor, se agăţase de o stîncă şi, ridicîndu-şi pumnul strîns împotriva cerului, strigase : „Voi scăpa chiar şi fără voia zeilor".

Pe urmă, întorcîndu-se către trimisul lui Cadoudal, îl întrebă :

— Şi la asemenea proclamaţie, ce-a răspuns cel ce te-a trimis aici ?

— Aproape cam tot ce-aţi răspuns şi dumneavoastră. Mi-a spus să vin să vă văd şi să mă informez de la dumneavoastră, dacă aţi fi hotărîţi să ţineţi piept, orice s-ar întîmpla, chiar şi împotriva regelui însuşi.

— Bineînţeles, exclamă Morgan.

— Sîntem hotărîţi, spuse preşedintele.

— Atunci, răspunse ţăranul, tot e-n regulă. Vă dau acum numele adevărate ale noilor şefi şi numele lor de luptă. Generalul vă sfătuieşte să vă slujiţi în scrisorile dumneavoastră cît mai mult cu putinţă numai de numele lor de

[1] Celor pe care Jupiter vrea să-i piardă, le ia minţile. (lat.)

luptă. Cît dinspre partea lui, aceeaşi osteneală şi-o dă şi el, cînd vorbeşte de domniile-voastre.

— Ai lista ? întrebă preşedintele.

— Nu. S-ar fi putut să fiu arestat, şi lista mi-ar fi fost luată. Scrieţi, am să vă dictez.

Preşedintele se aşează la masă, luă o pană şi scrise sub dictarea ţăranului vendeian numele următoare :

„Georges Cadoudal — *Iehu* sau *Tigvă rotundă ;* Joseph Cadoudal — *Iuda-Macabeul ;* Lahaye Saint-Hilaire — *Davis ;* Burban-Malabry — *Înfruntă-Moartea ;* Poulpiquez — *Măcel-regal ;* Bonfils — *Dărîmă-stavile ;* Dampherné — *Ciupeşte-rîma ;* Duchayla — *Coroana ;* Duparc — *Cumplitul ;* La Roche — *Mithridate ;* Puisaye — *Ioan-cel-Blond.*"

— Iată succesorii unor alde Charette, Stofflet, Cathelineau, Bonchamp, d'Elbée, la Rochjaquelein şi Lescure ! se auzi o voce.

Bretonul se întoarse către cel ce tocmai vorbise.

— De vor pieri ca predecesorii lor, zise el, ce-aţi mai dori să le cereţi ?

— Aşa ! bun răspuns, interveni Morgan, aşa că... ?

— Aşa că, de îndată ce generalul nostru va avea răspunsul domniilor-voastre, reluă ţăranul, va pune iarăşi mîna pe arme.

— Şi dacă răspunsul nostru ar fi fost negativ ?... întreabă o voce.

— Cu atît mai rău pentru domniile-voastre ! răspunse ţăranul. În orice caz, insurecţia era hotărîtă pe data de 20 octombrie.

— Ei bine, zise preşedintele, datorită nouă, generalul va avea cu ce să plătească prima lună de soldă. Unde e chitanţa dumitale ?

— Iat-o, poftiţi, răspunse ţăranul, scoţînd din buzunar o hîrtie pe care erau scrise cuvintele de mai jos :

„Primit de la fraţii noştri din miază-zi şi din răsărit, pentru a fi folosită spre binele cauzei, suma de :

Georges Cadoudal
Generalul şef al armatei regaliste
din Bretania"

Suma, după cum se vede, fusese lăsată în alb.

— Știi să scrii ? întrebă președintele.

— Atît cît trebuie ca să umplu cele trei sau patru vorbe ce lipsesc.

— Ei bine, scrie : „O sută de mii de franci".

Bretonul scrise ; pe urmă, întinzînd hîrtia președintelui, zise :

— Poftiți chitanța. Unde-s banii ?

— Apleacă-te și ridică sacul ce-ți stă la picioare. În el sînt șaizeci de mii de franci.

Apoi, adresîndu-se unui călugăr, întrebă :

— Monthard, unde-s celelalte patruzeci de mii ?

Călugărul interpelat se duse să deschidă un dulap și scoase un sac mai puțin voluminos decît cel pe care-l adusese Morgan, dar care, totuși, conținea suma rotundă de patruzeci de mii de franci.

— Iată suma completă, zise călugărul.

— Acum, amice, făcu președintele, mănîncă și te odihnește. Ai să pleci mîine.

— Sînt așteptat acolo, răspunse vendeeanul. Am să mănînc și-am să dorm pe cal. Cu bine, domnilor. Cerul să vă aibă în pază !

Și, ca să iasă, se îndreptă spre ușa pe care intrase.

— Așteaptă, interveni Morgan.

Trimisul lui Georges se opri :

— Noutate pentru noutate, urmă Morgan. Spune-i generalului Cadoudal că generalul Bonaparte a părăsit armata Egiptului, a debarcat alaltăieri la Fréjus și va fi în trei zile la Paris. Știrea mea face cît ale voastre, ce ziceți ?

— Cu neputință ! strigară toți călugării parcă într-o singură voce.

— Totuși, domnilor, ăsta e adevărul adevărat. L-am aflat de la prietenul nostru Leprêtre, care l-a văzut schimbînd poștalionul cu un ceas înainte de-a se întîlni cu mine la Lyon, și care l-a recunoscut.

— Ce vine să facă în Franța ? întrebară două sau trei glasuri.

— Pe cinstea mea, zise Morgan, avem s-aflăm noi într-o zi, două. Se vede că nu se întoarce la Paris ca să stea în umbră.

— Să le duci numaidecît ştirea asta fraţilor noştri din apus, spuse preşedintele ţăranului vendeean. Mai adineauri te opream, acum eu te îndemn, zicîndu-ţi : „Du-te" !

Ţăranul salută şi ieşi. Preşedintele aşteptă pînă ce se închise uşa după el.

— Domnilor, zise el, vestea pe care tocmai ne-a adus-o acum fratele Morgan este atît de gravă, încît aş propune o măsură specială.

— Care ? întrebară într-un singur glas confraţii lui Iehu.

— Unul dintre noi, desemnat prin tragere la sorţi, să plece la Paris şi, prin cifrul stabilit, să ne ţină la curent cu tot ce se va petrece acolo.

— De acord, răspunseră ei.

— În cazul acesta, urmă preşedintele, să ne scriem cele treisprezece nume, fiecare pe-al său, pe cîte o bucată de hîrtie. Să le punem într-o pălărie şi, cel al cărui nume va ieşi primul, va pleca numaidecît.

Tinerii, într-o mişcare unanimă, se apropiară de masă, îşi scriseră numele pe nişte pătrate de hîrtie, pe care le răsuciră şi le puseră într-o pălărie.

Cel mai tînăr fu chemat să fie reprezentantul hazardului. El scoase unul din micile suluri de hîrtie şi-l înmînă preşedintelui, care-l desfăcu.

— Morgan, zise preşedintele.

— Ce instrucţiuni îmi daţi ? întrebă tînărul.

— Să nu uiţi, răspunse preşedintele cu un ton solemn căruia bolţile mînăstirii îi adăugau o măreţie supremă, că te numeşti baronul de Sainte-Hermine, că tatăl dumitale a fost ghilotinat în piaţa Revoluţiei şi că fratele dumitale a fost ucis în armata lui Condé. Nobleţea obligă : iată instrucţiunile dumitale.

— Şi în rest ? întrebă iarăşi tînărul.

— În rest ne bizuim pe regalismul şi lealitatea dumitale.

— Atunci, prieteni dragi, îngăduiţi-mi să-mi iau rămas bun de la voi chiar în clipa de faţă. Aş vrea să fiu pe drumul spre Paris înainte de-a se face ziuă şi mai am de făcut înaintea plecării o vizită pe care n-o pot amîna.

— Pleacă ! îi spuse preşedintele, desfăcîndu-şi braţele ca să-l cuprindă. Te îmbrăţişez în numele tuturor fraţilor. Altuia

î-aş spune „Fii curajos, stăruitor, energic". Ţie n-am să-ţi mai spun decît : „Fi cu băgare de seamă" !

Tînărul primi îmbrăţişarea frăţească, îi salută cu un surîs pe ceilalţi prieteni, schimbă cîte-o strîngere de mînă cu doi sau trei dintre ei, se învălui în mantie, îşi îndesă pălăria pe cap şi ieşi.

IX

ROMEO ŞI JULIETA

Prevăzîndu-se o plecare imediată, calul lui Morgan, după ce fusese spălat, buşumat, uscat, primise raţia dublă de ovăz şi fusese din nou înşeuat şi pus la frîu.

Tînărul n-avu decît a-l cere şi a-l încăleca.

De-abia se văzu în şa şi poarta se deschise ca prin minune. Calul se repezi afară, nechezînd şi galopînd, de parcă uitase de prima-i cursă, şi era gata să înghită o a doua.

La poarta mînăstirii, Morgan rămase o clipă în cumpănă, ca să ştie de-o va coti la dreapta sau la stînga. În sfîrşit, o apucă spre dreapta, urmă un timp cărarea ce duce de la Bourg la Seillon, se repezi a doua oară la dreapta, dar peste cîmpie, se înfundă într-un clin de pădure pe care-l întîlnise în drumul său, ieşi îndată de partea cealaltă a pădurii, ajunse la drumul mare dinspre Pont-d'Ain, pe care merse aproape jumătate de leghe şi nu se mai opri pînă la un grup de case care astăzi e cunoscut sub numele de Casa Paznicilor.

Una dintre case avea ca firmă un mănunchi de vîsc ce arăta că-i o haltă dintre cele ţărăneşti, la care drumeţii se

opresc să bea și să-și recapete puterile odihnindu-se o clipă mai înainte de a-și urma lunga și obositoarea cale a vieții.

Așa cum făcuse și la poarta mînăstirii, Morgan se opri, scoase un pistol de la oblînc și se sluji de mîner ca de-un ciocan. Numai că, după toate probabilitățile, oamenii cumsecade ce locuiau în umilul han nefiind conspiratori, răspunsul la chemarea călătorului s-a lăsat așteptat mai mult timp ca la mînăstire. În sfîrșit se auzi pasul rîndașului de la grajd, îngreuiat de saboți. Poarta scîrțîi și bărbatul care o deschise, văzînd un călăreț ce ținea un pistol în mînă, se pregăti instinctiv s-o închidă la loc.

— Pataut, eu sînt, zise tînărul, nu te teme.

— Ah ! Ce-i drept, făcu țăranul, dumneavoastră sînteți, domnule Charles. Vai ! nici nu-mi mai este frică. Dar, știți, cum spunea domnul părinte pe vremea cînd mai exista un dumnezeu, prudența e mama siguranței.

— Da, Pataut, așa-i, încuviință tînărul descălecînd și strecurînd o monedă de argint în mîna rîndașului, dar fii pe pace, bunul Dumnezeu are să se-ntoarcă și, prin urmare, și domnul părinte.

— Vai, dacă-i pe-aceia, exclamă omul nostru, se vede bine că nu mai e nimeni pe-acolo pe sus, după cum merg toate. Oare o mai ține încă mult așa, domnule Charles ?

— Pataut, îți făgăduiesc că am să fac tot ce pot ca să nu-ți pierzi prea tare răbdarea, pe cuvîntul meu ! Și eu sînt tot atît de grăbit ca și tine. De-aceea te-aș ruga să nu te culci, dragă Pataut.

— Vai ! doar știți prea bine, domnule, că atunci cînd veniți dumneavoastră mi-a intrat în obicei să nu mă culc. Iar cît despre cal... Ei asta-i ! schimbați în fiecare zi calul ? Înainte de ultima dată aveați un roib, ultima dată aveați unul vinețiu pătat cu alb și acum aveți unul negru.

— Da, sînt din fire nestatornic. Cît despre cal, după cum începuseși tu, află, dragă Pataut, că n-are nevoie de nimic și n-ai altă treabă cu el decît să-i scoți căpăstrul. Lasă-l cu șaua pe el... Stai ! pune pistolul ăsta în oblînc și păstrează-mi-le tu pe celelalte două.

Și tînărul le desfăcu pe cele vîrîte în cingătoare și le dădu rîndașului de la grajd.

— Iaca, bine ! făcu el rîzînd. Dar ştiu c-aveţi la pistoale, nu glumă !

— Ştii, Pataut, se spune că drumurile nu sînt sigure.

— Na ! cred şi eu că nu sînt sigure ! trăim în plin jaf, domnule Charles. Nu mai departe decît săptămîna trecută n-a fost oprită şi prădată diligenţa de Geneva la Bourg ?

— Ei ! exclamă Morgan. Şi cine-i acuzat de jaf ?

— Vai ! e-o năzdrăvănie curată. Închipuiţi-vă că se spune c-ar fi soţii lui Isus. Vă închipuiţi doar că n-am putut crede nici o iotă. Păi, cine-s soţii lui Isus de nu apostolii ?

— Într-adevăr, răspunse Morgan cu veşnicul său surîs de voie bună, nici eu nu văd c-ar fi alţii.

— Bine ! urmă Pataut, să-nvinuieşti pe cei doisprezece apostoli că prădă diligenţele, doar atît mai lipsea ! Ah ! v-o spun eu, domnule Charles, trăim într-o vreme în care nu se mai respectă nimic.

Şi, tot scuturînd din cap ca un mizantrop dezgustat, de nu de viaţă, cei puţin de oameni, Pataut mînă calul la grajd.

Cît despre Morgan, el îl privi preţ de cîteva clipe pe Pataut înfundîndu-se în adîncurile curţii şi în întunericul grajdurilor, apoi, ocolind gardul viu ce împrejmuia grădina, coborî spre un pîlc mare de copaci ale căror creştete impunătoare se înălţau şi se profilau pe întunericul nopţii cu majestatea lucrurilor neclintite, umbrind o proprietate mică şi fermecătoare, ce purta prin împrejurimi numele pompos de Castelul Negrelor-Fîntîni.

Cînd Morgan ajunse la zidul castelului tocmai bătea ceasul în clopotniţa bisericii din satul Montagnat. Tînărul ciuli urechea la dangătul ce trecea vibrînd prin văzduhul liniştit şi tăcut al nopţii de toamnă şi numără unsprezece bătăi.

Multe lucruri, după cum se vede, se petrecuseră în două ceasuri.

Morgan mai făcu cîţiva paşi, cercetă zidul părînd că umblă după un loc cunoscut, apoi, după ce găsi locul, vîrî vîrful botinei în îmbucătura dintre două pietre, îşi făcu vînt ca un bărbat ce încalecă, se apucă cu mîna de coama zidului, cu-n al doilea avînt ajunse călare pe zid şi, iute ca fulgerul, se lăsă să cadă de partea cealaltă.

Toate aceste se făcură cu atîta iuţeală, pricepere şi uşurinţă că, dacă cineva ar fi trecut din întîmplare pe-acolo în clipa aceea, ar fi putut crede că e victima unei închipuiri.

Aşa cum făcuse de-o parte a zidului, Morgan se opri şi ascultă şi de cealaltă parte, în timp ce ochiu-i cerceta, pe cît era cu putinţă, adîncurile pîlcului de pădure prin bezna întunecată de frunzişul plopilor piramidali şi al celor tremurători.

Totul părea pustiu şi tăcut.

Morgan se încumetă să-şi urmeze drumul.

Spunem se încumetă, pentru că de cînd se apropiase de castelul Negrelor-Fîntîni se vădea în toată înfăţişarea tînărului o sfiiciune şi o şovăială atît de puţin obişnuite firii sale încît era evident că dacă avea de data asta temeri, apoi temerile lui nu erau numai pentru el singur.

Ajunse la capătul pădurii, luînd aceleaşi măsuri de precauţie.

Păşind pe o peluză la marginea căreia se înălţa micul castel se opri şi cercetă faţada clădirii.

O singură fereastră era luminată din cele douăsprezece ferestre care străpungeau faţada castelului pe toate cele trei etaje ale sale.

Fereastra aceea se afla la primul etaj, la colţul clădirii.

Un balconaş acoperit în întregime de viţă sălbatică, ce se căţăra de-a lungul zidului, se-ncolăcea în jurul zăbrelelor în formă de crengi de fier şi cădea iarăşi în ghirlande, ieşea de sub fereastră şi domina grădina.

În amîndouă laturile ferestrei, aşezaţi chiar pe balcon, arbuşti cu frunza lată se înălţau din ciubere şi arătau ca un leagăn de verdeaţă deasupra cornişei.

O jaluzea ce se ridica şi se lăsa în jos cu ajutorul unor şnururi putea izola fereastra de balcon, izolare ce înceta după bunul plac.

Prin crăpăturile jaluzelei văzuse Morgan lumina.

Prima pornire a tînărului fu să treacă peste peluză în linie dreaptă, dar şi de data asta temerile despre care am vorbit îl opriră.

O alee de tei mergea de-a lungul zidului şi ducea la clădire.

Făcu un ocol şi o apucă pe sub bolta întunecată şi stufoasă.

Apoi, ajuns la capătul aleei, trecu repede ca o căprioară înspăimîntată peste spaţiul descoperit şi se găsi la temelia pereţilor, în umbra deasă aruncată de masivul de ziduri.

Se trase cîţiva paşi îndărăt, cu privirile ţintuite pe fereastră, dar în aşa fel încît să nu iasă din umbră.

Pe urmă, ajuns în punctul socotit de el, bătu de trei ori din palme.

La semnalul de mai sus, o umbră se repezi din fundul încăperii şi veni, plină de graţii, unduind, aproape transparentă, de se lipi de fereastră.

Morgan repetă semnalul.

Fereastra se deschise numaidecît, jaluzeaua se ridică şi o fată încîntătoare, în halat de noapte, cu părul blond curgîndu-i în şuviţe pe umeri, se arătă în cadrul de verdeaţă.

Tînărul întinse braţele către cea ale cărei braţe erau întinse spre el şi două nume, mai curînd două strigăte pornite din inimă, se încrucişară venind unul către celălalt.

— Charles !

— Amélie !

Apoi, tînărul se repezi spre zid, se agăţă de tulpinile viţei sălbatice, de zgrunţurii de piatră, de colţurile cornişelor şi, într-o clipă, se află pe balcon.

Ce-şi putură spune atunci cei doi tineri frumoşi nu mai fu decît un murmur de dragoste rătăcit într-o îmbrăţişare ce nu se mai sfîrşea.

Dar, cu o blîndă străduanie, tînărul, cu un braţ trase încetişor fata în încăpere, în timp ce cu celălalt braţ dădu drumul şnururilor de la jaluzea, ce se prăbuşi zgomotos la pămînt, în spatele lor.

În dosul jaluzelei fereastra se închise.

Pe urmă lumina se stinse şi toată faţada castelului Negrelor-Fîntîni se cufundă în întuneric.

Aproape de-un sfert de oră dura întunericul acela, cînd se auzi uruitul unui vehicul pe drumul ce ducea din şoseaua dinspre Pont-Ain către intrarea castelului.

Pe urmă, zgomotul încetă. Nu mai rămînea îndoială că trăsura se oprise tocmai în faţa intrării zăbrelite.

X

FAMILIA LUI ROLAND

Trăsura care se oprise la poartă era cea ce îl aducea iarăşi în sînul familiei pe Roland, însoţit de *sir* John.

Sosirea lui era atît de puţin aşteptată încît, după cum am spus, toate luminile casei erau stinse, toate ferestrele zăceau în întuneric, chiar şi cea a Améliei.

Surugiul de la vreo cinci sute de paşi începuse să plesnească din bici cu înverşunare, dar pocnetele biciului nu ajungeau să deştepte nişte provinciali din somnul lor cel dintîi.

De îndată ce se opri vehiculul, Roland deschise portiera, sări jos fără să mai pună piciorul pe scăriţă şi se prinse de cordonul clopoţelului de serviciu.

Totul dură vreo cinci minute, în timpul cărora, după fiecare sunat, Roland se întorcea la trăsură zicînd :

— Nu vă pierdeţi răbdarea, *sir* John.

În sfîrşit se deschise o fereastră şi o voce de copil, dar hotărîtă, strigă :

— Cine sună aşa ?

— Ah ! Tu eşti, micuţul meu Edouard, zise Roland, hai, deschide repede !

Băiatul se trase înapoi cu un strigăt de bucurie şi se făcu nevăzut.

Dar în acelaşi timp i se auzi vocea ce striga pe coridor.

— Mamă, scoală-te, e Roland... Surioară, trezeşte-te, fratele cel mare.

Apoi, numai în cămăşuţă şi cu nişte papuci, se repezi pe treptele scării, strigînd :

— Nu-ţi pierde răbdarea, Roland, iată-mă ! vin acum !

După o clipă se auzi cheia scrîşnind în broască şi zăvoarele alunecînd din urechile încuietorilor. Apoi, o arătare albă se ivi pe peron şi mai mult zbură decît alergă către poarta zăbrelită care, după o clipă, scîrţîi şi ea din balamale şi se deschise.

Copilul sări de gîtul lui Roland şi rămase aşa spînzurat.

— Vai ! frate, frate ! strigă el îmbrățișîndu-l pe tînărul nostru, rîzînd și plîngînd în același timp. Ah ! frățioare Roland ce mulțumită va fi mama ! Și la fel și Amélie. Toată lumea e bine sănătoasă, numai eu sînt cel mai bolnav... ah ! afară de Michel, știi, grădinarul, și-a scrîntit piciorul. Dar de ce nu ești în haină militară ?... Vai ! ce urît ești ca burghez ! Vii din Egipt. Mi-ai adus pistoale ferecate în argint și o sabie frumoasă, încovoiată ? Nu ! ei bine, nu mai ești drăguț și nu vreau să te mai îmbrățișez. Dar nu, nu, hai, nu te teme, eu tot te iubesc !

Și copilul îl înăbușea pe fratele său cel mare cu sărutările și-l împovăra cu întrebările.

Englezul, rămas în trăsură, privea, cu capul aplecat spre portieră și surîdea.

În toiul acelor dezmierdări frățești, izbucni un glas de femeie.

Un glas de mamă !

— Unde-i Roland al meu, fiul meu drag ? întrebă doamna de Montrevel, cu o voce pătrunsă atît de puternic de emoția bucuriei, încît părea aproape sugrumată de durere. Unde-i ? Să fie oare adevărat că s-a întors ? Să fie oare adevărat că nu-i prizonier ? că n-a murit ? Să fie oare adevărat că trăiește ?

Copilul, la auzul vocii aceleia, alunecă ca un șarpe din brațele fratelui său, căzu în picioare pe iarbă și ca împins de un resort, se repezi spre maică-sa.

— Pe aici, mamă, pe aici ! spuse el, tîrînd-o după sine pe maică-sa pe jumătate îmbrăcată, spre Roland.

La vederea mamei sale, Roland nu se mai putu stăpîni. Simți cum i se topește soiul acela de sloi de gheață ce părea împietrit în pieptul lui. Inima îi bătu ca cea a altuia.

— Ah ! strigă el, am fost într-adevăr nerecunoscător față de Dumnezeu cînd văd că viața îmi mai păstrează asemenea bucurii !

Și se aruncă de gîtul doamnei de Montrevel, hohotind de plîns din răsputeri, fără să-și mai aducă aminte de *sir* John care, și el, simțea cum i se topește indiferența englezească și-și ștergea pe tăcute lacrimile care i se scurgeau pe obraz și veneau să-i umezească zîmbetul.

Copilul, mama și Roland întruchipau cu tot farmecul duioșia și afecțiunea

Dintr-o dată, micuțul Edouard, ca o frunză luată de vînt, se desfăcu din grup, strigînd.

— Și sora Amélie unde-i oare ?

Pe urmă se repezi spre casă, repetînd :

— Soră Amélie, deșteaptă-te ! scoală-te ! dă fuga ! și se auziră izbituri de picioare și lovituri de pumni care răsunau într-o ușă.

Se făcu după aceea o tăcere adîncă.

Apoi, aproape îndată, micul Edouard fu auzit strigînd :

— Ajutor, mamă ! ajutor, frate Roland ! i s-a făcut rău Améliei.

Doamna de Montrevel împreună cu fiul ei fugiră într-un suflet în casă. *Sir* John, ca turist încercat ce era, avînd lanțete într-o trusă și-un flacon de săruri în buzunar, coborî din trăsură și, dînd ascultare unui prim imbold, se duse pînă pe peronul clădirii.

Acolo se opri, gîndindu-se că nu fusese prezentat, formalitate atotputernică pentru un englez.

Dar, de altfel, în aceeași clipă cea înaintea căreia se ducea îi ieși în cale.

La vacarmul pe care-l făcea la ușă fratele ei, Amélie apăruse în sfîrșit pe palierul scării, dar, fără îndoială, tulburarea care-o cuprinse la vestea întoarcerii lui Roland fu prea puternică și, după ce coborî cîteva trepte cu un pas aproape automat și făcu o sforțare violentă ca să se stăpînească, scoase un suspin și, ca o floare ce se ofilește, sau ca o ramură ce se apleacă, sau ca un văl ce flutură, căzu jos sau mai curînd se lungi pe scară.

Atunci țipase băiatul.

Dar, la strigătul băiatului Amélie își regăsise de nu puterea, cel puțin voința. Ea se sculă și îngăimă : „Taci Edouard, pentru numele lui dumnezeu ! iată-mă !" se agăță cu o mînă de rampa scării și, sprijinindu-se cu cealaltă de copil, continuă să coboare trepele.

Pe ultima treaptă se întîlni cu maică-sa și cu fratele ei. Atunci, cu o mișcare violentă, aproape disperată, își aruncă brațele în jurul gîtului lui Roland, strigînd :

— Frate, frățioare !

Apoi Roland simți că fata se lasă mai greu pe umărul său și exclamînd : „I-e rău, aer ! aer !" o duse cu el către peron.

Astfel *sir* John avu sub ochi un nou grup, atît de diferit de cel dintîi.

Simţind aerul, Amélie respiră adînc şi ridică încet capul.

În clipa aceea luna, în toată splendoarea ei, se lepădă de-un nour ce-o întuneca şi-şi răspîndi lumina pe chipul Améliei, tot atît de palid ca şi ea.

Sir John scoase un strigăt de admiraţie.

Încă nu mai văzuse statuie de marmură atît de perfectă ca marmura aceea vie pe care o avea sub ochi.

Trebuie să spunem că Amélie era minunat de frumoasă văzută astfel.

Îmbrăcată într-un halat lung din batist, care contura formele unui trup modelat după cel al anticei Polymnia, cu capu-i palid, uşor aplecat pe umărul fratelui ei, cu părul lung, de un blond ca aurul, căzîndu-i pe nişte umeri albi ca zăpada, cu braţu-i aruncat pe după gîtul maică-si, ce lăsa s-atîrne pe şalul roşu, în care era învelită doamna de Montrevel, o mînă de albastru bătînd în roz, cam aşa se arăta sora lui Roland privirilor lui *sir* John.

La strigătul de admiraţie pe care-l scoase englezul, Roland îşi aminti de el că era acolo, şi doamna de Montrevel îi observă şi ea prezenţa.

Cît despre băiat, uimit că-l vede pe străinul acela în casa lor, coborî repede peronul şi, rămînînd singur pe treapta a treia, nu că s-ar fi temut că se apropie mai tare, dar ca să rămînă la înălţimea celui pe care avea să-l someze, îl întrebă pe *sir* John :

— Cine sînteţi dumneavoastră, domnule ? şi ce căutaţi aici ?

— Edouard, micuţule, îi răspunse *sir* John, sînt un prieten al fratelui tău şi vin să-ţi aduc pistoalele ferecate în argint şi sabia încovoiată pe care ţi le făgăduise.

— Unde-s ? întrebă copilul.

— O ! răspunse *sir* John, sînt în Anglia şi e nevoie numai de timpul necesar venirii lor aici, dar iată, fratele tău mai mare răspunde pentru mine, şi el îţi va spune că sînt un om de cuvînt.

— Da, Edouard, da, spuse atunci Roland. Dacă milord ţi le făgăduieşte, ai să le ai !

Pe urmă, întorcîndu-se către doamna de Montrevel şi către sora sa, zise :

— Iartă-mă, mamă, iartă-mă, Amélie, sau, mai curînd, cere-ți-vă voi iertare cum veți ști de la milord. Ați izbutit să faceți din mine un om îngrozitor de nerecunoscător.

Pe urmă, ducîndu-se la *sir* John și apucîndu-l de mînă :

— Mamă, urmă Roland, milord a găsit mijlocul, din prima zi cînd m-a văzut, de prima dată cînd m-a întîlnit, să-mi facă un serviciu nemaiînchipuit. Știu că tu nu uiți asemenea lucruri. Nădăjduiesc așadar că vei binevoi să ții minte că *sir* John e unul dintre cei mai buni prieteni ai tăi, și el are să-ți dea o dovadă repetînd după mine că primește să se plictisească cincisprezece zile sau trei săptămîni cu noi.

— Doamnă, zise *sir* John, îngăduiți-mi dimpotrivă să nu repet nicidecum cuvintele prietenului meu Roland. Nu cincisprezece zile, nu trei săptămîni aș vrea să petrec în sînul familiei domniei-voastre, ci viața mea întreagă !

Doamna de Montrevel coborî peronul și în întinse lui *sir* John o mînă pe care acesta o sărută cu o curtoazie cu desăvîrșire franțuzească.

— Milord, zise ea, casa noastră e și casa domniei-voastre. Ziua în care ați pătruns în ea e o zi de bucurie. Ziua în care o veți părăsi va fi o zi de părere de rău și de tristețe.

Sir John se întoarse către Amélie care, rușinată de a se arăta așa de răvășită în fața unui străin, își aduna în jurul gîtului faldurile halatului.

— Vă vorbesc în numele meu și în numele fiicei mele, prea emoționată încă de întoarcerea neașteptată a fratelui ei ca să vă întîmpine și ea, așa cum o va face peste cîteva clipe, urmă doamna de Montrevel venind în ajutorul Améliei.

— Sora mea, interveni Roland, va îngădui prietenului meu, *sir* John, să-i sărute mîna, și el va primi, sînt încredințat, felul acesta de a i se ura bun sosit.

Amélie îngăimă cîteva cuvinte, ridică încetișor brațul și-și întinse mîna spre *sir* John cu un surîs aproape dureros.

Englezul luă mîna Améliei dar, simțind că mîna ei era rece ca gheață și tremura, în loc s-o ducă la buze, exclamă :

— Roland, văd că sora dumitale nu se simte deloc bine. Să nu ne îngrijim în seara asta decît de sănătatea ei. Sînt într-o mică măsură și medic și, dacă va binevoi să primească să schimbe favoarea pe care era gata să mi-o acorde în cea de a-mi îngădui să-i iau pulsul, îi voi fi tot atît de recunoscător.

Dar, ca și cum s-ar fi temut să nu se ghicească pricina indispoziției sale, Amélie își trase brusc mîna, spunînd :

— Ba nu, milord se înșală. Bucuria nu îmbolnăvește, și numai bucuria de a-mi revedea fratele mi-a pricinuit o indispoziție de o clipă, care a și trecut.

Apoi, întorcîndu-se către doamna de Montrevel, urmă a spune, cu un accent pripit, aproape febril :

— Mamă, uităm că domnii sosesc dintr-o călătorie lungă, că de la Lyon n-au pus probabil nimic în gură și că, dacă Roland mai are încă tot pofta aceea de mîncare pe care i-o știm, n-are să se supere pe mine să te las să-i faci lui și lui milord onorurile casei, gîndindu-se că sînt preocupată de mărunțișuri gospodărești, prea puțin poetice, dar atît de prețuite de dînsul.

Și, lăsînd de-adevărat pe maică-sa să facă onorurile casei, Amélie intră în castel ca să deștepte slujnicele și feciorul, lăsînd în același timp în sufletul lui *sir* John soiul acela de amintire feerică pe care ar lăsa-o în sufletul unui turist ce coboară pe malurile Rinului apariția ondinei Loreley, stînd în picioare pe stînca ei, cu lira în mînă și lăsînd să-i fluture în vîntul nopții aurul fluid al părului !

În timpul acesta, Morgan, încălecînd iarăși, o apucă în galopul cel mare pe drumul mînăstirii, se opri în fața porții, scoase un carnet din buzunar și scrise pe o foaie din carnetul acela cîteva rînduri cu creionul, apoi răsuci foaia și o trecu de partea cealaltă prin gaura broaștei de la ușă, fără a mai pierde timpul descălecînd de pe cal.

Iată cele trei rînduri pe care le scrisese :

„Ludovic de Montrevel, aghiotantul generalului Bonaparte, a sosit în noaptea asta la castelul Negrelor-Fîntîni.

Confrați ai lui Iehu, fiți cu ochii în patru !"

Dar, prevenindu-și prietenii să se păzească de Ludovic de Montrevel, Morgan făcu semnul unei cruci deasupra numelui acestuia, ceea ce voia să spună că, orice s-ar fi întîmplat, să nu cumva să se atingă de tînărul ofițer.

Orice confrate al lui Iehu avea dreptul să ocrotească un prieten, fără să fi trebuit să dea socoteală de motivele ce-l făceau să procedeze astfel.

Morgan se slujea de privilegiul său. Îl ocrotea pe fratele Améliei.

XI

CASTELUL NEGRELOR-FÎNTÎNI

Castelul Negrelor-Fîntîni, unde tocmai am însoţit două dintre personajele principale ale povestirii de faţă, se înalţa pe una dintre cele mai frumoase aşezări a văii pe care e situat oraşul Bourg.

Parcul său, de vreo cinci-şase pogoane, plantat cu arbori centenari, era înconjurat din trei părţi de ziduri de gresie, care încadrau în faţă, pe toată lăţimea, un grilaj frumos din fier meşteşugit cu ciocanul, împodobit de pe vremea şi în stilul lui Ludovic al XV-lea ; pe latura a patra era hotărnicit de rîuşorul La Reyssouse, pîrîiaş fermecător care-şi are izvoarele la Journaud, adică la poalele primelor povîrnişuri din munţii Jura şi care, îndreptîndu-se din nou înspre nord, cu un curs aproape nesimţit, merge de se varsă în Saône, la podul Fleurville, în faţa localităţii Pont-de-Vaux, patria lui Joubert care, cu o lună mai înainte de epoca în care am ajuns, fusese tocmai ucis în bătălia fatală de la Novi.

Peste rîuşorul Reyssouse, pe malurile sale, se întindeau la dreapta şi la stînga castelului Negrelor-Fîntîni satele Montagnat şi Saint-Just, dominate de localitatea Ceyzériat.

În spatele acestei ultime aşezări se desenau siluetele graţioase ale lanţului de coline Jura, peste creasta cărora se desluşesc vîrfurile albăstrui ale munţilor Bugey, care parcă se înalţă ca să privească plini de curiozitate, peste umerii fraţilor lor cei mici, ce se petrece pe valea rîului Ain.

În faţa unei atît de încîntătoare privelişti se deşteptă *sir* John.

Poate pentru întîia oară în viaţă, morocănosul şi tăcutul englez surîdea naturii. I se părea că e într-una din frumoasele văi ale Thesaliei, preamărită de Virgil, sau pe liniştitele maluri ale rîuşorului Lignon, cîntate de d'Urfé [1], a cărui casă natală,

[1] Honoré *d'Urfé* (1567—1625), scriitor francez, născut la Marsilia, autorul romanului *Astrée*. (n. t.)

orice ar spune biografii, cădea în ruină la trei sferturi de leghe de castelul Negrelor-Fîntîni.

Fu trezit din meditație de trei ciocănituri ușoare în ușă. Roland, gazda lui, venea să afle cum își petrecuse noaptea. Îl găsi radios ca soarele care își făcea de joacă în frunzele castanilor și cele ale teilor îngălbenite de pe acum.

— Oh ! Oh ! *Sir* John, zise Roland, îngăduie-mi să te felicit : m-aștemtam să găsesc un om amărît ca bieții aceia de călugări cu sutanele lor lungi și albe care mă speriau atît de tare cînd eram copil, cu toate că, la drept vorbind, nu m-am lăsat niciodată cu ușurință pradă spaimei ; și dimpotrivă, în mijlocul tristei noastre luni a lui octombrie te găsesc surîzînd ca o dimineață de mai.

— Roland, scumpul meu, răspunse *sir* John, eu sînt de felul meu aproape orfan ; mi-am pierdut mama în ziua în care m-am născut ; iar pe tata, cînd eram de doisprezece ani. La vîrsta la care copiii sînt trimiși în colegii, eu eram stăpînul unei averi de mai bine de un milion venit. Dar eram singur pe lume, fără să iubesc pe nimenea, fără să fiu iubit de nimenea. Bucuriile dulci ale vieții de familie îmi sînt așadar cu desăvîrșire necunoscute. De la doisprezece la optsprezece ani am învățat la Universitatea din Cambridge. Firea mea tăcută, poate puțin cam mîndră, m-a îndepărtat de colegii mei, izolîndu-mă în mijlocul lor. La optsprezece ani pornii în călătorii. O ! dumneata Roland, călător înarmat, ce străbați lumea în umbra drapelului domniei-tale, ceea ce înseamnă la umbra patriei domniei-tale, care guști în fiecare zi emoțiile luptei și trufia gloriei, habar nu ai ce lucru jalnic înseamnă să străbați orașele, provinciile, statele, regatele, ca să vizitezi pur și simplu ici o biserică, dincolo un castel. Să sai din pat la patru dimineața la chemarea călăuzei nemiloasă, ca să vezi cum răsare soarele pe înălțimile muntelui Righi, sau a vulcanului Etna. Nu știi ce-nseamnă să treci, ca o fantomă, și ea moartă, printre umbrele vii pe care-i numim oameni. Să nu știi unde să te oprești, să n-ai un pămînt în care să prinzi rădăcini, nici un braț pe care să te sprijini, nici un suflet în care să-ți reverși sufletul tău ! Ei bine ! ieri seară, Roland, dragul meu, dintr-o dată, golul din viața mea s-a umplut. Am trăit în pielea dumitale. Bucuriile pe care le caut, le-am văzut cum le

încercai. Familia pe care n-o cunosc, am văzut-o desfăşurîndu-se înfloritoare în jurul dumitale. Privindu-ţi mama, mi-am spus : „Maică-mea era la fel, sînt sigur". Privindu-ţi surioara, mi-am zis : „De-aş fi avut o soră, n-aş fi dorit să fie altfel". Îmbrăţişîndu-ţi frăţiorul, mi-am spus că aş fi putut oricum să am un copil de vîrsta lui şi să las astfel ceva după mine în lumea asta. Pe cîtă vreme, cu firea pe care mi-o ştiu, voi muri aşa cum am trăit, trist şi posac cu ceilalţi şi sătul de mine. Vai ! ce fericit eşti, Roland ! ai familia, ai gloria, eşti tînăr şi eşti... ceea ce nu strică nici unui bărbat... eşti băiat frumos. Nici o bucurie nu-ţi lipseşte, de nici o fericire nu eşti lipsit. Ţi-o repet, Roland, dragul meu, eşti un om fericit, foarte fericit.

— Fie ! făcu Roland, dar ai uitat anevrismul meu, milord.

Sir John se uită la tînărul din faţa lui cu un aer de neîncredere. De fapt, Roland părea că se bucură de o sănătate de fier.

— Pe anevrismul dumitale îţi dau un milion rentă, Roland, îi răspunse lordul Tanlay, cu un sentiment de adîncă tristeţe, cu condiţia ca, împreună cu anevrismul, să-mi dai mama ce plînge de bucurie că te revede, sora căreia i se face rău de fericire că te-ai întors, copilul ce-ţi atîrnă de gît ca un fruct crud şi frumos prins de-un pom tînăr şi frumos. Cu condiţia ca, pe lîngă cele de mai sus, să-mi mai dai castelul ăsta cu umbre răcoroase, cu malurile înverzite şi înflorite, depărtările albăstrui, pe care albesc ca nişte cîrduri de lebede sate frumoase, cu clopotniţele ce-şi revarsă dangătele. Anevrismul dumitale, Roland, cu moartea în trei ani, în doi, într-un an, poftim în şase luni, dar acele şase luni din viaţa dumitale atît de plină, atît de însufleţită, de dulce, de primejduită, de glorioasă ! şi m-aş socoti un om fericit.

Roland izbucni în rîs, rîsul acela nervos ce-i era caracteristic.

— Ei ! zise el, iată-l bineînţeles, pe turist, pe călătorul uşuratic, pe jidovul rătăcitor al civilizaţiei care, neoprindu-se nicăieri, nu poate preţui nimic, nu poate adînci nimic, judecă tot lucrul după impresia pe care i-o face şi zice, fără să deschidă uşa cabanelor în care stau închişi nebunii aceia pe care-i numim oameni. Îndărătul zidului acestuia lumea e fericită !

Ei, scumpul meu milord, vezi desigur rîușorul acela fermecător, nu-i așa ? Ierburile acelea frumoase smălțuite de flori, satele acelea drăgălașe ? S-ar zice că-i pacea, nevinovăția, înfrățirea întruchipată, că e secolul lui Saturn, evul de aur, Edenul, paradisul. Și totuși, tot ce vezi e plin de oameni ce se măcelăresc. Junglele Calcutei, stufișurile Bengalului nu sînt locuite nici pe departe de tigri mai feroce nici de pantere mai crude decît satele acelea drăgălașe, peluzele astea răcoroase, sau decît malurile fermecătorului rîușor. După ce-au făcut ceremonia funebră bunului, marelui, nemuritorului Marat, pe care au încheiat-o, slavă Domnului, aruncîndu-l la groapa de gunoaie ca pe un stîrv ce era și ce fusese chiar de cînd e lumea ; după ce-au făcut ceremonia funebră la care fiecare își aducea o urnă în care își vărsa toate lacrimile trupului, iată că bunii noștri cetățeni ai Bourg-ului, blînzii noștri locuitori ai provinciei Bresse, crescătorii noștri de pui îngrășați au găsit de cuviință că republicanii, cu toții, nu erau decît niște asasini, și i-au ucis cu gloata, ca să-i pedepsească pentru cusurul mîrșav pe care-l are tot omul sălbatic ca și cel civilizat, de a-și ucide aproapele. Te îndoiești ? Nu crezi ? Oh, scumplu meu milord, de ești curios, pe drumul dinspre Lons-le-Saulnier, ți se va arăta, locul unde, acum șase luni abia, s-a pus la cale un masacru ce i-ar întoarce stomacul pe dos și celui mai feroce spadasin de pe cîmpurile noastre de luptă. Închipuie-ți o căruță încărcată cu arestați, ce era mînată la Lons-le-Saulnier, o căruță cu loitre pe laturi, o căruță din cele uriașe pe care sînt duși viteii la tăiere. În căruța aceea, vreo treizeci de oameni a căror crimă fusese o exaltare nebunească de gînduri și vorbe amenințătoare, toți din ceată legați burduf, cu capetele spînzurîndu-le, pline de cucuie din pricina hopurilor, cu piepturile gîfîind de sete, de disperare, de spaimă. Niște nenorociți — care n-aveau a beneficia măcar ca-n timpul lui Nero și a lui Commodius de lupta în arenă, de discuția cu moartea, dar cu mîinile înarmate — pe care măcelul îi surprinde neputincioși și nemișcați, ce sînt sfîșiați în lanțuri și loviți nu numai cît mai au viață în ei, ci pînă-n adîncul morții, pe trupul cărora — cînd în trupurile acelea inimile încetaseră să mai bată — pe trupurile cărora, ziceam, măciuca răsună surd și sec, strivind cărnurile și zdrobind ciolanele,

iar femeile privind tihnite şi bucuroase asemenea măcel, ridicîndu-şi deasupra capetelor copii ce băteau din palme ; moşnegi ce n-ar fi trebuit să gîndească decît la o moarte creştinească, şi care prin strigătele şi instigările lor contribuiau să le facă nenorociţilor acelora o moarte mai cumplită ; şi, în mijlocul bătrînilor acelora, un septuagenar, mic de statură, foarte cochet, bine pudrat, scuturîndu-şi cu bobîrnace jaboul de dantelă de cel mai mic fir de praf, prizîndu-şi tabacul spaniol dintr-o tabacheră de aur cu un cifru în diamante, sugîndu-şi pastilele de ambrozie dintr-o bomboniera de Sévres ce i-a fost dată de doamna du Barry, bomboniera împodobită cu portretul donatoarei, septuagenarul acela — vezi tabloul, scumpul meu milord, nu-i aşa ? — septuagenarul acela ţopăind cu pantofi decoltaţi pe trupurile acelea din care nu mai rămăsese decît o saltea de carne omenească, şi trudindu-şi braţul împuţinat de vîrstă ca să lovească cu-n bastonaş de bambus cu măciulia de argint aurit cadavrele ce nu-i păreau destul de moarte, îndeajuns de pisălogite... Puah ! scumpul meu milord, am văzut cu ochii mei Montebello, am văzut Arcole, am văzut Rivoli, am văzut piramidele. Credeam că n-am să văd ceva mai crîncen, mai teribil. Ei, simpla povestire a mamei, ieri, după ce-ai intrat în cameră, mi-a făcut părul măciucă. Pe cuvîntul meu ! Vezi cum se explică spasmele bietei mele surioare, tot atît de limpede cum anevrismul meu mi le explică pe ale mele.

Sir John îl privea şi-l asculta pe Roland cu uimirea ciudată pe care i-o pricinuiau totdeauna ieşirile mizantropice ale tînărului său prieten. Într-adevăr, Roland părea căzut în cursa convorbirii ca să se repeadă asupra omenirii la cel mai mic prilej ce i-ar fi ieşit în cale. Îşi dădu seama de sentimentul pe care-l strecurase în sufletul lui *sir* John şi schimbă tonul cu desăvîrşire, înlocuind vehemenţa mizantropică cu gluma amară, zise :

— E-adevărat, că, lăsîndu-l la o parte pe minunatul aristocrat care isprăvea ceea ce începuseră călăii şi care îşi muia iarăşi în sînge tocurile roşii decolorate, oamenii care se dedau la asemenea execuţii sînt de speţă proastă, burghezi şi mitocani, cum spuneau strămoşii noştri vorbind despre cei ce-i hrăneau. Nobilii fac aşa ceva cu mai multă eleganţă. Ai văzut, de altfel, ce s-a petrecut la Avignon. Dacă ţi s-ar povesti

asemenea faptă, n-ai crede-o nu-i așa ? Domnii aceia ce jefuiesc diligențele se cred nemaipomenit de delicați ; au două fețe, fără a mai pune la socoteală masca —sînt cînd de soiul unui Cartouche [1] sau al unui Mandrin [2], cînd de soiul unui Amadis [3], sau al unui Galaor [4]. Se povestesc întîmplări fabuloase cu asemenea eroi de drumul mare. Mama îmi spunea ieri că s-a aflat de un anume Laurent — înțelegi desigur, scumpe milord, că Laurent e o poreclă de război, menită să ascundă numele adevărat, așa cum masca acoperă obrazul — așadar, s-a aflat că un anume Laurent întrunea toate calitățile eroului de romane, toate „împlinirile", cum ziceți voi, englezii, care, sub pretext că ați fost normanzi altădată, îngăduiți din timp în timp să ne îmbogățiți limba cu cîte o expresie pitorească, cu cîte-un cuvînt cu care prostituata cerea de pomană savanților noștri, ce se fereau să i-o dea. Suszisul Laurent era frumos, ca să zic așa, ideal de frumos. Făcea parte dintr-o bandă de șaptezeci și doi de confrați de-ai lui Iehu, ce tocmai erau judecați la Ysseangeux. *Șaptezeci* fură achitați, numai el și cu un alt confrate de-ai lor fură condamnați la moarte. Li se dădu drumul nevinovaților direct din ședință, iar Laurent cu însoțitorul său, fură ținuți pentru ghilotină. Dar stai ! meșterul Laurent avea o căpățînă prea frumoasă pentru ca să-i cadă sub infamul cuțit al unui călău. Judecătorii ce-l judecaseră, curioșii ce s-așteptau să-l vadă cum va fi executat, uitaseră de povața aceea trupească a frumuseții, cum spune Montaigne. La temnicerul de la Yssengeaux stătea o femeie, fiică-sa, soră-sa ori poate nepoată. Istoria —căci e un fapt istoric petrecut, cel pe care vi-l povestesc, nu-i roman — istoria nu e încă fixată în privința asta. Pînă una-alta, femeia, ori cine-ar fi fost, s-a îndrăgostit de frumosul condamnat. Așa încît, cu două ceasuri înainte de execuție, în clipa în care meșterul Laurent credea că are să-l vadă intrînd pe călău

[1] Louis Dominique *Cartouche,* născut la Paris 1695—1721, șef de bandă de tîlhari. Fu tras pe roată de viu în piața Grevei. (n. t.)

[2] Louis *Mandrin,* faimos șef de tîlhari, născut în Franța în 1724, tras pe roată de viu la Valence în 1755. (n. t.)

[3] Eroul unui roman cavaleresc, supranumit Cavalerul-leu, tipul îndrăgostitului statornic și respectuos, și al cavalerului rătăcitor. (n. t.)

[4] *Galaor,* erou celebru al romanelor cavalerești spaniole, model de cavaler paladin, curtenitor și întreprinzător. (n. t.)

şi dormea sau se făcea că doarme, cum se procedează totdeauna în asemenea cazuri, îl văzu intrînd pe îngeru-i salvator. Să-ţi povstesc ce măsuri şi-au luat, n-aş putea, fiindcă nu ştiu nimic în asemenea privinţă. Perechea de îndrăgostiţi n-a intrat în amănunte, şi avea dreptate, dar adevărul fu — şi-ţi amintesc iarăşi, *sir* John, că-i vorba de-un adevăr nu de-o fabulă închipuită — adevărul fu că Laurent se văzu liber, cu părerea de rău că nu-şi putea salva camaradul care se afla în altă celulă. Gensonné [1], într-o împrejurare asemănătoare, refuză să fugă şi voi să moară împreună cu tovarăşii lui girondinii. Dar Gensonné n-avea capul lui Antinous, aşezat pe trupul lui Apollo. Cu cît ţi-e capul mai frumos, cu atît ţii mai mult la el. Laurent primi aşadar tîrgul ce i se propusese şi fugi. Un cal îl aştepta în satul vecin. Fata, care ar fi putut să-i întîrzie sau să-i stinghereaască fuga, trebuia să-l întîlnească acolo la revărsatul zorilor. Ziua se ivi dar fără să aducă nicidecum îngerul salvator. După cît se pare, cavalerul nostru ţinea mai mult la iubită decît la tovarăş. Fugise fără tovarăş, dar nu voi să fugă fără iubită. Era ceasul şase de dimineaţă, tocmai ceasul execuţiei. Nerăbdarea îl cuprinse. De la ora patru înturnase de trei ori capul către oraş şi, de fiecare dată, se apropiase mai mult. La cea de-a treia oară, o idee îi trecu prin minte, anume, că iubita lui fusese prinsă, şi că va plăti pentru el. Ajunsese pînă la primele case din marginea oraşului. Atunci dădu pinteni calului, intră în oraş, trecu cu faţa descoperită prin mijlocul oamenilor care-l strigau pe nume, nedumeriţi că-l vedeau liber pe cal cînd s-aşteptau să-l vadă legat burduf şi dus în căruţă, trecu prin piaţa execuţiei unde călăul abia aflase că unul dintre pacienţii lui dispăruse, îşi zări eliberatoarea care, cu multă greutate, îşi croia drum prin mulţime, nu ca să vadă execuţia, ci ca să ajungă pînă la el. La vederea ei, îşi sălta calul în două picioare, se năpusti spre ea, răsturnă trei-patru gură-cască izbindu-i cu chinga de pe pieptul năzdrăvanului său de cal, ajunse pînă la ea, o smulse şi-o aşeză în şa, scoase un strigăt de bucurie, şi dispăru, fluturîn-

[1] Armand *Gensonné*, girondin, născut la Bordeaux, mort pe eşafod (1758—1793). Fu preşedintele Convenţiunii în 1793. (n. t.)

[2] *Antinous*, tînăr din Bitinia, de-o frumuseţe rară. Sclav, apoi favorit al împăratului Hadrian, a devenit tipul frumuseţii plastice. (n. t.)

du-şi pălăria, ca domnul Condé la bătălia de la Lens. Şi mulţimea nu mai prididea aplaudîndu-l, iar femeile nu mai conteneau lăudîndu-i acţiunea eroică şi îndrăgostindu-se de erou.

Roland se opri, şi văzînd că *sir* John nu scoate nici un cuvînt, îl întrebă din privire.

— Spune mai departe, răspunse englezul, te ascult, şi cum sînt sigur că nu-mi spui asemenea lucruri decît ca să ajungi la un punct ce-ţi mai rămîne de adăugat, aştept.

— Ei, reîncepu Roland rîzînd, ai dreptate, scumpe milord, şi se vede că mă cunoşti, pe cuvîntul meu, de parcă am fi prieteni de şcoală. Ştii dumneata ce idee mi-a umblat toată noaptea prin cap ? Să văd de-aproape ce-i cu domnii aceia ai lui Iehu.

— Vai ! da, înţeleg, n-ai izbutit să te laşi ucis de domnul de Barjols, ai să încerci să te laşi ucis de domnul Morgan.

— Sau de altul, dragul meu *sir* John, răspunse liniştit tînărul ofiţer, căci vă mărturisesc că n-am nimic deosebit împotriva domnului Morgan, dimpotrivă, cu toate că primul meu gînd, cînd a intrat în sala de mese şi şi-a ţinut micul său *speech*, nu-i aşa că *speech* îi spuneţi dumneavoastră ?

Sir John făcu un semn de încuviinţare cu capul.

— Cu toate că primul meu gînd, urmă Roland, fu să sar la el şi să-l gîtui c-o mînă iar cu cealaltă să-i smulg masca.

— Acuma, că te cunosc, dragă Roland, mă întreb, cum de n-ai pus în aplicare un plan atît de frumos.

— Nu-i din vina mea, o jur ! Mă şi pornisem, dar cel pe care-l însoţeam m-a oprit.

— Sînt şi oameni care te pot opri ?

— Nu mulţi, dar acela da.

— Aşa că îţi pare rău ?

—Nu chiar, la drept vorbind. Tîlharul acela viteaz şi-a făcut treaba cu o îndrăzneală nesăbuită care mi-a plăcut. Din instinct mi-s dragi oamenii viteji. Dacă nu l-aş fi ucis pe domnul de Barjols, aş fi vrut să-i fiu prieten. E-adevărat că n-aş fi putut şti cît e de viteaz decît ucigîndu-l. Dar, să vorbim de alte lucruri. Duelul acela e una dintre urîtele mele amintiri. Dar de ce am urcat eu pînă la dumneata ? Cu siguranţă nu ca să vă vorbesc despre confraţii lui Iehu şi nici despre isprăvile domnului Laurent... Vai! da, venisem ca să

mă înţeleg cu dumneata şi să văd cum ai de gînd să-ţi petreci timpul aici. Am să fac pe dracul în patru ca să te înveselesc, dragul meu oaspete. Dar îmi stau împotrivă două date : ţinutul nostru, care nu-i deloc vesel, şi apoi firea naţiunii dumneavoastră, care nu se lasă înveselită.

— Ţi-am spus doar, Roland, îi răspunse lordul Tanlay, întinzînd mîna tînărului său prieten, că socotesc castelul Negrelor-Fîntîni ca şi cum ar fi un paradis.

— Am înţeles. Dar, cu toate acestea, de teamă să nu ţi se pară peste puţină vreme paradisul monoton, îmi voi da toată osteneala ca să-ţi petreci timpul în chip plăcut. Îţi place arheologia, Westminster, Canterbury ? Avem biserica Brou, o adevărată minune de dantelă sculptată de maestrul Colomban. Există şi-o legendă în privinţa ei, pe care am să ţi-o povestesc într-o seară, cînd nu vei avea somn. În ea ai să vezi mormintele Margaretei de Bourbon, al lui Filip cel Frumos şi al Margaretei de Austria. Am să-ţi dau să dezlegi marea problemă a devizei sale : „Şansă, neşansă, şansă" pe care am pretenţia că am dezlegat-o prin următoarea versiune latină : *Fortuna, infortuna, forti una.* Îţi place pescuitul, dragul meu oaspete ? Ai rîuşorul Reyssouse la doi paşi : întinzi doar mîna şi găseşti o colecţie de undiţe şi de cîrlige ce sînt ale lui Edouard, apoi o colecţie de plase de prins peşte de-ale lui Michel. Cît despre peşti, doar ştii că e cel din urmă lucru de care se preocupă pescarii. Îţi place să vînezi ? Avem pădurea Seillon la vreo sută de paşi de noi. Dar nu vînatul cu cîini ca atare, la goană trebuie să renunţi, ci vînatul fără cîini. Se pare că pădurile ce-au aparţinut sperietorilor mele de demult, călugării, mişună de mistreţi, căprioare, iepuri şi vulpi. Nimeni nu vînează în ele, pentru motivul că sînt ale guvernămîntului şi pentru că guvernămîntul în clipa de faţă nu există. În calitatea mea de aghiotant al generalului Bonaparte, voi căuta să-i acopăr lipsa, şi vom vedea de se va găsi cineva să îndrăznească să spună c-am făcut rău că, după ce-am vînat austriecii pe Adige şi mamelucii pe Nil, acum vînez mistreţii, cerbii şi căprioarele, vulpile şi iepurii pe apa Reyssouse. O zi arheologie, o zi pescuit, o zi vînătoare. Iată, am şi umplut trei zile. Vezi, dragul meu oaspete, nu mai avem să ne îngrijorăm decît pentru celelalte cincisprezece sau şaisprezece.

— Roland, dragul meu, îi spuse *sir* John cu adîncă tristeţe şi fără să răspundă vorbăriei improvizate a tînărului ofiţer, n-ai să-mi spui oare niciodată ce foc te mistuie, ce amărăciune te roade ?

— Iată, na ! exclamă Roland cu un hohot de rîs strident şi dureros. De cînd sînt n-am fost mai vesel ca-n dimineaţa asta. Dumneata, milord, se vede că suferi de spleen şi vezi totul în negru.

— Are să vină şi ziua în care să-ţi fiu cu adevărat prieten, răspunse *sir* John cu seriozitate. În ziua aceea ai să mi te destăinui. În ziua aceea voi lua pe umerii mei o parte din poverile şi frămîntările dumitale.

— Şi jumătate din anevrismul meu... Ţi-e foame, milord ?

— De ce-mi pui asemenea întrebare ?

— Pentru că aud pe scară paşii lui Edouard, care vine să ne spună că micul dejun e servit.

Într-adevăr, Roland n-apucase să rostească ultimul cuvînt, şi uşa se deschise, iar copilul spuse :

— Frăţioare Roland, mama şi surioara Amélie vă aşteaptă la masă pe milord şi pe tine.

Apoi, agăţîndu-se de mîna dreaptă a englezului îi privi cu atenţie prima falangă de la degetul cel mare, de la arătător şi inelar.

— La ce te uiţi, tinerelule ? întrebă *sir* John.

— Mă uit să văd dacă aveţi cerneală pe degete.

— Şi dacă aş avea cerneală pe degete, ce-ar însemna cerneala aceea ?

— Că veţi fi scris în Anglia. Veţi fi cerut pistoalele mele şi sabia.

— Nu, n-am scris, răspunse *sir* John, dar am să scriu astăzi.

— Auzi, frăţioare Roland, în cincisprezece zile au să-mi vină pistoalele şi sabia !

Şi copilul, nemaiputînd de bucurie, îşi întinse obrăjorii trandafirii şi îndesaţi lui *sir* John, care-l îmbrăţişă cu atîta duioşie de parcă i-ar fi fost tată.

Pe urmă, toţi trei coborîră în sufragerie, unde îi aşteptau Amélie şi doamna de Montrevel.

XII

PLĂCERILE PROVINCIEI

În aceeași zi, Roland puse în aplicare o parte din planul notărît : îl duse pe *sir* John să vadă biserica din Brou.

Cei ce-au văzut mica și fermecătoarea capelă din Brou știu că e una din cele o sută de minuni ale Renașterii ; cei ce n-au văzut-o, au aflat-o din spuse.

Roland, care se gîndea să facă pentru *sir* John onorurile bijuteriei sale istorice, și care n-o mai văzuse de șapte sau opt ani de zile, fu grozav de dezamăgit cînd, ajungînd dinaintea fațadei, găsi firidele sfinților goale și figurinele portalului decapitate.

Întrebă de paracliser, dar i se rîse în nas : nu mai exista paracliser la biserică.

Se interesă, de cine trebuie să se roage ca să capete cheile. I se răspunse, că trebuia să le ceară căpitanului jandarmerici.

Căpitanul jandarmeriei nu era departe. Mînăstirea de-alături de biserică fusese prefăcută în cazarmă.

Roland urcă în biroul căpitanului, se legitimă ca aghiotant al lui Bonaparte. Căpitanul, cu supunerea pasivă a inferiorului față de superiorul său, îi înmînă cheile și se luă după el din urmă.

Sir John aștepta în fața pridvorului, admirînd minunatele amănunte ale fațadei, cu toate mutilările suferite.

Roland deschise ușa și se dădu înapoi de uimire : biserica era literalmente plină ochi cu fîn, ca o țeavă de tun umplută pînă-n gură cu încărcătură.

— Dar ce-nseamnă asta ? îl întrebă el pe căpitanul de jandarmi.

— Domnule aghiotant, e o măsură de prevedere a municipalității.

— Cum ! o măsură de-prevedere a municipalității ?

— Da.

— În ce scop ?

— În cel de a ocroti biserica. Erau s-o dărîme, dar primarul a decretat să fie prefăcută în magazie de nutreț, în semn de ispășire a cultului greșelii căruia îi slujise.

Roland pufni în rîs și, întorcîndu-se către *sir* John, îi spuse :

— Scumpe milord, biserica merita să fie văzută ca un monument neobișnuit, dar cred că ceea ce domnul căpitan ne povestește e tot atît de neobișnuit. Oricînd vei găsi la Strasbourg, la Colonia sau la Milan o biserică sau o catedrală care vor merita cel puțin cît capela din Brou. Dar nu vei găsi oricînd administratori atît de dobitoci încît să voiască să dărîme o capodoperă, și nici un primar atît de inteligent încît să facă dintr-o biserică o magazie de nutreturi. Mii de mulțumiri, căpitane. Poftim cheile.

— Cum îți spuneam și la Avignon, cînd avui prima oară cinstea să te văd, dragul meu Roland, îi răspunse *sir* John, poporul francez e un popor tare plin de haz.

— De data aceasta, milord, ești prea politicos, răspunse Roland. E tare idiot, ar trebui să spui. Știi, înțeleg cataclismele politice care au întors cu dosul în sus societatea noastră de o mie de ani încoace ; înțeleg comunele, îi înțeleg pe ciobani, Jacqueria, de asemenea îi înțeleg pe „ciocănari", înțeleg noaptea Sfîntului Bartolomeu, Sfînta Ligă, Fronda, înțeleg dragonadele, înțeleg Revoluția din 1789, cu toate datele ei : 14 iulie, 5 și 6 octombrie, 20 iunie, 10 august, 2 și 3 septembrie, 21 ianuarie, 31 mai, 30 octombrie și 9 termidor, înțeleg torța războaielor civile cu focul lor incendiar care se aprinde în sînge în loc să se stingă, înțeleg valul revoluțiilor care urcă într-una cu fluxul lor pe care nimic nu-l poate opri și cu refluxul ce rostogolește rămășițele instituțiilor pe care fluxul le răsturnase ; le înțeleg pe toate, dar lance contra lance, sabie contra sabie, om contra om, popor contra popor ! Înțeleg mînia ucigașă a învingătorilor, înțeleg reacțiile sîngeroase ale învinșilor, înțeleg vulcanii politici care vuiesc în măruntaiele globului, care cutremură pămîntul, care răstoarnă tronurile și dau peste cap monarhiile, care rostogolesc capete și coroane pe eșafoduri — dar nu pot înțelege mutilarea granitului, scoaterea monumentelor de sub scutul legii, distrugerea lucrurilor neînsufletite, care nu aparțin nici celor ce le distrug, nici epocii care le distruge. Asta înseamnă să nimicești biblioteca gigantică în care arheologul poate citi istoria străveche a unei țări. Vai ! Vandalii, barbarii ! ba nu, mai mult decît atît, idio-

ţii ! care se răzbună pe piatră pentru crimele lui Borgia şi pentru desfrîurile lui Ludovic al XV-lea ! Ce bine îl cunoşteau pe om — drept animalul cel mai pervers, cel mai distrugător, cel mai răufăcător dintre toţi — faraonii Egiptului, Menes, Cheops, Osymandias, care înălţau piramide nu cu ornamente de horbotă ori cu galerii de dantelă, ci cu blocuri de granit de cîte cincizeci de picioare de lungi ! Trebuie să se fi topit de rîs, în fundul mormintelor lor, văzînd timpul că îşi toceşte în van coasa pe ele, iar căpeteniile musulmanilor că-şi întorc unghiile pe dos ca să le deschidă. Să clădim piramide, dragă milord : nu-i greu ca arhitectură, nu-s frumoase ca artă, dar sînt solide şi îngăduie unui general să spună după patru mii de ani : „Soldaţi, din vîrful acestor monumente, patruzeci de secole vă contemplă !" Ştiţi, scumpe milord, pe cuvîntul meu de onoare, aş vrea să-mi iasă în cale în clipa de faţă o moară de vînt, ca să mă iau cu ea la ceartă.

Şi Roland, izbucnind în rîsu-i obişnuit, o apucă împreună cu *sir* John înspre castel.

Sir John îl opri :

— O ! zise el, în tot oraşul nu-i altceva de văzut decît biserica din Brou ?

— Altădată, scumpe *sir* John, răspunse Roland, înainte de-a fi fost prefăcută în magazie de nutreţuri, te-aş fi poftit să cobori cu mine în cavourile ducilor de Savoia. Împreună am fi căutat un culoar subteran, despre care se zice c-ar exista. Culoarul are o lungime de aproape o leghe şi comunică, după cîte ni se spune cu toată siguranţa, cu peştera Ceyzériat — observă că n-aş fi propus o asemenea petrecere plăcută altcuiva decît unui englez — am fi reintrat în *Misterele lui Udolphe*, ale celebrei Anne Radcliffe. După cum vezi însă, e cu neputinţă. Aşadar, trebuie să ne lăsăm păgubaşi, cu toată părerea de rău, şi să plecăm.

— Şi unde mergem ?

— Zău că nu ştiu. Acum zece ani te-aş fi dus spre stabilimentele în care se îngrăşau pui de găină. Puii din Bresse erau, după cum ştii, vestiţi în toată Europa, iar Bourg era o sucursală de aprovizionare a marii cuşti de păsări din Strasbourg. Dar, în timpul teroarei, înţelegi prea bine că cei a căror meserie era îngrăşatul animalelor, au tras obloanele la prăvălii. E ştiut doar că te pomeneai cu blazon de aristocrat

vestit dacă mîncaseşi pui îngrăşaţi, şi cunoşti desigur frăţescul refren : *Mai bine o să ne meargă de două ori, cu aristocraţii în spînzurători!* După căderea lui Robespierre şi-au deschis iarăşi prăvăliile. Dar după 18 fructidor s-a dat poruncă în Franţa ca toată lumea să slăbească, chiar şi păsările. N-are a face, vino totuşi, în lipsă de pui îngrăşaţi am să-ţi arăt altceva. De pildă, locul unde erau executaţi cei ce mîncau păsări îngrăşate. În plus, de cînd n-am mai fost în oraş, străzilor noastre li s-au schimbat numele. Vorba ceea : ştiu prea bine sacii, dar nu le mai ştiu etichetele.

— Ei ! dumneata nu eşti aşadar republican ? întrebă *sir* John.

— Eu să nu fiu republican ? Asta-i bună ! Dimpotrivă, mă cred un excelent republican şi sînt în stare să-mi las mîna să ardă, ca Mucius Scaevola, sau să mă arunc într-o prăpastie, cum a făcut Curtius, ca să salvez republica. Din nenorocire însă mi-e mintea prea bine întocmită : ridicolul, fără voie, m-apucă de subsori şi mă gîdilă de mă face să mor de rîs. Bucuros primesc Constituţia din 1791, dar cînd sărmanul Hérault de Sechelles scria directorului Bibliotecii naţionale să-i trimită legile lui Minos ca să poată redacta o constituţie după modelul celei din insula Creta, îmi păru că se căuta un model puţin cam departe şi că am fi putut să ne mulţumim cu Constituţia lui Licurg. Găsesc că ianuarie, februarie, martie, aşa mitologice cum erau, echivalau destul de bine ninsosul, vîntosul şi ploiosul, după cum li se spune în calendarul republican. Nu înţeleg de ce, cînd te numeşti Antoine sau Chrysostome în 1789, trebuie să te cheme Brutus sau Cassius în 1793. Aşa, priveşte milord, aici e o stradă cumsecade, ce se numea strada Halelor. Numele n-avea nimic indecent şi nici aristocratic, nu-i aşa ? Ei poftim, astăzi se cheamă... stai puţin (Roland privi tăbliţa cu numele străzii) — astăzi se cheamă *strada Revoluţiei.* Priveşte, încă una ce se numea strada Sfintei Fecioare şi acumse cheamă *strada Templului.* De ce strada Templului ? Ca să eternizeze, se vede treaba, amintirea locului unde mîrşavul acela de Simon a încercat să-l înveţe meseria de ciubotar pe moştenitorul celor şaizeci şi trei de regi... dacă greşesc cu unul sau cu doi, să nu-mi cauţi pricină numai pentru atît. În sfîrşit, ia priveşte şi la asta de-a treia : se numea Crèvecoeur, nume vestit în

ţinutul Bresse, în Bourgogne şi în Flandres ; acum se cheamă *strada Federaţiei*. Federaţia e o treabă frumoasă, dar Crévecoeur a fost un nume splendid. Şi pe urmă, vezi, astăzi strada asta a Federaţiei duce de-a dreptul în piaţa Ghilotinei, ceea ce, după părerea mea, e o greşeală. Aş dori să nu existe nici o stradă care să ducă în asemenea pieţe. Asta are un avantaj totuşi : e la o sută de paşi de închisoare, ceea ce economiseşte încă un cal şi-o căruţă domnului *de Bourg*. Bagă de seamă că, după particulă, călăul a rămas nobil. Pe deasupra, piaţa este minunat de bine aşezată pentru cei ce privesc, şi strămoşul meu Montrevel, al cărui nume îl poartă, prevăzînd fără îndoială ce destinaţie are să aibă, a dezlegat problema de căpetenie, rămasă încă nerezolvată în teatre : aceea de a vedea bine de pretutindeni. Dacă se-ntîmplă să mi se taie capul, ceea ce n-ar fi un lucru extraordinar în vremurile pe care le trăim, nu voi avea decît o singură părere de rău : aceea de a nu fi atît de bine aşezat şi de a vedea mai prost ca ceilalţi. Şi acum, să urcăm şi pe platforma aceea mică. Iată-ne în piaţa *Arenelor*. Revoluţionarii noştri i-au lăsat numele pentru că, după toate probabilităţile, nu ştiu ce vrea să zică. Nici eu nu ştiu mai bine decît ei, dar cred că-mi aduc aminte că un nobil feudal, un anume d'Estavayer, a provocat pe nu ştiu ce conte flamand, şi că lupta a avut loc chiar pe locul de aici. Şi acuma, dragă milord, cît despre închisoare, e o clădire ce are să-ţi dea o idee despre suferinţele omeneşti. Gil Blas n-a trecut printr-atîtea situaţii prin cîte destinaţii a trecut monumentul nostru. Înaintea sosirii lui Cesar, era un templu al galilor. Cesar făcu din el o fortăreaţă romană. Un arhitect necunoscut o transformă într-o poziţie întărită militară din evul mediu. Nobilii feudali de Baye, după exemplul lui Cesar, o retransformară în fortăreaţă. Prinţii de Savoia şi-au avut în ea reşedinţa. Acolo locuia mătuşa lui Carol Quintul cînd mergea să-şi admire biserica din Brou pe care o-avea să aibă satisfacţia de-a o vedea terminată. În sfîrşit, după tratatul din Lyon, cînd ţinutul Bresse fu reîntors Franţei, din clădirea de faţă s-a făcut totodată şi închisoare şi palat de justiţie. Aşteaptă-mă aici, milord, dacă nu ţi-e silă de scîrţîitul uşilor cu gratii şi de scrîşnitul zăvoarelor. Am de făcut o vizită unei anumite celule.

— Scrîşnitul zăvoarelor şi scîrţîitul uşilor cu gratii nu sînt nişte sunete prea plăcute, dar n-are a face ! Devreme ce doreşti să-ţi iei sarcina educării mele, du-mă la aceea celulă a domnici-tale.

— Ei, atunci să intrăm repede. Îmi pare că văd o mulţime de oameni ce-mi par c-ar avea poftă să vorbească cu mine.

Şi, într-adevăr, puţin cîte puţin, un soi de freamăt prinse a se răspîndi în oraş. Lumea ieşea din case, pe stradă se făceau grupuri şi grupurile acelea, pline de curiozitate şi-l arătau pe Roland.

Roland sună la poarta zăbrelită, aşezată în epoca aceea în acelaşi loc în care se mai află şi astăzi, dar cu deschiderea înspre curtea interioară a închisorii.

Un temnicer veni să deschidă.

— Ei ! Tot dumneata eşti, moş Courtois ? întrebă tînărul.

Pe urmă, întorcîndu-se către *sir* John.

— Frumos nume de temnicer, nu-i aşa milord.

Temnicerul se uită la tînăr plin de uimire.

— Cum se face, întrebă el printre gratii, de-mi ştii dumneata numele şi eu nu ţi-l ştiu ?

— Ei ! nu-ţi ştiu numai numele, dar îţi ştiu şi convingerile : eşti vechi regalist, moş Courtois ?

— Domnule, făcu temnicerul tare înfricoşat, fără glume proaste, te rog, şi spune-mi ce doreşti.

— Atunci, dragă moş Courtois, aş dori să văd celula în care au fost mama şi sora mea, doamna şi domnişoara de Montrevel.

— Vai ! exclamă portarul, cum ? dumneata eşti, domnule Ludovic ? aşa da ! aveai dreptate să spui că te cunosc prea bine. Ştii că te-ai făcut frumos, o mîndreţe de băiat ?

— Găseşti, moş Courtois ? Hai atunci să-ţi întorc şi eu complimentul : fiica dumitale, Charlotte, e, zău, tare frumoasă fată... Charlotte e camerista surorei mele, milord.

—Şi e tare fericită. Stă mai bine ca aici, domnule Ludovic. E-adevărat că eşti aghiotantul generalului Bonaparte ?

— Ah ! Courtois, închipuie-ţi, mi s-a făcut asemenea cinste ! Dumitale ţi-ar place mai mult să mă ştii aghiotantul domnului conte d'Artois sau al domnului duce d'Angoulme ?

— Doamne ! Taci o dată, domnule Ludovic !

Apoi, apropiindu-se de urechea tînărului :

— Spune-mi, îi şopti el, e adevărat :

— Ce,moş Courtois ?

— Că generalul Bonaparte a trecut ieri prin Lyon ?

— Se pare că e ceva adevărat în vestea asta,fiindcă-i a doua oară c-o aud repetîndu-se. Vai ! acum înţeleg, de ce oamenii aceia se uitau la mine cu atîta curiozitate şi aveau aerul că vor să-mi pună întrebări. Şi ei sînt ca şi dumneata, moş Courtois : doresc să ştie la ce să se aştepte cu venirea asta a generalului Bonaparte.

— Dar nu ştii ce se mai spune încă, domnule Ludovic ?

— Se mai spune încă şi altceva, moş Courtois ?

— Sigur că se mai spune şi altceva, dar pe şoptite.

— Ce anume ?

— Se zice că vine să ceară Directoratului tronul Majestăţii-Sale Ludovic al XVIII-lea ca să-l întroneze şi că, dacă cetăţeanul Gohier, în calitatea-i de preşedinte, nu va voi să i-l dea de bună voie, are să i-l dea de nevoie.

— Ei asta-i ! făcu tînărul ofiţer cu o mutră de neîncredere ce se prefăcu în zeflemisire.

Moş Courtois stărui însă printr-un semn afirmativ cu capul.

— O fi aşa, zise tînărul, dar despre aşa ceva acum e prima oară că aud, nu a doua oară. Şi acum, că mă ştii cine sînt, vrei să-mi deschizi ?

— Să-ţi deschid ! dar bineînţeles. Ce dracul fac eu oare ?

Şi temnicerul deschise poarta cu tot atîta grabă pe cît păruse la început că arăta rea voinţă.

Tînărul intră. *Sir* John îl urmă.

Temnicerul închise iarăşi poarta zăbrelită cu grijă şi o porni înainte primul. Roland îl urmă, englezul veni şi el după Roland.

Începuse să se deprindă cu firea bizară a tînărului său prieten.

Spleen-ul înseamnă mizantropia lipsită de vorbele de duh ale lui Timon [1] şi de spiritul lui Alceste.

Temnicerul trecu prin curtea interioară a închisorii, despărţită de palatul de justiţie printr-un zid înalt de cincisprezece picioare care, către mijlocul curţii, făcea un cot de cîteva picioare. Pe partea anterioară a zidului se fixase o poartă de

[1] Filozof grec ce a trăit cu cinci secole înainte de era noastră. (n. t.)

stejar masiv, care asigura trecerea puşcăriaşilor, fără ca ei să aibă nevoie să se mai întoarcă pe stradă. Temnicerul traversă toată curtea interioară a închisorii şi, în ungherul din stînga al curţii, ajunse la o scară în spirală care ducea chiar înăuntrul închisorii.

De stăruim asupra unor asemenea amănunte o facem pentru că într-o zi va trebui să ne reîntoarcem prin locurile de-aici şi dorim ca atare să nu le fie cumva asemenea locuri străine cu desăvîrşire cititorului cînd vom ajunge la punctul acela al povestirii noastre.

Scara ducea mai întîi în anticamera închisorii, adică la camera portarului tribunalului. Pe urmă, din camera aceea, printr-o scară de zece trepte se cobora într-o primă curte, despărţită de cea a puşcăriaşilor printr-un zid în genul celui pe care l-am descris, dar străpuns de trei uşi. În capătul curţii, un coridor ducea la camera temnicerului, care dădea de-a dreptul, printr-un al doilea coridor, în celule, numite în mod pitoresc cuşti.

Temnicerul se opri la prima cuşcă şi, bătînd în uşă, zise :

— Aici e. Le pusesem pe doamna, mama dumitale, şi pe domnişoara, sora dumitale, aici, pentru că, dacă dragele de ele ar fi avut nevoie de mine sau de Charlotte, să n-aibă alta de făcut decît să bată.

— E cineva în celulă ?

— Nimeni.

— Atunci, aibi bunătatea şi deschide-mi uşa. Dumnealui e lordul Tanlay, prietenul meu, un englez filantrop, care călătoreşte ca să afle dacă e mai bine în închisorile din Franţa decît în cele din Anglia. Intraţi, milord, intraţi.

Şi, cum moş Courtois deschise uşa, Roland îl împinse pe *sir* John într-o celulă de forma unui pătrat desăvîrşit, cu laturile toate de zece pînă la douăsprezece picioare.

— O ! O ! făcu *sir* John, ce loc lugubru.

— Găseşti ? Ştii, scumpul meu milord, ăsta-i locul unde mama, cea mai demnă femeie din cîte sînt pe lume, şi sora mea, pe care o cunoaşteţi, au petrecut şase săptămîni, cu perspectiva de a nu mai ieşi decît ca să facă ocolul pieţei Bastionului. Ia aminte că sînt cinci ani de-atunci. Sora mea n-avea aşadar decît abia doisprezece ani.

— Dar ce crimă comiseseră ?

— Vai ! o crimă enormă : la serbarea de aniversare pe care orașul Bourg a crezut că trebuie s-o închine morții Prietenului Poporului [1], mama a refuzat s-o lase pe sora mea s-o facă pe una din fecioarele care purtau urnele în care erau Lacrimile Franței. Ce vrei ! Biata femeie crezuse că făcuse destul pentru patrie, dăruindu-i sîngele fiului și pe cel al soțului ei : al unuia curgea în Italia și a celuilalt în Germania. Dar se înșela. Patria, după cît se pare, îi mai cerea și lacrimile fiicei. Dar, în clipa aceea, mama socotise că era prea de tot, devreme ce lacrimile acelea curgeau mai ales pentru cetățeanul Marat. Ca urmare, chiar în seara serbării, în toiul avîntului pe care serbarea îl strîrnise, mama fu pusă sub acuzare. Din fericire, orașul Bourg nu se găsea la înălțimea Parisului în privința grabei. Un prieten pe care-l aveam la grefă tărăgănă procedura și, într-o bună zi, se află în același timp despre căderea și despre moartea lui Robespierre. Faptul suspendă multe lucruri, între altele și ghilotinările. Prietenul nostru de la grefă făcu tribunalul să înțeleagă că vîntul ce bătea de la Paris era de partea îndurării. Trecură opt zile de așteptare, trecură cincisprezece zile de așteptare și, într-a șaisprezecea, i se spuse mamei și surorii mele că sînt libere, așa că, scumpul meu *sir* John, înțelegeți — și așa ceva te duce la cele mai înalte meditațiuni filozofice — așa că, dacă domnișoara Térésa Cabarrus n-ar fi venit din Spania în Franța, dacă nu s-ar fi căsătorit cu domnul Fontenay, consilier în parlament, dacă n-ar fi fost arestată și dusă în fața proconsulului Tallien fiul majordomului slugilor marchizului de Bercy, fost secretar de procuror, fost maistru de tipografie, fost comis expeditor, fost secretar al Comunei din Paris, pentru moment în misiune la Bordeaux ; așa că dacă ex-proconsulul nu s-ar fi îndrăgostit de ea și dacă ea n-ar fi fost băgată la închisoare, dacă în 9 termidor ea nu i-ar fi strecurat un pumnal, cu cuvintele : „Dacă tiranul nu piere astăzi, mor eu mîine", și dacă Saint-Just n-ar fi fost arestat în mijlocul discursului său, dacă Robespierre n-ar fi fost în ziua aceea afon din pricina unei răgușeli, și dacă Garnier (din departamentul Aube) nu i-ar fi strigat : „Te-năbușă sîngele lui Danton !", că dacă Louchet nu i-ar fi cerut arestarea și n-ar fi fost arestat și apoi eliberat de Comuna din

[1] Marat conducea ziarul revoluționar *L'Ami du peuple* (Prietenul poporului). (n. t.)

Paris, că de n-ar fi ridicat iarăşi cuvîntul împotriva ei, că de nu s-ar fi ales cu falca zdrobită de-un foc de pistol şi de n-ar fi fost executat a doua zi — mama s-ar fi ales, după toate probabilităţile, cu gîtul tăiat pentru faptul de a nu fi îngăduit ca fiică-sa să-l plîngă pe cetăţeanul Marat într-una din cele douăsprezece urne pe care oraşul Bourg trebuia să le umple cu lacrimi. Rămîni sănătos Courtois, eşti om de treabă, le-ai dat mamei şi sorei mele puţină apă ca să-şi pună în vin, puţină carne ca să aibă ce pune pe pîine, puţină nădejde ca să aibă ce-şi pune pe inimi ; le-ai dat pe fiica ta ca să nu-şi mătură singure celula. Asta ar merita o avere. Din nenorocire nu sînt bogat ; am cincizeci de ludovici la mine, iată-i, poftim. — Milord, haideţi să plecăm.

Şi tînărul îl trase cu sine pe *sir* John, mai înainte ca temnicerul să-şi fi venit în fire din uimirea lui şi să fi avut timp să-i mulţumească lui Roland, sau să nu primească cei cincizeci de ludovici. Ceea ce, trebuie s-o spunem, ar fi fost o dovadă foarte puternică de dezinteresare pentru un temnicer, mai cu seamă cînd temnicerul acela avea opinii potrivnice guvernămîntului pe care îl slujea.

Ieşind din închisoare, Roland şi *sir* John găsiră piaţa Arenelor supraîncărcată de lume care aflase de întoarcerea generalului Bonaparte în Franţa şi care striga : *Trăiască Bonaparte !* Cu toţii urlau cît îi ţinea gura, unii pentru că erau cu adevărat admiratorii învingătorului de la Arcole, de la Rivoli şi de la Piramide, ceialalţi fiindcă li se spusese, ca şi lui moş Courtois, că învingătorul nostru nu învinsese decît în folosul Majestăţii Sale Ludovic al XVIII-lea.

De data asta, cum Roland şi *sir* John văzuseră tot ceea ce oraşul Bourg avea mai deosebit, o apucară iarăşi pe drumul dinspre Catelul Negrelor-Fîntîni, unde ajunseră fără ca nimic să-i mai fi oprit încă.

Doamna de Montrevel şi Amélie erau plecate. Roland îl pofti pe *sir* John pe un fotoliu, rugîndu-l să aştepte cinci minute.

După vreo cinci minute se întoarse, ţinînd în mînă un soi de broşură de hîrtie cenuşie, destul de prost tipărită.

— Dragul meu oaspete, începu el, mi s-a părut că ai manifestat oarecare îndoieli în privinţa autenticităţii serbării de care ţi-am vorbit mai adineaori şi care era cît pe ce să le coste

viața pe mama și pe sora mea. Ți-am adus programul : citește cele de-aici și, în timpul ăsta, eu am să mă duc să văd ce s-a făcut cu cîinii mei, întrucît presupun că mă vei scuti de ziua de pescuit și vom trece numaidecît la vînătoare.

Și ieși, lăsînd în mîinile lui *sir* John decizia municipalității orașului Bourg cu privire la serbarea funebră ce trebuia să se celebreze în cinstea lui Marat în ziua aniversării morții sale.

XIII

MISTREȚUL

Sir John termina tocmai de citit documentul acela interesant cînd se întoarseră doamna de Montrevel și fiica sa.

Amélie, care nu știa deloc că Roland și *sir* John vorbiseră între ei atît de mult despre ea, fu uimită de căutătura cu care gentilomul își ațintì ochii asupra ei.

Ea îi păru mai fermecătoare ca oricînd.

O înțelegea prea bine pe mama care, cu primejdia vieții sale, nu voise nicidecum ca asemenea făptură încîntătoare să-și pîngărească tinerețea și frumusețea slujind drept figurantă la o serbare al cărei idol era Marat.

Își amintea celula rece și umedă pe care o văzuse cu un ceas mai înainte și se cutremura la gîndul că o făptură albă și delicată ca o hermină, cum era cea pe care o avea în fața ochilor, stătuse șase săptămîni zăvorîtă, fără aer și fără soare.

Se uită la gîtul ei, puțin prea lung poate, dar ca și cel de lebădă, plin de moliciune și de grație cu toată lungimea-i exagerată, și își aminti de vorbele atît de triste ale bietei prințese de Lamballe cînd își trecuse mîna peste al său : „Nu-i va da prea mare bătaie de cap călăului !"

Gîndurile care-i treceau prin minte lui *sir* John îi dădeau înfăţişării sale o căutătură atît de deosebită de cea pe care o avea de obicei, încît doamna de Montrevel nu se putu opri de-al întreba ce are.

Sir John îi povesti atunci doamnei de Montrevel despre vizita pe care-o făcuseră la închisoare şi despre piosul pelerinaj al lui Roland la celula în care stătuseră închise mama şi sora lui.

În clipa în care *sir* John îşi termina povestirea, se auzi un semnal de vînătoare, sunînd în corn că *totul merge bine*, şi Roland intră cu cornul la gură.

Dar, desprinzîndu-l de pe buze aproape în aceeaşi clipă, zise :

— Scumpe oaspete, mulţumeşte-i mamei mele. Datorită ei, mîine vom face o vînătoare minunată.

— Datorită mie ? întrebă doamna de Montrevel.

— Cum aşa ? se interesă şi *sir* John.

— Te-am lăsat aici pentru ca să mă duc să văd ce s-a făcut cu cîinii mei, nu-i aşa ?

— Cel puţin aşa mi-ai spus.

— Aveam doi, pe Barbichon şi pe Ravaude, două exemplare minunate, masculul şi femela.

— Vai ! exclamă *sir* John, vor fi murit ?

— Da de unde, dar închipuie-ţi că mama asta minunată a mea, pe care o vezi (şi o apucă pe doamna de Montrevel pe după gît şi o sărută pe amîndoi obrajii) n-a vrut să lase să fie înecat nici unul din puii pe care-i făcuse Barbichon şi Ravaude, pe motiv că sînt cîinii cîinilor mei. Aşa că, dragă milord, copiii şi copiii copiilor, şi copiii copiilor copiilor lui Barbichon şi Ravaude sînt astăzi tot atît de mulţi ca şi moştenitorii lui Ismael. Aşa eu nu am numai o pereche de cîini, ci o haită întreagă, douăzeci şi cinci de capete, vînînd cu toţii la fel de bine. Şi toţi sînt negri, ca un cîrd de cîrtiţe, cu labele albe, cu ochi şi piepturi de foc şi cu un regiment de cozi în formă de trompetă, de-o să vă fie mai mare dragul să-i vedeţi.

Şi, drept încheiere, Roland mai sună un semnal din corn, care-l aduse pe fratele său mai mic în fuga mare.

— Vai ! strigă Edouard intrînd, te duci mîine la vînătoare, frăţioare Roland. Merg şi eu, merg şi eu, merg şi eu !

— Bine ! răspunse Roland, dar știi tu la ce fel de vînătoare ne ducem ?

— Nu. Știu doar că merg și eu.

— Ne ducem la vînătoare de mistreți.

— Vai, ce fericire ! făcu copilul bătînd din amîndouă pălmuțele.

— Dar, trebuie să fii nebun ? exclamă doamna de Montrevel, pălind.

— Și de ce, mă rog, doamnă mamă.

— Pentru că vînătoarea de mistreți e o vînătoare foarte primejdioasă.

— Nu atît de primejdioasă cît vînătoarea de oameni, și vezi bine că frățiorul meu cel mare s-a întors întreg de la aceea, sigur am să mă întorc și eu de la ceastălaltă.

— Roland, exclamă doamna de Montrevel în timp ce Amélie, cufundată într-o adîncă visare, nu lua în nici un fel parte la discuție. Roland, vîră-i mințile-n cap lui Edouard și spune-i că-i lipsit de bun simț.

Dar Roland, care se revedea la vîrsta copilăriei și se recunoștea în fratele său cel mic, în loc să-l dojenească, surîdea curajului aceluia copilăresc.

— Cu dragă inimă te-aș lua, spuse el copilului, dar ca să mergi la vînătoare trebuie să știi cel puțin ce-i o pușcă.

— Vai, domnule Roland, făcu Edouard, poftim puțin cu mine în grădină și pune-ți pălăria la o sută de pași, și-am să-ți arăt ce-i aceea o pușcă.

— Copil nenorocit! strigă doamna de Montrevel, tremurînd din tot trupul, unde-i mai învățat-o și pe asta ?

— Ei, de la armurierul din Montagnat, unde se află pușțile tatei și ale frățiorului Roland. Mă întrebi uneori ce fac cu banii mei, nu-i așa ? Iată, cumpăr praf de pușcă și cartușe, și învăț să ucid austrieci și arabi, așa cum face și fratele meu Roland.

Doamna de Montrevel ridică mîinile spre cer.

— Ce vrei, mamă, zise Roland, așchia nu sare departe de trunchi. Nu se poate ca un Montrevel să se teamă de praful de pușcă. Mîine ai să mergi cu noi, Edouard.

Copilul sări de gîtul fratelui său.

— Iar eu, adăugă *sir* John, îmi iau sarcina de a te echipa astăzi vînător, așa cum se echipa odinioară un cavaler. Am o

carabină mică, încîntătoare, pe care am să ţi-o dau şi care te va ajuta să aştepţi cu răbdare pistoalele şi sabia.

— Ei, acum eşti mulţumit Edouard ? întrebă Roland.

— Da. Dar cînd aveţi să mi-o daţi ? Dacă şi pentru asta trebuie să scrieţi în Anglia, vă spun dinainte că nu mai cred nici un cuvînt.

— Nu, tinerelule. Trebuie doar să ne urcăm în cameră la mine şi să deschidem tocul meu cu puşti, vezi că aşa ceva se face la iuţeală.

— Atunci, hai să ne urcăm chiar acum în cameră la dumneavoastră.

— Hai, vino, făcu *sir* John.

Şi ieşi, urmat de Edouard.

După o clipă, Amélie, tot dusă în lumea visurilor, se sculă şi ieşi şi ea.

Nici doamna de Montrevel nici Roland nu băgară de seamă plecarea ei. Erau prinşi într-o discuţie gravă.

Doamna de Montrevel încerca să capete de la Roland făgăduiala că n-are să-l ia a doua zi pe fratele lui cel mic la vînătoare, în vreme ce Roland îi explica cum că Edouard, sortit să fie militar ca tatăl său şi ca fratele său, n-avea decît de cîştigat să facă în cel mai scurt timp cu putinţă primele sale încercări cu arma şi să se deprindă cu pulberea de puşcă şi cu plumbii.

Discuţia încă nu se terminase cînd Edouard intră cu carabina în bandulieră.

— Uite, frate, exclamă el întorcîndu-se către Roland, ce dar frumos mi-a făcut milord.

Şi îi mulţumea din ochii lui *sir* Jhon care rămăsese în pragul uşii, căutînd-o cu privirea, dar în zadar, pe Amélie.

Într-adevăr, era un dar grozav. Arma, făurită cu sobrietatea de podoabe şi cu simpleţa de formă caracteristice armelor englezeşti, era de cea mai desăvîrşită execuţie. Ca şi pistoalele, a căror precizie Roland o putuse preţui, era opera atelierelor din Manton şi era încărcată cu un glonte de calibrul 24. Trebuie să fi fost făcută pentru o femeie. Era lesne de văzut că-i aşa după scurtimea patului şi după perna de catifea ce-i acoperea faţa ca o podoabă. Prima ei destinaţie aşadar o făcea să fie o armă cît se poate de potrivită pentru înălţimea unui copil de doisprezece ani.

Roland luă arma de pe umerii micuțului Edouard, o cîntări ca un cunoscător, îi încercă trăgaciul, ochi cu ea, o aruncă dintr-o mînă în cealaltă și, dînd-o înapoi lui Edouard, îi spuse :

— Mai mulțumește-i o dată lui milord : ai o carabină ce-a fost făcută pentru un fiu de rege. Hai s-o încercăm.

Și, toți trei ieșiră ca să încerce carabina lui *sir* John, lăsînd-o pe doamna de Montrevel tristă ca Thetis cînd îl văzu pe Ahile, în rochie de femeie, trăgînd din teacă sabia lui Ulise.

După un sfert de oră, Edouard intră în casă triumfător. Îi aducea mamei sale un carton de mărimea unui fund de pălărie, în care vîrîse zece cartușe din douăsprezece, de la o depărtare de cincizeci de pași.

Cei doi bărbați rămaseseră să mai vorbească și să se mai plimbe în parc.

Doamna de Montrevel ascultă povestirea vitejiilor lui Edouard puțin cam trasă de păr, apoi se uită la el cu tristețea aceea îndelungă și sfîntă a mamelor pentru care gloria nu poate fi o despăgubire a sîngelui vărsat.

Vai ! tare nepăsător trebuie să mai fie copilul care a văzut asemenea căutătură că se ațintește asupra lui și nu-și aduce veșnic aminte de ochii care se uitau la el !

Pe urmă, după cele cîteva clipe de contemplare îndurerată, strîngîndu-l la piept pe al doilea ei fiu, murmură izbucnind în suspine :

— Și tu, și tu într-o zi ai să-ți părăsești mama ?

— Da, mamă, răspunse copilul, dar numai ca să mă fac general, ca tata, sau aghiotant ca Roland, frățiorul meu.

— Și ca să fii ucis cum a fost tatăl tău și cum va fi poate și fratele tău.

Căci schimbarea ciudată ce se făcuse în firea lui Roland nu-i scăpase doamnei de Montrevel, și asta era încă o îngrijorare ce se adăuga celorlalte îngrijorări ale sale.

Printre acestea din urmă trebuia să mai pună și faptul c-o vedea pe Amélie atît de pierită la față și mereu dusă pe gînduri.

Amélie împlinea șaptesprezece ani. Copilăria ei fusese cea a unei fetițe plină de veselie și de sănătate, căreia îi plăcea să rîdă.

Moartea tatălui venise să arunce un văl negru peste copilăria și veselia ei. Dar furtunile de primăvară trec repede. Zîmbetul, acel minunat soare din zorii vieții, i se întorsese și, ca și

cel din natură, strălucise peste roua aceea a inimii căreia noi îi spunem lacrimi.

Pe urmă, într-o zi — să tot fi fost vreo șase luni sau cam așa ceva — fruntea Améliei se întristase, sîngele prinse a-i pieri din obraji și, după cum păsările călătoare își iau zborul în apropierea brumelor, tot așa rîsetele copilărești ce izbucneau printre buzele întredeschise și printre dinții albi își luaseră zborul de pe gura Améliei, ca să nu se mai întoarcă.

Doamna de Montrevel își întrebase fiica, dar Amélie susținea că e neschimbată. S-a silit să surîndă, pe urmă, așa cum piatra aruncată în lac dă naștere la cercuri mișcătoare ce se pierd încetul cu încetul, cercurile iscate din pricina îngrijorărilor materne se șterseră puțin cîte puțin de pe obrajii Amélici.

Cu instinctu-i minunat de mamă, doamna de Montrevel se gîndise la dragoste. Dar cine putea s-o iubească pe Amélie ? Nimeni nu mai venea la Castelul Negrelor-Fîntîni. Tulburările politice distruseseră societatea, și Amélie nu ieșea niciodată singură.

Doamna de Montrevel fusese așadar silită să rămînă numai la presupuneri.

Întoarcerea lui Roland îi dădu pentru o clipă speranțe, dar speranțele i se topiră curînd cînd văzu impresia pe care întoarcerea lui o făcură asupra Améliei.

Nu era deloc o soră, ci o fantomă ce-i venise în întîmpinare, după cum, bineînțeles, ne amintim.

De la sosirea fiului ei, doamna de Montrevel n-o mai pierduse din ochi pe Amélie și, cu o uimire dureroasă băgase de seamă efectul pe care prezența tînărului ofițer îl priciunia asupra surorii sale. Ai fi zis că-i aproape ca o spaimă. Ea, ale cărei priviri cînd se pironeau altădată asupra lui Roland erau atît de pline de dragoste, acum părea că nu se mai uită la el decît cu un soi de groază.

Nu trecuse decît o clipă doar, și Amélie se folosise de primul prilej ce i se oferea ca să urce iarăși în camera ei, singurul loc din castel în care părea că se simte ceva mai bine și unde își petrecea de vreo șase luni cea mai mare parte a timpului.

Doar clopotul ce vestea cina avusese puterea de a o face să coboare, dar și așa abia la a doua bătaie intrase în sufragerie.

Ziua, pentru Roland și *sir* John, se petrecuse cu vizitarea orașului Bourg, după cum am mai spus-o, și cu pregătirile pentru vînătoarea de a doua zi.

De dimineață pînă la amiază aveau să vîneze cu bătaie. De la amiază pînă seara urmau să vîneze cu gonaci. Michel, braconier pătimaș, țintuit pe scaun din pricină că-și scrîntise un picior, așa cum povestise micuțul Edouard fratelui său, se simți tare ușurat cînd fu vorba de vînătoare și se cocoță pe un căluț ce slujea pentru feluritele curse ale casei, ca să se ducă să tocmească hăitași de la Saint-Just și de la Montagnat.

El, care nu putea nici hăitui, nici goni, avea să rămînă cu haita de cîini, cu calul lui *sir* John și al lui Roland și cu ponelul lui Edouard, aproape în inima pădurii străbătută doar de-un drum mare și de două cărări pe care se putea umbla.

Hăitașii, care nu puteau urmări goana, aveau să se întoarcă la castel cu vînatul ucis din pîndă.

A doua zi la orele șase dis-de-dimineață hăitașii erau la ușă.

Michel n-avea să plece cu cîinii și cu caii decît pe la unsprezece.

Castelul Negrelor-Fîntîni era chiar lipit de pădurea Seillon. Așa că puteau începe a vîna chiar după ieșirea de pe poartă.

Cum vînătoarea cu bătaie făgăduia mai ales cerbi, căprioare și iepuri, ea trebuia făcută cu alice. Roland îi dădu lui Edouard o pușcă simplă, ce-i slujise și lui cînd era copil și cu care își făcuse primele încercări de ochire. N-avea încă destulă încredere în prudența copilului ca să-i încredințeze o pușcă cu două țevi.

Cît despre carabina pe care *sir* John i-o dăduse în ajun, avea țeava ghintuită și nu se putea trage decît cu glonte. Fusese, așadar, încredințată lui Michel și trebuia dată copilului în partea a doua a vînătorii, în cazul că ar fi stîrnit un misterț.

Pentru partea a doua a vînătorii, Roland și *sir* John aveau să schimbe și ei puștile, înarmîndu-se cu carabine cu două țevi și cuțite de vînătoare cu vîrfuri ca de pumnal, ascuțite ca bricele, care făceau parte din arsenalul lui *sir* John și care se puteau spînzura la cingătoare sau înșuruba în vîrful carabinei, în chip de baionetă.

De la prima hăituială se văzu lesne că vînătoarea se vestea plină de rod : o căprioară și doi iepuri fură uciși.

Pînă la prînz se adunaseră trei cerbi, șapte căprioare și două vulpi. Fură văzuți și doi mistreți, dar la loviturile cu

alice mari pe care le primiseră, se mulțumiseră să răspundă scuturîndu-și pieile, și dispărură.

Edouard era în culmea bucuriei : ucisese o căprioară.

Așa cum fusese vorba, hăitașii, răsplătiți din plin pentru osteneala pe care și-o dăduseră, fură trimiși la castel cu vînatul.

Se dădu un semnal dintr-un soi de trîmbiță, ca să se afle unde e Michel. Michel răspunse.

În mai puțin de zece minute, cei trei vînători se adunară în jurul grădinarului, unde era și haita de cîini și caii.

Michel știa el ceva despre un mistreț mascul. Îl abătuse din cale prin fiul lui mai mare și acum se afla într-un ocol, la vreo sută de pași de vînători.

Jacques — el era fiul cel mai mare al lui Michel — scotoci ocolul cu cîinii din fruntea haitei, Barbichon și Ravaude. După cinci minute, îl găsiră pe mistreț vîrît într-o mocirlă.

L-ar fi putut ucide pe loc, sau ar fi putut cel puțin să tragă asupra lui, dar vînătoarea s-ar fi terminat prea repede, așa că toată haita fu pusă pe urma fiarei care, văzînd ceata aceea de pigmei repezindu-se asupra lui, își luă picioarele la spinare.

Trecu peste drum. Roland dădu semnal că-l văzuse și, cum fiara se îndreptă spre mînăstirea Seillon, cei trei călăreți o apucară pe cărarea care tăia pădurea de-a lungul.

Animalul se lăsă gonit pînă la ceasurile cinci de seară, întorcîndu-se pe cărările lui și neputîndu-se hotărî să părăsească o pădure atît de plină de hățișuri și desișuri.

În sfîrșit, către ceasurile cinci s-a știut, după violența și intensitatea lătrăturilor, că fiara dăduse piept cu cîinii.

Asta se întîmpla la vreo sută de pași de pavilionul ce ținea de mînăstire, într-unul din cele mai anevoioase locuri din pădure. Era cu neputință de pătruns călare pînă la animal. Călăreții au descălecat.

Lătratul cîinilor îi îndruma pe vînători, așa că nu se puteau abate din cale decît cînd terenul anevoios îi împiedica să meargă în linie dreaptă.

Din timp, în timp, urlete de durere arătau că unul dintre agresori îndrăznesc să atace fiara prea de aproape și își primise prețul cutezanței sale.

La douăzeci de paşi de locul în care se desfăşura drama vînătorească, începură a se vedea personajele ce luau parte la acţiune.

Mistreţul se lipise cu spinarea de un bolovan, ca să nu poată fi atacat de la spate. Proptit pe cele două labe din faţă, întîmpina cîinii cu capul apărat de colţi enormi, săgetîndu-i cu ochii însîngeraţi.

Cîinii umblau forfota dinaintea lui, în jurul lui şi chiar asupra lui, ca un covor mişcător.

Cinci sau şase, mai mult sau mai puţin grav răniţi, mînjeau cu sînge cîmpul de bătălie, dar nu conteneau să atace mistreţul cu o îndîrjire ce-ar fi putut sluji ca un exemplu de curaj chiar şi oamenilor celor mai curajoşi.

Toţi vînătorii sosiseră în faţa acelui spectacol, fiecare potrivit cu vîrsta, firea şi naţiunea din care făceau parte.

Edouard, cel mai nesocotit şi, totodată, cel mai mic, sosise cel dintîi, înfruntînd mai puţine obstacole din pricina staturii sale.

Roland, nepăsător în faţa primejdiei oricare ar fi fost ea, căutînd-o mai curînd decît ocolind-o, venise numaidecît după el.

În sfîrşit, *sir* John, mai încet, mai grav, mai chibzuit, sosise şi el al treilea.

În clipa în care mistreţul zărise vînătorii, păru că nu mai ia în seamă cîinii.

Ochii i se opriseră ficşi şi sîngeroşi asupra lor, şi singura mişcare pe care o mai lăsa să se vadă era clămpănitul fălcilor care, izbindu-se cu putere una de alta, scoteau un zgomot ameninţător.

Roland privi o clipă spectacolul, simţind bineînţeles dorinţa de a se repezi, cu cuţitul de vînătoare în mînă, în mijlocul grupului şi de a înjunghia mistreţul, aşa cum face măcelarul cu viţelul sau mezelarul cu un porc oarecare.

Pornirea lui era atît de evidentă încît *sir* John îl ţinu de braţ, în timp ce micuţul Edouard zicea :

— Vai ! frăţioare, lasă-mă pe mine să trag în mistreţ.

Roland se stăpîni.

— Ei hai, fie, zise el sprijinindu-şi puşca de un copac şi rămînînd înarmat numai cu cuţitul de vînătoare pe care-l scoase din teacă. Trage în el, dar cu băgare de seamă.

— Ei ! fii pe pace, exclamă copilul, cu dinţii încleştaţi, cu obrazul pierit dar hotărît, ridicînd ţeava carabinei la înălţimea fiarei.

— De nu-l nimereşte sau îl răneşte doar, interveni *sir* John, ştiţi că fiara se va năpusti asupra noastră fără ca noi să fi avut nici măcar timpul s-o vedem ?

— Ştiu, milord, dar sînt deprins cu asemenea vînătoare, răspunse Roland cu nările fremătînde, cu privirile înflăcărate, cu buzele întredeschise. Foc, Edouard !

Împuşcătura porni numaidecît după poruncă, dar îndată după împuşcătură, în acelaşi timp cu împuşcătura, poate chiar înainte, fiara, iute ca fulgerul, se repezi asupra copilului.

Se auzi o a doua împuşcătură. Pe urmă, în mijlocul norului de fum, străluciră ochii însîngeraţi ai animalului.

În drumul său dădu însă peste Roland, cu un genunchi în pămînt şi cu cuţitul de vînătoare în mînă.

O clipă numai, un grup confuz şi inform se rostogoli pe pămînt : omul înlănţuit cu mistreţul, mistreţul înlănţuit cu omul.

Apoi se auzi o a treia împuşcătură, urmată de un hohot de rîs al lui Roland.

— Vai ! milord, exclamă tînărul ofiţer, ăsta-i praf de puşcă şi glonte pierdut. Nu vezi că animalul e cu burta despicată ? Descotoroseşte-mă doar de trupul lui, caraghiosul trage patru sute de kilograme şi mă înăbuşe.

Dar, mai înainte ca *sir* John să se fi aplecat, Roland, cu o mişcare puternică de umăr rostogoli într-o lature hoitul fiarei şi se sculă, plin de sînge, însă fără măcar o zgîrietură.

Micuţul Edouard, fie din lipsă de timp, fie din vitejie, nu se clintise din loc. E-adevărat că era apărat în întregime de trupul fratelui său, care i se repezise în faţă.

Sir John făcuse o săritură într-o parte, ca să aibă animalul de-a curmezişul, şi se uita acum la Roland, scuturîndu-se după acest duel de-al doilea, cu aceeaşi uimire cu care-l privise după primul.

Cîinii — cei ce rămaseră, şi erau vreo douăzeci — îl urmăriseră pe mistreţ şi se repeziseră asupra hoitului său, încercînd în zadar să înşface pielea aceea cu părul zbîrlit, aproape la fel de greu de străpuns ca fierul.

— Ai să vezi, zise Roland ştergîndu-şi mîinile şi faţa cu o batistă de pînză fină, ai să vezi c-au să-l mînînce, şi o dată cu el şi cuţitul dumitale, milord.

— Chiar aşa, unde-i cuţitul ? întrebă *sir* John.

— E în încheietura mistreţului, răspunse Roland.

— Vai ! exclamă copilul, nu i-au mai rămas decît plăselele afară.

Şi, repezindu-se asupra animalului, smulse pumnalul înfipt, chiar aşa cum spusese copilul, în dreptul subsuorii, pînă în plăsele.

Vîrful ascuţit, îndreptat de-un ochi stăpîn pe sine, mînuit de-un braţ puternic, pătrunsese drept în inimă.

Pe trupul mistreţului se mai vedeau alte trei răni.

Prima, care fusese pricinuită de glontele băiatului, se arăta ca o brăzdare sîngeroasă înscrisă deasupra ochiului, glontele fiind prea slab ca să-i zdrobească osul frontal.

A doua venea de la prima împuşcătură a lui *sir* John. Glontele lovise animalul de-a curmezişul şi lunecase pe platoşa lui.

A treia, ţintită direct şi de la mică distanţă, îi străbătea trupul, dar fusese făcută, cum spusese Roland, după ce fiara fusese ucisă.

XIV

O ÎNSĂRCINARE DE NEÎNDEPLINIT

Vînătoarea se terminase, noaptea prinse a se lăsa. Nu le mai rămînea decît să se întoarcă la castel.

Caii se aflau cam la vreo cincizeci de paşi. Puteau fi auziţi cum nechezau de nerăbdare, parcă întrebîndu-se de nu li se

punea curajul la îndoială devreme ce nu fuseseră lăsaţi să ia parte la drama ce se petrecuse.

Edouard voia numaidecît să tîrîie mistreţul pînă la ei, să-l încarce pe crupa unuia şi să-l aducă la castel, dar Roland îl făcu să înţeleagă că era cu mult mai simplu să trimită doi oameni ca să-l aducă pe o targă. De aceeaşi părere fu şi *sir* John, aşa că Edouard fu silit — el care nu mai contenea să spună, arătînd rana animalului de la cap : „Iată glontele meu : aici îl ochisem" — Edouard fu silit, ziceam, să cedeze în faţa părerii majorităţii.

Cei trei vînători se întoarseră la locul unde erau legaţi caii, încălecară şi, în mai puţin de zece minute, sosiră la castelul Negrelor-Fîntîni.

Doamna de Montrevel îi aştepta pe peron. De mai bine de-un ceas sărmana mamă sta acolo, tremurînd de groază să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire unuia sau celuilalt dintre fiii ei.

Cum o văzu, din mare depărtare, Edouard o luă în galop cu căluţul lui, strigînd peste grilaj :

— Mamă ! mamă ! am ucis un mistreţ mare cît un măgar. L-am ochit în cap. Ai să vezi ce gaură i-a făcut glontele meu. Roland i-a împlîntat cuţitul de vînătoare în pîntec, pînă-n plăsele. Milord a tras în el două focuri de puşcă. Repede ! repede ! nişte oameni să plece să-l aducă. Să nu te temi cînd ai să-l vezi pe Roland plin de sînge, e sîngele fiarei. Roland n-are nici măcar o zgîrietură.

Toate cele de mai sus erau spuse cu verva firească a lui Edouard, în timp ce doamna de Montrevel străbătea distanţa care despărţea peronul de drum şi deschidea poarta zăbrelită.

Voia să-l primească pe Edouard în braţe, dar el sări jos de pe cal şi, de jos, i se aruncă de gît.

Roland şi *sir* John soseau şi ei tocmai în clipa aceea. Tot în clipa aceea se arătă la rîndul ei şi Amélie, pe peron.

Edouard o lăsă pe maică-sa să-l sîcîie cu întrebările pe Roland, care, plin de sînge din creştet pînă-n tălpi, era înfricoşător la vedere, şi dădu fuga la soră-sa să-i repete aceeaşi povestire pe care o debitase maică-si.

Amélie îl ascultă dusă pe gînduri, ceea ce, fără îndoială, îi răni lui Edouard amorul propriu, căci se şi repezi în bucătărie

să-i povestească evenimentul lui Michel, de care era foarte sigur că-l va asculta.

Într-adevăr, cele povestite îl interesară pe Michel în cel mai înalt grad. Numai că, atunci cînd Edouard, după ce arătase locul unde zăcea mistreţul, îi comunică din partea lui Roland porunca de a căuta oameni ca să meargă să aducă animalul, el clătina din cap că nu.

— Ei, ce ! întrebă Edouard, nu vrei s-asculţi de frate-meu ?

— Doamne păzeşte ! domnul Edouard. Uite, Jacques pleacă chiar acum la Montagnat.

— Te temi că n-are să găsească pe nimeni ?

— Ei asta-i ! găseşte el zece oameni, nu unul. Dar, din pricina ceasului care e şi a locului unde zace mistreţul răpus, am temeri. Ziceţi că-i lîngă pavilionul mînăstirii ?

— La douăzeci de paşi de el.

— Mi-ar fi părut mai bine să fi fost la o leghe de pavilion, urmă Michel scărpinîndu-se în cap, dar n-are a face. Avem să trimitem după ei fără să le spunem nici cum, nici de ce. De îndată ce-or fi aici, ei, păi atunci, fratele dumitale are să-i convingă.

— E bine ! E bine ! să vină să-i conving chiar eu.

— Vai ! făcu Michel, de n-aş avea păcătoasa asta de scrîntitură, m-aş duce chiar eu, dar ziua de azi, ce să spun, i-a făcut al dracului de bine. Jacques ! Jacques !

Jacques sosi.

Edouard rămase pe loc nu numai pînă cînd i se dădu porunca tînărului să plece la Montagnat, ci pînă cînd îl văzu plecat.

Pe urmă urcă în casă, ca să facă şi el ceea ce făceau *sir* John şi Roland, adică să se spele şi să se schimbe de haine.

La masă nu se vorbi, cum e lesne de înţeles, decît de isprăvile zilei. Edouard n-avea altă dorinţă decît să vorbească, şi *sir* John, uimit de curajul, îndemînarea şi norocul lui Roland, întărea cele povestite de copil, mai înflorindu-le şi el.

Doamna de Montrevel se cutremura la fiecare amănunt şi totuşi dorea să i se spună fiecare amănunt şi de cîte douăzeci de ori.

Ceea ce i se păru cel mai limpede la sfîrşit de tot e faptul că Roland salvase viaţa lui Edouard

— Cel puțin i-ai mulțumit cum se cuvine ? îl întrebă ea pe copil.

— Cui, mă rog ?

— Fratelui tău cel mare.

— Dar de ce să-i mulțumesc ? întrebă Edouard. Ce, eu n-aș fi făcut la fel ?

— Ce vreți, doamnă ! zise *sir* John, dumneavoastră sînteți o gazelă și, fără să bănuiți măcar, ați adus pe lume o rasă de lei.

Amélie dăduse și ea mare atenție poveștilor, dar mai cu seamă din clipa în care îi văzuse pe vînători apropiindu-se de mînăstire.

De-atunci înainte ascultase cu ochii îngrijorați și nu mai păru că-și trage suflarea decît cînd cei trei vînători, după uciderea mistrețului, nemaiavînd nici un motiv să mai umble prin pădure, încălecaseră iarăși pe cai să se-ntoarcă.

La sfîrșitul cinei li se aduse vestea că Jacques se întorsese cu doi țărani din Montagnat. Țăranii cereau lămuriri precise asupra locului unde vînătorii lăsaseră animalul.

Roland era gata să se ducă să le spună, dar doamna de Montrevel, care nu se mai sătura să-și vadă fiul, întorcîndu-se către slujitorul ce venise cu vestea, zise :

— Cheamă-i aici pe oamenii aceia. E de prisos să se ostenească Roland pentru atîta lucru.

După cinci minute, cei doi țărani intrară, învîrtindu-și pălăriile în mîini.

— Oameni buni, zise Roland, e vorba să vă duceți în pădurea Seillon ca s-aduceți un mistreț pe care l-am ucis noi acolo.

— Asta se poate face, răspunse unul din țărani.

Și își întrebă tovarășul din ochi.

— Asta se poate face, oricum, zise și celălalt.

— Fiți pe pace, urmă Roland, n-o să vă necăjiți degeaba.

— Vai ! n-avem nici o grijă, făcu unul dintre țărani. Vă cunoaștem noi, domnule de Montrevel.

— Da, adăugă celălalt, știm că nici dumneavoastră n-aveți obiceiul, cum n-avea nici tatăl dumneavoastră, generalul, să puneți oamenii să muncească pe degeaba. Vai ! dacă toți aristo-

craţii ar fi fost ca dumneavoastră, n-ar mai fi fost revoluţie, domnule Ludovic.

— Sigur că n-ai mai fi fost, făcut cel dintîi, ce părea venit acolo numai ca să fie ecoul afirmativ al celor spuse de tovarăşul său.

— Rămîne acum de ştiut, unde e animalul ? întrebă cel dintîi ţăran.

— Da, repetă al doilea, rămîne de ştiut unde e ?

— O ! nu vă va fi greu să-l găsiţi.

— Cu atîta mai bine ! făcu ţăranul.

— Ştiţi unde-i pavilionul din pădure ?

— Care ?

— Da, care ?

— Pavilionul ce ţine de mînăstirea Seillon.

Cei doi ţărani se uitară unul la altul.

— Ei bine, o să-l găsiţi la douăzeci de paşi de faţada pavilionului dinspre pădurea Genoud.

Cei doi ţărani se uitară iar unul la celălalt.

— Hm ! făcu unul.

— Hm ! repetă celălalt, ca un statornic ecou al tovarăşului său.

— Ei, ce-i asta hm ? întrebă Roland.

— Păi...

— Hai spuneţi, ce e ?

— E, că ne-ar fi plăcut mai mult să fie în cealaltă marginea a pădurii.

— Cum adică în cealaltă margine a pădurii ?

— Aşa e, făcu al doilea ţăran.

— Dar de ce în cealaltă margine a pădurii ? întrebă iarăşi Roland pierzîndu-şi răbdarea. De-aici şi pînă la capătul celălalt al pădurii sînt trei leghe, pe cînd de-aici şi pînă la locul unde se află mistreţul nu faceţi nici măcar o leghe.

— Da, zise primul ţăran, numai că locul unde se află mistreţul...

Se opri, scărpinîndu-se în cap.

— Chiar aşa ! zise şi-al doilea.

— Chiar aşa, ce ?

— E cam prea aproape de mînăstire.

— Nu de mînsătire, ci, cum v-am spus, de pavilion.

— Tot una e. Ştiţi bine, domnule Ludovic, se spune că e o trecere subterană ce merge de la pavilion pîn-la mînăstire.

— Vai ! aşa e, asta-i sigur, făcu al doilea ţăran.

— Ei, şi ? întrebă Roland, ce-are de-a face mînăstirea, pavilionul şi trecerea subterană cu mistreţul nostru ?

— Are de-a face, că animalul se află într-un loc bîntuit. Iacă, asta-i.

— Vai ! da, un loc bîntuit, repetă al doilea ţăran.

— Ei na ! spuneţi, ce-nseamnă asta, caraghioşilor ? exclamă Roland, care prinse a se supăra, în timp ce maică-sa se neliniştea, iar Amélie pălea văzînd cu ochii.

— Să ne fie cu iertare, domnule Ludovic, zise ţăranul, dar noi nu sîntem caraghioşi. Sîntem oameni ce trăim în frica lui Dumnezeu. Iacă, asta-i tot !

— Ei ! fire-ar să fie ! strigă Roland, şi eu trăiesc în frica lui Dumnezeu ! Şi ce-i cu asta ?

— Aşa că nu poftim s-avem de-a face cu diavolul.

— Nu, nu, nu, zise cel de-al doilea ţăran.

— Cu semenul tău, urmă primul ţăran, ei, treacă-meargă, un om face cît un om.

— Uneori face chiar cît doi, zise al doilea, care avea un trup ca de Hercule.

— Dar cu fiinţe de pe cealaltă lume, cu stafii, cu duhuri, nu, mulţumim ! urmă primul ţăran.

— Mulţumim ! repetă şi al doilea.

— Vai, mamă ! vai, surioară, întrebă Roland, întorcîndu-se către cele două femei, înţelegeţi ceva, pentru Dumnezeu ? ceva din tot ce spun nerozii ăştia ?

— Nerozi, făcu primul ţăran, om fi noi, dar nu-i mai puţin adevărat că Pierre Marey numai pentru c-a vrut să se uite peste zidul mînăstirii s-a ales cu gîtul răsucit. Ce-i drept că era într-o sîmbătă, zi de sabat.

— Şi nu l-a mai putut îndrepta, afirmă al doilea ţăran, aşa c-au fost siliţi să-l îngroape cu faţa în jos, privind la cele ce se petrec în spatele lui.

— Ei, ei ! exclamă *sir* John, iată că începe să fie interesant. Îmi plac grozav poveştile cu fantome.

— O ți ! exclamă Edouard, dar nu și surioarei mele, Amélie, milord, după cum se vede.

— Dar de ce ?

— Ia privește, frățioare Roland, cît e de palidă.

— Într-adevăr, zise *sir* John, domnișoara pare că e gata — gata să i se facă rău.

— Eu ? Nicidecum, se grăbi să spună Amélie, numai că nu găsești că-i puțin cam cald aici, mamă ?

Și Amélie își șterse fruntea plină de sudoare.

— Nu, răspunse doamna de Montrevel.

— Totuși, stărui Amélie, de nu m-aș teme că ți-e neplăcut, mamă, ți-aș cere îngăduința să deschid fereastra.

— Deschide-o, copila mea.

Amélie se ridică cu grabă să se bucure de îngăduința primită și, clătinîndu-se, se duse să deschidă o fereastră ce da spre grădină.

După ce deschise fereastra, rămase în picioare cu spatele rezemat de bara de sprijin și pe jumătate ascunsă în dosul perdelelor.

— Vai ! șopti ea, aici, cel puțin, îți poți trage sufletul.

Sir John se sculă să-i ofere flaconul lui cu săruri, dar Amélie spuse cu grabă :

— Nu, nu, milord, vă mulțumesc. Îmi este cu mult mai bine.

— Hai, zise iar Roland, acum nu-i vorba de astea, ci de mistrețul nostru.

— Ei, da, mistrețul dumneavoastră, domnule Ludovic, ne-am duce mîine să-l aducem.

— Chiar așa, urmă și-al doilea țăran, mîine dimineață, pe lumină.

— Așadar, ca să mergeți în astă seară ?...

— Vai ! ca să mergem în astă seară...

Țăranul își privi tovarășul și, amîndoi în același timp, scuturînd din cap, spuseră :

— Ca să mergem în astă seară, așa ceva nu se poate.

— Lașilor !

— Domnule Ludovic, nu sîntem lași pentru că ne temem, se grăbi să spună primul țăran.

— Sigur că nu, nu sîntem laşi pentru aşa ceva, interveni şi-al doilea.

— Ei ! făcu Roland, tare-aş mai vrea ca unul mai voinic ca voi să vină să-mi susţină teoria asta că omul nu-i laş cu toate că-i e frică.

— Păi, e după care lucru anume ţi-e frică, domnule Ludovic. De-mi daţi un cosor ascuţit şi-o bîtă bună nu mă tem de lupi. De-mi daţi o puşcă bună, nu mă tem de om, chiar dac-aş şti că omul acela m-aşteaptă ca să mă ucidă.

— Da, întrebă Edouard, dar de-o stafie, fie chiar şi o stafie de călugăr, ţi-e frică ?

— Domnişorule Edouard, răspunse ţăranul, lăsaţi-l pe domnul Ludovic, fratele dumneavoastră, să vorbească. Nu sînteţi încă destul de mare ca să glumiţi cu asemenea lucruri, nu !

— Nu, adăugă şi celălalt ţăran. Aşteptaţi să vă crească părul sub nas, domnişorule.

— N-am păr sub nas, ce-i drept, răspunse Edouard, mîndrindu-se, dar asta nu mă împiedică să spun că, dac-aş fi destul de puternic ca să pot căra mistreţul, m-aş duce să-l aduc eu singur, de-ar fi zi sau noapte.

— Să vă fie de bine, domnişorule, dar iată, tovarăşul meu şi cu mine vă spunem că noi nu ne ducem nici pentru un galben.

— Dar pentru doi ? întrebă Roland, care voia să-i scoată din sărite.

— Nici pentru doi, nici pentru patru, nici pentru zece, domnule Montrevel. Sînt buni zece galbeni, dar ce-am să fac eu cu cei zece galbeni ai dumneavoastră cînd mă voi trezi cu gîtul răsucit ?

— Da, cu gîtul răsucit, ca Pierre Marey, zise al doilea ţăran.

— Nu cei zece galbeni ai dumneavoastră au să le dea de mîncare soţiei şi copiilor mei pe cîte zile vor mai avea ei de trăit, nu-i aşa ?

— Şi, unde mai pui că tu zici zece galbeni, adăugă al doilea ţăran, dar ei nu-s decît cinci, pentru că cinci sînt ai mei.

— Atunci, ziceţi că ies stafiile în pavilion ? întrebă Roland.

— Nu zic, în pavilion... nu sînt sigur că şi în pavilion... dar în mînăstire...

— În mînăstire, eşti sigur ?

— Vai ! da, acolo cu siguranţă.

— Le-ai văzut ?

— Nu eu, dar sînt oameni care l-au văzut.

— Tovarăşul dumitale ? întrebă tînărul ofiţer întorcîndu-se către al doilea ţăran.

— Nu le-am văzut nici eu, dar am văzut flăcări, şi Claude Philippon a auzit lanţuri.

— Ei ! aşadar sînt flăcări şi lanţuri ? întrebă Roland.

— Da ! şi cît despre flăcări, spuse primul ţăran, le-am văzut şi eu.

— Şi Claude Philippon a auzit lanţurile, repetă al doilea ţăran.

— Prea bine, dragii mei, prea bine, reluă Roland cu un ton glumeţ. Atunci, cu nici un preţ nu vă duceţi în seara asta ?

— Cu nici un preţ.

— Nici pentru tot aurul din lume.

— Şi vă duceţi mîine dimineaţă, pe lumină ?

— Vai ! domnule Ludovic, nici nu vă veţi fi sculat, şi mistreţul va fi aici.

— El are să fie aici şi dumneavoastră nu vă veţi fi sculat încă, răspunse şi ecoul.

— Ei, dacă-i aşa, zise Roland, veniţi să mă vedeţi poimîine.

— Bucuroşi, domnule Roland, dar ce să facem ?

— Veniţi oricum.

— Ei ! noi venim !

— Asta înseamnă că, devreme ce ne spuneţi : „Veniţi !" puteţi fi sigur că nu vom lipsi, domnule Ludovic.

— Bine, am să vă dau cîteva veşti sigure.

— De la cine ?

— De la stafii.

Amélie scoase un strigăt înăbuşit. Numai doamna de Montrevel auzi strigătul acela. Ludovic îşi luă rămas bun de la cei doi ţărani, dîndu-le mîna, iar ei se izbeau unul de altul în faţa uşii pe unde voiau să treacă amîndoi în acelaşi timp.

În restul serii nu mai veni vorba nici de mînăstire, nici de pavilion, nici de oaspeţii supranaturali, strigoi sau fantome, care le bîntuiau.

XV

FIRE TARE

Cînd bătu ceasul zece, toată lumea era culcată la castelul Negrelor-Fîntîni, sau cel puţin, cu toţii se retrăseseră în camerele lor.

De două sau de trei ori în timpul serii, Amélie se apropiase de Roland ca şi cum ar fi avut să-i spună ceva, dar de fiecare dată vorba îi pierise pe buze.

Cînd toată lumea fu gata să plece din salon, ea se sprijini de braţul său şi, deşi camera lui Roland era c-un etaj mai sus decît a ei, totuşi îl însoţi pe Roland pînă la uşa camerei lui.

Roland o îmbrăţişă şi, urîndu-i noapte bună şi spunîndu-i că se simte foarte obosit, închise uşa.

Totuşi, cu toate cele spuse Amăliei, Roland, rămase singur în camera sa, nu se apucă să se pregătească de culcare. Se duse la rastelul său de arme, scoase o pereche minunată de pistoalele speciale, de la armureria din Versailles, date tatălui său din partea Convenţiunii, le încercă cocoaşele şi suflă în ţevi ca să vadă dacă nu cumva erau încărcate mai de demult.

Pistoalele erau în stare excelentă.

După care, le aşeză unul lîngă altul pe masă, se duse să deschidă încetişor uşa camerei şi să se uite înspre scară, ca să vadă dacă nimeni nu-l pîndea şi, văzînd că şi coridorul şi scara erau pustii, se duse să bată la uşa lui *sir* John.

— Intră, spuse englezul.

Sir John nu începuse nici el să se pregătească de culcare.

— Am înţeles după un semn pe care mi l-ai făcut, că aveai ceva să-mi spui, începu să vorbească *sir* John şi, după cum vezi, te aşteptam.

— Desigur, am ceva să-ţi spun, răspunse Roland, întinzîndu-se bucuros într-un fotoliu.

— Scumpul meu amfitrion, replică englezul, încep să te cunosc. Aşa că, de cîte ori te văd atît de vesel ca acuma, cînt ca ţăranii dumitale : mă tem.

— Ai auzit ce-au spus.

— Adică, au povestit o minunată istorioară cu fantome. Am un castel în Anglia, unde vin fantome.

— Le-ai văzut, milord ?

— Da, cînd eram mic. Din nenorocire, de cînd sînt în vîrstă au dispărut.

— Aşa e cu stafiile, zise Roland vesel. Se duc, vin. Ce noroc, eh ! că m-am întors tocmai cînd sînt stafii la mînăstirea Seillon !

— Da, încuviinţă *sir* John, e într-adevăr o fericire, numai, eşti sigur că sînt ?

— Nu, dar poimîine voi şti la ce să mă aştept în asemenea privinţă.

— Cum asta ?

— Sînt hotărît să-mi petrec acolo noaptea de mîine.

— O ! exclamă englezul, nu vrei să merg şi eu cu dumneata ?

— Mi-ar face plăcere, milord, dar din nenorocire, e cu neputinţă !

— Cu neputinţă, o !

— Aşa precum am cinstea să ţi-o spun, dragul meu oasptete.

— Cu neputinţă ! Dar, de ce ?

— Ştii obiceiurile stafiilor, milord ? întrebă Roland cu seriozitate.

— Nu.

— Ei bine, eu le cunosc. Stafiile nu se arată decît în anumite condiţii.

— Explică-mi şi mie asta.

— Aşa, de exemplu, uite, milord, în Italia, în Spania, ţări dintre cele mai superstiţioase, ei bine, acolo nu sînt fantome sau, dacă sînt, apar din zece în zece ani sau din douăzeci în douăzeci de ani, sau din secol în secol.

— Şi cui crezi că se datoreşte lipsa asta de fantome ?

— Lipsei de ceţuri, milord.

— O, o !

— Fără îndoială. Înţelegi dumneata, ceaţa e atmosfera stafiilor. În Scoţia, în Danemarca, în Anglia, ţările ceţurilor, nu mai poţi răsufla de-atîtea stafii. Avem spectrul tatălui lui

Hamlet, spectrul lui Banguo, umbrele victimelor lui Richard al III-lea. În Italia nu-i decît un spectru : cel al lui Cezar, şi încă, unde-i apare el lui Brutus ? În localitatea Fillippi din Macedonia, în Tracia, adică în Danemarca Greciei, în Scoţia Orientului, unde ceaţa a găsit mijlocul de a-l însingura pe Ovidiu în aşa hal încît versurilor pe care le-a făcut acolo le-a dat titlul de *Triste*. De ce Virgil face să-i apară lui Enea umbra lui Anhise ? Pentru că Virgil e din Mantova. Ai fost la Mantova ? O regiune de mlaştini, o adevărată broscărie, o fabrică de reumatism, o atmosferă plină de vapori, ca atare, un cuib de stafii !

— Spune mai departe, te ascult.

— Ai văzut malurile Rinului ?

— Da.

— Şi Germania, nu-i aşa ?

— Da.

— Încă o ţară de zîne, de ondine, de silfi şi silfide şi, ca atare, de năluci (cine poate mai mult, poate şi mai puţin), toate acestea tot din cauza ceţurilor, mereu din cauza pîclei. Dar în Italia, în Spania, unde dracul vrei să se refugieze stafiile ? Nici un pic de ceaţă. De aceea, dacă aş fi în Spania sau în Italia nici n-aş cuteza să încerc aventura de mîine.

— Toate acestea nu-mi spun deloc de ce vrei să te lipseşti de tovărăşia mea, stărui *sir* Jhon.

— Aşteaptă puţin. Ţi-am explicat pînă acum de ce şi cum stafiile nu cutează să se arate în unele ţări, pentru că nu găsesc acolo anumite condiţii atmosferice. Lasă-mă să-ţi explic ce şanse trebuie să-ţi asiguri cînd doreşti să le vezi.

— Explică ! explică ! stărui *sir* John, în adevăr, dumneata eşti omul pe care cel mai mult îmi place să-l aud vorbind, Roland.

Şi *sir* John se întinse şi el într-un fotoliu, pregătindu-se să asculte, în culmea încîntării, improvizaţiile spiritului aceluia fantastic pe care îl şi văzuse sub atîtea feţe în timpul celor de-abia cinci sau şase zile de cînd îl cunoscuse.

Roland se înclină în semn de mulţumire.

— Ei, da, să vezi cum stau lucrurile şi vei înţelege asemenea povestire, milord. Atîta am auzit vorbindu-se despre strigoi

în viața mea, că-i cunosc pe cutezătorii aceia ca și cum aș fi de-ai lor. De ce se-arată fantomele ?

— Pe mine mă întrebi ? se miră *sir* John.

— Da, pe dumneata te întreb.

— Îți mărturisesc că, întrucît n-am studiat fantomele ca dumneata, n-aș fi în stare să-ți dau un răspuns pozitiv.

— Ei, vezi ? fantomele se arată, iubite milord, ca să-i înfricoșeze pe cei cărora li se arată.

— Incontestabil !

— Ei, drăcie ! dacă nu-l înfricoșează pe cel căruia i se arată, atunci cel căruia i se arată le înfricoșează pe ele. Martor ne e domnul de Turenne, ale cărui stafii s-au dovedit a fi niște falsificatori de monede. Cunoști întîmplarea ?

— Nu.

— Am să ți-o povestesc în altă zi. Să nu ne pierdem firul. Vezi așadar de ce, cînd se hotărăsc să iasă — ceea ce se-ntîmplă rar — fantomele își aleg nopțile vijelioase, pline de fulgere, tunete și furtuni : așa e punerea lor în scenă.

— Mă văd silit să mărturisesc că tot ce spui e adevărat, cît se poate de adevărat.

— Stai puțin ! Sînt unele clipe în care și omul cel mai viteaz simte un fior cum îi aleargă de-a lungul șirei spinării. Pe vremea în care sufeream de anevrism, mi s-a întîmplat și mie așa ceva de vreo zece ori, cînd vedeam sclipindu-mi deasupra capului fulgerul săbiilor și auzeam vuindu-mi în urechi bubuitul tunului. E adevărat că de cînd am anevrisme, mă bag acolo unde sclipește fulgerul mai tare și unde bubuie tunetul mai al dracului. Dar am o șansă : fantomele nu știu asemenea lucru, ele cred că aș putea să mă sperii.

— Ceea ce-i cu neputință, nu-i așa ? întrebă *sir* John.

— Ce să mai zic ? Cînd, în loc să te temi de moarte, crezi, pe drept sau pe nedrept, că ai motiv ca s-o cauți, nu știu de ce te-ai mai putea teme, îți repet, s-ar putea ca stafiile, care știu totuși multe lucruri, să n-aibă habar de asta. Ele știu numai că sentimentul fricii crește sau scade văzînd și auzind lucruri și sunete de prin preajmă. Așa, de pildă, unde apar fantomele de preferință ? În locurile întunecoase, în cimitire, în mînăstirile vechi, în ruine, în subterane, pentru că

aspectul unor asemenea aşezări predispune omul la frică. Cînd îşi fac apariţia ? După un zăngănit de lanţuri, nişte gemete, nişte suspine, pentru că toate cele de mai sus n-au nimic ce te-ar putea linişti sau destinde. Ele nu pot să apară în plină lumină sau după o arie de contra-dans, nu! frica e un abis în care cobori treaptă cu treaptă pînă ce te prinde ameţeala, pînă ce-ţi alunecă piciorul, pînă ce te prăbuşeşti cu ochii închişi în fundul prăpastiei. Aşadar, citeşte povestirile tuturor apariţiilor ca să vezi cum procedează fantomele : mai întîi se întunecă cerul, bubuie tunetul, suflă vîntul, ferestrele şi uşile scîrţîie, lampa, dacă se află o lampă în camera celui pe care fantomele vor să-l înspăimînte, lampa aceea începe a fîlfîi, a păli şi se stinge. Întuneric beznă ! Atunci în întunecime, prind a se auzi plînsese, gemete, zăngănit de lanţuri, în sfîrşit uşa se deschide şi stafia apare. Trebuie să spun că toate apariţiile pe care nu le-am văzut dar despre care am citit s-au arătat în împrejurări asemănătoare. Ce zici, nu-i aşa, *sir* John ?

— Întocmai.

— Şi ai văzut vreodată fantomă care să apară la doi inşi în acelaşi timp ?

— Într-adevăr, nici n-am citit de-aşa ceva, nici n-am auzit spunîndu-se.

— E simplu de tot, dragă milord. În doi, înţelegi, nu ţi-e frică. Frica e un lucru tainic, straniu, independent de voinţă, pentru care trebuie izolare, întuneric, singurătate. O stafie nu-i mai periculoasă decît o ghiulea de tun. Ei, spune, soldatul se teme el de ghiuleaua de tun ziua, cînd e în tovărăşia camarazilor săi, cînd simte coatele lor la stînga ? Nici gînd. El se duce de-a dreptul spre gura de foc a tunului şi e ucis sau ucide. Aşa ceva nu vor fantomele. Din pricina asta nu apar la doi inşi în acelaşi timp, din pricina asta vreau să mă duc singur la mînăstire, milord. Prezenţa dumitale ar împiedica chiar şi pe cea mai hotărîtă stafie să apară. Dacă n-am văzut nimic, sau dacă am văzut ceva care să merite truda, ei, atunci îţi vine rîndul poimîine. Îţi convine tîrgul ?

— De minune ! Dar, de ce nu m-aş duce eu primul ?

— Ei ! mai întîi pentru că nu dumitale ţi-a venit ideea şi că e cel puţin firesc să beneficiez eu de ideea mea. Pe urmă, fiindcă sînt din regiune, că eram în strînse legături cu toţi călugării aceia de treabă pe vremea cînd erau în viaţă şi că există, din cauza acelor legături, o şansă în plus ca să mi se arate mie, după moartea lor. În sfîrşit, pentru că, ştiind locurile, de va trebui să fug sau să urmăresc, mă voi descurca mai bine ca dumneata atît în agresiune cît şi în retragere. Toate motivele mele îţi par juste, dragă milord ?

— Nu se poate mai juste, da. Însă mîine seară mă duc eu ?

— Mîine, poimîine, răspoimîine, în fiecare noapte dacă doreşti. Eu ţin doar să fiu primul. Acuma, urmă Roland sculîndu-se, totul rămîne numai între noi doi, nu-i aşa ? Nici un cuvînt nimănui pe lume, oricine ar fi. Strigoii ar putea fi preveniţi şi-ar putea proceda în consecinţă. Nu trebuie să ne lăsăm traşi pe sfoară de şmecherii aceia. Ar fi prea grotesc.

— Fii liniştit. Iei arme cu dumneata, nu-i aşa ?

— Dacă aş fi încredinţat că nu voi avea de-a face decît cu stafii, m-aş duce cu amîndouă mîinile în buzunare şi cu buzunarele goale. Dar, după cum îţi spuneam adineaori, n-am uitat de falsificatorii de monede ai domnului de Turenne, şi am să iau eu mine pistoale.

— Nu le vrei pe-ale mele ?

— Nu, îţi mulţumesc ; de-ale dumitale, deşi sînt bune, m-am hotărît să nu mă mai ating.

Pe urmă, cu un surîs a cărui amărăciune ar fi cu neputinţă de redat, Roland adăugă :

— Îmi poartă nenoroc. Noapte bună, milord. Trebuie să dorm buştean în noaptea asta, ca să nu-mi vină pofta să dorm mîine.

Şi, după ce scuturâ bărbăteşte mîna englezului, ieşi din camera acestuia şi intră într-a lui. Numai că, intrînd la el, îl izbi un lucru : uşa, pe care era sigur c-o lăsase închisă, o găsi deschisă.

Dar, abia intrat, dînd cu ochii de sora lui, îşi explică schimbarea.

— Ia te uită ! exclamă el pe jumătate mirat, pe jumătate îngrijorat. Tu eşti, Amélie ?

— Da, eu, răspunse fata.

Pe urmă, apropiindu-se de fratele ei, îi întinse fruntea să i-o sărute.

— N-ai să te duci, urmă, ea, implorîndu-l, nu-i așa, dragul meu ?

— Unde ? întrebă Roland.

— La mînăstire.

— Bine ! Dar cine ți-a spus c-am să mă duc ?

— Vai ! Cînd te cunoaștem atît de bine, tare mai e greu de ghicit !

— Și de ce vrei tu să nu mă duc la mînăstire ?

— Mă tem să nu ți se întîmple o nenorocire.

— Na ! așadar tu crezi în stafii ? exclamă Roland, uitîndu-se țintă în ochii Améliei.

Ea își plecă privirea, iar Roland simți mîna surorii sale tremurînd într-a sa.

— Ascultă, zise el, Amélie cea pe care am cunoscut-o altădată, fiica generalului de Montrevel, sora lui Roland, e prea inteligentă ca să cadă pradă unor spaime vulgare. E cu neputință să crezi în asemenea povești cu vedenii, cu lanțuri, cu flăcări, cu spectre și stafii.

— Dac-aș crede, dragul meu, temerile mele ar fi mai puțin mari. Dacă există fantome, atunci ele nu-s decît niște suflete despuiate de trupurile lor și care nu pot, prin urmare, să iasă din morminte cu dușmăniile și urile materiei. Ori, de ce te-ar dușmăni o fantomă pe tine, Roland, tu care n-ai făcut niciodată rău nimănui ?

— Ei, na ! uiți pe cei care i-am ucis la orașe sau în duel.

Amélie clătină din cap.

— Nu mă tem de aceia !

— De ce te temi atunci ?

Tînăra fată își ridică asupra lui Roland frumoșii ei ochi înecați în lacrimi și, aruncîndu-se în brațele fratelui ei, spuse :

— Nu știu, Roland, dar, ce vrei ? mi-e frică !

Tînărul, cu o mișcare puțin cam bruscă, îi ridică frumosu-i cap pe care Amélie și-l ascunsese la pieptul lui și, sărutîndu-i blînd și drăgăstos pleoapele-i lungi, o întrebă :

— Crezi că nu cu fantome va trebui să mă lupt mîine, nu-i așa ?

— Frate dragă, nu te duce la mînăstire, stărui Amélie, implorîndu-l și ocolind întrebarea.

— Mama te-a trimis să-mi ceri așa ceva. Hai, mărturisește, Amélie.

— Vai ! frate dragă, nu, mama nu mi-a spus nici un cuvînt. Eu singură am ghicit că vrei să te duci.

— Ei, atunci trebuie să știi că dacă vreau să mă duc, Amélie, îi spuse Roland cu hotărîre în voce, sigur mă voi duce.

— Chiar dacă te rog cu mîinile împreunate, frățioare ? întrebă Amélie cu un accent aproape dureros în glas, chiar dacă te rog în genunchi ?

Și se lăsă să alunece la picioarele fratelui ei.

— Ei ! Femeile, femeile ! murmură Roland, făpturi inexplicabile, ale căror vorbe rămîn un mister, a căror gură nu rostește nici o dată tainele inimii, care plîng, care se roagă, care tremură, pentru ce? Dumnezeu știe, dar noi, bărbații, vai, niciodată ! Mă voi duce, Amélie, pentru că am hotărît să mă duc și fiindcă o dată ce-am luat o hotărîre, nici o putere de pe lume nu e în stare să mă facă s-o schimb. Acum, îmbrățișează-mă, nu te teme de nimic și, iată, am să-ți spun la ureche o mare taină.

Amélie își înălță capul, țintuindu-l pe Roland cu o căutătură întrebătoare și disperată în același timp.

— Mi-am dat seama de mai bine de un an, răspunse tînărul că am nenorocul de a nu putea muri. Liniștește-te așadar, și fii pe pace !

Roland rosti cuvintele din urmă cu o voce atît de îndurerată încît Amélie, care pînă atunci reușise să-și stăpînească lacrimile, intră în camera ei izbucnind în hohote de plîns. Tînărul ofițer, după ce se încredință că sora lui își închisese ușa, și-o închise și el pe a lui, șoptind :

— O să vedem noi, în sfîrșit, cine se dă bătut, eu sau destinul meu.

XVI

STRIGOIUL

A doua zi, cam pe la ceasul la care ne-am despărțit mai înainte de Roland, tînărul ofițer, după ce s-a încredințat că toată lumea se culcase în castelul Negrelor-Fîntîni, întredeschise încetișor ușa de la camera lui, coborî scara ținîndu-și răsuflarea, pătrunse în vestibul, trase fără zgomot zăvoarele ușii de la intrare, coborî peronul, se întoarse ca să vadă dacă totul era învăluit în liniște și, încredințat că-i așa de întunecimea ferestrelor, o porni vitejește către poartă.

Poarta, ale cărei balamale fuseseră, după cît se pare, unse din timpul zilei, se deschise fără nici cea mai mică scîrțîitură și se închise așa cum se deschisese, după ce Roland se strecurase prin ea, ca s-o apuce după aceea repede înspre drumul către Bourg prin Pont-d'Ain.

N-apucase să facă nici o sută de pași cînd clopotul orniculuí de la Saint-Just bătu o lovitură. Cel din Montagnat îi răspunse ca un ecou de bronz. Bătea ceasul zece și jumătate.

În pasul cu care mergea, tînărului nu-i trebuiau mai mult de douăzeci de minute ca să ajungă la mînăstirea Seillon, mai ales dacă, în loc să ocolească pădurea, ar fi apucat-o pe cărarea ce ducea de-a dreptul la mînăstire.

Roland era prea familiarizat din copilărie cu cele mai neînsemnate poteci din pădurea Seillon ca să-și mai prelungească de prisos drumul cu încă zece minute. O apucă așadar, fără să mai șovăie, de-a dreptul prin pădure și, după cinci minute, reapăru de partea cealaltă a pădurii.

Ajuns acolo, nu mai avea de trecut decît un capăt de cîmpie ca să se afle sub zidul livezii mînăstirii.

Abia dacă-i mai trebuiau încă cinci minute pentru așa ceva.

Cînd se văzu lîngă zid, se opri, dar numai pentru cîteva clipe.

Își desprinse mantia, o învălătuci și-o aruncă peste zid.

După ce-și lepădă mantia, Roland rămase într-o redingotă de catifea, cu un pantalon alb de piele și cizme cu carîmbii răsfrînți.

Redingota era strînsă în jurul trupului cu o cingătoare în care erau vîrîte două pistoale.

O pălărie cu boruri largi îi acoperea fața și-l învăluia în umbră.

Cu aceeași iuțeală cu care își lepădase haina ce l-ar fi putut stingheri să sară peste zid, începu să se cațere.

Piciorul — îi căută o îmbucătură pe care nu-i fu greu s-o găsească. Își făcu vînt, se prinse de coama zidului și căzu de partea cealaltă, fără să se fi atins măcar de creasta îngrăditurii pe deasupra căreia săltase.

Își luă mantia de jos, o aruncă iarăși pe umeri, o prinse din nou în agrafă și, trecînd prin livadă, ajunse cu pași mari la o portiță ce slujea de trecere între livadă și mînăstire.

Cînd păși peste pragul portiței, bătură unsprezece ceasuri.

Roland se opri, numără bătăile, apoi făcu încetișor ocolul mînăstirii, privind și ascultînd.

Nu văzu nimic și n-auzi nici cel mai mic zgomot.

Mînăstirea se înfățișa sub imaginea dezolării și a singurătății. Toate ușile erau deschise : cele de la chilii, cea de la capelă, cea de la trapeză.

În trapeză, încăpere imensă în care mesele stăteau încă așezate, Roland văzu, zburînd de ici-colo, cinci sau șase lilieci. O cucuvaie speriată se repezi printr-o fereastră spartă, se cocoță pe un copac la cîțiva pași de-acolo, și-și slobozi țipătul funebru.

— Bine ! zise în gura mare Roland, cred că aici trebuie să-mi stabilesc cartierul general. Liliecii și cucuvăile alcătuiesc avangarda strigoilor.

Sunetul vocii omenești înălțîndu-se din mijlocul unei asemenea singurătăți, din beznă și din dezolare, avea în el ceva neobișnuit și lugubru ce-ar fi făcut să se-nfioare chiar și pe cel care îl scosese dacă Roland, cum singur o spusese, n-ar fi avut o fire de care frica nu se putea prinde.

Căută un loc de unde să poată îmbrăţişa cu privirea sala întreagă : o masă singuratică, aşezată pe un soi de estradă la unul din capetele sălii şi care, nu mai încape îndoială, slujise stareţului mînăstirii fie ca să citească un text sfînt în timpul mesei, fie ca să-şi ia masa separat de ceilalţi fraţi, îi păru un punct de observaţie, întrunind toate înlesnirile pe care le-ar fi putut dori.

Sprijinit de zid, nu putea fi surprins din spate, iar de acolo, după ce se va fi obişnuit cu bezna, privirea-i va predomina toate ungherele sălii.

Căută un scaun oarecare şi, la trei paşi de masă, găsi răsturnat taburetul care trebuie să fi fost al comeseanului sau lectorului singuratic.

Se aşeză în faţa mesei, îşi desfăcu mantia, ca să aibă toată libertatea în mişcări, îşi apucă pistoalele din cingătoare, puse unu pe masă în faţa lui, iar cu patul celuilalt, lovind de trei ori în masă, zise în gura mare :

— Şedinţa e deschisă, stafiile pot să vină.

Cei care, trecînd noaptea în doi prin cimitire sau pe lîngă biserici, au simţit uneori, fără să-şi dea seama, nevoia supremă de-a vorbi în şoaptă şi cu pietate, nevoie consacrată unor anumite locuri, numai aceia singuri vor înţelege ce stranie impresie i-ar fi făcut celui ce-ar fi auzit asemenea voce zeflemitoare şi sacadată, tulburînd singurătatea şi întunericul.

Vibră o clipă în bezna adîncă pe care o făcu oarecum să tresară, pe urmă se stinse şi muri fără ecou, împrăştiindu-se în acelaşi timp prin toate găurile pe care aripile timpului le săpase peste tot pe unde trecuse.

După cum se aşteptase, ochii lui Roland se obişnuiră cu întunecimea şi acum, datorită slabei lumini a lunei, care tocmai răsărise şi care pătrundea în sala de mese cu nişte raze lungi şi albicioase prin ferestrele sparte, Roland putea să vadă limpede dintr-un capăt în celălalt al imensei încăperi.

Deşi, bineînţeles, înăuntru ca şi afară Roland n-avea nici urmă de teamă, nu era însă lipsit de suspiciuni, şi urechea lui înregistra cele mai mici zgomote.

Auzi clopotul bătînd jumătate de ceas.

Fără să vrea, dangătul îl făcu să tresară. Venea chiar de la biserica mînăstirii.

Cum oare, în asemenea ruină, unde toate trecuseră în moarte, orologiul, acea pulsare a timpului, rămăsese viu ?

— Ei, ei ! exclamă Roland, iată ceea ce-mi arată că am să văd ceva.

Cuvintele de mai sus fură spuse aproape ca pentru sine : măreția locurilor și a liniștii îi înmuiase inima împietrită, făcută parcă dintr-un bronz tot atît de dur ca și cel ce tocmai îi trimisese strigătul timpului împotriva veșniciei.

Clipele se scurgeau unele după altele. Un nor, fără îndoială, trecu între lună și pămînt, căci lui Roland îi păru că întunericul se îndesi.

Pe urmă, pe măsură ce miezul nopții se apropia, i se păru că aude mii de zgomote abia sesizabile, nedesluşite și felurite care, fără îndoială, veneau dintr-o lume nocturnă ce se deșteaptă cînd cealaltă adoarme.

Natura n-a vrut să îngăduie nici o întrerupere a vieții, nici chiar pentru odihnă ; ea și-a făcut universu-i nocturn așa cum și l-a făcut și pe cel diurn, de la țînțarul ce zumzuie la căpătîiul celui ce doarme, pînă la leul ce dă tîrcoale în jurul corturilor arabilor.

Roland, de strajă în tabere, sentinelă rătăcită în pustiuri. Roland vînătorul, Roland soldatul, cunoștea însă toate zgomotele acelea ; și zgomotele nu-l tulburau. Dar iată că, deodată, zgomotelor acelora li se amestecă iarăși dangătul orologiului, vibrînd pentru a doua oară deasupra capului său.

De data asta era miezul nopții. Numără unele după altele cele douăsprezece bătăi.

Se auzi și cea din urmă, care tremură în văzduh ca o pasăre cu aripi de bronz, apoi se stinse încet, trist, dureros.

În același timp, îi păru tînărului că aude un geamăt.

Roland aținti urechea înspre partea dincotro venea zgomotul.

Geamătul se auzi mai de-aproape.

Tînărul se sculă, dar cu mîinile sprijinite pe masă și ținînd în palma fiecărei mîini patul unuia din pistoale. Un fîșîit asemănător celui făcut de-un cearșaf sau de-o rochie ce s-ar tîrî pe iarbă se auzi la stînga lui, la zece pași de el.

El se ridică de parcă ar fi fost mișcat de-un resort.

În aceeași clipă, o umbră apăru pe pragul imensei încăperi. Umbra semăna cu una din statuile vechi culcate pe morminte : era învăluită într-un giulgiu enorm care se tîra în urma ei.

Roland se îndoi o clipă de el însuși. Spiritul său absorbit îl făcea oare să vadă ceea ce nu există ? Era oare înșelat de simțurile sale, era cumva jucăria unor halucinații pe care medicina le constată, dar nu le poate explica ?

Un geamăt scos de fantomă îi spulberă îndoielile.

— Vai ! pe cinstea mea, exclamă el izbucnind în rîs, iată-ne împreună, dragă Stafie !

Spectrul se opri și întinse mîna către tînărul ofițer.

— Roland ! Roland, îi spuse spectrul cu vocea surdă, îndură-te și nu mai urmări morții în mormintele în care i-ai vîrît !

Și spectrul își urmă drumul, fără să grăbească pasul.

Roland, uimit o clipă, coborî de pe estradă și o luă cu hotărîre pe urmele fantomei.

Drumul era greu, stăvilit de pietroaie, de bănci puse de-a curmezișul și de mese răsturnate.

Și totuși ai fi spus că, trecînd peste toate piedicile acelea, o cărare nevăzută se deschidea în fața spectrului, care mergea cu același pas, fără ca nimic să-l oprească.

De cîte ori trecea prin fața unei ferestre, lumina din afară, oricît de slabă ar fi fost, i se răsfrîngea pe giulgiu și spectrul își desena contururile care, după ce trecea de fereastră, se pierdeau în întunecime, ca să reapară curînd și-apoi să se topească iarăși.

Roland, cu privirile ațintite asupra celui pe care-l urmărea, temîndu-se să nu-l piardă din vedere dacă și-ar fi desprins o clipă privirile de pe el, nu putea cerceta cu ochii drumul acela ce-i părea atît de simplu spectrului, și lui atît de înțesat de obstacole.

La fiecare pas se poticnea. Stafia cîștiga teren, depărtîndu-se de el.

Astfel ajunse lîngă ușa din partea opusă celeia prin care intrase. Roland văzu cum se deschide intrarea unui coridor întunecos. Atunci înțelese că umbra avea să-i scape.

— Om sau spectru, tîlhar sau călugăr, strigă el, oprește sau trag.

— Nu poți ucide de două ori același trup, și moartea, știi tu prea bine, urmă arătarea cu voce surdă, n-are nici o putere asupra sufletelor.

— Cine ești tu ? întrebă Roland.

— Sînt spectrul celuia pe care l-ai smuls cu atîta furie din lumea asta pămînteană.

Tînărul ofițer izbucni în rîs, în rîsul lui strident și nervos, pe care întunericul îl făcea mai înspăimîntător.

— Pe cuvîntul meu, dacă n-ai alte amănunte de dat, te previn că nici n-am să-mi dau osteneala să caut.

— Amintește-ți de fîntîna din Vaucluse, zise fantoma cu un accent atît de stins, încît replica de mai sus îi ieși din gură mai curînd ca un suspin decît ca niște cuvinte rostite.

Preț de o clipă Roland simți nu că-i slăbește inima, ci că-i țîșnește sudoarea pe frunte, dar, împotrivindu-se slăbiciunilor, își recîștigă tăria și, cu o voce amenințătoare, strigă :

— Pentru ultima dată, arătare sau realitate, te previn că, de nu m-aștepți, trag.

Spectrul păru surd și-și urmă calea.

Roland se opri o clipă ca să ochească : spectrul era la zece pași de el. Roland avea mînă sigură, el singur pusese glontele în pistol cu o clipă mai înainte, ca să se încredințeze că erau încărcate, le încercase și cu vergeaua în țevi.

În clipa în care spectrul se contura în toată înălțimea sa, alb sub bolta sumbră a coridorului, Roland trase.

Flacăra lumină ca un fulger coridorul în care spectrul continuă să se afunde fără să grăbească și nici să încetinească pasul.

Pe urmă, totul se cufundă iarăși în bezna cu atît mai adîncă pe cît lumina fusese mai vie.

Spectrul dispăruse sub arcada sumbră.

Roland se repezi în urmărirea lui, trecîndu-și între timp al doilea pistol din mîna-i stîngă în cea dreaptă.

Dar, oricît de scurt fusese timpul de oprire, spectrul i-o luase mult înainte. Roland îl văzu la capătul coridorului, conturîndu-se de data asta puternic pe văzduhul cenușiu al nopții.

Atunci își iuți pasul și ajunse la marginea coridorului, drept în clipa în care spectrul dispărea în dosul ușii de la cisternă.

Roland grăbi pasul și mai tare. Ajuns pe pragul ușii, i se păru că spectrul se cufundă în măruntaiele pământului.

Totuși, i se vedea încă tot torsul.

— De-ai fi chiar demonul, strigă Roland, tot am să te-ajung.

Și slobozi a doua oară pistolul care umplu de flacără și fum cavoul în care dispăruse spectrul.

Cînd se risipi fumul, Roland căută în zadar : rămăsese singur.

Atunci se repezi în cavou, urlînd de furie ; sondă pereții cu patul pistoalelor, izbi solul cu piciorul : pretutindeni solul și piatră îi răspunseră cu acel sunet mat specific obiectelor solide.

Încercă să străpungă cu privirea întunericul ; dar îi fu cu neputință : lumina firavă ce străbătea de la lună se oprea pe primele trepte ale cisternei.

— Ei ! exclamă Roland, o torță ! o torță !

Nimeni nu-i răspunse. Singurul zgomot ce se auzea era murmurul izvorului care curgea la trei pași de el.

Își dădu seama că o cercetare mai lungă ar fi de prisos. Atunci ieși din cavou, scoase din buzunar o pungă cu praf de pușcă, două gloanțe învelite în hîrtie și își încărcă în mare grabă pistoalele.

Pe urmă o apucă pe calea pe care venise, regăsi coridorul sumbru, la capătul coridorului imensa sală de mese, și se duse să-și reia în colțul încăperii mute locul pe care-l părăsise ca să urmărească fantoma.

Acolo așteptă.

Unele după altele, ceasurile nopții bătură însă pînă se schimbară în ceasurile dimineții și pînă cînd primele raze ale zilei prinseră a colora cu tonurile-i spălăcite zidurile mînăstirii.

— Hai ! șopti Roland, cu noaptea asta am isprăvit. Poate voi fi mai norocos altă dată.

După vreo douăzeci de minute, Roland intra în castelul Negrele-Fîntîni.

XVII

PERCHEZIȚIE

Două ființe așteptau întoarcerea lui Roland : una cu neliniște, plină de spaime, alta cu nerăbdare.

Aceste două ființe erau Amélie și *sir* John.

Nici una nici cealaltă nu dormiseră nici măcar o clipă.

Amélie nu-și manifestă îngrijorarea decît prin zgomotul de la ușa ei ce se închidea pe măsură ce Roland urca scara. Auzind zgomotul, n-avu curajul să treacă la doi pași de sora lui și să n-o liniștească.

— Fii pe pace, Amélie, sînt eu ! spuse el.

Nu putea nicidecum să-și închipuie că sora lui se temea pentru altul decît el.

Amélie se repezi afară din camera ei, în halatul de noapte.

Era lesne de văzut după paloarea obrazului, după cearcănele întunecate ce se-ntindeau pînă la jumătatea feței, că nu-nchisese un ochi toată noaptea.

— Nu ți s-a întîmplat nimic, Roland ? întrebă ea într-un suflet, strîngîndu-și fratele în brațe și pipăindu-l cu îngrijorare.

— Nimic.

— Nici ție și nici nimănui ?

— Nici mie și nici nimănui.

— Și n-ai văzut nimic ?

— Nu spun așa ceva, făcu Roland.

— Ce-ai văzut, Doamne-Dumnezeule ?

— Am să-ți povestesc toate mai tîrziu. Pînă una-alta, de e vorba de uciși sau răniți, nu-i nici un mort.

— Vai ! îmi vine sufletul la loc.

— Acum, am să-ți dau un sfat, surioară : du-te și așază-te binișor în pat și încearcă să dormi, dacă poți, pînă la ceasul mesei. Și eu am să fac la fel, și te încredințez că nu-i nevoie să fiu legănat ca să adorm. Noapte bună sau, mai curînd, bună dimineața !

Roland îşi îmbrăţişă cu dragoste sora şi, prefăcîndu-se că fluieră uşurel şi fără de grijă un cîntec de vînătoare, urcă scara la etajul al doilea.

Sir John îl aştepta de-a dreptul pe coridor.

— Ei ? îl întrebă el.

— Ei, n-aş putea spune că mi-am pierdut timpul chiar de prisos.

— Ai văzut vreo fantomă ?

— Am văzut ceva ce în tot cazul semăna tare mult a fi una.

— Ai să-mi povesteşti neapărat.

— Da, înţeleg, altfel n-ai să dormi, sau ai să dormi prost. Iată, în două cuvinte, cum s-au petrecut lucrurile...

Şi Roland făcu relatarea exactă şi amănunţită a aventurii din timpul nopţii.

— Bine ! zise *sir* John după ce Roland isprăvi de povestit, nădăjduiesc că mi-ai lăsat şi mie ceva de făcut.

— Mă tem chiar, răspunse Roland, că ţi-am lăsat ceea ce-i mai greu.

Apoi, cum *sir* John stăruia şi se-ntorcea la fiecare amănunt, cerînd să i se arate cum sînt aşezate toate elementele caracteristice de la faţa locului, Roland îi spuse :

— Ascultă, astăzi după prînz vom merge să vizităm mînăstirea la lumina zilei, ceea ce nu te va împiedica să stai de pîndă la noapte. Dimpotrivă, vizitarea la lumina zilei îţi va sluji să studiezi locurile. Numai, să nu spui nimic nimănui.

— O ! făcu *sir* John, par eu a fi flecar ?

— Nu, ce-i drept că nu, zise Roland rîzînd. Nu dumneata, milord, eşti flecar, ci eu sînt un nerod.

Şi intră în cameră la dînsul.

După prînz, amîndoi bărbaţii coborîră povîrnişurile grădinii, ca şi cum s-ar fi dus să facă o plimbare pe malurile rîului Reyssouse. Pe urmă o luară înspre stînga, urcară iarăşi, după ce făcuseră vreo patruzeci de paşi, intrară în drumul mare, străbătură pădurea şi ajunseră sub zidul mînăstirii, drept în locul unde în ajun Roland îl sărise.

— Milord, spuse Roland, iată calea.

— Ei, atunci, propuse *sir* John, s-o apucăm pe ea.

Şi încetişor, dar cu o minunată forţă în încheieturile mîinilor, care vădea omul ce stăpîneşte serios gimnastica, englezul se prinse de partea de sus a zidului, se aşeză pe creastă şi se lăsă să lunece de partea cealaltă.

Roland îl urmă cu iuţeala omului care nu era nicidecum la prima sa încercare.

Astfel, amîndoi se găsiră de partea cealaltă a zidului.

Paragina era încă mai vădită ziua decît noaptea.

Iarba crescuse pretutindeni pe alei şi se înălţa pînă la genunchi. Spalierele erau năpădite de viţa de vie ce se-ndesise atît de tare, încît strugurii nu se mai puteau coace în umbra frunzelor. În mai multe locuri, zidul era ruinat şi iedera, acest parazit mai curînd decît prieten al ruinelor, începea să se întindă în toate părţile.

Cît despre pomi, pruni, piersici, caişi, stînd în bătaia vîntului, crescuseră în voie, ca şi fagii şi stejarii din pădure, după a căror înălţime şi desiş păreau că tînjesc, iar seva suptă toată de ramurile cu crenguţe nenumărate şi viguroase nu mai da decît fructe rare şi pipernicite.

De două sau trei ori, după mişcările ierburilor înalte clătinate brusc drept în faţa lor, *sir* John şi Roland ghiciră că năpîrca, oaspetele tîrîtor al singurătăţilor, îşi stabilise acolo domiciliul şi fugea nedumerită că era tulburată.

Roland îşi îndrumă prietenul drept spre poarta ce da din livadă în mînăstire, dar, înainte de a intra în curtea mînăstirii, îşi aruncă ochii pe cadranul ornicului. Ornicul, care mergea noaptea, era oprit în timpul zilei.

Din mînăstire trecu în sala de mese. Acolo, lumina zilei îi dezvălui sub adevărata lor înfăţişare lucrurile pe care întunericul le îmbrăcase în formele plastice ale nopţii.

Roland îi arătă lui *sir* John taburetul răsturnat, masa scrijelită de izbiturile pistoalelor, uşa prin care intrase stafia.

Merse împreună cu englezul pe drumul pe care-l făcuse în urmărirea fantomei. Recunoscu piedicile care-l opriseră, dar care erau uşor de sărit pentru cineva ce dinainte ar fi avut cunoştinţă de cum stau lucrurile la faţa locului.

Ajuns în ungherul de unde trăsese cu pistolul, găsi cîlţii de umplutură de la pistol, dar zadarnic căută glontele.

După cum era construcția coridorului, apucînd-o pieziș, ar fi fost cu neputință ca glontele să nu fi atins spectrul devreme ce nu lăsase urme pe perete.

Și totuși, dacă strigoiul fusese atins și dacă avea un trup, ca toți oamenii, cum se făcuse că trupul i-a rămas în picioare ? Cum de n-a fost cel puțin rănit ? Și, dacă a fost rănit, cum de nu se găsea nici o urmă de sînge ?

Ori, nu exista nici urmă de sînge, nici urmă de glonte.

Lordul Tanlay era gata-gata să creadă că prietenul său avusese de-a face cu un spectru adevărat.

— A venit cineva după mine, spuse Roland, și a luat glontele.

— Dar, dacă ai tras într-un om, cum de n-a intrat glontele în el ?

— O ! e foarte simplu : omul purta zale sub giulgiu.

Era cu putință. Totuși, *sir* John clătină din cap în semn că se-ndoiește. I-ar fi plăcut mai mult să creadă într-un eveniment supranatural, așa ceva îl obosea mai puțin.

Ofițerul împreună cu dînsul își continuară investigațiile.

Ajunseră la capătul coridorului și se aflau în cealaltă margine a livezii.

Acolo își văzuse Roland din nou spectrul dispărut o clipă sub bolta sumbră.

Se duse de-a dreptul la cisternă. Atît de puțin șovăia, încît părea că iarăși urmărește stafia.

Atunci înțelese cît de adînc era întunericul din timpul nopții din lipsa oricărei sclipiri de lumină oglindită de-afară : aproape că nici ziua nu se vedea deloc.

Roland scoase de sub mantie două torțe lungi de cîte-un picior, luă un amnar, scăpără și aprinse o bucată de iască și, de la iască, un chibrit.

Amîndouă torțele se aprinseră cu vîlvătaie.

Trebuia descoperită trecerea prin care dispăruse fantoma.

Roland și *sir* John apropiară torțele de sol.

Cisterna era pavată cu lespezi mari de piatră calcaroasă, ce păreau lipite perfect unele de altele.

Roland căută al doilea glonte cu tot atîta stăruință cu cît îl căutase pe primul. Dădu la o parte o piatră care-i stătea sub picioare și zări un inel fixat într-una din lespezi.

Fără să spună nimic, Roland prinse inelul cu mîna, se propti pe picioare şi trase spre dînsul.

Lespedea se răsuci pe pivotul ei cu o uşurinţă ce vădea că se supunea adeseori aceleiaşi manevre.

Răsucindu-se, descoperi intrarea în subterană.

— Ah, exclamă Roland, iată pe unde trece spectrul meu

Şi coborî în deschizătura larg căscată.

Sir John îl urmă.

Străbătură acelaşi drum pe care-l făcuse şi Morgan cînd se întorsese să dea socoteală de misiunea lui. La capătul subteranei dădură de grilajul ce străjuia cavourile funerare.

Roland zgîlţîi grilajul care, nefiind închis, cedă.

Străbătură, cimitirul subteran şi ajunseră la celălalt grilaj. Şi acesta, ca şi primul, era deschis.

Urcară cîteva trepte, Roland mergînd mereu în frunte, şi ajunseră în corul capelei unde se petrecuse scena pe care am povestit-o, dintre Morgan şi soţii lui Iehu.

Numai că băncile erau goale, corul pustiu, iar altarul, despuiat din pricina încetării serviciilor divine, n-avea pe el nici lumînări aprinse, nici sfînta-i învelitoare.

Roland nu mai avea nici o îndoială că acolo încetase cursa falsei fantome, pe care *sir* John se îndărătnicea s-o creadă adevărată.

Dar, fie că stafia va fi fost adevărată sau falsă, *sir* John recunoştea că într-adevăr acolo trebuie să fi luat sfîrşit drumul ei.

Reflectă o clipă apoi, după clipa aceea de gîndire, englezul zise :

— Ei, de vreme ce mi-a venit rîndul să veghez la noapte şi fiindcă am dreptul să-mi aleg locul de veghe, atunci aici am să veghez.

Şi arătă un soi de masă din mijlocul corului formată din piciorul de stejar pe care se sprijinise altădată pupitrul cu un vultur în vîrf, pe care şedeau cărţile sfinte.

— E drept, încuviinţă Roland cu aceeaşi nepăsare de parcă ar fi fost vorba de el, nu veţi fi rău aşezat acolo, dar cum deseară s-ar putea să găsiţi lespedea zidită şi amîndouă grilaju-

rile încuiate, să căutăm o ieşire care să vă aducă de-a dreptul aici.

Cam în cinci minute, ieşirea fuse găsită.

Uşa unei vechi sacristii dădea în latura corului, iar din sacristie o fereastră stricată putea sluji de trecere în pădure.

Cei doi bărbaţi ieşiră pe fereastră şi ajunseră în desişul cel mai înţesat al pădurii, tocmai la vreo douăzeci de paşi de locul unde uciseseră mistreţul.

— Iată problema noastră dezlegată, zise Roland. Numai că, scumpe milord, cum n-ai să te poţi descurca noaptea într-asemenea desiş, unde şi ziua e destul de greu de găsit drumul, am să te însoţesc pînă aici.

— Da, însă o dată intrat, ai să pleci numaidecît, răspunse englezul. Îmi amintesc de cele ce mi-ai spus în privinţa susceptibilităţii fantomelor. Ştiindu-te la cîţiva paşi de mine, ele ar putea să şovăie dacă să apară sau ba şi, deoarece dumneata ai văzut una, vreau şi eu să văd măcar una.

— Am să plec, făgădui Roland, fii liniştit. Numai că, rîzînd, nu mă tem decît de-un singur lucru.

— De care ?

— Vedeţi, în calitatea dumitale de englez şi de eretic, să nu se simtă stingherite de-asemenea persoană.

— O ! exclamă *sir* John, solemn, ce păcat că n-am timp pînă deseară să mă lepăd de credinţa mea.

Cei doi prieteni văzuseră tot ceea ce aveau de văzut, ca atare se întoarseră la castel.

Nimeni, nici chiar Amélie, nu păruse să bănuiască în plimbarea lor altceva decît o plimbare obişnuită.

Ziua se petrecu aşadar fără întrebări şi chiar fără îngrijorări aparente. De altfel, la întoarcerea celor doi prieteni, ziua era chiar pe sfîrşite.

Se aşezară cu toţii la masă şi, spre marea bucurie a lui Edouard, se puse la cale o nouă vînătoare.

De altfel, despre vînătoarea aceea se vorbi tot timpul cinei, ba chiar şi după aceea.

La ceasul zece, ca de obicei, fiecare se afla în camera sa, numai Roland se găsea în cea a lui *sir* John.

Deosebirea de firi sărea în ochi după felul pregătirilor. Roland şi le făcuse pe-ale lui vesel, ca şi cum s-ar fi dus la

o petrecere, *sir* John şi le făcea solemn, ca şi cum s-ar fi dus la un duel.

Îşi încărcă pistoalele cu cea mai mare grijă şi le puse în cingătoare şi, în loc de mantie, care putea să-l stinghereaşcă în mişcări, se îmbrăcă peste haine cu o redingotă mare cu pelerină scurtă.

La ceasurile zece şi jumătate amîndoi ieşiră cu aceleaşi măsuri de precauţie pe care şi le luase şi Roland cînd plecase singur.

La unsprezece fără cinci minute se aflau sub fereastra stricată, dar unde pietrele căzute din boltă puteau sluji de scăriţă.

Acolo, potrivit înţelegerii avute, trebuiau să se despartă.

Sir John îi aminti lui Roland termenii înţelegerii :

— Da, răspunse tînărul, cu mine, milord, o dată pentru totdeauna, ceea ce ne-am înţeles rămîne bun înţeles, dar, la rîndul meu îţi dau un sfat.

— Care ?

— N-am găsit gloanţele pentru că au venit ca să le ia. Au venit şi le-au luat, ca să nu văd, desigur, ce urme au rămas pe ele.

— Şi, după părerea dumitale, ce urme au rămas pe ele ?

— Cele a ochiurilor din zale. Strigoiul meu era un om cu pieptul ferit de-o platoşă.

— Cu atît mai rău, făcu *sir* John. Mie mi-ar fi fost tare drag să fie fantomă.

Apoi, după o clipă de tăcere în care, cu un oftat, englezul îşi manifestă adîncu-i regret că e silit să renunţe la spectru, zise :

— Şi sfatul dumitale ?

— Ocheşte obrazul.

Englezul încuviinţă cu un semn, îi strînse mîna tînărului ofiţer, se căţără pe pietre, intră în sacristie şi dispăru.

— Noapte bună ! îi strigă Roland.

Şi, cu nepăsarea faţă de primejdie pe care o are în general soldatul pentru el şi pentru camarazii lui, Roland, aşa cum îi făgăduise lui *sir* John, o apucă înapoi pe drumul dinspre castelul Negrelor-Fîntîni.

XVIII

JUDECATA

A doua zi, Roland, care nu reușise să adoarmă decît către ceasurile două dinspre ziuă, se deșteptă pe la șapte.

Trezindu-se, își adună amintirile risipite, îi veni în minte cele petrecute în ajun între el și *sir* John și se miră că englezul nu l-a deșteptat la întoarcerea sa.

Se îmbrăcă în mare grabă și se duse să bată la ușa camerei lui *sir* John, cu riscul de a-l deștepta în toiul primului său somn.

Dar *sir* John nu răspunse.

Roland bătu mai tare.

Aceeași tăcere.

De data asta, puțină îngrijorare se amestecă în curiozitatea lui Roland.

Cheia era pe dinafară. Tînărul ofițer deschise ușa și aruncă în cameră o privire de-o clipă.

Sir John nu era înăuntru, *sir* John nici gînd să se fi întors.

Patul era neatins.

Ce se-ntîmplase oare ?

Nici o clipă nu mai era de pierdut și, cu iuțeala de a se hotărî pe care i-o cunoaștem, Roland, e lesne de ghicit, nu mai pierdu nici o clipă.

Se repezi în cameră la el, termină să se îmbrace, își puse cuțitul de vînătoare în cingătoare, pușca pe umăr și plecă.

Nimeni nu se sculase încă, afară de femeia de serviciu.

Roland o întîlni pe scară.

— Să-i spui doamnei de Montrevel că am ieșit cu pușca să fac o plimbare în pădurea Seillon. Să nu se îngrijoreze dacă milord și cu mine nu ne întoarcem chiar la ora micului dejun.

Și Roland o porni în grabă mare ieșind din castel.

După zece minute ajunse aproape de fereastra unde în ajun, la ceasurile unsprezece noapte, se despărțise de lordul Tanlay.

Ascultă. Înăuntru nu se auzea nici un zgomot. Afară, numai urechea unui vînător putea recunoaşte toată fremătarea de dimineaţă pe care-o face vînatul în păduri.

Roland sări prin fereastră cu uşurinţa-i obişnuită şi se repezi din sacristie în centrul bisericii.

O privire îi fu de ajuns ca să se încredinţeze că nu numai corul din centru, dar întregul naos al micii capele era pustiu.

Să-l fi făcut fantomele pe englez să meargă pe drumul opus celuia pe care trecuse el ?

Era cu putinţă.

Roland trecu repede prin spatele altarului, ajunse la grilajul cavourilor : grilajul era deschis.

Intră în cimitirul subteran.

Întunericul nu-i îngăduia să vadă pînă-n adîncuri. Îl strigă în trei rînduri pe *sir* John : nimeni nu-i răspuse.

Ajunse la celălalt grilaj ce da în subterană ; şi acela era deschis ca şi cel dintîi.

Intră în culoarul boltit.

Numai acolo, cum îi era cu neputinţă, în adîncul beznei, să se slujească de puşcă, şi-o puse în spate şi apucă cuţitul de vînătoare în mînă.

Înaintă bîjbîind, afundîndu-se tot mai mult, fără să întîlnească pe nimeni. Şi, pe măsură ce înainta, întunericul creştea îndoit, ceea ce arăta că lespedea cisternei era închisă.

Sosi astfel la prima treaptă a scării, se urcă pînă ce atinse lespedea turnantă cu capul, făcu o sforţare şi lespedea se răsuci.

Roland văzu iarăşi lumină.

Repezindu-se, intră în cisternă.

Uşa ce da în livadă era deschisă. Roland ieşi pe uşa aceea, străbătu partea livezii ce se găsea între cisternă şi celălalt capăt al coridorului de unde trăsese asupra fantomei.

Străbătu şi coridorul şi ajunse în trapeza mînăstirii.

Trapeza era pustie.

Aşa cum făcuse în subterană funebră, Roland îl strigă de trei ori pe *sir* John.

Singur ecoul, uimit, ce păreă că nu mai e deprins cu sunetul glasului de om, îi răspunse gîngav.

Nu părea a fi cu putinţă ca *sir* John să fi venit prin partea asta. Trebuia să se întoarcă iarăşi de unde plecase.

Roland se întoarse pe același drum și ajunse iarăși în centrul capelei.

Acolo trebuie să-și fi petrecut *sir* John noaptea, așadar acolo trebuia să-i dea de urmă.

Roland se îndreptă spre centrul bisericii.

Abia ajunse acolo, și-un strigăt îi scăpă din piept.

O pată mare de sînge se-ntindea la picioarele lui și mînjea lespedea bisericii. De partea cealaltă a corului, la patru pași de ceea ce înroșea marmura de la picioarele lui, se afla o a doua pată tot atît de mare, tot atît de roșie, tot atît de proaspătă, care părea că se împerechează cu prima.

Una din pete era la dreapta, cealaltă la stînga soiului aceluia de piedestal, hărăzit, cum am mai spus-o, să sprijine vulturul din vîrful pupitrului cărților sfinte, piedestal în fața căruia lordul spuse că-și va stabili postul de observație.

Roland se apropie de piedestal. Piedestalul era plin de sînge, ce se scurgea în șiroaie de pe el.

Acolo, fără îndoială, se petrecuse drama.

Drama, dacă ne luăm după urmele lăsate, drama trebuie să fi fost teribilă.

Roland, în dubla-i calitate, de vînător și de soldat, nu se putea să nu fie un dibaci cercetător de urme.

Socotise cît sînge a putut pierde un om mort și cît poate pierde un rănit.

În timpul nopții căzuseră trei morți sau trei răniți.

Dar care erau probabilitățile ?

Cele două pete de sînge, cea din dreapta și cea din stînga corului, erau, se vede treaba, din sîngele celor doi vrăjmași ai lui *sir* John.

Sîngele de pe piedestal era probabil al său.

Atacat din două părți, din dreapta și din stînga, a tras cu amîndouă mîinile și a ucis sau a rănit cîte un om cu fiecare foc.

De aici, cele două pete de sînge ce-nroșeau lespezile.

La rîndul său, fusese lovit lîngă piedestal, și sîngele lui țîșnise pe piedestal.

În cinci secunde, Roland era la fel de sigur de cele ce v-am spus, de parc-ar fi văzut lupta cu proprii săi ochi.

Acuma rămînea de știut, ce s-a făcut cu trupurile celorlalți doi și cu trupul lui *sir* John ?

Ce se făcuse cu trupurile celorlalți doi, lui Roland prea puțin îi păsa.

Dar ținea foarte mult să știe, ce se întîmplase cu cel al lui *sir* John.

O urmă de sînge pornea de la piedestal și mergea pînă la ușă.

Trupul lui *sir* John fusese scos afară.

Roland zgîlțîi ușa masivă. Nu era închisă decît c-un zăvor.

Din prima sforțare se deschise. De partea cealaltă a pragului găsi iarăși urmele de sînge.

Apoi merse pe urme, străbătînd mărăcinii ; pe drumul pe care-i făcuseră oamenii ce duceau trupul.

Crengile rupte, iarba călcată în picioare, îl mînară pe Roland pînă la marginea pădurii ce da în drumul de la Pont-d'Ain la Bourg.

Acolo, viu sau mort, trupul părea să fi fost pus de-a lungul, pe povîrnișul șanțului.

După care, nimic alta.

Un om trecu, venind dinspre castelul Negrelor-Fîntîni. Roland îi ieși înainte.

— N-ai văzut nimic pe drum ? n-ai întîlnit pe nimeni ? întrebă el.

— Ba da, răspunse omul, am văzut doi țărani ce duceau un trup pe-o targă.

— Vai ! exclamă Roland, și trupul acela era al unui om viu ?

— Omul era pierit la față și nu mișca, tare mai părea c-ar fi mort.

— Sîngele îi curgea ?

— Am văzut picături pe drum.

— Atunci trăiește.

Și, scoțînd un ludovic din buzunar, îi spuse.

— Uite un ludovic, fugi într-un suflet la doctorul Milliet, la Bourg. Spune-i să încalece și să vină în galop la castelul Negrelor-Fîntîni. Mai spune-i că un om se află în primejdie de moarte.

Și, în timp ce țăranul, îmboldit de răsplata primită, grăbi pasul spre Bourg, Roland, zbughind pe picioarele-i tari ca fierul, se îndreptă în mare grabă spre castel.

Şi acuma, fiindcă cititorul nostru, după cît se pare, trebuie să fie la fel de curios cît era şi Roland, ca să afle ce i se întîmplase lui *sir* John, avem să-l punem la curent cu întîmplările din cursul nopţii.

Sir John, aşa cum am văzut, intrase la unsprezece fără cîteva minute în incinta căreia se obişnuia să i se spună Correria, sau pavilionul mînăstirei, şi care nu era altceva decît o capelă înălţată în mijlocul pădurii.

Din sacristie trecuse în naos.

Naosul şi corul erau pustii şi păreau părăsite. O lună destul de strălucitoare, dar care totuşi dispărea din timp în timp învăluită în nori, îşi strecura razele albăstrui prin ferestrele ogivale şi prin vitraliile colorate, pe jumătate sparte, ale capelei.

Sir John pătrunse pînă-n mijlocul naosului, oprindu-se în faţa piedestalului, şi rămase acolo, în picioare.

Minutele se scurgeau, dar, de data asta, nu ornicul mînăstirii măsura timpul, ci biserica din Péronnaz, adică din satul cel mai de-aproape de capela în care aştepta *sir* John.

Pînă la miezul nopţii, totul se petrecu la fel cum se petrecuse şi pentru Roland, adică auzul lui *sir* John nu fu distras decît de nişte vagi fremătări şi de zgomote trecătoare.

Miezul nopţii bătu. Iată clipa pe care o aştepta cu nerăbdare *sir* John, căci era cea în care trebuia să se producă evenimentul, dacă avea să se producă vreun eveniment oarecare.

La cea din urmă bătaie, i se păru că aude nişte paşi subterani şi că vede apărînd o lumină dinspre grilajul ce dădea înspre morminte.

Toată atenţia lui se concentră aşadar înspre partea cimitirului subteran.

Un călugăr ieşi de pe culoar, cu gluga trasă pe ochi şi cu o torţă în mînă.

Purta rasa călugărilor din ordinul Sfîntul-Bruno.

Un al doilea îl urmă, apoi un al treilea. *Sir* John numără doisprezece.

În faţa altarului se despărţiră. În centrul bisericii se aflau douăsprezece jilţuri, şase la dreapta lui *sir* John şi şase la stînga lui.

Cei doisprezece călugări luară loc pe tăcute în cele douăsprezece jilțuri.

Cu toții își înfipseră torțele în cîte o gaură făcută în acest scop în brațele de stejar ale jilțurilor și așteptară.

Un al treisprezecelea apăru și se așeză în fața altarului.

Nici unul dintre călugării aceia nu voia să lase impresia c-ar avea înfățișarea fantastică a fantomelor sau a umbrelor. Evident, toți aparțineau încă pămîntului, toți erau oameni în viață.

Sir John, în picioare, cu cîte un pistol în fiecare mînă, sprijinit de piedestalul lîngă care sta, așezat drept în mijlocul lăcașului, privea cu cel mai mare sînge rece manevra ce tindea să-l încercuiască.

Ca și dînsul, călugării stăteau în picioare și tăceau.

Călugărul din fața altarului rupse tăcerea :

— Fraților, îi întrebă el, de ce s-au întrunit răzbunătorii ?

— Ca să judece un profan, răspunseră călugării.

— Ce crimă a comis profanul de față ? întrebă el iarăși.

— A încercat să pătrundă în tainele confraților lui Iehu.

— Ce pedeapsă merită ?

— Pedeapsa cu moartea.

Călugărul de la altar lăsă, ca să zicem așa, hotărîrii care se rostise timpul de-a pătrunde în inima celui pe care-l lovea.

Pe urmă, întorcîndu-se înspre englez ce părea la fel de calm, de parc-ar fi asistat la un spectacol, îi spuse :

— *Sir* John Tanlay, ești străin, ești englez. E un motiv îndoit ca să-i fi lăsat în pace pe confrații lui Iehu să-și dezbată liniștit problemele cu guvernămîntul căruia i-au jurat pieire. N-ai avut asemenea cumințenie. Te-ai lăsat împins de o curiozitate zadarnică. În loc să te îndepărtezi, ai pătruns în vizuina leului, și leul te va sfîșia.

Apoi, după o clipă de tăcere în timpul căreia păru că așteaptă răspunsul englezului, văzînd că el nu scoate nici un cuvînt, adăugă :

— *Sir* John Tanlay, ești condamnat la moarte. Pregătește-te să mori.

— O ! văd că am căzut în mijlocul unei cete de tîlhari. Dacă-i așa, aș putea să mă răscumpăr cu o sumă de bani.

Apoi, întorcîndu-se către călugărul de la altar, îl întrebă :

— La cît fixaţi preţul răscumpărării, căpitane ?

Un mormăit de ameninţări întîmpină asemenea cuvinte insolente.

Călugărul de la altar întinse mîna.

— Te înşeli, *sir* John ; nu sîntem o bandă de tîlhari, zise el cu un ton ce se putea întrece în calm şi sînge rece cu cel al englezului, şi, ca dovadă, dacă ai o sumă considerabilă de bani sau vreo bijuterie preţioasă asupră-ţi, na-i decît să dai dispoziţii, şi atît banii cît şi bijuteriile vor fi înmînate fie familiei, fie persoanei pe care o vei desemna.

— Şi cine-mi garantează că ultima-mi dorinţă va fi împlinită ?

— Cuvîntul meu.

— Cuvîntul unei căpetenii de ucigaşi ! nu cred în el.

— Şi de data asta ca de cealaltă, te înşeli, *sir* John. Nu-s nici căpetenie de ucigaşi, cum nu-s nici căpitan de bandiţi.

— Ce eşti atunci ?

— Sînt alesul răzbunării cereşti, sînt trimisul lui Iehu, regele Israelului, care a fost uns de proorocul Elisei pentru a nimici de pe faţa pămîntului casa lui Ahab.

— Dacă eşti ceea ce zici, de ce-ţi acoperi faţa ? de ce porţi zale pe sub rasă ? Cei aleşi lovesc descoperiţi, cu piepturile goale şi riscă să moară ucigînd. Lăsaţi-vă glugile pe spate, arătîndu-mi piepturile goale şi atunci vă voi recunoaşte că sînteţi ceea ce pretindeţi a fi.

— Fraţilor, aţi auzit ? zise călugărul de la altar.

Şi, desprinzîndu-şi rasa, îşi descheie cu o singură mişcare haina, vesta, pînă şi cămaşa.

Toţi călugării făcură la fel, arătîndu-şi feţele descoperite şi piepturile goale.

Erau tineri şi frumoşi, iar cel mai vîrstnic nu părea să aibă nici treizeci şi cinci de ani.

Ţinuta lor vădea eleganţa cea mai desăvîrşită, numai că, lucru ciudat, nici unul nu era înarmat.

Erau într-adevăr judecători şi nu altceva.

— Fii mulţumit, *sir* John Tanlay, zise călugărul de la altar, şi-acum ai să mori, dar murind, aşa cum ţi-ai exprimat dorinţa mai adineauri, vei putea să ne recunoşti că sîntem ceea ce pretindem a fi şi vei putea ucide. *Sir* John, ai cinci minute ca să-ţi încredinţezi sufletul lui Dumnezeu.

Sir John, în loc să profite de îngăduința dată și să se gîndească la mîntuirea sufletului său, își controlă liniștit pistoalele ca să vadă dacă aveau capse bune, le încercă cocoașele ca să se încredințeze că resorturile sînt în bună stare și băgă vergeaua în țevile armelor, ca să fie sigur că gloanțele stau nemișcate la locurile lor.

Pe urmă, fără a mai aștepta să se-mplinească cele cinci minute ce-i fuseseră acordate, zise :

— Domnilor, sînt gata. Dumneavoastră sînteți ?

Tinerii se uitară unii la alții, apoi, la un semn al șefului lor, merseră drept asupra lui *sir* John împresurîndu-l din toate părțile.

Călugărul de la altar rămase nemișcat la locul său, dominînd cu privirile scena ce-avea să se desfășoare.

Sir John n-avea decît două pistoale, ca atare, numai doi oameni de ucis.

Își alese victimele și trase.

Doi confrați ai lui Iehu se prăbușiră pe lespezile pe care le înroșiră de sînge.

Ceilalți, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut, înaintară cu același mers, întinzîndu-și mîinile asupra lui *sir* John.

Sir John apucase pistoalele de țevi și se slujea de ele ca de două ciocane.

Era puternic și lupta fu lungă.

Timp de aproape zece minute o încăierare nedeslușită se zvîrcoli în mijlocul incintei. Pe urmă, în sfîrșit, frămîntarea aceea dezordonată încetă și soții lui Iehu se traseră spre dreapta și spre stînga, reluîndu-și locurile în strane și lăsîndu-l pe *sir* John legat burduf cu șnururile de la rasele lor, culcat pe piedestal în mijlocul incintei.

— Ți-ai încredințat sufletul lui Dumnezeu ? îl întrebă călugărul de la altar.

— Da, ucigașule ! răspunse *sir* John, poți să lovești.

Călugărul luă de pe altar un pumnal, se îndreptă cu brațul ridicat către *sir* John și, ținînd pumnalul deasupra pieptului său, îi spuse :

— *Sir* John Tanlay, ești viteaz și trebuie să fii, cred, și leal. Jură că nici un cuvînt din cele ce-ai văzut nu-ți va ieși

din gură. Jură că, în orice împrejurare te-ai afla, nu vei recunoaşte pe nici unul din noi, şi te iertăm, lăsîndu-ţi viaţa.

— Cum voi ieşi de-aici, răspunse sir John vă voi denunţa pe loc. Cum voi fi liber, voi porni în urmărirea voastră.

— Jură ! repetă a doua oară călugărul.

— Nu ! răspunse *sir* John.

— Jură, repetă pentru a treia oară călugărul.

— Niciodată ! repetă la rîndul său *sir* John.

— Ei, atunci mori, pentru că aşa vrei. Şi-şi înfipse pumnalul pînă în plăsele în pieptul lui *sir* John care, fie prin puterea voinţei, fie că fusese lovit dintr-o dată, nu scoase nici măcar un suspin.

Apoi, cu voce amplă, sonoră, cu vocea unui om ce are conştiinţa că şi-a împlinit datoria, călugărul zise :

— S-a făcut dreptate !

În sfîrşit, urcînd iarăşi la altar, după ce lăsase pumnalul în rană, urmă :

— Fraţilor, să nu uitaţi că sînteţi invitaţi la Paris, în strada Bac numărul 35, la Balul Victimelor, care va avea loc la 21 ianuarie ce vine, în amintirea morţii regelui Ludovic al XVI-lea.

Apoi, reintră cel dintîi în subterană, unde îl urmară cei zece călugări rămaşi în picioare, luîndu-şi fiecare torţa.

Două torţe rămaseră ca să lumineze cele trei cadavre.

După cîteva clipe, la lumina celor două torţe, patru fraţi slujitori intrară. Mai întîi luară cele două cadavre ce zăceau pe lespezi şi le duseră în cavou.

Apoi se reîntoarseră, ridicară trupul lui *sir* John, îl puseră pe o targă şi-l scoaseră din capelă pe uşa mare de la intrare, pe care o traseră după ei.

Cei doi călugări care mergeau înaintea celor cu targa luaseră ultimele două torţe.

Şi acuma, dacă cititorii noştri se întreabă, de ce deosebirea acea între cele întîmplate lui Roland şi cele întîmplate lui *sir* John ; de ce atîta blîndeţe cu unul şi de ce atîta asprime cu celălalt, le vom răspunde :

Amintiţi-vă că Morgan hotărîse să-l ocrotească pe fratele Améliei şi că, ocrotit astfel, Roland în nici un caz nu putea muri de mîna unui confrate de-ai lui Iehu.

XIX

CĂSUȚA DIN STRADA VICTORIEI

În timp ce trupul lui *sir* John Tanlay era transportat la castelul Negrelor-Fîntîni, în timp ce Roland se repezea în direcția ce-i fusese arătată, în timp ce țăranul, zorit de el, alerga spre Bourg ca să-l înștiințeze pe doctorul Milliet despre catastrofa care-i solicita prezența fără întîrziere la doamna de Montrevel, noi să străbatem spațiul care desparte orașul Bourg de Paris, să străbatem și timpul care s-a scurs între 16 octombrie și 7 noiembrie, adică între 24 vendemiar și 16 brumar, și să pătrundem către ceasurile patru de după-amiază în căsuța din strada Victoriei, ajunsă istorică datorită conspirației din 18 brumar, ai cărei autori, înarmați pînă-n dinți, din ea s-au pornit.

Aceeași căsuță pare uimită că, după cîteva schimbări succesive de guvernămînt, mai poartă chiar și astăzi fasciile consulare pe fiecare canat al ușii sale duble, de stejar, și că, așezată pe partea dreaptă a străzii, la numărul 60, încă atîță curiozitatea trecătorilor.

Să ne strecurăm pe aleea de tei, lungă și îngustă, ce duce de la poarta din stradă la ușa casei, să intrăm în anticameră, s-o apucăm pe culoar la dreapta și să urcăm cele douăzeci de trepte care duc la o cameră de lucru tapetată cu hîrtie verde și mobilată cu scaune, fotolii, canapele și perdele de aceeași culoare.

Pereții sînt acoperiți cu hărți geografice cu planuri de orașe ; o bibliotecă dublă din lemn de arțar se întinde pe cele două părți ale căminului pe care îl încastrează ; scaunele, fotoliile, canapelele, mesele și birourile sînt supraîncărcate de cărți ; abia de-a mai rămas ceva loc pe cîteva scaune ca să te așezi și pe mese și pe birouri ca să scrii.

În mijlocul unui maldăr de rapoarte, scrisori, broșuri și cărți, în care își potrivise un loc, un bărbat stă jos și încearcă,

smulgîndu-şi părul din timp în timp cu nerăbdare, să descifreze o pagină de însemnări, pe lîngă care hieroglifele de pe obeliscul de la Luxor sînt limpezi de parc-ar fi transparente.

În clipa în care neliniştea secretarului era gata să se prefacă în deznădejde, uşa se deschise şi un tînăr ofiţer în costum de aghiotant intră.

Secretarul ridică numaidecît capul şi pe obraz i se oglindi o expresie puternică de bucurie.

— O ! scumpul meu Roland, exclamă el, în sfîrşit iată-te ! Sînt fericit că te văd, pentru trei motive : mai întîi, fiindcă mi-era urît de moarte fără dumneata ; al doilea, pentru că generalul te aşteaptă cu nerăbdare şi te tot cheamă în gura mare ; al treilea, pentru că ai să mă ajuţi să citesc cuvîntul ăsta de-aici cu care mă trudesc de zece minute, de mi s-a urcat sîngele în cap. Dar, mai întîi şi mai întîi de toate, sărută-mă.

Secretarul şi aghiotantul se îmbrăţişară.

— Ei, ia să vedem, zise acesta din urmă, care-i cuvîntul ce-ţi dă atîta bătaie de cap, dragă Bourrienne.

— Vai, ce scris, dragul meu ! la fiecare pagină pe care o descifrez îmi iese cîte un fir de păr alb şi astăzi sînt la pagina a treisprezecea ! Uite, citeşte dacă poţi.

Roland luă pagina din mîinile secretarului şi, aţintindu-şi privirea pe locul arătat, citi destul de curgător.

— „*Paragraful al XI-lea.* Nilul, de la Assuan pînă la trei leghe mai la nord de Cairo, curge într-o singură albie..." Na ! făcu el, dar asta merge de la sine. Ce spuneai ? dimpotrivă, eu văd că generalul şi-a dat toată osteneala.

— Zi-i înainte, zi-i înainte, zise Bourrienne.

Tînărul reluă lectura.

— „Din punctul acela, ce se numeşte..." Ah ! ah !

— Aici e-aici, ce spui ?

Roland repetă :

— „Ce se numeşte..." Ei, drăcie ! „Ce se numeşte..."

— Da, ce se numeşte, cum ?

— Ce-mi dai, Bourrienne, exclamă Roland, dacă-l dezleg ?

— Îţi dau primul brevet de colonel pe care-l găsesc semnat în alb.

— Pe cuvîntul meu, nu vreau să mă despart de general, ţin mai mult să am un tată bun decît cinci sute de copii răi. Am să-ţi dau cele trei nume pe nimic.

— Cum așa ? Sînt trei nume acolo ?

— Care nu prea au aerul c-ar face nici două, ce-i drept ! Ascultă și înclină-te : „Din punctul acela, ce se numește *Ventre della Vacca.*"

— A ! *Burtă de vacă !...* Bineînțeles ! Nici în franțuzește nu-l poți citi, dar dacă-și pune în minte să scrie în italienește, ba încă și în dialectul din Ajaccio, credeam că risc doar să înnebunesc, dar văd că am să mă tîmpesc... Asta-i.

Și repetă fraza întreagă.

— „Nilul, de la Assuan pînă la trei leghe mai la nord de Cairo, curge pe o singură albie ; din punctul acela, ce se numește Ventre della Vacca, formează două brațe : Rosette și Damiette." Mulțumesc Roland.

Și se apucă să scrie sfîrșitul paragrafului, al cărui început era gata pus pe hîrtie.

— Așa ? întrebă Roland, va să zică, generalul nostru, tot mai are marota lui veche să colonizeze Egiptul ?

— Da, da, și pe urmă, prin contralovitură, să guvernăm puțin și în Franța ? vom coloniza... de la distanță.

— Ei, ia hai, dragă Bourrienne, pune-mă în curent cu ce se petrece pe-aici, să nu am cumva aerul că vin din Monomotapa !

— Mai întîi vii c-așa ți-a venit, sau vii c-ai fost chemat ?

— Chemat, cît se poate de chemat !

— De cine ?

— Chiar de general în persoană.

— Depeșă personală ?

— Chiar de mîna sa. Privește !

Tînărul scoase din buzunar o hîrtie ce cuprindea două rînduri nesemnate, cu aceeași scriitură din care Bourrienne avea un caiet întreg sub ochi.

Cele două rînduri ziceau :

„Pleacă și fii la Paris în 16 brumar ;
am nevoie de tine."

— Da, făcu Bourrienne, cred că-i pentru 18.

— Pentru 18 ce ?

— Ei, pe cuvîntul meu, mă întrebi mai mult decît știu, Roland. Omul nostru, după cum știi, nu-i deloc vorbăreț. Ce-are

să fie în 18 brumar ? Habar n-am, totuşi, pun capul c-are să fie ceva.

— O ! ai totuşi o mică bănuială ?

— Cred că vrea să se facă director în locul lui Sieyès, poate preşedinte în locul lui Gohier.

— Bine ! şi constituţia din anul III ?

— Cum, constituţia din anul III ?

— Ei, da ! îţi trebuie patruzeci de ani ca să fii director, şi mai lipsesc zece ani pentru ca generalul să împlinească patruzeci.

— Păi, cu-atît mai rău pentru Constituţie ; o vom viola !

— E încă prea tînără, Bourrienne ; nu se violează fetiţe de şapte ani.

— Aş ! în mîinile cetăţeanului Barras, dragul meu, copiii cresc la iuţeală : fetiţa de şapte ani a şi ajuns să fie curtezană bătrînă.

Roland clătină din cap.

— Ei, ce ? întrebă Bourrienne.

— Uite, nu cred că generalul nostru s-ar face simplu director cu încă patru colegi. Judecă puţin şi dumneata, dragul meu, cinci regi pe tronul Franţei nu mai e o dictatură, e un hamalîc.

— În tot cazul, pînă-n prezent n-a lăsat să vadă altceva în afară de asta ; dar dumneata ştii, dragă prietene, cu generalul nostru, dacă vrei să afli ceva, trebuie să ghiceşti.

— Îţi spun drept, mi-e prea lene să-mi dau asemenea bătaie de cap, Bourrienne. Eu sînt un adevărat ienicer. Ce va face, e bun făcut. De ce dracul mi-aş mai bate capul să am o părere, s-o dezbat şi s-o şi apăr ? Şi-aşa-i destul de plicticos să trăieşti !

Şi tînărul îşi sublinie aforismul de mai sus cu un căscat lung.

Pe urmă adăugă, cu tonul unei teribile nepăsări :

— Crezi c-avem să-ncrucişăm săbiile, Bourrienne ?

— E probabil.

— Ei, poate se iveşte şi norocul de-a muri, doar asta e tot ce-mi trebuie. Unde-i generalul ?

— La doamna Bonaparte. A coborît de vreun sfert de oră. I-ai trimis vorbă c-ai sosit ?

— Nu, însă nu-mi pare rău deloc că te văd întîi pe dumneata. Dar, ascultă, îi aud pasul. Iată-l.

În aceeaşi clipă, uşa se deschise brusc şi acelaşi personaj istoric pe care l-am văzut jucînd incognito la Avignon un rol tăcut, apăru pe pragul uşii în costumul său pitoresc de general şef al armatei din Egipt.

Numai că, fiind la el acasă, era cu capul gol.

Lui Roland i se păru că are ochii mai duşi în fundul capului şi pielea feţei mai plumburie ca de obicei.

Totuşi, zărindu-l pe tînăr, ochiul sumbru sau mai curînd dus pe gînduri al lui Bonaparte scăpără de bucurie.

— A ! tu eşti, Roland ! exclamă el. Credincios ca oţelul, de te chem, alergi. Fii binevenit.

Şi-i întinse tînărului mîna.

Apoi, cu un surîs imperceptibil, îl întrebă :

— Ce faci la Bourrienne ?

— Vă aştept, generale.

— Şi, aşteptînd, pălăvrăgiţi ca două babe.

— Vă mărturisesc că-i aşa, generale. Îi arătam ordinul primit, ca să fiu aici în 16 brumar.

— Ţi-am scris 16 sau 17 ?

— O ! 16, generale, la 17 ar fi fost prea tîrziu.

— De ce prea tîrziu ?

— Păi, dacă, aşa cum mi-a spus Bourrienne, e vorba de nişte proiecte mari pe 18.

— Na ! şopti Bourrienne, uită-te şi la zmintitul ăsta, din pricina lui am să m-aleg cu-o săpuneală.

— Aha ! ţi-a spus că am proiecte mari pe 18 ?

Se duse de-a dreptul la Bourrienne şi, luîndu-l de ureche, îi spuse :

— Gură spartă !

Pe urmă către Roland :

— Ei da, dragul meu, avem proiecte mari pe 18. Soţia mea cu mine luăm cina la preşedintele Gohier, un bărbat minunat, care a primit-o grozav de bine pe Josephine în lipsa mea. Ai să cinezi cu noi, Roland.

Roland se uită la Bonaparte.

— Pentru asta m-aţi adus, generale ? întrebă el rîzînd.

— Pentru asta, da, şi poate pentru încă altceva... Scrie, Bourrienne.

Bourrienne puse iute mîna pe pană.

— Eşti gata ?

— Da, generale.

„Dragă domnule președinte, vă aduc la cunoștință că soția mea, eu și unul din aghiotanții mei, dorim să luăm cina la dumneavoastră poimîine, în 18.

Aflați că ne mulțumim cu cina obișnuită, ca în familie..."

— Apoi ? întrebă Bourrienne.

— Cum apoi ?

— Trebuie să închei cu „Libertate, egalitate, fraternitate" ?

— „Sau moarte !" adăugă Roland.

— Nu, răspunse Bonaparte. Dă-mi pana. Luă pana din mîinile lui Bourrienne și adăugă cu mîna lui :

„Al dumneavoastră,
Bonaparte"

Pe urmă, împingînd hîrtia, spuse :

— Ia-o, pune adresa, Bourrienne, și trimite-o prin curier.

Bourrienne scrise adresa, lipi plicul și sună.

Un ofițer de serviciu intră.

— Trimite scrisoarea de față prin curier, zise Bourrienne.

— Așteptați răspuns, adăugă Bonaparte.

Ofițerul închise ușa în urma lui.

— Bourrienne, zise generalul, arătîndu-l pe Roland, uită-te la prietenul tău.

— Da, generale, mă uit.

— Știi ce-a făcut la Avignon ?

— Nădăjduiesc că n-a făcut un papă.

— Nu. A aruncat cu o farfurie în capul unui om.

— O ! e iute la mînie !

— Și asta încă nu-i tot.

— Îmi închipui.

— S-a bătut în duel cu bărbatul acela.

— Și, bineînțeles, l-a ucis, zise Bourrienne.

— Chiar așa. Și știi tu de ce ?

— Nu.

Generalul ridică din umeri.

— Pentru că omul acela spusese că sînt un tîlhar.

Pe urmă, uitîndu-se la Roland cu o expresie nedefinită de zeflemisire și de prietenie, exclamă :

— Nerodule !

Pe urmă așa, deodată :

— Fiindcă veni vorba, și englezul ?

— Tocmai, generale, aveam de gînd să vă vorbesc despre englez.

— E tot în Franța ?

— Da, ba chiar o clipă am crezut că va rămîne aici pînă în ziua în care trompeta judecății de apoi va suna deșteptarea în valea Iosaphat.

— Pe acela n-ai izbutit să-l ucizi ?

— O ! nu, nu eu. Sîntem cei mai buni prieteni din lume și, generale, e un om minunat și totodată atît de original, încît am să vă cer un fir de bunăvoință pentru el.

— Drace ! pentru un englez ?

Bonaparte clătină din cap.

— Nu-mi plac englezii.

— Fie ! ca popor, dar indivizii...

— Hai, spune, ce i s-a întîmplat amicului tău ?

— A fost judecat, condamnat și executat.

— Ce tot îndrugi acolo ?

— Adevărul adevărat, generale !

— Cum asta ! a fost judecat, condamnat și ghilotinat ?

— O ! nu chiar de tot ; judecat, condamnat, da : ghilotinat nu ; dacă ar fi fost ghilotinat, ar fi mai bolnav decît e.

— Ia stai ! ce tot flecărești tu acolo ? De care tribunal a fost judecat și condamnat ?

— De tribunalul confraților lui Iehu.

— Dar ce-i aceea confrații lui Iehu ?

— Ei ! vedeți că l-ați și uitat pe amicul Morgan, bărbatul mascat, cel care a adus înapoi negustorului de vinuri cei două sute de ludovici ai săi.

— Nu, răspunse Bonaparte, nu l-am uitat. Bourrienne, ți-am povestit îndrăzneala individului aceluia atît de ciudat, nu-i așa ?

— Da, generale, spuse Bourrienne, și v-am spus că-n locul dumneavoastră, aș fi vrut să știu cine e.

— Ei ! generalul ar fi știut dacă m-ar fi lăsat să-mi pun planul în aplicare : eram tocmai gata să sar, să-l apuc de gît și să-i smulg masca, dar generalul mi-a spus cu tonul pe care i-l cunoști : *Stai jos, Roland !*

— Hai, întoarce-te la englez, limbutule ! urmă generalul. Morgan acela l-a asasinat ?

— Nu, nu el... soţii lui.

— Dar spuneai adineaori ceva de tribunal, de judecată.

— Generale, aţi rămas la fel, făcu Roland, cu oarecare familiarism deprins de pe cînd erau la Şcoala Militară, voiţi să ştiţi, dar nu-mi lăsaţi timp să vorbesc.

— Intră în Consiliul celor Cinci Sute [1] şi-atunci ai să vorbeşti cît ai să pofteşti.

— Ei, da ! numai că la cei Cinci Sute am să am patru sute nouăzeci şi nouă care vor avea tot atîta poftă de vorbă cît şi mine şi-au să-mi ia vorba din gură. Dacă-i pe-aceea, prefer să fiu întrerupt de dumneavoastră decît de-un avocat.

— Ei, ai de gînd să vorbeşti ?

— Doar atîta aştept şi eu. Închipuiţi-vă, generale, că aproape de Bourg se află o mînăstire...

— Mînăstirea Seillon. O ştiu...

— Cum, aveţi cunoştinţă de mînăstirea Seillon ? întrebă Roland.

— Ce, nu ştii că generalul are cunoştinţă de toate cele ? făcu Bourrienne.

— Şi ce-i cu mînăstirea ta ? mai sînt călugări în ea ?

— Nu, nu mai sînt decît stafii.

— Vei fi avînd să-mi spui, din întîmplare, vreo poveste cu stafii ?

— Şi-ncă dintre cele mai frumoase.

— Ei, drace ! Bourrienne ştie că-mi plac la nebunie. Dă-i drumul.

— Straşnic ! La mama au venit nişte oameni să ne spună că mînăstirea e bîntuită de stafii. Înţelegeţi am vrut să aflăm adevărul, *sir* John şi cu mine, sau mai curînd eu şi cu *sir* John, aşa că am petrecut fiecare cîte o noapte acolo.

— Unde ?

— La mînăstire, bineînţeles.

Bonaparte îşi făcu cruce aproape pe neobservate cu degetul cel mare de la mînă, obicei corsican de care nu s-a dezbărat toată viaţa lui.

---

[1] Adunare politică compusă din cinci sute de membri care formau, împreună cu Veteranii, Corpul legislativ, organizat de Constituţia anului III ; dizolvată la 18—19 brumar 1799. (n. t.)

— Ei ! na ! exlcamă el. Şi-ai văzut stafii.

— Am văzut una.

— Şi ce-ai făcut ?

— Am tras asupra ei.

— Şi-atunci ?

— Atunci şi-a urmat drumul.

— Şi te-ai dat bătut ?

— Bravo ! iată cum mă cunoaşteţi ! Am urmărit-o şi-am tras iar asupră-i ; dar cum ştia mai bine ca mine drumurile printre ruine, mi-a scăpat.

— Ei drăcia dracului !

— A doua zi era rîndul lui *sir* John, rîndul englezului nostru.

— Şi ţi-a văzut fantoma ?

— A văzut mai mult de-atît. A văzut doisprezece călugări ce-au intrat în biserică, l-au judecat ca pe unul ce-a vrut să le pătrundă tainele, l-au condamnat la moarte şi l-au înjunghiat cu pumnalul, zău !

— Şi el nu s-a apărat ?

— Ba da, ca un leu. Şi a ucis doi.

— Dar el n-a murit ?

— Era cît pe ce, dar nădăjduiesc, totuşi, c-are să scape teafăr. Închipuiţi-vă, generale, c-a fost găsit la o margine de drum şi a fost adus la mama acasă, cu-n pumnal înfipt în mijlocul pieptului, ca un arac în mijlocul viei.

— Ia te uită ! dar parcă mi-ai povestit o scenă din Sfînta-Vehmă [1], nici mai mult nici mai puţin.

— Şi pe lama pumnalului, ca nu cumva să se iţte vreo îndoială de unde a venit înjunghierea, era gravat : *Confraţii lui Iehu.*

— Ei, asta-i ! dar nu-i cu putinţă să se petreacă asemenea lucruri în Franţa în ultimul an din secolul al optsprezecelea ! Asta mergea în Germania, în evul mediu, vremea cînd domneau Enricii şi Othonii.

— Nu-i cu putinţă, generale ? Atunci, poftiţi pumnalul. Ce-aveţi de spus despre forma lui ? E atrăgătare, nu-i aşa ?

Şi tînărul trase de sub haină un pumnal făurit tot din fier, şi lamă şi gardă.

[1] Curtea vehmică, tribunal secret, a cărui putere era foarte temută în secolul al XV-lea în Germania, şi care a răspîndit o spaimă salutară în rîndurile seniorilor şi cavalerilor banditi din ţara aceea. (n. t.)

Garda sau mai curînd mînerul era în formă de cruce, iar pe lamă erau într-adevăr săpate următoarele trei cuvinte : *Confraţii lui Iehu.*

Bonaparte examină arma cu atenţie.

— Şi spui că i-au înfipt jucăria asta în piept englezului tău ?

— Pînă în plăsele.

— Şi n-a murit ?

— Încă nu, cel puţin pînă acuma.

— Ai auzit, Bourrienne ?

— Cu cea mai mare atenţie.

— Va trebui să-mi aminteşti de asta, Roland.

— Cînd, generale ?

— Cînd... cînd am să fiu stăpîn. Hai să spui bună ziua Josephinei. Vino, Bourrienne, dumneata iei masa cu noi. Băgaţi de seamă ce vorbiţi şi unul şi altul : îl avem pe Moreau la masă. Ei ! pumnalul rămîne la mine, îl păstrez ca pe o ciudăţenie !

Şi ieşi primul, urmat de Roland, urmat şi el de Bourrienne. Pe scară întîlni curierul pe care-l trimisese la Gohier.

— Ei ? întrebă el.

— Poftiţi răspunsul preşedintelui.

— Dă-l.

Desfăcu scrisoarea şi citi.

„Preşedintele Gohier e încîntat de plăcerea mare pe care i-o pregăteşte generalul Bonaparte ; îl aşteaptă poimîine, în 18 brumar, la cină, împreună cu fermecătoarea-i soţie şi cu aghiotantul anunţat, oricare ar fi el.

Ne vom aşeza la masă la orele cinci.

Dacă ora de mai sus nu convine generalului Bonaparte domnia-sa e rugat să ne-o aducă la cunoştinţă pe cea cu care ar dori s-o schimbe.

Preşedinte
Gohier

16 brumar, anul VIII."

Bonaparte vîrî scrisoarea în buzunar cu un surîs nedesluşit. Pe urmă, întorcîndu-se către Roland, îl întrebă :

— Îl cunoşti pe preşedintele Gohier ?

— Nu, generale.

— Ei, ai să vezi, e un om tare de treabă.

Şi cuvintele de mai sus fură rostite cu un accent la fel de greu de desluşit ca şi surîsul.

XX

OASPEȚII GENERALULUI BONAPARTE

Joséphine, în ciuda celor treizeci și patru de ani pe care-i avea, sau poate chiar din pricina celor treizeci și patru de ani — încîntătoare vîrstă a femeii de pe culmea căreia plutește, în același timp, și deasupra tinereții ce-a trecut și deasupra bătrîneții ce-are să vină — Joséphine, încă frumoasă, mai grațioasă ca niciodată, era femeia fermecătoare pe care o știți cu toții.

Un cuvînt nesocotit spus în taină de Junot, în clipa întoarcerii soțului ei, aruncase oarecare răceală între el și ea, dar trei zile îi fură destul seducătoarei ca să-și recapete întreaga-i putere asupra învingătorului de la Rivoli și de la Piramide.

Ea făcea onorurile casei cînd intră Roland.

Nefiind în stare, cum n-a fost nicodată, ca adevărată creolă ce era, să-și stăpînească pornirile, scoase un strigăt de bucurie și întinse mîna de cum îl zări. Îl știa pe Roland profund devotat soțului ei. Îi știa vitejia nebunească și mai știa pe deasupra că dacă tînărul ar fi avut douăzeci de vieți, le-ar fi dat pe toate pentru generalul Bonaparte.

Roland luă, plin de curtoazie, mîna pe care ea i-o întinse, și o sărută cu respect.

Joséphine o cunoscuse pe mama lui Roland în Martinica. De cîte ori îl vedea pe Roland, niciodată nu pierdea prilejul de a-i vorbi despre bunicul lui după mamă, domnul de Clémencière, în a cărui splendidă grădină, fiind copilă, se ducea să culeagă fructe minunate, necunoscute în regiunile noastre reci.

Subiectul convorbirii era așadar gata găsit. Îl întrebă cu afecțiune despre sănătatea doamnei de Montrevel, a fiicei sale precum și a micuțului Edouard.

Apoi, după ce culese asemenea informații, Joséphine îi spuse :

— Dragă Roland, trebuie să am grijă de toată lumea de-aici, dar fă așa fel să rămîi deseară, după ce pleacă toți ceilalți, sau să vii mîine dimineață cînd voi fi singură. Trebuie să-ți vorbesc despre *el* (și-l arătă cu ochii pe Bonaparte) și am milioane de lucruri să-ți spun.

Apoi, cu un surîs și strîngînd mîna tînărului, adăogă :

— Orice s-ar întîmpla, n-ai să-l părăsești, nu-i așa ?

— Cum ! orice s-ar întîmpla ? întrebă Roland uimit.

— Știu eu ce spun, îi răspunse Joséphine, și sînt sigură că, după ce vei fi stat de vorbă zece minute cu Bonaparte, vei ști și dumneata și mă vei înțelege. Pînă atunci, privește, ascultă și taci.

Roland se înclină și se trase la o parte, hotărît, așa cum Joséphine tocmai îi dăduse sfatul, să se mărginească la rolul de observator.

Avea și ce să observe.

Trei grupuri principale umpleau salonul.

Cel dintîi, adunat în jurul doamnei Bonaparte, singura femeie ce se afla în încăpere — era de fapt un flux și-un reflux mai curînd decît un grup.

Al doilea, adunat în jurul lui Talma, era alcătuit din Arnault, Parseval-Grandmaison, Monge, Berthollet și încă alți doi, trei membri ai Institutului.

Al treilea, în care tocmai se amestecase și Bonaparte, era alcătuit din Talleyrand, Barras, Lucien, amiralul Bruix [1], Roederer, Regnaud de Saint-Jean-d'Angély, Fouché, Réal și doi sau trei generali, în mijlocul cărora putea fi văzut Lefebvre.

În primul grup se vorbea despre modă, muzică, spectacole, în al doilea se vorbea despre literatură, știință, artă dramatică ; într-al treilea se vorbea de toate în afară de lucrul despre care toți ar fi avut poftă să vorbească.

Fără îndoială, asemenea reținere nu corespundea deloc cu gîndul care-l frămînta pe Bonaparte în clipa aceea, căci, după cîteva clipe de convorbire banală, îl prinse de braț pe fostul episcop de Autun și-l duse lîngă o fereastră boltită.

— Ei, cum e ? îl întrebă el.

---

[1] A nu se confunda cu contraamiralul de Brueys, care a fost ucis la Abukir la 1 august 1789. Amiralul Bruix, negociator al evenimentelor de la 18 brumar, împreună cu Talleyrand, n-a murit decît în 1805. (n. a.)

Talleyrand îl privi pe Bonaparte cu o expresie pe care numai el o putea avea.

— Ei, cum să fie ? Ce v-am spus eu despre Sieyès, generale ?

— Mi-ai spus : „Căutaţi-vă sprijin în oamenii care-i socotesc drept iacobini pe prietenii Republicii şi fiţi încredinţat că Sieyès se află în fruntea lor."

— Nu m-am înşelat.

— Aşadar, cedează.

— Ba ceva mai mult, a şi cedat...

— Omul care voia să mă împuşte pentru că am debarcat la Fréjus, fără să fac carantină ?

— O ! nu, nu din pricina asta.

— Atunci, de ce ?

— Pentru că nu v-aţi uitat la el şi nu i-aţi adresat cuvîntul la o masă la Gohier.

— Îţi mărturisesc c-am făcut-o înadins. Nu pot să-l sufăr pe călugărul ăsta răspopit.

Bonaparte îşi dădu seama, dar puţin cam tîrziu, că vorba pe care o scăpase era ca paloşul arhanghelului, cu două tăişuri. Dacă Sieyès îşi lepădase rasa, Talleyrand îşi lepădase mitra.

Aruncă iute o privire pe faţa lui. Fostul episcop de Autun surîdea cu cel mai dulce surîs.

— Aşadar mă pot încrede în el ?

— Răspund de el.

— Şi pe Cambacérès şi Lebrun i-ai văzut ?

— Îmi luasem sarcina să stau de vorbă cu Sieyès, adică cu cel mai recalcitrant. Bruix i-a văzut pe ceilalţi doi.

Din mijlocul grupului în care rămăsese amiralul nu-l scăpa din ochi pe General şi pe diplomat. Bănuia că discuţia lor avea o anumită importanţă.

Bonaparte îi făcu semn să vină la ei.

Un om mai puţin abil ar fi ascultat numaidecît. Bruix nici nu se gîndi.

Cu o indiferenţă prefăcută făcu două-trei ocoluri prin salon. Pe urmă, ca şi cum i-ar fi văzut aşa deodată pe Talleyrand şi pe Bonaparte discutînd împreună, se duse la ei.

— Bruix e un om foarte stăpînit, zise Bonaparte, care judeca oamenii şi după lucrurile mici ca şi după cele mari.

— Şi mai ales foarte precaut, generale ! răspunse Talleyrand.

— Ei, şi va fi nevoie de un tirbuşon ca să-i scoatem vorbele din burtă.

— O ! nu. Acum că s-a unit cu noi, dimpotrivă, are să atace problema sincer şi pe faţă !

Într-adevăr, de cum se-ntîlni cu Bonaparte şi Talleyrand, Bruix intră în materie cu următoarele cuvinte pe cît de limpezi pe atît de concise :

— I-am văzut, se codesc !

— Se codesc ! Cambacérès şi Lebrun se codesc ? Lebrun, mai înţeleg, e-un soi de literat, un moderat, un puritan, dar Cambacérès...

— E chiar aşa.

— Nu le-ai spus că socotesc să fac din fiecare cîte-un consul ?

— N-am mers chiar atît de departe, răspunse Bruix, rîzînd.

— Şi de ce ? întrebă Bonaparte.

— Pentru că ăsta-i primul cuvînt pe care mi-l spuneţi în privinţa intenţiilor dumneavoastră, cetăţene general.

— E-adevărat, recunoscu Bonaparte, muşcîndu-şi buzele.

— Trebuie reparată omisiunea ? întrebă Bruix.

— Nu, nu, răspunse iute Bonaparte. Ar putea crede că am nevoie de ei. Nu vreau tergiversări. Să se hotărască astăzi fără altă condiţii decît cele pe care li le-aţi oferit. De nu, mîine va fi prea tîrziu. Mă simt destul de puternic ca să fiu şi singur, iar acum îi am şi pe Sieyès şi pe Barras.

— Barras ? repetară cei doi negociatori, uimiţi.

— Da, Barras, care nu mă mai scoate din micul caporal şi care nu mă mai trimite în Italia pentru că, zice el, acolo mi-am făcut cariera strălucită şi că-i de prisos să mă mai întorc... ei, da, Barras...

— Barras ?...

— Nimic...

Pe urmă, dîndu-şi drumul :

— Dar, la urma urmei pot foarte bine să v-o spun ! Ştiţi ce-a declarat Barras ieri la masă, în faţa mea ? Că nu mai merge cu Constituţia anului III, că recunoaşte nevoia unei dictaturi, că e hotărît să se retragă, să abandoneze frînele guvernării, adăugînd că e un om uzat în opinia publică şi că Republica are nevoie de oameni noi. Ori, ghiciţi cui zicea că s-a gîndit să-i lase puterea ! — v-o repet ca doamna de

Sévigné, de-o sută, de-o mie, de zece mii de ori ! — generalului Hédouville, om de treabă... dar numai cît m-am uitat o dată la el şi şi-a aplecat ochii în jos. Ce-i drept privirea mea trebuie să fi scăpărat fulgere ! Rezultatul e că, azi dimineaţă, pe la ceasurile opt, Barras se găsea lîngă patul meu, scuzîndu-se cum putea mai bine de prostia de ieri, recunoscînd că numai eu aş putea salva Republica şi declarîndu-mi c-a venit să se pună la dispoziţia mea, să facă tot ce-aş vrea eu, să joace rolul pe care i-l voi da, şi rugîndu-mă să-i făgăduiesc ca, dacă pun ceva la cale, pot să mă bizui pe el... da, pe el, că e în stare să mă aştepte pînă la sfîntul-aşteaptă !

— Totuşi, generale, îl întrerupse domnul de Talleyrand, neputînd rezista unui joc de cuvinte, de vreme ce sfîntul-aşteaptă nu-i nicidecum un sfînt al libertăţii...

Bonaparte îi aruncă o privire piezişă fostului episcop.

— Da, ştiu că Barras e prietenul dumitale, al lui Fouché şi al lui Réal ; dar al meu nu e, şi i-o voi dovedi. Dumneata, Bruix, ai să te întorci la Lebrun şi la Cambacérès şi-ai să-i laşi să aleagă, da sau nu.

Apoi, uitîndu-se la ceas şi încruntînd din sprîncene, zise:

— Îmi pare că Moreau se lasă aşteptat.

Şi se îndreptă spre grupul în care Talma era centrul atenţiei.

Cei doi diplomaţi se uitară la el cum se duce.

Pe urmă, amiralul Bruix întrebă pe şoptite :

— Ce zici, dragul meu Maurice, de asemenea sentimente faţă de omul care l-a decorat la asediul Toulon-ului, cînd nu era decît un simplu ofiţer, care i-a încredinţat apărarea Convenţiunii în ziua de 13 vendemiar, care în sfîrşit l-a făcut la douăzeci şi şase de ani general şef al armatei pentru Italia ?

— Zic, scumpul meu amiral, răspunse domnul de Talleyrand, cu surîsul său decolorat şi totodată şiret, că sînt unele servicii atît de mari încît nu se pot plăti decît cu nerecunoştinţă.

În clipa aceea uşa se deschise şi fu anunţat generalul Moreau.

Vestea, care era mai mult decît o noutate, care uimi pe cei mai mulţi dintre cei de faţă, atrase privirile tuturor către uşă.

Moreau îşi făcu apariţia.

În epoca aceea, trei bărbaţi atrăgeau privirile Franţei asupra lor, şi Moreau era unul dintre cei trei bărbaţi.

Ceilalți doi erau Bonaparte și Pichegru.

Fiecare dintre ei ajunseră să fie un soi de simbol.

Pichegru, din ziua de 18 fructidor, era simbolul monarhiei.

Moreau, de cînd fusese supranumit Fabius, era simbolul republicii.

Bonaparte, simbolul războiului, îi domina pe amîndoi prin caracterul aventuros al geniului său.

Moreau era atunci în plină floare a vîrstei, am spune chiar în toată puterea geniului său, dacă una dintre trăsăturile geniului n-ar fi însușirea de-a lua o hotărîre. Ori, nimeni nu era mai nehotărît ca faimosul *cunctator*.

Avea pe atunci treizeci și șase de ani, era înalt de statură, avea în același timp fața blîndă, calmă și fermă ; trebuie să fi semănat cu Xenofon.

Bonaparte nu-l văzuse niciodată. Nici el nu-l văzuse niciodată pe Bonaparte.

În timp ce unul lupta la Adige și la Mincio, celălalt se lupta la Dunăre și la Rin.

Zărindu-l, Bonaparte îi ieși în întîmpinare.

— Fii bine venit, generale ! îi spuse el.

Moreau zîmbi cît se poate de curtenitor.

— Generale, răspunse el, în timp ce toți făceau cerc în jurul lor ca să vadă cum al doilea Cezar îl va întîmpina pe al doilea Pompei, dumneata sosești din Egipt victorios și eu vin din Italia după o mare înfrîngere.

— Care n-a fost a domniei-tale și de care nu trebuie să răspunzi, generale ! Înfrîngerea e din vina lui Joubert. Dacă s-ar fi dus să preia armata din Italia de îndată ce fusese numit general șef, e mai mult decît probabil că rușii și austriecii, doar cu trupele pe care le aveau atunci, nu i-ar fi putut rezista. Dar luna de miere l-a ținut în Paris ! Luna aceea fatală pe care sărmanul Joubert a plătit-o cu viața, le-a dat timp să-și adune toate forțele. Predarea Mantovei le-a mai mărit efectivul cu încă cincisprezece mii de oameni sosiți în ajunul luptei. Era cu neputință ca viteaza noastră armată să nu fie copleșită de atîtea forțe adunate !

— Vai ! da, zise Moreau, totdeauna numărul cel mare îl bate pe cel mic.

— Mare adevăr, generale ! exclamă Bonaparte, adevăr de netăgăduit.

— Totuşi, spuse Arnault, amestecîndu-se şi el în vorbă, cu armate mici, dumneata, generale, le-ai bătut pe cele mari.

— Dacă dumneata ai fi Marius şi nu autorul lui *Marius*, n-ai mai spune aşa ceva, domnule poet. Chiar cînd am bătut armate mari şi unele mici — luaţi bine aminte, mai cu seamă voi, tinerii care astăzi executaţi, dar care mai tîrziu veţi comanda — totdeauna numărul cel mai mic a fost bătut de cel mare.

— Nu înţeleg, ziseră în acelaşi timp şi Arnault şi Lefebvre.

Moreau făcu însă un semn din cap, arătînd că el a înţeles.

Bonaparte continuă :

— Urmăriţi-mi bine teoria, aici stă toată arta războiului. Cînd cu forţe mai mici mă aflam în faţa unei armate mari, grupîndu-mi la repezeală armata, cădeam ca trăsnetul pe una din aripile armatei duşmane şi o respingeam. Profitam după aceea de zăpăceala pe care o asemenea manevră izbutea totdeauna s-o producă în armata duşmană, ca s-o atac în alt sector, tot cu toate forţele mele. O băteam astfel cu bucăţica şi victoria, care era rezultatul operaţiilor mele, însemna întotdeauna, după cum vedeţi, triumful numărului mare asupra celui mic.

In clipa în care dibaciul general isprăvise de dat asemenea definiţie a geniului său, uşa se deschise şi un slujitor vesti că masa e gata.

— Poftească, generale, zise Napoleon, conducîndu-l pe Morceau spre Joséphine, dă braţul soţiei mele şi să mergem la masă !

Şi, în urma invitaţiei de mai sus, cu toţii trecură din salon în sufragerie.

După cină, sub pretext să are să-i arate o sabie grozavă pe care o adusese din Egipt, Bonaparte îl duse pe Moreau în cabinetul său de lucru.

Acolo, cei doi rivali stătură închişi mai mult de un ceas.

Ce s-a petrecut între ei în răstimpul acela ? Ce pact au semnat ? Ce făgăduieli şi-au făcut ? Nimeni n-a ştiut-o niciodată.

Numai că, Bonaparte, intrînd singur în salon, îi răspunse lui Lucian, care îl întrebase : „Ei, şi Moreau ?“

— Aşa cum prevăzusem, preferă puterea militară puterii politice. I-am făgăduit comanda unei armate...

Rostind cuvintele din urmă, Bonaparte zîmbi.

— Şi, între timp... urmă el.

— Între timp ? întrebă Lucien.

— O va avea pe cea a Luxemburgului. Nu cred că-i rău să-l fac mai întîi temnicerul directorilor, înainte de a-l face învingătorul austriecilor.

A doua zi se putea citi în *Monitorul :*

„*Paris,* 17 brumar. Bonaparte i-a dăruit lui Moreau o sabie bătută în pietre nestemate pe care a adus-o din Egipt şi care e socotită că preţuieşte douăsprezece mii de franci."

XXI

BILANŢUL DIRECTORATULUI

Spuneam că Moreau, înarmat, fără îndoială, cu instrucţiunile primite, ieşise din micul imobil de pe strada Victoriei, în vreme ce Bonaparte intrase singur în salon.

La o asemenea serată orice mişcare trecea sub control. Aşa că fu observată şi lipsa lui Moreau şi intrarea de unul singur a lui Bonaparte şi vădita bună dispoziţie care însufleţea chipul acestuia din urmă.

Privirile ce se fixaseră mai stăruitor asupra lui erau cele ale Joséphinei şi ale lui Roland. Moreau, alături de Bonaparte, adăuga douăzeci de şanse la succesul complotului. Moreau împotriva lui Bonaparte îl lipsea de cincizeci.

Privirea Joséphinei mai cu seamă era atît de rugătoare că, despărţindu-se de Lucien, Bonaparte îşi împinse fratele înspre soţia lui.

Lucien înţelese şi se apropie de Joséphine.

— Totul merge bine, zise el.

— Moreau ?
— E cu noi.
— Îl credeam republican.
— I s-a dovedit că se lucrează spre binele republicii.
— Eu l-aş fi crezut ambiţios, spuse Roland.
Lucien tresări şi se uită la tînăr.
— Dumneata ai dreptate, zise el.
— Bine, dar atunci, întrebă Joséphine, dacă-i un ambiţios, nu-l va lăsa pe Bonaparte să pună mîna pe putere.
— Şi de ce nu ?
— Pentru că o va voi numai pentru el.
— Da, dar va aştepta să-i fie adusă de-a gata, dat fiind că nu va şti cum s-o organizeze şi nici nu va îndrăzni s-o ia singur.
În timpul acesta, Bonaparte se apropia de grupul care se formase ca şi înaintea cinei în jurul lui Talma. Oamenii superiori sînt totdeauna în centru.
— Ce tot povesteşti dumneata, Talma ? îl întrebă Bonaparte. Îmi pare că eşti ascultat cu multă atenţie.
— Da, iată însă că domnia mea a luat sfîrşit, zise artistul.
— Dar de ce ?
— Fac şi eu ca cetăţeanul Barras, abdic.
— Aşadar cetăţeanul Barras abdică ?
— Aşa umblă zvonul.
— Şi se ştie cine va fi numit în locul său ?
— Se bănuieşte.
— E unul dintre prietenii dumitale, Talma ?
— Odinioară, răspunse Talma înclinîndu-se, mi-a făcut cinstea să-mi spună că-i eram.
— Ei, atunci, Talma, te rog să-mi acorzi protecţia.
— Îţi stă la dispoziţie, zise Talma rîzînd. Acum rămîne de văzut la ce-are să-ţi slujească.
— Să fiu trimis în Italia, unde cetăţeanul Barras nu vrea să mă mai întorc.
— Mă rog, zise Talma, dumneata ştii cîntecul, generale :

Nu mai mergem în pădure
C-au tăiat rugii de mure !

— Vai, Roscius ! Roscius ! exclamă Bonaparte surîzînd, nu cumva te-ai învăţat în lipsa mea să măgulești ?

— Roscius era prietenul lui Cesar, generale, și la întoarcerea lui din Galia trebuie să-i fi spus aproape cam ceea ce vă spun eu.

Bonaparte puse mîna pe umărul lui Talma.

— I-ar fi spus oare aceleași vorbe după trecerea Rubiconului ?

Talma îi răspunse, uitîndu-se țintă în ochii lui Bonaparte.

— Nu, i-ar fi spus, ca ghicitorul : „Cesar, păzește-te de idele lui Martie !"

Bonaparte își strecură mîna în sîn ca și cum ar fi căutat ceva și, găsind pumnalul Confraților lui Iehu, îl strînse la piept cu putere.

Să fi presimțit oare conspirațiile lui Aréna, Saint-Régent și a lui Cadoudal ?

În clipa aceea ușa se deschise și fu anunțat :

— Generalul Bernadotte.

— Bernadotte ! nu se putu opri de a șopti Bonaparte, ce caută aici ?

Într-adevăr, de la întoarcerea lui Bonaparte, Bernadotte se ținuse la o parte, refuzînd toate invitațiile stăruitoare pe care generalul șef i le făcuse direct sau prin prietenii săi.

De fapt, de multă vreme Bernadotte ghicise în el omul politic pitit sub mantaua de soldat, pe dictator în spatele generalului șef ; și apoi Bernadotte, chiar dacă a ajuns să fie rege mai tîrziu, pe atunci era republican cu totul de alt soi decît Moreau.

De altfel, Bernadotte credea că are a se plînge de Bonaparte.

Cariera sa militară nu fusese mai puțin strălucită decît cea a tînărului general, și destinul său pînă la urmă trebuia să fie egal cu al acestuia, numai că, mai fericit decît el, Bernadotte avea să moară pe tron.

E-adevărat că el nu-și cucerise tronul, fusese chemat să-l ocupe.

Fiu al unui avocat din Pau, Bernadotte, născut în anul 1764, adică cu cinci ani înaintea lui Bonaparte, se angajase simplu soldat la vîrsta de 17 ani. În 1789 nu era decît sergent major, dar era epoca avansărilor rapide. În 1794, Kleber îl proclamase general de brigadă chiar pe cîmpul de luptă, unde cîștigase tocmai o victorie. Ajuns general de divizie, luase parte strălucită la bătăliile de la Fleurus și Juliers, apoi în fața

lui capitulase Maestricht, cucerise Altdorf și sprijinise împotriva unei armate de două ori mai mari decît a lui marșul lui Jourdan cu trupele sale, silit să bată în retragere. În 1797, Directoratul îi dăduse sarcina să ducă șaptesprezece mii de oameni lui Bonaparte. Cei șaptesprezece mii de oameni erau vechii lui soldați, vechii soldați ai lui Kléber, Marceau, Hoche, soldații de la Sambre-et-Meuse, așa că și atunci uită de rivalitatea lui și îl sprijini pe Bonaparte din toate puterile, avînd partea lui de succes în trecerea peste rîul Taglioamento, cucerind Gradiska, Triest, Laybach, Idria, venind apoi după închiderea campaniei să raporteze Directoratului cu drapelele luate de la inamic și primind în silă postul de ambasador la Viena, în timp ce lui Bonaparte i se dăruise titlul de șef al comandamentului armatei din Egipt.

La Viena, o insurecție iscată de tricolorul francez arborat la intrarea ambasadei, insurecție pentru care ambasadorul nu putu obține satisfacție, îl sili să-și ceară pașaportul de întoarcere. Din nou la Paris, fu numit de Directorat ministru de război. O intrigă subt... a lui Sieyès, pe care republicanismul lui Bernadotte îl stingherea, îl făcu să-și dea demisia, care îi fu primită, iar cînd Bonaparte debarcă la Fréjus, demisionarul fusese de trei luni înlocuit cu Dubois-Crancé !

După reîntoarcerea lui Bonaparte, cîțiva prieteni de-ai lui Bernadotte voiseră să-l recheme la minister, dar Bonaparte se opusese. Din asta se născu o ostilitate între cei doi generali, de nu fățișă, în orice caz reală.

Așa că prezența lui Bernadotte în salonul lui Bonaparte avea semnificația unui eveniment aproape tot așa de extraordinar ca și cea a lui Moreau și, la intrarea învingătorului de la Maestricht, aproape tot atîtea capete s-au întors către dînsul cît și la intrarea învingătorului de la Rastadt.

Numai că, în loc să-i iasă în întîmpinare noului venit, cum ieșise înaintea lui Moreau, Bonaparte se mulțumi să se întoarcă și să-l aștepte.

Bernadotte, din pragul ușii, aruncă o privire grăbită asupra salonului. Dintr-o ochire despărți și studie grupurile și, cu toate că în centrul grupului principal îl zări pe Bonaparte, se apropie de Josephine, aproape culcată pe un fotoliu lung, lîngă colțul căminului, frumoasă și drapată ca statuia Agripinei din muzeul Pitti, și o salută cu toată curtenia unui adevărat cava-

ler, îi adresă cîteva complimente, o întrebă de sănătate şi numai după aceea înălţă capul ca să vadă în ce parte trebuia să se ducă să-l caute pe Bonaparte.

Într-o clipă ca aceea, orice mişcare avea prea multă semnificaţie pentru ca politeţea afectată a lui Bernadotte să nu fi fost observată de toată lumea.

Bonaparte, cu spiritu-i iute şi pătrunzător, fu printre cei dintîi ce făcură o astfel de remarcă, aşa că nerăbdarea îl cuprinse şi, în loc să-l aştepte pe Bernadotte în mijlocul grupului în care se afla, se îndreptă către o fereastră boltită ca şi cum l-ar fi provocat pe fostul ministru de război să vină după el.

Bernadotte salută curtenitor în dreapta şi în stînga şi, impunînd chipului său, de obicei atît de nobil, o înfăţişare calmă, se îndreptă spre Bonaparte care-l aştepta aşa cum luptătorul îşi aşteaptă adversarul, cu piciorul drept înainte şi cu buzele strînse.

Cei doi bărbaţi se salutară, numai că Bonaparte nu făcu nici o mişcare ca să întindă mîna lui Bernadotte, dar nici acesta nu făcu nici un gest ca să i-o apuce.

— Dumneata ! exclamă Bonaparte. Sînt foarte bucuros să te văd.

— Mulţumesc, generale, răspunse Bernadotte. Vin la dumneata deoarece cred că am a-ţi da cîteva explicaţii.

— La început nu te recunoscusem.

— Totuşi, îmi pare, generale, că numele meu fusese rostit de slujitorul care m-a anunţat cu voce destul de puternică şi destul de limpede, pentru ca să nu lase nici un pic de îndoială în privinţa identităţii mele.

— Da, dar îl anunţase pe generalul Bernadotte.

— Ei, şi ?

— Ei, şi am văzut un om îmbrăcat în burghez şi, recunoscîndu-te puţin cîte puţin, mă îndoiam totuşi că ai putea fi dumneata.

De-o bucată de vreme, într-adevăr, Bernadotte se prefăcea că preferă hainele de burghez celor militare.

— Ştii doar, răspunse el rîzînd, că nu mai sînt militar decît pe jumătate. Sînt socotit bun de reformă de către cetăţeanul Sieyès.

— Se pare c-a fost o fericire pentru mine că nu mai erai ministru de război cînd cu debarcarea mea la Fréjus.

— De ce ?

— Ai fi spus, după cele ce mi s-au adus la cunoştinţă drept sigure, că dac-ai fi primit ordin să mă arestezi ca unul ce m-am abătut de la prescripţiile legilor sanitare, ai fi făcut-o.

— Am spus-o şi o repet încă, generale. Ca soldat, am respectat totdeauna cu credinţă disciplina, ca ministru, am fost sclavul legii.

Bonaparte îşi muşcă buzele.

— Şi, după aşa ceva mai poţi spune că n-ai o duşmănie personală împotriva mea ?

— Duşmănie personală împotriva dumitale ? se miră Bernadotte, dar de ce ? Am mers mereu aproape în acelaşi rînd, ba chiar am fost general înaintea dumitale. Expediţiile mele militare pe Rin, chiar de n-au fost tot atît de strălucite ca cele ale dumitale de pe Adige, dar au fost tot atît de utile Republicii, iar, cînd am avut cinstea să slujesc ca ostaş sub ordinele dumitale în Italia, ai găsit, nădăjduiesc, în mine un locotenent devotat dacă nu omului, cel puţin patriei. E adevărat că, de la plecarea dumitale, generale, am fost mai fericit ca dumneata, nemaiavînd să port răspunderea unei mari armate pe care, dacă ar fi să ne luăm după ultimele depeşe ale lui Kléber, ai lăsat-o într-o situaţie penibilă.

— Cum ? după ultimele depeşe ale lui Kléber ? Ce, Kléber a scris ?

— Ce, nu ştii, generale ? Directoratul nu te-a înştiinţat despre plîngerile succesorului dumitale ? E o mare slăbiciune din partea-i şi, în asemenea caz, mă felicit de două ori că am venit să-ţi schimb părerile în privinţa celor ce se spun despre mine, reabilitîndu-mă, şi să-ţi aduc la cunoştinţă cele ce se spun despre dumneata.

Bonaparte aţinti asupra lui Bernadotte o privire întunecată de vultur.

— Şi ce se spune de mine ?

— Se spune că, dac-ai venit, trebuia să aduci şi armata cu dumneata.

— Ce, aveam flotă ? şi nu ştii oare că Brueys a lăsat-o pe-a lui să ardă ?

— Atunci, se spune, generale, că, dacă n-ai putut aduce armata, ar fi fost poate mai bine pentru reputaţia dumitale să rămîi cu ea.

— Aşa aş fi făcut, domnule, dacă evenimentele nu m-ar fi rechemat în Franţa.

— Ce evenimente, generale ?

— Înfrîngerile pe care le-ai suferit.

— Să-mi fie cu iertare, generale. Vrei să spui înfrîngerile suferite de Schérer.

— Sînt totuşi înfrîngerile dumitale !

— Eu nu răspund de generalii care au comandat armatele noastre pe Rin şi în Italia decît atîta timp cît sînt ministru de război. Ori, să numărăm înfrîngerile şi victoriile din timpul acela, generale, şi atunci să vedem în ce parte trage balanţa.

— Nu cumva ai venit să-mi spui că afacerile îţi merg bine ?

— Nu, dar pot să-ţi spun că nu sînt într-o stare atît de disperată pe cît pari dumneata a crede.

— Pe cît par... Într-adevăr, generale, auzindu-te, s-ar părea că am vreun interes ca Franţa să fie înjosită în ochii străinătăţii...

— Nu spun aşa ceva. Spun c-am venit să stabilesc cu dumneata balanţa victoriilor şi înfrîngerilor noastre pe cele trei luni şi, fiindcă am venit pentru aşa ceva, că mă aflu la dumneata, că vin ca acuzat...

— Sau ca acuzator...

— Mai întîi ca acuzat... încep.

— Iar eu, spuse Bonaparte, stînd ca pe cărbuni, eu ascult.

— Ministeriatul meu începe în 30 prerial, sau în 8 iunie, dacă-ţi place mai mult. N-o să ne certăm nicidecum de la cuvinte.

— Ceea ce vrea să spună c-o să ne certăm de la fapte.

Bernadotte urmă fără să răspundă :

— Am intrat aşadar, după cum spuneam, în minister la 8 iunie, adică la cîteva zile după ridicarea stării de asediu a oraşului Saint-Jean-d'Acre.

Bonaparte îşi muşcă buzele.

— N-am ridicat starea de asediu a oraşului Saint-Jean-d'Acre decît după ce-i distrusesem fortificaţiile, interveni el.

— Kléber nu scrie aşa, dar asta nu mă priveşte cîtuşi de puţin...

Şi adăugă, zîmbind :

— Asta s-a petrecut pe vremea ministeriatului lui Clarke.

Urmă o clipă de tăcere, în timpul căreia Bonaparte încercă să-l facă pe Bernadotte să-şi lase ochii în jos.

Dar, văzînd că nu reuşeşte, zise :

— Continuă.

Bernadotte se înclină şi reîncepu :

— Poate că niciodată un ministru de război — şi arhivele ministerului stau mărturie — niciodată un ministru de război n-a primit portofoliul în împrejurări mai critice : război civil înăuntrul ţării, străinii dinafară la uşile noastre, descurajare în rîndurile armatelor vechi, cea mai cumplită lipsă de mijloace să punem altele noi pe picioare. Iată în ce stare mă aflam în seara zilei de 8 iunie, dar intrasem în funcţie... Începînd de la 8 iunie, o corespondenţă activă, purtată cu autorităţile civile şi militare, a reînsufleţit curajul şi speranţele lor. Adresele mele către armată — poate e o greşală — n-au fost cele ale unui ministru către soldaţi, ci ale unui camarad către camarazii săi, după cum adresele mele către administratori au fost cele ale unui cetăţean către concetăţenii săi. Mă adresam curajului celor din armată şi sufletului francezilor şi am căpătat tot ceea ce am cerut : garda naţională se organiză cu o rîvnă nou născut, se formară legiuni pe Rin şi pe Mosela, batalioane de veterani luară locul vechilor regimente ca să sprijine pe cele ce ne apărau frontierele. Astăzi, cavaleria noastră se recrutează dintr-o remontă de patruzeci de mii de cai tineri. O sută de mii de recruţi, îmbrăcaţi, înarmaţi şi echipaţi primesc în strigăte de „Trăiască Republica" stindardele sub care vor lupta şi vor învinge...

— Dar, întrerupse Bonaparte cu amărăciune, e o adevărată apologie pe care ţi-o faci singur dumitale !

— O fi aşa, dar iată, îmi împart discursul în două : prima parte cată să fie o apologie contestabilă ; a doua are să fie o expunere de fapte de necontestat. Să lăsăm apologia la o parte, acum trec la fapte.

La 17 şi 18 iunie, bătălia de la Trebbia. Macdonald vrea să lupte fără Moreau. Trece peste Trebbia, atacă duşmanul, e bătut şi se retrage în Modena. La 20 iunie, lupta de la Tortona. Moreau îl bate pe austricaul Bellegarde. La 22 iulie predarea

citadelei din Alexandria austro-rușilor. Balanța se apleacă spre înfrîngeri. La 30, predarea orașului Mantua — încă o înfrîngere. La 15 august, bătălia de la Novi. De data asta e mai mult decît o înfrîngere, e o capitulare. Înregistreaz-o, generale, e cea din urmă.

În timp ce noi mîncam bătaie la Novi, Masséna se menține pe pozițiile sale de la Zug și Lucerna și își întărește pozițiile pe Aar și pe Rin, iar Lecourbe, la 14 și 15 august, cucerește Saint-Gothard. La 19, bătălia de la Bergen. Brune zdrobește armata anglo-rusă, forță puternică de patruzeci și patru de mii de oameni, și îl ia prizonier pe generalul rus Hermann. La 25, 26 și 27 ale aceleiași luni, luptele de la Zürich. Masséna îi bate pe austro-rușii comandați de Korsakoff. Hotze și alți trei generali austrieci sînt prinși, iar trei sînt uciși. Inamicul pierde douăsprezece mii de oameni, o sută de tunuri și toate efectele sale ! Austriecii, despărțiți de ruși, nu-i mai pot ajunge decît dincolo de lacul Constanța. Acolo se opresc înaintările pe care inamicul le făcea de la începutul campaniei. După recucerirea orașului Zürich, teritoriul Franței este asigurat împotriva oricărei invazii.

La 30 august, Molitor îi bate pe Jellachich și pe Linken, generali austrieci, și-i respinge pînă la Cantonul Grisons. La 1 septembrie, Molitor îl atacă și îl bate pe generalul Rosemberg la Muttathal. La 2, Molitor îl silește pe Suvorov să evacueze localitatea Glaris, să-și părăsească răniții, tunurile și o mie șase sute de oameni făcuți prizonieri. La 6, generalul Brune îi bate pentru a doua oară pe anglo-rușii, comandați de ducele de York. La 7, generalul Gazan cucerește Constanța. La 9, dumneata acostezi aproape de portul Fréjus.

Așa că, generale, urmă Bernadotte, deoarece Franța va trece, după cîte se pare, în mîinile dumitale, e bine să știi în ce stare o primești și, în lipsa unei chitanțe de primire, starea de lucruri să poată face dovada situației în care v-o dăm. Ceea ce facem noi acum, generale, e curată istorie și socot drept lucru de căpetenie ca cei ce vor avea interes s-o falsifice într-o zi, să găsească în drumul lor dezmințirea lui Bernadotte.

— Spui asta pentru mine, generale ?

— Spun asta pentru lingușitori... Ai pretins, se spune, că te-ai întors deoarece armatele noastre erau distruse,

deoarece Franța era amenințată, deoarece Republica se afla la strîmtoare. Se poate să fi plecat din Egipt cu asemenea temere, dar o dată sosit în Franța, trebuie ca asemenea temere să dispară și să facă loc unei convingeri contrarii.

— Nici nu cer mai mult decît să pot fi alături de părerea dumitale, generale, răspunse Bonaparte cu supremă demnitate, și cu cît vei fi în stare să-mi arăți o Franță mare și puternică, cu atît voi fi mai recunoscător față de cei cărora ea le va datora puterea și măreția.

— O ! dar rezultatul e limpede, generale ! Trei armate bătute și nimicite, rușii exterminați, austriecii învinși și în debandată ; douăzeci de mii de prizonieri, o sută de tunuri, cincisprezece stindarde, toate efectele dușmanului în mîinile noastre ; nouă generali prinși sau uciși, Elveția eliberată, frontierele noastre asigurate, Rinul mîndru că le străjuiește granița. Asta-i contribuția lui Masséna și starea de lucruri din Elveția.

Armata anglo-rusă de două ori învinsă, cu desăvîrșire descurajată, părăsindu-și în mîinile noastre artileria, efectele, depozitele de muniții și de hrană, pînă și femeile și copiii debarcați împreună cu englezii, care se și socoteau stăpînii Olandei, opt mii de prizonieri francezi și batavi redați patriei, Olanda evacuată complet. Iată contribuția lui Brune și situația din Olanda.

Ariergarda generalului Klenau silită să depună armele la Villanova ; o mie de prizonieri, trei tunuri căzute în mîinile noastre și austriecii respinși dincolo de rîul Bormida ; adăugînd și luptele de la Stura și Pignerol, cu un total de patru mii de prizonieri, șaisprezece guri de tun, ocuparea orașului fortificat Mondovi, și a întregului ținut situat între Stura și Tanare. Iată contribuția lui Championnet și starea de lucruri din Italia.

Două sute de mii de soldați sub arme, patruzeci de mii de cavaleriști cu cai cu tot. Iată și contribuția mea și situația din Franța.

— Dar, întrebă Bonaparte pe un ton ironic, dacă ai, așa cum spui, două sute patruzeci de mii de soldați sub arme, ce-ți mai trebuie să-ți aduc îndărăt cei cincisprezece sau douăzeci de mii de oameni pe care-i aveam în Egipt și de care e nevoie acolo pentru colonizare ?

— Dacă ţi-i cer, generale, nu-i pentru nevoia pe care am avea-o de ei, ci de frică să nu li se întîmple cine ştie ce nenorocire.

— Şi ce nenorocire ai vrea să li se întîmple, cînd sînt sub comanda lui Kléber ?

— Kléber poate fi ucis, generale, şi în urma lui Kléber ce mai rămîne ? Menou... Kléber şi cei douăzeci de mii de oameni ai dumitale sînt pierduţi, generale !

— Cum, pierduţi ?

— Sultanul va trimite trupe, pămîntul e al lui. Englezii vor trimite trupe, marea e a lor. Noi n-avem nici pămînt, nici mare şi vom fi siliţi să asistăm de aici la evacuarea Egiptului şi la capitularea armatei noastre.

— Vezi lucrurile în negru, generale !

— Viitorul ne va spune care din noi doi le-a văzut aşa cum sînt.

— Ce-ai fi făcut în locul meu ?

— Nu ştiu, dar, chiar de-ar fi trebuit să-i aduc prin Constantinopol, nu i-aş fi părăsit pe cei pe care Franţa mi i-a încredinţat. Xenophon, pe malurile Tigrului, se afla într-o situaţie mai disperată decît cea a dumitale pe malurile Nilului ; el i-a adus pe cei zece mii de oameni ai lui pînă în Ionia şi cei zece mii ai lui nu erau fiii Atenei, nu erau concetăţeni de-ai lui, erau mercenari !

Din clipa în care Bernadotte rostise numele oraşului Constantinopol, Bonaparte nu mai asculta. Ai fi zis că numele acela deşteptase în el o sursă de gînduri noi şi că nu-şi mai urmărea decît propriile idei.

Puse mîna pe braţul lui Bernadotte uimit şi, cu privirile pierdute, ca un om ce se duce prin spaţiu după fantoma unui proiect spulberat, zise :

— Da, da ! m-am gîndit la asta şi, vezi, de asta mă încăpăţînam să pun mîna pe mizeria aceea de cetate de la Saint-Jean-d'Acre. Voi, de-aici, voi, n-aţi văzut decît încăpăţînarea mea, o pierdere de oameni inutilă, sacrificii de dragul amorului propriu al unui general mediocru, care se teme să nu i se scoată pe nas un eşec. Ce mi-ar fi păsat mie de ridicarea asediului cetăţii Saint-Jean-d'Acre, dacă Saint-Jean-d'Acre n-ar fi fost un obstacol pus înaintea celui mai imens plan ce-a fost

vreodată conceput !... Oraşe ! vai, Doamne, voi cuceri tot atîtea cîte au cucerit Alexandru şi Cezar, dar în faţă îmi sta Saint-Jean-d'Acre, ce trebuia cucerită ! Dac-aş fi pus mîna pe Saint-Jean-d'Acre, ştii ce-aş fi făcut ?

Şi privirea înflăcărată i se aţinti asupra lui Bernadotte, care, de data aceasta, îşi plecă ochii sub flacăra geniului.

— Ce-aş fi făcut, repetă Bonaparte şi, ca şi Ajax, păru că ameninţă cerul cu pumnul, dac-aş fi cucerit Saint-Jean-d'Acre, aş fi găsit în oraş comorile paşei şi arme pentru trei sute de mii de oameni. Aş fi răsculat şi aş fi înarmat toată Siria, pe care o răzvrătise cruzimea lui Djezzar, încît la fiecare asalt al meu locuitorii în rugăciune s-ar fi rugat lui Dumnezeu să biruiesc. Aş fi mers asupra oraşelor Damasc şi Alep, mi-aş fi îngroşat rîndurile armatei mele cu toţi nemulţumiţii. Pe măsură ce-aş fi înaintat, aş fi vestit popoarelor abolirea sclaviei şi desfiinţarea guvernelor tiranice cu cîte un paşă în frunte. Aş fi ajuns la Constantinopol cu un puhoi de oameni înarmaţi. Aş fi răsturnat imperiul turc şi-aş fi întemeiat la Constantinopol un mare imperiu ce mi-ar fi statornicit un loc pentru posteritate, deasupra lui Constantin şi Mahomed al II-lea ! În sfîrşit, poate că m-aş fi întors la Paris prin Adrianopol sau prin Viena, după ce-aş fi nimicit imperiul Austriac... Ei, acuma vezi, scumpul meu general, proiectul care s-a năruit din pricina unei păcătoase de aşezări ca Saint-Jean-d'Acre !

Şi uită atît de tare cu cine vorbea, pentru ca să se amăgească cu rămăşiţele unui vis spulberat, încît îi spunea lui Bernadotte, *scumpul meu general.*

Acesta, aproape înspăimîntat de măreţia planului pe care i-l dezvăluise Bonaparte, se dădu un pas îndărăt.

— Da, exclamă Bernadotte, văd ceea ce îţi trebuie, şi dumneata ţi-ai trădat gîndurile : în Orient şi în Occident un tron!... Un tron ! fie ! de ce nu ? te poţi bizui pe mine ca să-l cucereşti, dar oriunde, numai în Franţa nu. Sînt republican şi-am să mor republican !

Bonaparte scutură din cap ca şi cum ar fi dorit să alunge gîndurile ce-l purtau în nori.

— Şi eu sînt republican, spuse el, dar priveşte ce-a ajuns să fie republica dumitale !

— Ce are a face ! răspunse Bernadotte. Nu sînt credincios cuvîntului şi nici formei, ci principiului. Să-mi dea directorii

puterea şi voi şti prea bine să apăr Republica de duşmanii ei dinăuntru, aşa cum am apărat-o de duşmanii din afară.

Şi spunînd aceste cuvinte, Bernadotte ridică ochii şi privirea i se încrucişă cu cea a lui Bonaparte.

Două paloşe scoase din teacă ce se izbesc n-ar arunca fulgere mai teribile şi mai înfierbîntate.

De multă vreme, Joséphine, neliniştită, îi urmărea pe cei doi bărbaţi cu atenţie.

Văzu privirile celor doi, pline de ameninţări reciproce.

Se ridică atunci în pripă şi, ducîndu-se la Bernadotte, îi spuse :

— Generale !

Bernadotte se înclină.

— Eşti prieten cu Gohier, nu-i aşa ? urmă ea.

— E unul dintre cei mai buni prieteni ai mei, doamnă, răspunse Bernadotte.

— Ştii că vom cina la el poimîine, în 18 brumar. Vino şi dumneata să cinezi cu noi, şi adă-ne pe doamna Bernadotte. Aş fi atît de fericită să mă împrietenesc cu ea !

— Doamnă, spuse Bernadotte, pe vremea grecilor aţi fi fost una dintre cele trei Graţii, în evul mediu, aţi fi fost o zînă, astăzi sînteţi făptura cea mai adorabilă pe care-o cunosc.

Şi, trăgîndu-se trei paşi îndărăt şi făcînd un salut, găsi mijlocul de a se retrage fără să-i acorde lui Bonaparte nici o părticică din salutul său.

Joséphine îl urmări cu ochii pe Bernadotte pînă ce ieşi.

Atunci abia, întorcîndu-se către soţul ei, îl întrebă :

— Se pare că n-a fost cu Bernadotte tot aşa cum a fost cu Moreau ?

— Întreprinzător, îndrăzneţ, dezinteresat, republican, sincer, nu se lasă sedus... E un obstacol. Îl vom răsuci pentru că nu-l putem răsturna.

Şi, părăsind salonul fără să-şi ia rămas bun de la nimeni, se urcă în cabinetu-i de lucru, unde îl urmară Roland şi Bourrienne.

Să tot fi trecut vreun sfert de oră de cînd se aflau acolo, cînd cheia se învîrti încetişor în broască şi uşa se deschise.

Lucien intră.

XXII

UN PROIECT DE DECRET

Evident, Lucien era așteptat. De la intrarea sa în cabinetul de lucru, Bonaparte nu-i rostise numele niciodată dar, păstrînd tăcerea, cu o nerăbdare din ce în ce mai mare, își întorsese totuși capul de trei sau patru ori spre ușă și, cînd tînărul se arătă, o exclamație de mulțumire scăpă din gura lui Bonaparte.

Lucien, frate mai tînăr al generalului șef, se născuse în 1775, avînd acum abia douăzeci și cinci de ani ; din 1797, adică la douăzeci și doi de ani și jumătate, intrase în Consiliul celor Cinci Sute, care tocmai îl numise președinte, ca să-l cinstească pe Bonaparte.

Față de planurile pe care le făurise, Bonaparte nu putea să dorească o mai mare fericire ca asta.

Sincer și leal de altfel, republican inimos, Lucien, sprijinind planurile fratelui său, își închipuia că slujește mai mult republica decît pe viitorul prim consul.

În ochii lui, nimeni n-ar fi reușit s-o salveze mai bine a doua oară decît cel ce o mai salvase și întîia oară.

Însuflețit de asemenea sentimente venise să-și caute fratele.

— Iată-te! exclamă Bonaparte, te așteptam cu nerăbdare.

— Bănuiam, dar, ca să plec, a trebuit s-aștept un moment potrivit, cînd nimenea nu se mai gîndea la mine.

— Și crezi c-ai reușit ?

— Da. Talma povestea nu știu ce anecdotă, despre Marat și Dumouriez. Oricît de interesantă părea, eu m-am lipsit de anecdotă și iată-mă !

— Am auzit puțin mai înainte o trăsură, care tocmai pleca. Omul care era în ea nu te-a văzut c-o apuci pe scara cabinetului meu de lucru ?

— Omul care era în ea sînt chiar eu, trăsura care pleca era a mea ; trăsura mea lipsind, toată lumea mă va crede plecat.

Bonaparte răsuflă uşurat.

— Hai acum să vedem, întrebă el, cum ţi-ai folosit ziua ?

— Să ştii că n-am pierdut vremea de prisos.

— Avem oare decretul Sfatului Bătrînilor ?

— L-am întocmit astăzi şi ţi l-am adus — măcar în ciornă — să vezi dacă e ceva de scos sau de adăugat.

— Să vedem ! zise Bonaparte.

Şi luînd repede din mîinile lui Lucien hîrtia pe care el i-o întinse, citi :

„Articolul 1. Corpul legislativ se mută în comuna Saint-Cloud ; cele două consilii vor avea sediul acolo, în cele două aripi ale palatului..."

— Ăsta-i articolul de căpetenie, explică Lucien. L-am pus în frunte pentru ca de la început să izbească poporul.

— Da, da, încuviinţa Bonaparte.

Şi continuă.

„Art. 2. Ele vor fi mutate acolo mîine, în 20 brumar..."

— Nu, nu, se împotrivi Bonaparte : „mîine 19", schimbă data, Bourrienne.

Şi dădu hîrtia secretarului său.

— Crezi că vei fi în stare în ziua de 18 ?

— Voi fi ! Fouché mi-a spus alaltăieri : „Grăbiţi-vă, sau nu mai răspund de nimic."

— „19 brumar", rosti Bourrienne, înapoind hîrtia generalului.

Bonaparte reluă lectura :

„Art. 2. Ele vor fi mutate acolo mîine, în 19 brumar, la amiază. Orice continuare a dezbaterilor este interzisă în alt sediu şi înainte de data de mai sus."

Bonaparte mai citi o dată articolul.

— Ei bine, zise el, nu e nici un dubiu asupra înţelesului.

Şi continuă :

„Art. 3. Generalul Bonaparte este însărcinat cu executarea prezentului decret ; el va lua toate măsurile necesare pentru siguranţa reprezentării naţionale."

Un zîmbet ironic trecu pe buzele de piatră ale lectorului. Dar, aproape fără întrerupere, continuă :

„Generalul comandant al diviziei a 17-a, garda corpului legislativ, garda națională sedentară, trupele de front ce se găsesc în comuna Paris, în arondismentul constituțional și pe toată întinderea diviziei a 17-a, sînt puse de îndată sub ordinele sale și obligate să-l recunoască în această calitate."

— Adaugă, Bourrienne : „Toți cetățenii îi vor da ajutor." Burghezii se bucură neînchipuit de mult să se amestece în treburile politice și dacă pot să ne slujească în planurile noastre trebuie să le dăm asemenea satisfacție.

Bourrienne se execută. Pe urmă înapoie hîrtia generalului, care continuă :

„Art. 4. Generalul Bonaparte este chemat în fața consiliului pentru a primi de acolo o copie legalizată a prezentului decret și pentru a depune jurămînt. El se va pune de acord cu comisarii inspectori ai celor două Sfaturi.

Art. 5. Prezentul decret va fi transmis *îndată* printr-un curier la Sfatul celor Cinci Sute și la Directorat — secția executivă.

Va fi promulgat, tipărit și afișat în toate comunele Republicii prin curieri extraordinari.

Paris, la..."

— Data a rămas în alb, zise Lucien.

— Pune „18 brumar", Bourrienne, trebuie ca decretul să surprindă toată lumea. Emis la orele șapte de dimineață, trebuie ca în același timp, cînd va fi emis, și chiar înainte, să fie afișat pe toate zidurile Parisului.

— Dar dacă Sfatul Bătrînilor va refuza să-l emită...?

— Motiv în plus să fie afișat, nerodule, se repezi Bonaparte. Noi vom proceda ca și cum ar fi emis.

— E cazul să îndreptăm totodată și o greșeală de franceză ce se găsește în ultimul paragraf ? întrebă Bourrienne, rîzînd.

— Care ? sări Lucien, cu tonul autorului rănit în amorul său propriu.

— *Îndată*, răspunse Bourrienne, în asemenea caz nu se spune *îndată ;* se spune *de îndată.*

— Nu-i deloc nevoie, interveni Bonaparte. Fii pe pace, voi proceda ca și cum ar fi *de îndată.*

Apoi, după o clipă de gîndire :

— Cît despre cele ce spuneai adineaori, de temerea ta că decretul n-are să treacă, există un mijloc ca să-l faci să treacă.

— Care ?

— Îi convoci pentru ora şase dimineaţa pe membrii de care sîntem siguri, şi pentru ora opt pe cei de care nu sîntem siguri. Neavînd decît oameni de-ai noştri, cum dracul n-o s-avem majoritatea ?

— Dar şase ceasuri pentru unii şi opt ceasuri pentru alţii... se miră Lucien.

— N-ai decît să iei doi secretari diferiţi. Unul din ei se va fi înşelat.

Apoi, întorcîndu-se către Bourrienne, îi spuse :

— Scrie !

Şi plimbîndu-se, dictă fără să şovăie, ca omul ce a gîndit dinainte şi multă vreme la ceea ce dictează, oprindu-se totuşi din cînd în cînd în faţa lui Bourrienne, numai ca să vadă dacă pana secretarului îi urmărea vorba :

Cetăţeni !

Sfatul Bătrînilor, cel ce deţine înţelepciunea naţiunii, a emis acum decretul alăturat ; este, de altfel, împuternicit s-o facă prin articolele 102 şi 103 din Constituţie.

Mă însărcinează pe mine să iau măsurile pentru paza Adunării reprezentanţilor naţiunii, pentru mutarea ei necesară şi momentană..."

Bourrienne se uită la Bonaparte. Se vede că voise să spună *imediată*, dar fiindcă generalul nu se corectă, Bourrienne lăsă *momentană*.

Bonaparte continuă să dicteze :

„Corpul legislativ va fi în măsură să scoată Adunarea naţională din primejdia iminentă în care ne-a adus dezorganizarea tuturor organelor administraţiei.

În această împrejurare, de cea mai mare importanţă, el are nevoie de unirea şi încrederea tuturor patrioţilor. Strîngeţi-vă în jurul lui. Este singurul mijloc de a aşeza Republica pe bazele libertăţii civile, ale fericiri dinlăuntru, ale victoriei şi păcii."

Bonaparte reciti proclamaţia de mai sus şi făcu un semn cu capul că e bine.

Apoi îşi scoase ceasornicul.

— E unsprezece, zise el. Mai e timp.

Atunci, aşezîndu-se în locul lui Bourrienne, scrise cîteva cuvinte în formă de bilet, le închise într-un plic şi puse adresa : „Cetăţeanului Barras".

— Roland, i se adresă aghiotantului, după ce termină de scris, ai să iei fie un cal din grajd, fie o trăsură de piaţă şi ai să te duci la Barras. Îi cer o întîlnire mîine, la miezul nopţii. Aştepţi răspuns.

Roland plecă.

După o clipă, se auzi în curtea locuinţei galopul unui cal ce se îndepărta spre strada Mont-Blanc.

— Acuma, Bourrienne, începu Bonaparte după ce aţintise urechea la tropotul calului, mîine, la miezul nopţii, fie că voi fi aici, fie că nu, vei porunci să se înhame caii, te vei urca în trăsura mea şi te vei duce în locul meu la Barras.

— În locul dumneavoastră, generale ?

— Da. Toată ziua mă va aştepta şi nu va face nimic, crezînd că îl iau alături de mine. La miezul nopţii vei fi la el şi-ai să-i spui că o durere de cap îngrozitoare m-a silit să mă culc, dar că voi fi la el negreşit la ceasurile şapte de dimineaţă. Te va crede sau nu te va crede, dar, în orice caz, va fi prea tîrziu să mai unelteaască împotriva noastră. La orele şapte dimineaţa voi avea zece mii de oameni sub ordinele mele.

— Bine, generale. Mai aveţi şi alte ordine să-mi daţi ?

— Nu, nu în seara asta, răspunse Bonaparte. Mîine să fii aici dis-de-dimineaţă.

— Dar eu ? întrebă Lucien.

— Du-te de-l vezi pe Sieyès ; în mîna lui e Sfatul Bătrînilor. Ia-ţi toate măsurile cu el. Nu vreau să fie văzut la mine şi nici eu la el. Dacă, din întîmplare, nu reuşim, el e unul de care trebuie să ne lepădăm. Poimîine vreau să fiu stăpîn pe acţiunile mele şi să n-am angajamente absolute faţă de nimeni.

— Crezi c-ai să ai nevoie de mine mîine ?

— Vino mîine noapte şi dă-mi raport despre toate.

— Te mai întorci în salon ?

— Nu. Am s-o aştept pe Joséphine în cameră la ea. Bourrienne, spune-i o vorbă la ureche, în trecere, ca să scape cît mai repede cu putinţă de toată lumea pe care o are.

Şi, făcînd un salut din mînă, cam cu acelaşi gest şi fratelui său şi lui Bourrienne, trecu, printr-un coridor separat, din cabinetul său de lucru în camera Joséphinei.

Acolo, la lumina simplă a unei lămpi de alabastru, sub bătaia căreia fruntea conspiratorului părea încă şi mai palidă ca de obicei, Bonaparte ascultă zgomotul trăsurilor ce se depărtau unele după altele.

În sfîrşit, un ultim uruit de vehicul se auzi şi, după cinci minute, uşa camerei se deschise şi Joséphine intră.

Era singură şi ţinea în mînă un sfeşnic cu două braţe.

Obrazu-i, luminat de cele două lumînări, arăta cea mai puternică îngrijorare cu putinţă.

— Ei, dar ce-i cu tine, o întrebă Bonaparte.

— Mi-e frică, răspunse Joséphine.

— Şi de ce ? de nerozii din Directorat sau de avocaţii din cele două Sfaturi ? Hai ! ţine-ţi firea ! În Sfatul Bătrînilor îl am pe Sieyès, iar la cei Cinci Sute îl am pe Lucien.

— Aşadar, totul merge bine ?

— De minune !

— Cînd tu mi-ai trimis răspuns că mă aştepţi la mine, m-am temut să n-ai a-mi comunica veşti proaste.

— Bine ! dar dacă aş avea veşti proaste, oare ţi le-aş spune ?

— Vai ! tare mă mai linişteşti !

— Dar, fii pe pace, n-am decît bune, numai că ţi-am dat şi ţie un rol în conspiraţie.

— Care ?

— Aşază-te şi scrie lui Gohier.

— Că nu ne mai ducem să cinăm la el ?

— Dimpotrivă. Să vină cu soţia să ia micul dejun la noi. Oamenii care se iubesc, aşa cum ne iubim noi, nu reuşesc să se vadă atît cît ar dori.

Joséphine se aşeză la un birou micuţ din lemn de trandafir.

— Dictează, zise ea, sînt gata să scriu.

— Asta-i bună ! vrei să-mi recunoască stilul ? haida de ! ştii doar mult mai bine decît mine cum se scrie un bileţel de-acelea fermecătoare cărora e cu neputinţă să li te împotriveşti.

Joséphine schiţă un surîs pentru compliment, îşi întinse fruntea lui Bonaparte, care i-o sărută cu dragoste, şi scrise biletul de mai jos, pe care îl copiem după original :

„Cetăţeanului Gohier, preşedintele sectorului executiv al Directoratului Republicii franceze..."

— Aşa ? întrebă ea.

— Perfect ! Cum n-are să mai păstreze multă vreme titlul de preşedinte, să nu i-l precupeţim.

— Şi n-ai să faci nimic pentru el ?

— Ba am să fac tot ce va pofti, dacă şi el va face tot ce vreau eu ! Continuă, draga mea prietenă.

Joséphine puse iarăşi mîna pe condei şi scrise :

„Vino, dragul meu Gohier, împreună cu soţia dumitale, mîine, ca să luaţi micul dejun cu mine, la ceasurile opt dimineaţa. Să nu cumva să nu vii. Am de vorbit cu dumneata lucruri foarte interesante.

La revedere, dragul meu Gohier, şi să nu te îndoieşti niciodată de sincera-mi prietenie !

La Pagerie-Bonaparte"

— Am pus *mîine*, explică Joséphine. Trebuie să pun data de 17 brumar pe scrisoare.

— Şi să ştii că nu minţi, zise Bonaparte. Iată că bate miezul nopţii.

Într-adevăr, încă o zi căzuse în prăpastia timpului : pendula sună douăsprezece bătăi.

Bonaparte le ascultă grav şi dus pe gînduri. Nu-l mai despărţeau decît douăzeci şi patru de ore de ziua solemnă pe care o pregătea de o lună şi pe care o visa de trei ani !

Să facem noi ceea ce tare ar mai fi vrut să facă, adică să sărim peste cele douăzeci şi patru de ceasuri care ne despart de ziua aceea, pe care istoria n-a judecat-o încă, şi să vedem ce se petrecea la ceasurile şapte de dimineaţă în diferitele puncte ale Parisului, unde evenimentele pe care avem să le povestim aveau să producă cea mai mare senzaţie.

XXIII

„ALEA JACTA EST" [1]

La orele şapte de dimineaţă, Fouché, ministrul poliţiei, intra la Gohier, preşedintele Directoratului.

— Ei ! ei ! exclamă Gohier zărindu-l, oare căror noutăţi le datoresc plăcerea de a vă vedea atît de dimineaţă, domnule ministru al poliţiei ?

— Încă nu cunoaşteţi decretul ! zise Fouché.

— Care decret ? întrebă cinstitul Gohier.

— Decretul dat de Sfatul Bătrînilor.

— Dat cînd ?

— Dat astă-noapte.

— Sfatul Bătrînilor se întruneşte aşadar noaptea acum ?

— În caz de urgenţă, da.

— Şi ce spune decretul ?

— Transferă şedinţele corpului legislativ la Saint-Cloud.

Gohier simţi lovitura. Înţelegea ce profit putea trage din asemenea izolare geniul întreprinzător al lui Bonaparte.

— Şi de cînd, îl întrebă el pe Fouché, un ministru al poliţiei a ajuns să fie solul Sfatului Bătrînilor ?

— Iată că vă înşelaţi, cetăţene preşedinte, răspunse ex-reprezentantul Convenţiunii. În dimineaţa de astăzi sînt mai ministru al poliţiei ca niciodată, pentru că am venit să vă dezvălui un act ce poate avea cele mai grave urmări.

Fouché încă nu ştia ce întorsătură avea să ia conspiraţia din strada Victoriei. Găsea foarte potrivit să-şi pregătească o portiţă de scăpare la Luxembourg.

Gohier, oricît de cumsecade era, îşi cunoştea însă prea bine omul ca să se mai lase înşelat de el.

— Ieri trebuia să-mi anunţaţi decretul, cetăţene ministru, nu astăzi dimineaţă, căci, prin comunicarea pe care mi-o aduceţi la cunoştinţă acum, nu sînteţi decît cu cîteva clipe înaintea anunţării oficiale ce-mi va fi făcută.

---

[1] Zarurile sînt aruncate. (lat.)

Într-adevăr, în aceeaşi clipă, un uşier deschise uşa şi-l anunţă că trimisul inspectorilor de la palatul Sfatului Bătrînilor se prezentase şi cerea să intre pentru a face o comunicare.

— Să intre, zise Gohier.

Mesagerul intră şi prezentă o scrisoare preşedintelui.

Acesta o desfăcu grăbit şi citi :

„Cetăţene preşedinte,

Comisia îşi ia îngăduinţa de a vă face cunoscut decretul de transferare a reşedinţei Corpului legislativ la Saint-Cloud.

Decretul vă va fi expediat, dar unele măsuri de siguranţă cer o serie de amănunte de care ne ocupăm în prezent.

Vă invităm să veniţi la comisiunea Sfatului Bătrînilor. Acolo îl veţi găsi pe Sieyès şi Ducos.

Salut frăţesc,

Barillon ; Fargues ; Cornet"

— Bine, zise Gohier mesagerului, concediindu-l cu un semn din mînă.

Mesagerul ieşi.

Gohier se întoarse către Fouché.

— Eh ! exclamă el, complotul e bine mînuit. Mi se anunţă decretul, dar nu mi se trimite. Din fericire, dumneavoastră aveţi să-mi spuneţi în ce termeni e conceput.

— Dar, făcu Fouché, eu nu ştiu nimic.

— Cum asta ? se ţine şedinţă la Sfatul Bătrînilor şi dumneavoastră, ministrul poliţiei, nu ştiţi nimic cînd şedinţa în cauză este extraordinară şi cînd a fost fixată şi anunţată prin scrisori ?

— Ba da, ştiam de şedinţă, dar nu m-am putut duce să asist.

— Şi n-aţi avut acolo pe unul din secretarii dumneavoastră, un stenograf, care putea să vă aducă la cunoştinţă cuvînt cu cuvînt, cele ce s-au petrecut în şedinţa aceea cînd, după cît se pare, s-a hotărît soarta Franţei ?... Vai ! cetăţene Fouché, sînteţi un ministru al poliţiei tare neîndemînatic, sau, mai curînd, tare dibaci !

— Aveţi a-mi da vreun ordin, cetăţene preşedinte ? întrebă Fouché.

— Nici unul, cetăţene ministru, răspunse preşedintele. Dacă Directoratul găseşte cu cale să dea ordine, le va da

oamenilor pe care-i socotește demni de încredere. Puteți să vă înapoiați la cei ce vă trimit, adăugă el, întorcîndu-i spatele interlocutorului său.

Fouché ieși, Gohier sună îndată după ieșirea lui.

Un curier intră.

— Treci pe la Barras, pe la Sieyès, pe la Ducos și pe la Moulin, și poftește-i să vină numaidecît la mine... Ah, ah ! spune-i tot acum doamnei Gohier să vină în biroul meu și s-aducă scrisoarea doamnei Bonaparte prin care ne invită la micul dejun.

După cinci minute, doamna Gohier intra cu scrisoarea în mînă și gata îmbrăcată. Invitația era pentru ora opt dimineața. Ceasul arăta mai mult de șapte jumătate și era nevoie de cel puțin douăzeci de minute pentru a merge de la Luxembourg în strada Victoriei.

— Iat-o, dragul meu, zise doamna Gohier, înmînînd scrisoarea soțului ei. E pentru ora opt.

— Da, răspunse Gohier, nu de oră mă îndoiesc, ci de zi.

Și, luînd scrisoarea din mîinile soției sale, reciti :

„Vino, dragul meu Gohier, împreună cu soția dumitale mîine, ca să luați micul dejun cu mine, la ceasurile opt dimineața... Să nu cumva să nu vii... Am de vorbit cu dumneata lucruri foarte interesante."

— Vai ! exclamă el, nu mai am de ce mă înșela !

— Ei, ce zici, dragul meu, mergem ? întrebă doamna Gohier.

— Tu ai să te duci, dar eu nu. S-a ivit un eveniment de care cetățeanul Bonaparte se pare că nu-i străin și care ne reține, pe colegii mei și pe mine, la Luxembourg.

— Un eveniment grav ?

— Poate.

— Atunci, rămîn lîngă tine.

— Nu, nu. Nu-mi poți fi de nici un folos. Du-te la doamna Bonaparte. Poate că mă înșel, dar, dacă se petrece la ea ceva extraordinar, ce ți s-ar părea că ne poate neliniști, vestește-mă printr-un mijloc oarecare. Oricare va fi bun, voi înțelege și dacă-mi spui lucrurile pe jumătate.

— Bine, dragul meu, mă duc. Speranța că ți-aș putea fi de folos acolo m-a hotărît să merg.

— Du-te !

În clipa aceea, curierul se întoarse.

— Generalul Moulin vine chiar acuma, spuse el. Cetățeanul Barras e în baie, dar va veni. Cetățenii Sieyès și Ducos au plecat de-acasă de la cinci dimineața și nu s-au mai întors.

— Iată-i pe cei doi trădători ! se repezi Gohier. Barras nu s-a lăsat înșelat.

Și, îmbrățișîndu-și soția, zise :

— Du-te ! du-te !

Cînd se întoarse, dînd să plece, doamna Gohier se pomeni față în față cu generalul Moulin. Acesta, din fire iute la mînie, părea furios.

— La o parte, cetățeană ! strigă el.

Apoi, repezindu-se ca o furtună în cabinetul de lucru al lui Gohier, spuse :

— Dumneata știi ce se petrece, președinte ?

— Nu, dar bănuiesc.

— Corpul legislativ e transferat la Saint-Cloud. Generalul Bonaparte e împuternicit cu executarea decretului, iar forța armată e pusă la dispoziția sa.

— Aha ! asta-i taina, exclamă Gohier. În cazul acesta, trebuie să ne adunăm și să luptăm.

— Ai auzit : Sieyès și Roger Ducos nu sînt la palat.

— Nu ! sînt la Tuileries. Dar Barras e în baie. Să dăm fuga la Barras. Directoratul poate da decizii de vreme ce are majoritatea. Sîntem trei. Mai spun o dată, să luptăm !

— Atunci, să-i trimitem răspuns lui Barras să vină să ne găsească de îndată ce iese din baie.

— Nu ! hai să-l găsim noi înainte de-a ieși el.

Cei doi directori ieșiră și se-ndreptară în graba mare spre apartamentul lui Barras.

Îl găsiră într-adevăr în baie și stăruiră să intre.

— Ei, ce este ? întrebă Barras zărindu-i.

— Știi ?

— Ce să știu ? Nu știu nimic.

Atunci începură a-i povesti ceea ce știau ei.

— A ! făcu Barras, acum totul mi se pare limpede.

— Cum ?

— Da, iată de ce n-a venit aseară.

— Cine ?

— Ei, cine ? Bonaparte !

— L-ai așteptat aseară ?

— Mi-a trimis vorbă prin unul din aghiotanții lui, că are să vină între orele unsprezece și miezul nopții.

— Și n-a venit ?

— Nu. Mi l-a trimis pe Bourrienne cu trăsura lui, trimițîndu-mi totodată vorbă că îl apucase o nemaipomenită durere de cap ce-l ținea pironit în pat, dar că astăzi dimineață va fi aici devreme.

Directorii se uitară unul la altul.

— E limpede ! ziseră ei.

— Acuma, continuă Barras, mi-am trimis secretarul, pe Bollot, un băiat foarte deștept, ca să cerceteze.

Barras sună. Un slujitor se arătă.

— De cum se-ntoarce Bollot, zise Barras, să-l poftești să vină aici.

— Chiar acuma coboară din trăsură, în curtea palatului.

— Să urce, să urce numaidecît !

Bollot ajunsese chiar la ușă.

— Ei, ce-i ? întrebară cei trei directori.

— Ce să fie ? Generalul Bonaparte, în mare ținută, însoțit de generalii Beurnonville, Macdonald și Moreau se îndreaptă spre palatul Tuileries, în curtea căruia îl așteaptă vreo zece mii de oameni.

— Moreau !... Moreau e cu el ! strigă Gohier.

— La dreapta lui !

— V-am spus-o de nu știu cîte ori ! exclamă Moulin cu severitatea-i militărească, Moreau nu-i decît... o secătură. Asta e !

— Mai ești de părere să rezistăm, Barras ? întrebă Gohier.

— Da, răspunse Barras.

— Atunci, îmbracă-te și vino să ne găsești în sala de ședințe.

— Duceți-vă, spuse Barras, vin și eu.

Cei doi directori se duseră în sala de ședințe.

După zece minute de așteptare, Moulin zise :

— Ar fi trebuit să-l așteptăm pe Barras. Dacă Moreau e o secătură... Barras e o tîrfă... !

După două ceasuri, încă îl mai așteptau pe Barras.

În urma lor, tot în sala de baie intraseră Talleyrand și Bruix și, stînd de vorbă cu ei, Barras uitase că era așteptat.

Să vedem ce se petrecuse în strada Victoriei.

La ora şapte dimineaţa, contrar obiceiului său, Bonaparte se sculase şi aştepta în mare ţinută în camera lui.

Roland intră.

Bonaparte era liniştit cu desăvîrşire. Se afla în preajma unei bătălii.

— Încă n-a venit nimeni, Roland ? îl întrebă el.

— Nu, generale, răspunse tînărul, dar am auzit mai adineauri duruitul unei trăsuri.

— Şi eu, adăugă Bonaparte.

În clipa aceea fură anunţaţi :

— Cetăţeanul Joseph Bonaparte şi cetăţeanul general Bernadotte.

Roland îl întrebă pe Bonaparte din ochi.

Trebuia să rămînă sau să iasă ?

Trebuia să rămînă.

Roland rămase în picioare, în colţul unei biblioteci, ca o sentinelă la postul său.

— Ai ! ai ! exclamă Bonaparte văzîndu-l pe Bernadotte îmbrăcat în simplu burghez cum era cu două seri înainte. Hotărît lucru, ţi-e silă de uniformă, generale !

— Ei, doamne ! răspunse Bernadotte, de ce dracu aş fi în uniformă la ceasurile şapte dimineaţa, cînd nici nu sînt de serviciu ?

— Ai să fii în curînd.

— Asta-i bună ! doar nu mai sînt în activitate.

— Da, dar eu te repun în activitate.

— Dumneata ?

— Da, eu.

— În numele Directoratului ?

— Dar ce ? Mai există vreun Directorat ?

— Cum ? Nu mai există Directorat ?

— Venind în drum spre mine n-ai văzut soldaţi rînduiţi pe toate străzile ce duc la Tuileries ?

— I-am văzut şi m-am mirat.

— Soldaţii aceia sînt ai mei.

— Să-mi fie cu iertare, zise Bernadotte, crezusem că sînt ai Franţei !

— Ei ! Dar eu şi Franţa nu sîntem tot una ?

— Nu ştiam, răspunse Bernadotte cu răceală.

— Acum însă bănuieşti că-i aşa. Diseară vei fi sigur. Ascultă, Bernadotte, clipa de faţă e supremă. Hai, hotărăşte-te !

— Generale, spuse Bernadotte, am fericirea de-a fi în clipa de faţă simplu cetăţean. Lasă-mă să rămîn simplu cetăţean !

— Bernadotte, ia seama, cine nu-i cu mine, e împotriva mea !

— Generale, dă-ţi seama de vorbele pe care le rosteşti. Mi-ai spus „ia seama" ! Dacă e ameninţare, ştii doar că nu mă tem.

Bonaparte veni la el şi-l apucă de amîndouă mîinile.

— Ei, da ! o ştiu. Iată de ce vreau neapărat să te am cu mine. Nu numai că te stimez, Bernadotte, dar te şi iubesc. Te las cu Joseph, sînteţi cumnaţi, ce dracu ! rudele nu se ceartă între ele !

— Şi dumneata, unde te duci ?

— În calitatea-ţi de spartan, eşti un neînduplecat apărător al legilor, nu-i aşa ? Atunci, iată un decret emis astă noapte de Sfatul celor Cinci Sute, care-mi atribuie comandamentul forţelor armate ale Parisului. Aveam aşadar dreptate, adăugă Bonaparte, să-ţi spun că soldaţii pe care i-ai întîlnit sînt soldaţii mei, întrucît sînt sub ordinele mele.

Şi puse în mîinile lui Bernadotte copia decretului ce fusese dat la orele şase de dimineaţă.

Bernadotte citi decretul de la primul rînd pînă la ultimul.

— La asta nu mai am nimic de adăugat, zise el. Veghează asupra siguranţei adunării reprezentanţilor naţiunii, şi toţi cetăţenii serioşi vor fi cu dumneata.

— Atunci, fii cu mine !

— Îngăduie-mi, generale, s-aştept încă douăzeci şi patru de ceasuri ca să văd cum îţi vei îndeplini mandatul.

— Al dracului om ! exclamă Bonaparte.

Apoi, apucîndu-l de braţ şi trăgîndu-l la cîţiva paşi mai departe de Joseph, urmă :

— Bernadotte, vreau să joc cartea pe faţă cu dumneata !

— La ce bun, răspunse acesta, devreme ce nu-s de partea dumitale ?

— N-are a face ! dumneata eşti la galerie şi eu vreau ca galeria să spună că n-am umblat cu înşelăciuni.

— Îmi ceri să păstrez secretul ?

— Nu.

— Bine faci, căci în asemenea caz aş fi refuzat să-ţi ascult destăinuirile.

— Vai ! destăinuirile mele nici măcar nu-s lungi... Directoratul vostru este urît de toată lumea. Constituţia voastră e învechită. Trebuie curăţită gospodăria şi dată altă îndrumare guvernării. Nu-mi răspunzi ?

— Aştept să văd ce mai ai de spus.

— Ce mai am de spus ? Să te duci să-ţi pui uniforma, nu pot să te mai aştept. Să vii să ne întîlnim la Tuileries, în mijlocul tuturor camarazilor noştri.

Bernadotte clătină din cap că nu.

— Crezi că te poţi bizui pe Moreau, Beurnonville sau Lefebvre ? continuă Bonaparte. Uite, priveşte pe fereastră ! Ce vezi acolo... acolo ! Moreau şi Beurnonville. Cît despre Lefebvre, nu-l văd, dar sînt sigur că nici n-apuc să fac o sută de paşi şi dau peste el... Ei, haide, te hotărăşti ?

— Generale, nu sînt eu omul care să se lase îndemnat de exemplu, şi mai cu seamă de exemplul prost. Moreau, Beurnonville, Lefebvre n-au decît să facă ce vor, eu am să fac ceea ce trebuie.

— Atunci, refuzi categoric să mă însoţeşti la Tuileries ?

— Nu vreau să iau parte la o rebeliune.

— Rebeliune, rebeliune ! Dar împotriva cui ? Împotriva unei adunături de imbecili care trăncănesc de dimineaţa pînă seara în maghernţele lor.

— Imbecilii aceia, generale, sînt în clipa de faţă reprezentanţii legii. Constituţia îi apără. Pentru mine sînt sacri.

— Cel puţin, făgăduieşte-mi un lucru, cremene ce eşti !

— Ce anume ?

— Că n-ai să te amesteci.

— N-am să mă amestec ca cetăţean, dar...

— Dar ce ?... Hai, eu mi-am golit sacul, acum goleşte-ţi-l şi dumneata !

— Dar, dacă Directoratul îmi dă ordin să intervin, voi porni împotriva celor ce tulbură ordinea, oricare ar fi ei.

— Ei, asta-i ? Dar ce ? Crezi oare că sînt ambiţios ? întrebă Bonaparte.

Bernadotte schiţă un zîmbet.

— Bănuiesc, răspunse el.

— Ei, asta-i ! zău aşa ! spuse Bonaparte, dar dumneata nu mă cunoşti deloc. M-am săturat pînă-n gît de politică şi nu mai doresc decît un singur lucru : pacea ! Vai, dragul meu, să stau la Malmaison cu o rentă de cincizeci de mii de lire, şi-mi dau demisia din toate. Nu vrei să mă crezi. Te poftesc să vii să mă vezi peste trei luni şi, dacă-ţi place viaţa pastorală, vom trăi împreună ca păstorii. Hai, la revedere. Te las cu Joseph şi în ciuda refuzurilor dumitale, te aştept la Tuileries... iată, prietenii noştri îşi pierd răbdarea.

Afară se striga : „Trăiască Bonaparte !"

Bernadotte păli uşor.

Bonaparte-i văzu paloarea.

— Vai ! vai ! şopti el, cu gelozie... M-am înşelat, nu-i spartan, e atenian curat !

Într-adevăr, aşa cum spusese Bonaparte, prietenii săi începuseră să-şi piardă răbdarea.

De vreun ceas de cînd decretul se afişase, salonul, anticamerele şi curtea locuinţei erau supraîncărcate.

Primul om pe care Bonaparte îl întîlni în capul scării fu colonelul Sébastiani, compatriotul său.

Era comandantul regimentului al 9-lea de dragoni.

— A ! dumneata eşti, Sébastiani ! îl întîmpină Bonaparte. Şi oamenii dumitale ?

— În linie de bătaie în strada Victoriei, generale...

— În bună dispoziţie ?

— În culmea entuziasmului ! Le-am distribuit zece mii de cartuşe care erau în depozit la mine.

— Da, dar care nu trebuiau să iasă din depozit decît pe baza unui ordin al comandantului Parisului. Ştii dumneata, Sébastiani, că nu ţi-ai lăsat nici o portiţă de scăpare ?

— Salvaţi-mă dumneavoastră, generale. Cred în soarta dumneavoastră norocoasă.

— Dumneata mă iei drept Cezar, Sébastiani?

— Pe cuvîntul meu ! De la oarecare depărtare, oricine s-ar înşela... În afară de asta, în curtea reşedinţei dumneavoastră se află vreo patruzeci de ofiţeri din toate armele, fără soldă, pe care Directoratul îi lasă de vreun an de zile în sărăcia cea mai lucie. Nu mai au speranţă decît în dumneavoastră, generale. Aşa că sînt gata să-şi dea viaţa pentru dumneavoastră.

— Bine. Du-te de te așază în fruntea regimentului tău și ia-ți rămas bun !

— Rămas bun ? Cum asta, generale ?

— Ți-l iau și-ți dau o brigadă în schimb. Hai, du-te ! Sébastiani nu așteptă să i se spună de două ori. Bonaparte își continuă drumul.

În josul scării dădu peste Lefebvre.

— Sînt eu, generale, zise Lefebvre.

— Tu !... Ei, și divizia a 17-a unde-i ?

— Mi-aștept numirea ca s-o pun în mișcare.

— Cum ? nu ești numit ?

— De Directorat, da ; însă, dat fiind că nu sînt trădător, mi-am înaintat demisia acolo, ca să se știe că nu trebuie să se bizuie pe mine.

— Și-ai venit să te numesc eu, ca să mă pot eu bizui pe tine ?

— Întocmai !

— Repede, Roland, un brevet în alb. Completează-l pe numele generalului, ca să nu mai trebuiască decît să-mi pun numele. Am să-l semnez pe oblîncul șeii.

— Acelea sînt cele bune, zise Lefebvre.

— Roland ?

Tînărul care și făcuse cîțiva pași ca să execute ordinul, se apropie de generalul său.

— Ia de pe polița căminului, îi șopti Bonaparte, două pistoale din cele cu cîte două cartușe și adă-mi-le o dată cu brevetul. Nu se știe ce se poate întîmpla.

— Da, generale, răspunse Roland. De altfel, n-am să vă părăsesc.

— Afară doar de nu voi avea nevoie să te trimit să mori în altă parte.

— E-adevărat, zise tînărul.

Și alergă să îndeplinească ambele sarcini pe care le primise.

Bonaparte tocmai voia să-și urmeze drumul, cînd zări pe coridor un soi de umbră.

O recunoscu pe Joséphine și alergă la dînsa.

— Doamne, Dumnezeule ! îi spuse ea, e chiar atît de mare primejdia ?

— Dar de ce întrebi ?

— Am auzit ordinul pe care l-ai dat lui Roland.

— Frumos lucru ! iată ce-nseamnă să tragi cu urechea pe la uşi... Şi Gohier ?

— N-a venit.

— Nici soţia lui ?

— Ea e aici.

Bonaparte îşi făcu loc, dînd într-o parte cu mîna pe Joséphine, şi intră în salon. Acolo o văzu pe doamna Gohier singură şi tare palidă.

— Ei, cum ! întrebă el fără altă introducere, preşedintele nu vine ?

— Nu i-a fost cu putinţă, generale, răspunse doamna Gohier.

Bonaparte îşi stăpîni un gest de nerăbdare.

— Trebuie neapărat să vină, zise el. Scrieţi-i că îl aştept. Am să-i trimit eu scrisoarea.

— Mulţumesc, generale, replică doamna Gohier, dar am oamenii mei aici. Au să i-o ducă ei.

— Scrie, draga mea prietenă, scrie, stărui Joséphine.

Şi îi aduse o pană, cerneală şi hîrtie de scrisori soţiei preşedintelui.

Bonaparte se aşezase în spate în aşa fel încît să poată citi pe deasupra umărului ei ce-avea să scrie.

Doamna Gohier se uită ţintă la el.

Atunci, el se dădu un pas îndărăt, înclinîndu-se.

Doamna Gohier scrise bileţelul.

Pe urmă împături hîrtia şi căută ceară de lipit, dar... fie din întîmplare, fie dinadins... pe masă nu erau decît rondele de lipit.

Lipi o rondelă pe scrisoare şi sună.

Un slujitor se arătă.

— Dă, te rog, scrisoarea asta lui Comtois, zise doamna Gohier, şi s-o ducă numaidecît la palatul Luxembourg.

Bonaparte urmări cu ochii slujitorul, sau mai curînd scrisoarea, pînă ce se închise uşa.

Pe urmă îi spuse doamnei Gohier :

— Îmi pare rău că nu pot lua micul dejun cu dumneavoastră, dar şi eu am treburile mele, tot aşa cum preşedintele

şi le are pe ale lui. Veţi lua micul dejun cu soţia mea. Poftă bună!

Şi ieşi.

La uşă îl întîlni pe Roland.

— Poftiţi brevetul, generale, zise tînărul, şi aici e şi pana.

Bonaparte luă pana şi, pe marginea caschetei aghiotantului său, semnă brevetul.

Roland înmînă după aceea generalului cele două pistoale.

— Le-ai controlat ? întrebă Bonaparte.

Roland surîse.

— Fiţi liniştit, spuse el, răspund de ele.

Bonaparte îşi prinse pistoalele la cingătoare şi, în timp ce şi le agăţa, murmură :

— Tare aş vrea să ştiu ce i-a scris soţului ei.

— Ce i-a scris, generale ? Am să vă spun vorbă cu vorbă.

— Tu, Bourrienne ?

— Da, eu. I-a scris : „Ai făcut bine că n-ai venit, dragul meu. După toate cele ce se petrec aici, înţeleg că invitaţia era o capcană. N-am să întîrzii mult şi mă întorc."

— Ai desfăcut scrisoarea ?...

— Generale, Sextus Pompeius îi poftise la cină pe corabia sa pe Antonius şi pe Lepidus. Sclavul său eliberat veni să-i spună : „Vreţi să vă fac împăratul lumii ? — Cum aşa ? — E simplu : tai odgonul corăbiei dumneavoastră şi Antonius împreună cu Lepidus vă rămîn prizonieri. — Trebuia s-o faci fără să-mi spui, răspunse Sextus ; acuma îţi pierzi viaţa dac-o faci !" Mi-am amintit, generale, de cuvintele : *Trebuia s-o faci fără să-mi spui.*

Bonaparte rămase o clipă pe gînduri, apoi trezindu-se din visurile sale, îi spuse lui Bourrienne :

— Te înşeli. Octavian, şi nu Antonius, era cu Lepidus pe corabia lui Sextus.

Şi coborî în curte, mulţumindu-se să-l mustre doar prin rectificarea acestei erori istorice.

De cum se arătă pe peronul din faţa casei, strigătele de „Trăiască Bonaparte" răsunară în curte şi, ajungînd pînă-n stradă, deşteptară acelaşi strigăt ieşit din piepturile dragonilor, care erau rînduiţi la poartă.

— Iată ceva ce ne e de bun augur, generale, spuse Roland.

— Așa-i ! dă iute brevetul lui Lefebvre și, dacă n-are cal, să ia unul de-ai mei. Îi dau întîlnire în curtea palatului Tuileries.

— Divizia lui e acolo.

— Cu atît mai mult.

După aceea, privind în jurul lui, Bonaparte îi văzu pe Beurnonville și pe Moreau care-l așteptau. Caii lor erau ținuți de slujitori. Îi salută cu un gest în care începuse să se vadă mai mult comandantul decît camaradul.

Apoi, zărindu-l pe generalul Debel fără uniformă, coborî două trepte și se duse la dînsul.

— De ce ești îmbrăcat în burghez ? îl întrebă el.

— Generale, nu fusesem înștiințat deloc. Din întîmplare, treceam pe stradă și văzînd o îmbulzeală în fața palatului dumneavoastră am intrat, temîndu-mă că vă amenință o primejdie.

— Du-te repede și pune-ți uniforma.

— Bine ! dar locuiesc în celălalt capăt al Parisului. Ar fi cam prea departe.

Și totuși, făcu un pas ca să plece.

— Ce ai de gînd să faci ?

— Fiți pe pace, generale.

Debel zărise un artilerist călare. Soldatul era aproape tot atît de înalt cît el.

— Dragul meu, îi spune el, eu sînt generalul Debel. Din ordinul generalului Bonaparte dă-mi hainele tale și calul. Te scutesc de serviciu pe ziua de azi. Ia și un ludovic ca să bei în sănătatea generalului șef. Mîine ai să vii la mine să-ți iei efectele, uniforma și calul. Locuiesc în strada Cherche-Midi nr. 11.

— Și n-are să mi se întîmple nimic ?

— Ba da, ai să fii avansat brigadier.

— Așa da, făcu artileristul.

Și-și dădu hainele și calul generalului Debel.

În timpul acesta, Bonaparte auzise vorbindu-se deasupra lui. Ridică ochii și îl văzu pe Joseph împreună cu Bernadotte la fereastra lui.

— Pentru ultima dată, generale, îi strigă el lui Bernadotte, vrei să vii alături de mine ?

— Nu, îi răspunse Bernadotte hotărît.

Pe urmă, pe şoptite, adăugă :

— Mi-ai spus mai adineauri să iau seama.

— Da.

— Atunci, şi eu îţi spun la rîndul meu : ia seama.

— La ce ?

— Te duci la Tuileries ?

— Bineînţeles.

— Palatul Tuileries e foarte aproape de piaţa Revoluţiei.

— Ei şi ? exclamă Bonaparte, ghilotina a fost mutată la bariera Trône.

— Ce-are a face ? ! Tot berarul Santerre e mare şi tare în cartierul Saint-Antoine şi Santerre e prietenul lui Moulin.

— Santerre a fost înştiinţat că la prima mişcare pe care ar încerca-o, va fi împuşcat. Vii ?

— Nu.

— Cum vrei. Îţi desparţi soarta de a mea. Eu însă n-o despart pe-a mea de-a dumitale.

Apoi, întorcîndu-se către slujitorul de la grajduri, îi strigă :

— Calul meu.

I se aduse calul.

Dar, văzînd aproape de el un simplu artilerist, îl întrebă :

— Ei ! ce faci acolo printre gradele superioare ?

Artileristul prinse a rîde :

— Nu mă mai recunoşti, generale, zise el.

— Ah ! pe cinstea mea, dumneata eşti Debel ! Dar de la cine ai luat calul şi uniforma ?

— De la artileristul de colo, pe care-l vedeţi în picioare, numai în cămaşă. Are să vă coste un brevet de brigadier.

— Te înşeli, Debel, răspunse Bonaparte, are să mă coste două : unul de brigadier şi unul de general de divizie... La drum, domnilor ! Mergem la Tuileries.

Şi, aplecat pe cal, aşa cum îi era obiceiul, ţinînd în mîna stîngă hăţurile lăsate în voie, cu pumnul drept sprijinit pe coapsă, cu capul înclinat, cu fruntea îngîndurată, cu privirea dusă, făcu primii paşi pe urcuşul acela glorios şi totodată fatal, care avea să-l ducă la tron... şi la Sfînta-Elena.

XXIV

18 BRUMAR

Dînd în strada Victoriei, Bonaparte găsi dragonii lui Sébastiani rînduiţi în linie de bătaie.

Voi să ţină o cuvîntare, dar ei, întrerupîndu-l de la primele vorbe, îi strigară :

— N-avem nevoie de lămuriri. Ştim că nu vreţi decît binele Republicii. Trăiască Bonaparte !

Şi cortegiul trecu, în strigăte de „Trăiască Bonaparte", pe străzile ce duceau din strada Victoriei la palatul Tuileries.

Generalul Lefebvre, potrivit făgăduinţii date, aştepta la uşa palatului.

Bonaparte, la sosirea sa la palatul Tuileries, fu întîmpinat cu aceleaşi urări ce-l însoţiseră şi pînă acolo.

Atunci îşi înălţă fruntea şi scutură din cap. Poate că strigătul de „Trăiască Bonaparte" nu era îndestulător pentru el şi visa la cel de „Trăiască Napoleon !"

Apoi se îndreptă spre frontul trupei şi, înconjurat de un vast stat major, citi decretul Sfatului Bătrînilor, care muta şedinţele corpului legislativ la Saint-Cloud şi-i dădea comandamentul forţelor armate.

În sfîrşit, la urmă, din memorie sau improvizînd — Bonaparte nu dezvălui nimănui asemenea taină — în locul proclamaţiei pe care o dictase cu două zile înainte lui Bourrienne, o rosti pe cea de mai jos :

„Soldaţi,

Sfatul extraordinar al Bătrînilor mi-a încredinţat comandamentul oraşului şi al armatei.

L-am primit, ca să sprijinim măsurile pe care le va lua şi care sînt întru totul spre binele poporului.

Republica este prost guvernată de doi ani. Aţi nădăjduit că întoarcerea mea va pune capăt la atîtea rele. Aţi sărbătorit-o într-o unire ce-mi impune obligaţiile pe care le îndeplinesc. Le veţi îndeplini şi voi pe ale voastre şi-l veţi sprijini pe generalul vostru cu energia, tăria şi încrederea pe care le-am găsit totdeauna la voi.

Libertatea, victoria şi pacea vor repune republica franceză pe locul pe care-l ocupa în Europa şi pe care l-a pierdut numai datorită inepţiei şi trădării."

Soldaţii aplaudară cu frenezie. Era o declaraţie de război făcută Directoratului, şi soldaţii aplaudă ori de cîte ori e vorba de o declaraţie de război.

Generalul descălecă în mijlocul strigătelor de bravo.

Intră în palatul Tuileries.

Era pentru a doua oară că păşea pragul palatului familiei Valois, ale cărui bolţi adăpostiseră atît de funest coroana şi capul ultimului Bourbon care domnise în el.

În rînd cu el mergea cetăţeanul Roederer.

Recunoscîndu-l, Bonaparte tresări.

— Ei ! exclamă el, cetăţene Roederer, dumneata erai aici în dimineaţa de 10 august.

— Da, generale, răspunse viitorul conte al Imperiului.

— Dumneata i-ai dat lui Ludovic al XVI-lea sfatul să se ducă la Adunarea Naţională ?

— Da.

— Rău sfat, cetăţene Roederer ! Eu nu l-aş fi urmat.

— Dai sfaturi după cum cunoşti oamenii. Generalului Bonaparte nu i-aş da sfatul pe care i l-am dat regelui Ludovic al XVI-lea. Cînd un rege are în trecutul său fuga de la Varennes şi data de 20 iunie, e greu de salvat !

În clipa în care Roederer rostea vorbele de mai sus, ajunseseră în faţa unei ferestre care da înspre grădina Tuileries.

Bonaparte se opri şi, apucîndu-l pe Roederer de braţ, zise :

— La 10 iunie eram uite colo (şi arătă cu degetul terasa de pe malul apei), în dosul celui de-al treilea tei. Am putut să-l văd prin fereastra deschisă pe bietul rege cu boneta roşie pe cap. Arăta lamentabil, şi mi-a fost milă de el.

— Şi ce-aţi făcut ?

— Vai ! n-am făcut nimic. Nici nu puteam face nimic. Eram de-abia locotenent de artilerie. Numai că tare-aş fi avut poftă să intru, ca şi ceilalţi, şi să-i şoptesc : „Sire ! daţi-mi patru tunuri şi-mi iau sarcina să-i măturpe toţi mişeii ăştia."

Ce s-ar fi întîmplat dacă locotenentul Bonaparte s-ar fi supus poftei sale şi, primit cu tot sufletul de Ludovic al

XVI-lea, i-ar fi măturat într-adevăr *pe mişeii ăştia*, adică pe locuitorii Parisului ; dacă împuşca, la 20 iunie, în folosul regelui, n-ar mai fi avut oare de împuşcat în 13 vendemiar în folosul Convenţiei ?...

În timp ce ex-procurorul municipalităţii, rămas pe gînduri, schiţa poate în mintea lui primele pagini din volumul său *Istoria Consulatului*, Bonaparte se prezenta la bara Sfatului Bătrînilor, urmat de statul său major, urmat şi acesta, la rîndul său, de toţi cei ce voiseră să-l urmeze.

Cînd tumultul pricinuit de venirea mulţimii se potoli, preşedintele, în faţa generalului, dădu citire decretului ce-l investea cu puterea militară. Pe urmă, chemîndu-l să depună jurămînt, preşedintele adăugă :

— Cel ce niciodată n-a făgăduit zadarnic victorii patriei nu poate decît să execute cu religiozitate noua sa făgăduinţă, de a o sluji şi de a-i rămîne credincios.

Bonaparte întinse mîna şi spuse solemn :

— *Jur !*

Toţi generalii din suita lui repetară după el, fiecare pentru dînsul.

— Jur !

De-abia terminase şi ultimul, cînd Bonaparte îl recunoscu pe secretarul lui Barras, acelaşi Bollot despre care directorul vorbise de dimineaţă cu cei doi colegi ai săi.

Venise pur şi simplu acolo să poată povesti patronului său cele ce se petreceau. Bonaparte îl crezu împuternicit de Barras cu vreo misiune secretă.

Se hotărî să-l scutească de iniţiativa primului pas şi, ducîndu-se drept la tînărul cu pricina, îl întrebă :

— Vii din partea directorilor ?

Pe urmă, fără a-i lăsa timp să răspundă, urmă :

— Ce-au făcut ei din Franţa pe care am lăsat-o la plecare atît de strălucitoare ? Lăsasem pacea şi-am găsit războiul ; lăsasem victorii, şi-am găsit înfrîngeri ; lăsasem milioanele Italiei, şi-am găsit jafuri şi mizerie ! Unde sînt cei o sută de mii de francezi pe care-i cunoşteam pe toţi pe nume ? Au pierit !

Asemenea lucruri nu trebuiau spuse chiar secretarului lui Barras, dar Bonaparte voia să le spună, avea nevoie să le spună, puţin îi păsa, cui le spune.

Poate chiar că, din punctul lui de vedere, era mai bine să le spună cuiva care să nu-i poată răspunde.

În clipa aceea, Siyès se sculă.

— Cetăţeni, directorii Moulin şi Gohier cer să fie primiţi.

— Nu mai sînt directori, interveni Bonaparte, deoarece nu mai există Directorat.

— Dar, obiectă Sieyès, nu şi-au dat încă demisiile.

— Atunci să intre şi să le dea, replică Bonaparte.

Moulin şi Gohier intrară.

Erau pieriţi la faţă, dar calmi. Ştiau că veniseră să întîmpine lupta şi că, îndărătul rezistenţei lor îi aştepta Sinnamari [1]. Cei pe care îi condamnaseră la deportare, ca Directori, în 18 fructidor, aveau să le arate drumul.

— Văd cu satisfacţie, se grăbi să spună Bonaparte, că vă supuneţi voinţei noastre şi a celor doi colegi ai dumneavoastră.

Gohier făcu un pas înainte şi, cu voce hotărîtă, spuse:

— Ne supunem nu voinţei dumneavoastră, nici celei a celor doi colegi ai noştri, care nu mai sînt colegii noştri de vreme ce şi-au dat demisiile, ci voinţei legii. Ea impune ca decretul care mută la Saint-Cloud sediul corpului legislativ să fie proclamat fără întîrziere. Noi venim să îndeplinim datoria pe care ne-o impune legea, hotărîţi pe deplin s-o apărăm împotriva răzvrătiţilor, oricare ar fi ei, care ar încerca s-o calce.

— Zelul dumneavoastră nu ne miră nicidecum, reluă cu răceală Bonaparte, şi fiindcă sînteţi cunoscut ca un om ce-şi iubeşte ţara, vă veţi alătura nouă.

— Să ne alăturăm dumneavoastră ! dar de ce ?

— Ca să salvăm Republica.

— Să salvaţi Republica !... a fost o vreme, generale, cînd aţi avut cinstea de a o sprijini, dar astăzi, gloria de a o salva e a noastră !

— S-o salvaţi ? exclamă Bonaparte, dar cu ce ? Cu mijloacele pe care vi le dă Constituţia dumneavoastră ? Uitaţi-vă ! Se prăbuşeşte peste tot şi, chiar dacă n-aş îmbrînci-o cu degetul în clipa de faţă, n-ar mai avea nici opt zile de trăit.

[1] Port din Guyana franceză, unde se debarcau deportaţii trimişi din Franţa. (n. t.)

— Așa ! strigă Moulin, vă mărturisiți în sfîrșit planurile dușmănoase.

— Planurile mele nu sînt dușmănoase ! strigă și Bonaparte, izbind în podea cu călcîiul cizmei. Republica e în primejdie, trebuie salvată, asta vreau !

— Asta voiți ? întrebă Gohier, dar pare-mi-se că Directoratul și nu dumneavoastră are căderea să spună : „Asta vreau !"

— Nu mai există Directorat !

— În adevăr, mi s-a spus că, o clipă înainte de a intra noi, ați fi anunțat așa ceva.

— Nu mai există Directorat deoarece ce Sieyès și Roger Ducos și-au dat demisiile.

— Vă înșelați, mai există un Directorat atîta timp cît rămîn trei directori și, nici Moulin, nici eu și nici Barras nu vi le-am dat pe-ale noastre.

În momentul acela, o hîrtie fu strecurată în mîinile lui Bonaparte, spunîndu-i-se :

— Citiți-o !

Bonaparte o citi.

— Dumneavoastră vă înșelați, reluă el cuvîntul. Barras și-a dat demisia, și iat-o. Legea impune să fiți în număr de trei ca să existați. Nu sînteți decît doi ! Și cel ce se opune legii, ați spus mai adineauri, e un răzvrătit.

Apoi, dînd hîrtia președintelui, îi spuse :

— Adăugați demisia cetățeanului Barras la celelalte ale cetățenilor Sieyès și Ducos și proclamați dizolvarea Directoratului. Eu o voi vesti soldaților mei.

Moulin și Gohier erau distruși, demisia lui Barras le strica toate planurile.

Bonaparte nu mai avea ce face la Sfatul Bătrînilor, dar îi mai rămîneau multe lucruri de făcut în curtea palatului Tuileries.

Coborî, urmat de cei ce-l însoțiseră cînd urcase.

De cum l-au văzut soldații reapărînd, strigătele de „Trăiască Bonaparte" răsunară mai zgomotos și cu mai multă grabă decît la sosirea lui.

Sări pe cal și le făcu semn că voia să le vorbească.

Zece mii de glasuri, ce izbucniseră în strigăte mai înainte, tăcură dintr-odată, iar liniştea se aşternu ca prin farmec.

— Soldaţi ! începu Bonaparte cu o voce atît de puternică, de o auzi toată lumea. Tovarăşii voştri de arme care se află la frontiere sînt lipsiţi de lucrurile cele mai trebuincioase. Poporul nostru e nenorocit. Cei ce-au săvîrşit atîtea rele sînt rebelii împotriva cărora v-am adunat astăzi. Nădăjduiesc să vă duc în scurtă vreme la victorie. Dar, mai înainte de asta, trebuie să le luăm toată puterea tuturor acelora care ar năzui să se împotrivească adevăratei ordine publice şi prosperităţii generale a naţiunii !

Fie din silă faţă de guvernarea Directoratului, fie din pricina farmecului exercitat de omul magic care făcea apel la victoria, uitată de-aşa de multă vreme în absenţa lui, strigăte de entuziasm se înălţară şi, ca o dîră de pulbere încinsă, trecură în năvală de la Tuileries la Carrousel, şi de la Carrousel pe străzile alăturate.

Bonaparte profită de momentul acela şi, întorcîndu-se către Moreau, îi spuse :

— Generale, am să-ţi dau dovada încrederii imense pe care o am în dumneata. Bernadotte, pe care l-am lăsat acasă la mine, şi care nu vrea să vină cu noi, a avut îndrăzneala să-mi spună că dacă ar primi un ordin de la Directorat, l-ar executa împotriva tulburătorilor ordinei, oricare ar fi ei. Generale, îţi încredinţez paza palatului Luxembourg. Liniştea Parisului şi salvarea Republicii sînt în mîinile dumitale.

Şi, fără să mai aştepte răspunsul lui Moreau, dădu pinteni calului şi-o porni în galop spre punctul opus al frontului.

Moreau, din ambiţie militărească, consimţise să joace un rol în măreaţa dramă. Acum era silit să-l primească pe cel pe care i-l distribuia autorul.

Gohier şi Moulin, întorcîndu-se la palatul Luxembourg, nu găsiră nimic ce-ar fi părut schimbat. Toate sentinelele erau la posturile lor. Se retraseră într-unul din saloanele preşedinţiei, ca să se sfătuiască.

Dar, abia intraseră în conferinţă, cînd generalul Jubé, comandantul palatului Luxembourg, primi ordine să vină cu garda directorială să-l întîlnească pe Bonaparte la Tuileries,

Moreau lăsă capul în jos şi înţelese abia atunci în ce capcană, fatală reputaţiei sale, căzuse.

La ceasurile cinci, Bonaparte se îndreptă spre strada Victoriei. Toţi generalii şi ofiţerii superiori din Paris îl însoţeau.

Chiar şi cei mai orbi, cei ce nu înţeleseseră semnificaţia zilei de 13 vendemiar, cei ce nu înţeleseseră întoarcerea sa din Egipt, chiar şi aceia văzuseră strălucind deasupra palatului Tuileries astrul scînteietor al viitorului său. Şi, neputînd toţi să fie planete, întrebarea era, cine va reuşi să-i devină satelit!

Strigătele de „Trăiască Bonaparte!" care veneau din josul străzii Mont-Blanc şi creşteau ca o maree sonoră, urcînd spre strada Victoriei, îi vestiră Joséphinei întoarcerea soţului ei.

Sensibila creolă îl aştepta cu nelinişte. Se repezi înaintea lui, atît de emoţionată că nu mai putu rosti nici un cuvînt.

— Hai, hai, îi spuse Bonaparte intrînd iarăşi în pielea omului cumsecade, aşa cum era acasă la el, linişteşte-te. Tot ce se putea face astăzi s-a făcut.

— Şi s-a terminat, dragul meu?

— O! nu, răspunse Bonaparte.

— Aşa că mîine o luăm de la capăt?

— Da, dar mîine nu mai e decît o formalitate.

Formalitatea fu cam dură, dar toată lumea ştie rezultatul evenimentelor de la Saint-Cloud. Ne vom abţine de a le mai povesti, trecînd de-a dreptul la rezultat, grăbiţi cum sîntem să ne întoarcem la adevăratul subiect al dramei noastre, de care marea figură istorică, a celui pe care l-am introdus în ea, ne-a îndepărtat o clipă.

Un ultim cuvînt în această privinţă.

În ziua de 20 brumar, la ora unu în miezul nopţii, Bonaparte fu numit prim consul pe zece ani, luînd alături de el pe Cambacérès şi pe Lebrun, cu titlul de consuli secunzi, foarte hotărît de altfel să concentreze în mîinile sale nu numai funcţiunile celor doi colegi ai săi, ci încă şi pe cele ale miniştrilor.

În ziua de 20 brumar, seara, se culcă la palatul Luxembourg, în patul cetăţeanului Gohier, pus în libertate în cursul zilei, împreună cu colegul său Moulin.

Roland fu numit guvernatorul palatului Luxembourg.

XXV

O COMUNICARE IMPORTANTĂ

La o bucată de vreme după revoluţia militară, mai sus pomenită, care a avut un răsunet imens în toată Europa, a cărei faţă avea să i-o tulbure o clipă, aşa cum furtuna tulbură faţa oceanului ; la o bucată de vreme după ea, spuneam, în dimineaţa zilei de 30 nivoz, cu alte cuvinte şi mai limpede spus pentru cititorii noştri, în ziua de 20 ianuarie 1800, Roland, desfăcînd corespondenţa voluminoasă, sarcină pe care o căpătase în noul său post, găsi printre alte cincizeci de cereri de audienţe, o scrisoare concepută în felul următor :

„Domnule guvernator,

Vă ştiu cît sînteţi de loial şi veţi vedea cît de mult preţuiesc asemenea lucru.

Trebuie să stau de vorbă cu dumneavoastră timp de cinci minute. În timpul acestor cinci minute, voi sta mascat.

Am a vă face o cerere.

Cererea mi-o veţi aproba sau mi-o veţi respinge. Şi într-un caz şi în celălalt, încercînd să pătrund în palatul Luxembourg numai în interesul primului consul Bonaparte şi al cauzei regaliste căreia îi aparţin, vă cer cuvîntul de onoare că mă veţi lăsa să ies liber, aşa cum mă veţi fi lăsat să intru.

Dacă mîine, la ceasurile şapte seara, am să văd o lumină răzleaţă în fereastra ce se află sub orologiu, asta va însemna că guvernatorul, colonelul Roland de Montrevel, îşi va fi angajat faţă de mine cuvîntul de onoare, şi mă voi înfăţişa cu îndrăzneală la uşiţa din aripa stîngă a palatului, care dă spre grădină.

Voi bate la uşă de trei ori, cu pauze între ciocănituri, în felul francmasonilor.

Ca să ştiţi dinainte cui îi veţi acorda sau refuza cuvîntul de onoare, semnez cu un nume ce vă e cunoscut, deoarece numele meu a fost rostit în faţa dumneavoastră într-o împrejurare pe care probabil n-aţi uitat-o.

Morgan
Şeful Confraţilor lui Iehu"

Roland citi de două ori scrisoarea şi rămase o clipă pe gînduri. Pe urmă, dintr-o dată se sculă şi, trecînd în cabinetul primului consul, îi întinse liniştit scrisoarea.

Bonaparte o citi fără ca faţa lui să fi trădat nici urmă de emoţie şi nici urmă de mirare şi, cu laconismul unui autentic lacedemonian, zise :

— Trebuie pusă lumina.

Şi-i înapoie scrisoarea lui Roland.

A doua zi la orele şapte seara, lumina strălucea în fereastră, iar la orele şapte şi cinci minute Roland în persoană aştepta la uşiţa dinspre grădină.

Se afla acolo abia de cîteva clipe, cînd trei ciocănituri se auziră în uşă, bătute în felul francmasonilor, adică două şi una.

Uşa se deschise numaidecît şi un om învăluit într-o mantie se contură în linii viguroase pe văzduhul cenuşiu a acelei nopţi de iarnă. Cît despre Roland, el stătea ascuns cu desăvîrşire în umbră.

Nevăzînd pe nimeni, omul cu mantia rămase pentru o clipă nemişcat.

— Intraţi, zise Roland.

— Ah ! dumneavoastră sînteţi, colonele !

— De unde ştiţi că sînt eu ? întrebă Roland.

— Vă recunosc vocea.

— Vocea ? dar în timpul celor cîteva secunde în care ne-am aflat în aceaşi cameră la Avignon, eu n-am rostit nici un singur cuvînt.

— În cazul acesta, vă voi fi auzit vocea în altă parte.

Roland căuta unde ar fi putut şeful confraţilor lui Iehu să-i audă vocea.

Dar el îl întrebă cu voioşie :

— E un motiv întemeiat, colonele, să stăm aici în faţa uşii pentru că vă cunosc vocea ?

— Sigur că nu, răspunse Roland. Apucaţi-mă de pulpana haniei şi urmaţi-mă. Am interzis anume să se lumineze scara şi coridorul ce duce în camera mea.

— Vă sînt recunoscător pentru intenţie, dar avînd cuvîntul dumneavoastră de onoare, aş fi în stare să străbat palatul de la un capăt la celălalt, fie el luminat *a giorno*[1], cum spun italienii.

— Aveţi cuvîntul meu de onoare, răspunse Roland, aşa că urcaţi fără teamă.

[1] Ca ziua. (it.)

Morgan n-avea nevoie să mai fie încurajat. Îşi urmă călăuza cu toată îndrăzneala.

Ajunşi în capătul scării, Roland o apucă pe un coridor tot atît de întunecat ca şi scara, mai făcu vreo douăzeci de paşi, deschise o uşă şi intră în biroul său.

Morgan îl urmă.

Camera era luminată, dar numai de două lumînări.

O dată intrat, Morgan îşi lepădă mantia şi-şi puse pistoalele pe masă.

— Ce faceţi ? întrebă Roland.

— Pe cuvîntul meu, cu îngăduinţa dumneavoastră, îi răspunse Morgan cu veselie, mă fac comod.

— Şi pistoalele pe care vi le lepădaţi ?...

— Ei, asta-i ? credeţi oare că pentru dumneavoastră le-am luat ?

— Atunci pentru cine ?

— Ei ! pentru doamna Poliţie. Vă închipuiţi doar că nu sînt dispus să mă las înşfăcat de cetăţeanul Fouché fără să-i pîrlesc puţin mustaţa primului zbir de-al lui care ar pune mîna pe mine !

— Atunci, ajuns aici, sînteţi încredinţat că n-aveţi a vă teme de nimic ?

— Ei drăcie ! făcu tînărul, devreme ce am cuvîntul dumneavoastră de onoare.

— Atunci, de ce nu vă scoateţi şi masca ?

— Pentru că faţa mea nu-i decît pe jumătate a mea, cealaltă jumătate e a Confraţilor mei. Cine poate şti dacă unul singur dintre noi, o dată recunoscut, nu va trage şi pe ceilalţi după el la ghilotină ? Vă închipuiţi doar, colonele, nu mă ascund numai pentru că aşa e jocul pe care-l jucăm.

— Atunci, de ce-l jucaţi ?

— Ei, asta-i ! iată o întrebare plină de haz ! Dar dumneavoastră de ce vă duceţi pe cîmpul de luptă, unde un glonte v-ar putea găuri pieptul, sau o ghiulea v-ar putea reteza capul de pe umeri ?

— E cu totul altceva, îngăduiţi-mi să v-o spun. Pe-un cîmp de luptă risc o moarte onorabilă.

— Dar ce ? Vă închipuiţi că în ziua în care triunghiul tăios al revoluţiei îmi va reteza capul, am să mă socotesc dezonorat ? Nicidecum. Am pretenţia că sînt şi eu soldat ca

dumneavoastră. Numai că nu toată lumea își poate sluji cauza în același fel. Fiecare religie își are eroii și martirii ei. Fericiți sînt eroii pe lumea asta, dar fericiți sînt și martirii pe lumea cealaltă !

Tînărul rostise cuvintele de mai sus cu atîta convingere încît nu se putea să nu-l miște sau, mai curînd, să nu-l uimească pe Roland.

— Dar, urmă Morgan, lepădîndu-se repede de exaltare și recăpătîndu-și buna dispoziție ce părea să fie trăsătura caracteristică a firii sale, n-am venit ca să fac filozofie politică. Am venit să vă rog să-mi înlesniți o convorbire cu primul consul.

— Cum ! Cu primul consul ? exclamă Roland.

— Fără îndoială. Citiți încă o dată scrisoarea mea. Nu vă spuneam în ea că am a vă face o rugăminte ?

— Ba da.

— Ei, rugămintea mea e să mă ajutați să vorbesc cu generalul Bonaparte.

— Îngăduiți-mi o clipă, cum nu mă așteptam deloc la asemenea rugăminte...

— Ea vă uimește, ba chiar vă neliniștește Scumpe colonele, dacă nu-mi luați în seamă cuvîntul meu de onoare, puteți să mă percheziționați din creștet pînă-n tălpi și veți vedea că n-am alte arme decît pistoalele acestea, pe care nici nu le mai am de vreme ce sînt pe masa dumneavoastră. Iată însă ceva mai bun ; luați cîte unul în fiecare mînă, așezați-vă între primul consul și mine, și zburați-mi creierii la prima mișcare suspectă pe care aș face-o. Vă convine condiția ?

— Dar, dacă e să-l tulbur din lucru pe primul consul ca să vă asculte comunicarea pe care aveți a i-o face, mă încredințați dumneavoastră că asemenea comunicare merită atîta trudă ?

— Ei ! cît despre asta îmi pun capul !

Apoi, cu tonul său plin de voioșie adăugă :

— Pentru moment sînt ambasadorul unui cap încoronat sau, mai bine zis, „descoronat", ceea ce nu-l face pentru sufletele nobile mai puțin demn de respectat. De altfel, îi voi lua puțin timp generalului dumneavoastră, domnule Roland, iar în clipa în care convorbirea se va lungi, va putea să mă poftească să plec. Nu voi aștepta să-mi spună de două ori, fiți pe pace.

Roland rămase o clipă tăcut și dus pe gînduri.

— Şi numai primul consul e singurul căruia puteţi să-i faceţi comunicarea dumneavoastră ?

— Primul consul e singurul, fiindcă numai el poate să-mi răspundă.

— Bine, aşteptaţi-mă, am să mă duc să văd ce hotărăşte domnia-sa.

Roland făcu un pas spre biroul generalului, dar se opri, aruncînd o privire neliniştită spre grămada de hîrtii adunată pe masa lui.

Morgan surprinse privirea lui.

— Ei, da ! zise el, vă temeţi că-n lipsa dumneavoastră să nu citesc hîrţoagele de pe masă ? De-aţi şti ce silă mi-e să citesc ! În aşa măsură încît, dacă pe masă ar fi condamnarea mea la moarte, tot nu mi-aş da osteneala s-o citesc. Aş zice „Asta-i treaba grefierului : fiecare cu treaba lui". Domnule Roland, mi-e frig la picioare. În lipsa dumneavoastră, am să mi le încălzesc aşezat în fotoliul dumneavoastră. Mă veţi găsi la întoarcere acolo, fără să mă fi mişcat din loc.

— Bine, domnule, încuviinţă Roland.

Şi intră la primul consul.

Bonaparte discuta cu generalul Hédouville, comandantul şef al trupelor din Vendeea.

Auzind uşa deschizîndu-se, se întoarse foarte iritat.

— I-am spus doar lui Bourrienne că nu sînt aici pentru nimeni.

— Cînd am trecut mi-a spus asta, generale, şi eu i-am răspuns că nu sînt oricine.

— Ai dreptate. Ce vrei cu mine ? spune repede.

— E la mine.

— Cine ?

— Omul din Avignon.

— Ah, da ! şi ce vrea ?

— Vrea să vă vadă.

— Să mă vadă, pe mine ?

— Da, pe dumneavoastră generale. Vă miră ?

— Nu, dar ce poate să aibă a-mi spune ?

— A refuzat cu încăpăţînare să-mi aducă la cunoştinţă. Dar aş îndrăzni să afirm că nu e nici pisălog, nici nebun.

— Nu, dar poate e vreun asasin.

Roland clătină din cap că nu.

— La drept vorbind, de vreme ce tu îl aduci...

— De altfel, nu se opune ca să stau și eu la discuție. Mă voi așeza între dumneavoastră și el.

Bonaparte reflectă o clipă.

— Adă-l, zise el.

— Știți, generale, că în afară de mine...

— Da, da. Generalul Hédouville va avea îngăduința să aștepte cîteva momente. De altfel, discuțiile noastre nu-s dintr-acelea ce se termină într-o singură ședință. Du-te Roland.

Roland ieși, trecu prin cabinetul lui Bourrienne, intră în biroul lui și-l regăsi pe Morgan încălzindu-se la picioare, așa cum spusese.

— Poftiți ! Primul consul vă așteaptă, spuse tînărul.

Morgan se sculă și-l urmă pe Roland.

Cînd reintrară în cabinetul de lucru al lui Bonaparte, acesta era singur.

Aruncă iute o privire asupra șefului confraților lui Iehu și nu se mai îndoi nici o clipă că n-ar fi același om pe care-l văzuse la Avignon.

Morgan se opri la cîțiva pași de ușă și, la rîndul său, se uită curios la Bonaparte și se încredința din ce în ce mai mult că el era cel pe care-l întrezărise la masa comună în ziua în care încercase periculoasa restituire a două sute de ludovici furați din greșeală de la Jean Picot.

— Apropie-te, zise primul consul.

Morgan se înclină și făcu trei pași înainte.

Bonaparte răspunse salutului său cu o ușoară înclinare din cap.

— I-ai spus aghiotantului meu, colonelul Roland, că ai a-mi face o comunicare ?

— Da, cetățene prim consul.

— Comunicarea dumitale cere să fim între patru ochi ?

— Nu, cetățene prim consul, cu toate că e de o asemenea importanță...

— Că ți-ar plăcea mai mult să fiu singur...

— Fără îndoială, dar precauția...

— Cel mai precaut lucru în Franța, cetățene Morgan, e curajul.

— Prezența mea la dumneavoastră, generale, e o dovadă că sînt întru totul de părerea dumneavoastră.

Bonaparte se întoarse către tînărul colonel.

— Lasă-ne singuri, Roland, îi spuse el.

— Dar, generale !... stărui acesta.

Bonaparte se apropie de el. Pe urmă, pe şoptite, spuse mai departe :

— Văd ce este. Eşti curios să afli ce poate să aibă a-mi spune misteriosul cavaler de drumul mare. Fii liniştit, ai să afli...

— Nu de asta e vorba, dar dacă omul e un asasin, aşa cum spuneaţi mai adineauri ?

— Nu mi-ai răspuns tu că nu ? Hai, nu fii copil ! lasă-ne.

Roland ieşi.

— Iată-ne singuri, domnule, zise primul consul, hai, vorbeşte !

Morgan, fără să vorbească, scoase o scrisoare din buzunarul său şi o prezentă generalului.

Generalul o cercetă. Era adresată lui şi închisă, purtînd o pecete cu cele trei flori de crin ale Franţei.

— Oh, oh ! făcu el, dar ce-i asta, domnule ?

— Citiţi, cetăţene prim consul.

Bonaparte deschise scrisoarea şi merse de-a dreptul la semnătură.

— „Ludovic", citi el.

— Ludovic, repetă Morgan.

— Care Ludovic ?

— Ludovic de Bourbon, presupun.

— Domnul conte de Provence, fratele lui Ludovic al XVI-lea.

— Şi, ca atare, Ludovic al XVIII-lea, de cînd nepotul său, prinţul moştenitor, a murit.

Bonaparte se uită din nou la necunoscut, căci era limpede ca lumina zilei că numele de Morgan, pe care şi-l dăduse, nu era decît un pseudonim, hărăzit să-i ascundă adevăratu-i nume.

După care, întorcîndu-şi privirea spre scrisoare, citi :

„3 ianuarie 1800

Oricare ar fi comportarea lor aparentă, domnule, oameni ca dumneavoastră nu pot inspira niciodată îngrijorare. Aţi acceptat să ocupaţi un loc eminent. Vă sînt recunoscător. Mai mult ca oricine, dumneavoastră ştiţi de cîtă putere şi de cît prestigiu e nevoie pentru a asigura fericirea unei mari naţiuni. Salvaţi Franţa din ghearele propriei sale turbări şi veţi fi îndeplinit prin asta cea mai fierbinte dorinţă a sufletului meu. Daţi-i înapoi regele, şi generaţiile viitoare vor binecuvînta memoria dumneavoastră. Dacă vă îndoiţi

cumva că n-aş fi în stare de recunoştinţă, indicaţi locul pe care-l doriţi, şi hotărîţi ce soartă să aibă prietenii dumneavoastră. Cît despre principiile mele, eu sînt francez. Indulgent din fire, voi fi încă şi mai mult din raţiune. Nu, învingătorul de la Lodi, de la Castiglione şi de la Arcole, cuceritorul Italiei şi al Egiptului, nu poate să prefere o celebritate vană, gloriei. Nu pierdeţi un timp preţios. Noi am putea asigura gloria Franţei. Spun *noi*, pentru că eu am nevoie de Bonaparte pentru asemenea scop, pe care el nu-l va putea atinge fără mine. Generale, Europa e cu ochii pe dumneavoastră, gloria vă aşteaptă, iar eu sînt nerăbdător să redau fericirea poporului meu.

Ludovic"

Bonaparte se întoarse către tînărul ce aştepta în picioare, nemişcat şi mut ca o statuie.

— Cunoşti cuprinsul scrisorii ? îl întrebă el.

Tînărul se înclină.

— Da, cetăţene prim consul.

— Era sigilată totuşi.

— Scrisoarea a fost trimisă celui care mi-a înmînat-o, cu sigiliul neaplicat şi, înainte de a-mi fi fost încredinţată, am fost pus s-o citesc, ca să-mi dau bine seama de importanţa ei.

— Şi, se poate şti numele celui ce ţi-a încredinţat-o ?

— Georges Cadoudal.

Bonaparte avu o uşoară tresărire.

— Îl cunoşti pe Georges Cadoudal ?

— E prietenul meu.

— Şi de ce ţi-a încredinţat-o dumitale mai curînd decît altuia ?

— Pentru că ştia că dacă-mi spune că scrisoarea trebuie să vă fie înmînată personal, ea va fi înmînată aşa cum a dorit.

— Într-adevăr, domnule, ţi-ai ţinut cuvîntul.

— Încă nu de tot, cetăţene prim consul.

— Cum asta ? Nu mi-ai înmînat-o ?

— Da, dar am făgăduit să aduc un răspuns.

— Şi dacă-ţi spun că nu vreau să dau nici un răspuns ?

— Veţi fi răspuns totuşi, nu tocmai cum aş fi dorit eu să răspundeţi, dar va fi oricum un răspuns.

Bonaparte rămase cîteva clipe pe gînduri.

Pe urmă, ieşind din îngîndurarea lui, cu o ridicătură din umeri, zise :

— Sînt nebuni !

— Cine, cetăţene ? întrebă Morgan.

— Cei ce-mi scriu asemenea scrisori. Nebuni, buni de legat ! Ce cred ei, că eu sînt unul dintre aceia ce-şi iau exemplele din trecut, care se modelează după alţi oameni ? Să începem iarăşi cu un Monk ? La ce bun ? Ca să facem un Carol al II-lea ! Pe cuvîntul meu că nu merită osteneala ! Cînd ai îndărătul tău Toulon, 13 vendemiar, Lodi, Castiglione, Arcole, Rivoli, Piramidele, eşti alt om decît Monk şi ai dreptul să năzuieşti la altceva decît la ducatul de Albemarle şi la comandamentul armatelor de uscat şi pe apă ale Majestăţii-Sale Ludovic al XVIII-lea.

— De aceea vi se spune să vă formulaţi condiţiile, cetăţene prim consul.

Bonaparte tresări la sunetul vocii aceleia, ca şi cum ar fi uitat că cineva era acolo, de faţă.

— Fără a mai ţine socoteală, reîncepu el, că e vorba de o familie pierdută, o ramură moartă dintr-un trunchi putregăit. Bourbonii atîta s-au căsătorit între ei, încît au ajuns un neam degenerat, care şi-a uzat toată seva şi toată puterea în Ludovic al XIV-lea. Ştii istorie, domnule ? întrebă Bonaparte, întorcîndu-se spre tînăr.

— Da, generale, răspunse el, cel puţin atît cît unul ca mine poate s-o cunoască.

— Ei bine, trebuie să fi observat în istorie, mai ales în istoria Franţei, că fiecare neam îşi are un punct de plecare, un punct culminant şi apoi decăderea lui. Iată, Capeţienii direcţi, plecaţi de la Hugues, ajung la apogeul lor cu Filip August şi Ludovic al IX-lea, şi se prăbuşesc cu Filip al V-lea şi Carol al IV-lea. Ia apoi Capeţienii din familia Valois : plecaţi de la Filip al VI-lea, îşi au punctul culminant în Francisc I, şi cad cu Carol al IX-lea şi Henric al III-lea. În sfîrşit, ia-i pe Capeţienii Bourboni : plecaţi de la Henric al IV-lea, îşi au punctul culminant în Ludovic al XIV-lea şi se prăbuşesc cu Ludovic al XV-lea şi Ludovic al XVI-lea ; numai că ei cad mai jos decît ceilalţi ; mai jos în desfrîu cu Ludovic al XV-lea, mai jos în nenorocire cu Ludovic al XVI-lea. Ai să-mi vorbeşti de Stuarţi şi ai să-mi arăţi exemplul lui Monk. Vrei să-mi spui cine-a urmat la tron după Carol al II-lea ? Iacob al II-lea ; şi după Iacob al II-lea, Wilhelm de Orania, un uzurpator. N-ar fi fost mai bine, te întreb, ca Monk să-şi fi pus numaidecît coroana pe cap ? Ei bine, dacă aş fi atît de

nebun ca să-i dau tronul lui Ludovic al XVIII-lea, el, ca şi Carol al II-lea, n-are să aibă copii şi-atunci i-ar urma la tron Carol al X-lea, care s-ar lăsa izgonit, ca şi Iacob al II-lea, de vreun Wilhelm de Orania. O ! nu ! Dumnezeu n-a pus destinul unei ţări mari şi frumoase ce se numeşte Franţa în mîinile mele ca s-o dau celor ce-au jucat pe ea şi au pierdut-o.

— Luaţi aminte, generale, că nu v-am cerut să-mi spuneţi toate aceste.

— Dar, eu te întreb...

— Cred că-mi faceţi cinstea de a mă socoti drept posteritate.

Bonaparte tresări, se întoarse, şi văzu cu cine vorbeşte.

— N-aveam nevoie, urmă Morgan cu o demnitate care uimi pe cel căruia i se adresa, decît de un da sa de un nu.

— Şi, de ce aveai nevoie de asta ?

— Ca să ştiu de vom continua să ne războim cu dumneavoastră ca şi cu un duşman, sau dacă vă vom cădea în genunchi în faţa dumneavoastră ca şi în faţa unui salvator.

— Război ! exclamă Bonaparte ! război ! Smintiţi sînt cei ce duc război cu mine. Nu văd ei oare că sînt alesul lui Dumnezeu ?

— Şi Atilla spunea acelaşi lucru.

— Da, dar el era alesul distrugerii, iar eu sînt al erei noi. Iarba se usca pe unde trecea el. Grînele se vor coace peste tot pe unde voi fi trecut eu cu plugul. Război ! spune-mi, ce s-a ales din toţi cei ce s-au războit cu mine ?Au rămas căzuţi pe cîmpiile Piemontului, ale Lombardiei, sau în pustiul din faţa oraşului Cairo.

— Uitaţi Vendeea ? Vendeea e tot în picioare.

— În picioare, fie ! Dar şefii ei ? dar Cathelineau, dar Lescure, dar La Rochejaquelein, d'Elbée, Bonchamp, Stofflet, Charette ?

— Nu vorbiţi decît de oameni. Oamenii au fost seceraţi, e-adevărat, dar principiul stă în picioare şi în jurul lui astăzi luptă d'Autichamp, Suzannet, Grignon, Frotté, Châtillon, Cadoudal. Cei tineri nu preţuiesc poate atît cît preţuiau cei mai vîrstnici, dar, dacă mor şi ei ca şi ceilalţi, e tot ce se poate cere de la ei.

— Să ia bine seama ! Căci dacă mă hotărăsc să pornesc o campanie în Vendeea, n-am să trimit acolo pe nici unul ca Santerre sau ca Rosignol.

— Convenţiunea a trimis acolo pe Kléber şi Directoratul pe Hoche !...

— Eu n-am să trimit pe nimeni, am să mă duc chiar eu.

— Nu li se poate întîmpla altceva mai rău decît să fie ucişi ca Lescure sau împuşcaţi ca Charette.

— S-ar putea să li se-ntîmple să-i iert.

— Cato ne-a învăţat cum se putea scăpa de iertarea lui Cezar.

— A ! bagă de seamă, citezi un republican !

— Cato a fost unul dintre oamenii aceia al căror exemplu îl poţi urma din orice grupare politică ai face parte.

— Şi dacă ţi-aş spune că ţin Vendeea în mînă ?...

— Dumneavoastră !

— Şi că, de vreau, în trei luni va fi pacificată ?

Tînărul clătină din cap.

— Nu mă crezi ?

— Nu-mi vine să vă cred.

— Dacă-ţi afirm că ceea ce spun e adevărat, dacă ţi-o voi dovedi, spunîndu-ţi prin ce mijloc sau mai curînd cu ce oameni voi reuşi ?

— Dacă un om ca generalul Bonaparte îmi afirmă un lucru, îl voi crede, dar dacă ceea ce-mi afirmă este pacificarea Vendeei, îi voi spune la rîndul meu : „Băgaţi de seamă" ! e mai bine pentru dumneavoastră o Vendee ce luptă, decît una ce conspiră. O Vendee ce luptă înseamnă sabie, o Vendee ce conspiră înseamnă pumnal."

— Ştiu eu pumnalul vostru, spuse Bonaparte, iată-l !

Şi se duse să ia dintr-un sertar pumnalul pe care-l scosese din mîinile lui Roland, şi-l puse pe o masă, la îndemîna lui Morgan.

— Dar, mai adăugă el, e drum lung de la pieptul lui Bonaparte la pumnalul unui asasin. Ia vezi, caută de încearcă.

Şi înaintă spre tînăr, aţintindu-l cu privirile-i din care ţîşneau flăcări.

— N-am venit aici să vă asasinez, răspunse cu răceală tînărul. Mai tîrziu, de voi socoti că triumful cauzei noastre nu se poate lipsi de moartea dumneavoastră, voi face tot ce-mi

va sta în putinţă şi, dacă atunci îmi veţi scăpa, asta nu înseamnă deloc că aţi fi Marius şi eu unul din poporul cimbrilor... Nu aveţi altceva a-mi spune, cetăţene prim consul? urmă tînărul, înclinîndu-se.

— Ba da. Să-i spui lui Cadoudal că atunci cînd va voi să se bată cu inamicul în loc să se bată cu francezii, am în birou, gata semnat, brevetul lui de colonel.

— Cadoudal comandă o armată, nu un regiment. Dumneavoastră n-aţi vrut să vă înjosiţi devenind Monk din Bonaparte. De ce-aţi voi ca el să devină colonel din general?... Nu aveţi altceva a-mi spune, cetăţene prim consul?

— Ba da. Ai vreun mijloc de a-i trimite contelui de Provence răspunsul meu?

— Vreţi să spuneţi, regelui Ludovic al XVIII-lea?

— Să nu ne certăm pe cuvinte. Celui ce mi-a scris.

— Trimisul său e în tabără la Aubiers.

— Uite ce! îmi schimb hotărîrea, răspund în scris: Bourbonii ăştia sînt atît de orbi, încît şi ăsta ar interpreta greşit tăcerea mea.

Şi, aşezîndu-se la biroul său, Bonaparte scrise misiva de mai jos, cu multă atenţie, ceea ce arăta că ţinea să fie lesne citit.

„Am primit, domnule, scrisoarea dumneavoastră. Vă mulţumesc pentru buna părere pe care o exprimaţi în privinţa mea. Nu trebuie să doriţi să vă reîntoarceţi în Franţa. Asta ar însemna să treceţi peste o sută de mii de cadavre. Sacrificaţi-vă interesul pentru odihna şi fericirea Franţei, şi istoria va ţine seama de asemenea lucru. Nu sînt nicidecum nesimţitor faţă de nenorocirile familiei dumneavoastră, şi mi-ar fi plăcut să aflu că sînteţi înconjurat de tot ceea ce poate contribui la liniştea singurătăţii dumneavoastră.

Bonaparte"

Şi, împăturind şi lipind misiva, scrise adresa: *Domnului Conte de Provence*, o înmînă lui Morgan, pe urmă îl chemă pe Roland ca şi cum ar fi fost încredinţat că aghiotantul său nu era departe.

— Generale?... întrebă tînărul ofiţer arătîndu-se într-adevăr, în aceeaşi clipă.

— Însoţeşte-l pe domnul pînă-n stradă, îi porunci Bonaparte. Pînă acolo răspunzi de el.

Roland se înclină în semn că va executa întocmai ordinul, lăsă să treacă înainte tînărul, care se retrase fără să rostească un cuvînt, şi ieşi şi el după Morgan.

Dar, înainte de a ieşi, Morgan mai aruncă o ultimă privire asupra lui Bonaparte.

Acesta stătea în picioare, nemişcat, mut, cu braţele încrucişate, cu privirea aţintită pe pumnalul acela care-i frămînta gîndurile mai mult decît voia să recunoască.

Trecînd prin camera lui Roland, şeful confraţilor lui Iehu îşi luă mantia şi pistoalele.

În timp ce şi le prindea la cingătoare, Roland îi spuse :

— Se pare că cetăţeanul prim consul v-a arătat pumnalul pe care i l-am dat.

— Da, domnule, răspunse Morgan.

— Şi l-aţi recunoscut ?

— Nu pe-acela în special... toate pumnalele noastre seamănă.

— Ştiţi, urmă Roland, am să vă spun de unde vine.

— A !... şi de unde vine ?

— Din pieptul unuia dintre prietenii mei în care sau confraţii dumneavoastră, sau poate chiar dumneavoastră, l-aţi împlîntat.

— E cu putinţă, răspunse tînărul cu nepăsare, dacă prietenul dumneavoastră se va fi expus la asemenea pedeapsă.

— Prietenul meu a voit să vadă ce se petrece noaptea în mînăstirea Seillon.

— S-a făcut vinovat.

— Dar, şi eu mă făcusem la fel de vinovat în ajun. De ce nu mi s-a întîmplat nimic.

— Pentru că, fără îndoială, vă apără vreun talisman.

— Domnule, am să-ţi spun ceva : eu sînt un om care merge pe drumul drept, ziua în amiaza mare. Ca atare, am oroare de mister.

— Fericiţi cei ce pot merge pe drumul drept, ziua în amiaza mare, domnule de Montrevel !

— Pentru asta am să vă spun jurămîntul pe care l-am făcut, domnule Morgan. Trăgînd pumnalul pe care l-aţi văzut din pieptul prietenului meu, cu cea mai mare băgare de seamă, ca să nu-i trag în acelaşi timp şi sufletul din el, am făcut jurămînt că de-aici înainte, între mine şi asasinii lui

s-a pornit un război pe viață și pe moarte și, în mare măsură, v-am dat cuvîntul de onoare care v-a apărat, numai ca să vă pot aduce la cunoștință, ce am jurat.

— Un jurămînt pe care nădăjduiesc să vă văd că-l uitați, domnule de Montrevel !

— Un jurămînt pe care-l voi ține în toate împrejurările, domnule Morgan, și ați fi neînchipuit de amabil dacă mi-ați oferi una cît mai curînd cu putință.

— În ce fel, domnule ?

— Uite ! primind, de exemplu, să vă întîlniți cu mine fie în pădurea Boulogne, fie în pădurea Vincennes. N-avem nevoie să spunem, bineînțeles, că ne batem deoarece dumneavoastră sau unul dintre prietenii dumneavoastră ați dat o lovitură de pumnal lordului Tanlay. Nu. Vom spune ce doriți, că, de exemplu, e din cauza... (Roland se trudește să găsească un motiv) din cauza eclipsei de lună care trebuia să aibă loc în 12 ale lunii viitoare. Vă convine pretextul ?

— Pretextul mi-ar conveni, domnule, răspunse Morgan, cu un accent de melancolie de care nu l-ai fi crezut în stare, dacă duelul însuși mi-ar putea conveni. Ați făcut un jurămînt și-l veți ține, ziceți, nu-i așa ? Ei, știți, intrînd în organizația Confraților lui Iehu, fiecare inițiat face și el un jurămînt : de a nu-și primejdui în nici o ceartă personală viața, care nu-i mai aparține lui, ci cauzei căreia i s-a dăruit.

— Da, încît dumneavoastră asasinați, dar în duel nu vă mai bateți.

— Vă înșelași, uneori ne batem.

— Fiți atît de bun și-mi arătați o astfel de împrejurare, ca să studiez fenomenul.

— E destul de simplu. Încercați, domnule de Montrevel, să vă aflați împreună cu cinci-șase oameni, hotărîți ca dumneavoastră, într-o oarecare diligență ce-ar transporta banii guvernului. Apărați ceea ce vom ataca noi și, prilejul pe care-l căutați, vă va ieși în cale, însă, dați crezare celor ce vă spun : mai bine căutați să nu vă găsiți în drumul nostru.

— E o amenințare, domnule ? întrebă tînărul, ridicîndu-și capul.

— Nu, domnule, răspunse Morgan cu voce blîndă, aproape implorîndu-l. E o rugăminte.

— Mi-e adresată mie personal, sau ați face-o și altuia ?

— V-o fac dumneavoastră personal.

Şi şeful Confraţilor lui Iehu apăsă pe cuvîntul din urmă.

— Ah, ah ! exclamă tînărul. Sînt, aşadar, fericitul căruia îi purtaţi de grijă ?

— Ca unui frate, răspunse Morgan tot cu acelaşi glas dulce şi mîngîios.

— Zău aşa ! exclamă Roland, desigur c-aţi pus vreo prinsoare să mă ocrotiţi.

În clipa aceea intră Bourrienne.

— Roland, zise el, primul consul te cheamă.

— Numai cît îl conduc pe domnul pînă la poarta dinspre stradă şi după aceea îi stau la dispoziţie.

— Grăbeşte-te. Ştii că nu-i place să aştepte.

— Mă puteţi urma, domnule ? se adresă Roland misteriosului său însoţitor.

— De multă vreme sînt la dispoziţia dumneavoastră, domnule.

— Atunci, veniţi cu mine.

Şi Roland, apucînd-o pe aceeaşi cale pe care îl adusese pe Morgan, îl conduse, nu pînă la uşa ce da în grădină — grădina se încuiase — ci pînă la poarta din stradă.

Ajuns acolo, îi spune lui Morgan :

— Domnule, v-am dat cuvîntul meu de onoare şi l-am ţinut întocmai, dar, ca să nu fie nici o neînţelegere între noi, spuneţi-mi, sînteţi de acord că v-am dat cuvîntul de onoare pentru o singură dată, adică numai pentru astăzi ?

— În felul acesta am înţeles şi eu, domnule.

— Aşadar, îmi redaţi cuvîntul ?

— Aş dori să-l păstrez, dar recunosc că sînteţi liber să vi-l luaţi înapoi.

— Numai atîta doream ! La revedere, domnule Morgan.

— Îngăduiţi-mi de a nu vă face aceeaşi urare, domnule de Montrevel.

Cei doi tineri se salutară cu o politeţe curtenitoare, fără cusur, Roland intrînd în palatul Luxembourg, iar Morgan, apucînd-o pe una din străduţele ce duceau în piaţa Saint-Sulpice şi strecurîndu-se prin fîşia de umbră aruncată de ziduri.

Pe Morgan avem să-l urmărim.

XXVI

BALUL VICTIMELOR

Abia după vreo sută de paşi, Morgan îşi scoase masca. În mijlocul străzilor Parisului, mai mult se expunea riscului de a fi băgat în seamă cu mască decît fără mască.

Ajuns în strada Taranne, bătu la uşa unui mic hotel, care se înalţa la colţul străzii acesteia cu strada Dragon, intră, luă de pe o movilă un sfeşnic, dintr-un cui cheia de la numărul 12, şi urcă fără să deştepte alte bănuieli decît cea a unui locatar bine cunoscut care se întoarce după ce ieşise de-acasă. Pendula bătea zece ceasuri chiar în clipa în care închidea după el uşa de la camera sa.

Ascultă cu atenţie, lumina lumînării neajungînd pînă la cămin, apoi, după ce numără zece bătăi, îşi spuse sieşi :

— Bun ! n-am s-ajung prea tîrziu.

Cu toată eventualitatea menţionată de el, Morgan părea hotărît să nu piardă deloc timpul. Vîrî o hîrtie aprinsă sub un braţ mare de lemne pregătit în vatra căminului, care luă foc numaidecît, aprinse patru lumînări, adică pe toate cîte erau în cameră, puse două pe cămin şi două pe scrinul din faţă, deschise un sertar de la scrin şi întinse pe pat un costum complet, de *necredincios* [1] după ultima modă.

Costumul era alcătuit dintr-o haină scurtă şi pătrată în faţă, lungă în spate, de o culoare delicată, plutind între un verde de apă şi un cenuşiu deschis, vestă din catifea *panne* de culoarea părului de cămilă, cu oprsprezece nasturi de sidef, dintr-o imensă cravată albă din cea mai fină ţesătură de batist, un pantalon strîns pe picior, din caşmir alb, cu un smoc de panglici pe locul unde se îmbumba, adică sub pulpă ; în sfîrşit, din ciorapi de mătase cenuşii, dungaţi transversal cu acelaşi verde ca cel de la haină, şi nişte pantofi de bal decoltaţi, cu catarame de diamante.

[1] „Necredincioşii" erau tinerii regalişti din timpul Directoratului, ce se remarcau printr-o exagerată afectare a costumului şi a limbajului. (n. t.)

Lornionul de rigoare nu era nici el uitat.

Cît despre pălărie, era la fel cu cea care Carle Vernet împodobea capetele tinerilor eleganți din timpul Directoratului.

După ce-și pregăti hainele cu care avea să se îmbrace, Morgan păru că așteaptă cu nerăbdare.

După vreo cinci minute sună. Un fecior se arătă.

— Peruchierul n-a venit încă ? întrebă Morgan.

La vremea aceea, peruchierii nu erau încă frizeri.

— Ba da, cetățene, răspunse băiatul, a venit, dar dumneavoastră încă nu vă întorseserăți și a zis că revine. De altfel, cînd ați sunat dumneavoastră, cineva bătea la ușă. S-ar fi putut să fie...

— Iată-mă ! iată-mă ! exclamă o voce pe scară.

Ei ! bravo ! zise Morgan mulțumit. Vino-ncoace, meștere Cadenette ! e vorba să faci din mine un fel de Adonis.

— Dar asta nu-i greu, domnule baron, zise peruchierul.

— Va să zică așa, așa, vrei prin urmare neapărat să mă compromiți, cetățente Cadenette ?

— Domnule baron, vă rog fierbinte, strigați-mă Cadenette, pur și simplu. Asemenea lucru îmi va face cinste, căci va fi o dovadă de intimitate, dar nu-mi mai spuneți cetățene. Pfui, asta-i denumire revoluționară și, cînd Teroarea era în toi, soției mele eu i-am spus tot *doamna* Cadenette. Și acum, vă rog, să mă iertați că nu v-am așteptat, dar în seara asta e mare bal în strada Bac, balul victimelor, (peruchierul apăsă pe cuvîntul din urmă) aș fi crezut că și domnul baron trebuia să se ducă.

— Ei, asta-i ! exclamă Morgan rîzînd, tot regalist ești, Cadenette.

Peruchierul își puse mîna pe inimă cu un gest tragic.

— Domnule baron, zise el, nu-i numai o chestiune de conștiință, dar e o problemă de stat.

— De conștiință, înțeleg, meștere Cadenette, dar de stat ! Ce dracu poate avea de-a face onorabila corporație a peruchierilor cu politica ?

— Cum ? domnule baron, făcu Cadenette, pregătindu-se să-și frizeze clientul. Dumneavoastră mai întrebați așa ceva ? Dumneavoastră, un aristocrat ?

— Ssst ! Cadenette !

— Domnule baron, între noi, oamenii *dinainte*, ne putem spune asemenea lucruri.

— Atunci, dumneata eşti unul dintre cei dinainte ?

—Sînt printre cei mai veritabili dintre cei dinainte. Ce pieptănătură doreşte domnul Baron ?

— Cu urechi de cîine şi cu părul ridicat în sus la spate.

— Cu un pic de pudră ?

— Şi cu două picuri, dacă vrei, Cadenette.

— Vai ! domnule, cînd mă gîndesc că vreme de cinci ani nu se mai găsea decît la mine pudră *„à la maréchale"* ! Domnule baron, pentru o cutie de pudră erai dus la ghilotină.

— Am cunoscut oameni care au fost ghilotinaţi pentru şi mai puţin, Cadenette ! Dar spune-mi, cum se întîmplă că eşti unul dintre cei dinainte ; îmi place să-mi dau seama de toate cîte sînt.

— E destul de simplu, domnule baron. Admiteţi, nu-i aşa, că printre corporaţii erau şi unele mai mult sau mai puţin aristocrate ?

— Fără îndoială, după cît se puteau apropia de clasele de sus ale societăţii.

— Aşa e, domnule baron, întocmai. Ei, ştiţi, pe clasele de sus ale societăţii noi le ţinem de păr. Eu, aşa cum mă vedeţi, am coafat într-o seară pe doamna de Polignac, tatăl meu a coafat-o pe doamna du Barry, bunicul meu pe doamna de Pompadour. Aveam şi noi privilegiile noastre, domnule : purtam sabie. E-adevărat că pentru a ocoli accidentele care se puteau întîmpla între capetele înfierbîntate ca ale noastre, mai toate săbiile noastre erau de lemn, dar, orişicum, dacă nu erau săbii veritabile, erau totuşi imitaţii. Da, domnule baron. urmă Cadenette cu un suspin, timpul acela a fost timpul cel frumos, nu numai al peruchierilor dar şi al Franţei. Eram amestecaţi în toate tainele, vîrîţi în toate intrigile, nimic nu ni se ascundea. Şi nu există nici un caz, domnule baron, de secret trădat de vreun peruchier. Nu mai departe, biata noastră regină. Cui i-a încredinţat ea diamantele ? marelui, ilustrului Léonard, prinţul coafeurilor. Să ştiţi, domnule baron, doi oameni au fost destul să răstoarne toată schelăria unei puteri ce se sprijinea pe perucile lui Ludovic al XIV-lea, pe taburetele de puf ale Regenţei, pe clătitele lui Ludovic al XV-lea şi pe colecţiile Mariei-Antoineta.

— Şi cei doi oameni, nivelatorii aceia, revoluţionarii aceia, cine sînt, Cadenette ? Ca să-i sortesc, atît cît îmi va sta în putere, oroarei publice.

— Domnul Rousseau şi cetăţeanul Talma. Domnul Rousseau, cel ce a spus „Întoarceţi-vă la natură" — ce mai absurditate — şi cetăţeanul Talma, care a născocit coafurile *à la Titus*.

— E-adevărat, Cadenette, e-adevărat !

— În sfîrşit, cu Directoratul am avut o clipă de speranţă. Domnul Barras a folosit într-una pudra, fără să se lepede de ea niciodată, iar cetăţeanul Moulin şi-a păstrat coada. Dar, înţelegeţi dumneavoastră, 18 brumar a spulberat orice speranţă. Felul în care e frizat părul domnului Bonaparte !... Vai ! poftiţi, urmă Cadenette, înfoind urechile de cîine ale clientului său, aşa mai zic şi eu, iată adevăratul păr de aristocrat, halal de el, moale şi fin ca mătasea şi care ţine ondulaţia de s-ar zice că purtaţi perucă. Priviţi-vă, domnule baron. Voiaţi să fiţi frumos ca Adonis... Vai ! dacă Venus v-ar fi văzut, nu pe Adonis ar mai fi fost Marte gelos.

Şi Cadenette, terminîndu-şi opera, şi satisfăcut de ea, îi înmînă o oglindă cu mîner lui Morgan, care se privi cu satisfacţie.

— Da, da, îi spuse el peruchierului, hotărît lucru, dragul meu, eşti un artist ! Ţine minte pieptănătura asta. Dacă vreodată are să mi se taie gîtul, cum probabil vor fi şi femei la execuţia mea, pieptănătura asta mi-o aleg.

— Domnul baron doreşte să fie regretat, spuse peruchierul cu seriozitate.

— Da, şi pînă una alta, dragă Cadenette, uite o monedă de argint pentru truda pe care ţi-ai dat-o. Ai bunătatea şi spune, cînd cobori, să-mi cheme un cupeu.

Cadenette scoase un oftat.

— Domnule baron, zise el, a fost o vreme în care v-aş fi spus : „Arătaţi-vă la curte cu pieptănătura asta şi mă voi socoti plătit"... dar curtea nu mai există, domnule baron, şi trebuie să trăim... Sigur veţi avea un cupeu.

Şi, cu asta, Cadenette mai scoase un oftat, puse moneda lui Morgan în buzunar, făcu salutul reverenţios al peruchierilor şi al profesorilor de dans, şi-l lăsă pe tînăr să-şi desăvîrşească găteala.

De îndată ce pieptănătura îi fu gata, restul era lucru uşor de făcut. Numai cravata îi luă puţin timp din cauza aspectului vaporos care se cerea, dar Morgan, bărbat cu experienţă, ieşi cu bine din asemenea cazană grea şi, cînd ornicul bătu unsprezece, era gata să urce în trăsură.

Cadenette nu uitase să îndeplinească serviciul ce i se ceruse : un vehicul aştepta la uşă.

Morgan sări înăuntru strigînd vizitiului :

— Strada Bac, numărul 60.

Vehiculul o apucă pe strada Grenelle, apoi în sus pe strada Bac şi se opri la numărul 60.

— Îţi plătesc îndoit cursa, amice, zise Morgan, numai să staţionezi în faţa porţii.

Vizitiul primi trei franci şi vehiculul dispăru după colţul străzii Varennes.

Morgan aruncă o privire asupra faţadei casei. Ai fi zis că se înşelase în privinţa uşii, atît de întunecată şi tăcută era faţada aceea.

Totuşi Morgan nu şovăi deloc şi bătu în poartă într-un anume fel.

Poarta se deschise.

În fundul curţii se înălţa o clădire mare, luminată strălucitor.

Tînărul se îndreptă către clădire. Pe măsură ce se apropia, sunetul instrumentelor venea din ce în ce mai tare către el.

Urcă un etaj şi ajunse în vestiar.

Întinse mantia-i supraveghetorului răspunzător de paza hainelor.

— Poftiţi un număr, îi spuse supraveghetorul. Cît despre arme, lepădaţi-le în coridor în aşa fel încît să le puteţi recunoaşte.

Morgan puse numărul în buzunarul pantalonului şi intră într-un coridor lung şi boltit, preschimbat în arsenal.

Se afla acolo o adevărată colecţie de arme de toate soiurile, pistoale, flinte, carabine, săbii, pumnale. Cum balul putea fi dintr-o dată întrerupt de o descindere a poliţiei, trebuia ca-ntr-o clipă fiecare dansator să se poată transforma în luptător.

După ce se descotorosi de arme, Morgan intră în sala balului.

Ne îndoim că pana scriitorului ar putea da cititorilor noştri o idee despre aspectul pe care-l oferea balul acela.

În general, cum de altfel o arăta și numele, balul victimelor, nu puteai fi primit la un asemenea bal decît în virtutea unor drepturi stranii pe care ți le-au dat părinții trimiși pe eșafod de Convenție sau de Comuna din Paris, mitraliați de Collot d'Herbois, sau înecați de Carrier. Dar cum, la urma urmei, în timpul celor trei ani de teroare care se scurseseră, ghilotinații erau cei ce întrecuseră în număr toate celelalte victime, costumele ce formau majoritatea erau cele ale sacrificaților pe eșafod.

Așa că, cea mai mare parte a fetelor, ale căror mame și surori mai mari căzuseră sub cuțitul călăului, purtau costumele pe care mamele și surorile lor le îmbrăcaseră pentru suprema și lugubra ceremonie, adică rochia albă, șalul roșu și părul tăiat pînă unde începe gîtul.

Unele dintre ele, ca să adauge costumului, și așa destul de caracteristic, un amănunt încă și mai semnificativ, unele dintre ele, zic, își legaseră în jurul gîtului un fir de mătase roșie subțire ca tăișul unui brici care, ca și la Margareta din *Fauts* în noaptea de sabat, arăta trecerea fierului între mastoide și clavicule.

Cît despre bărbații care se găseau în aceeași situație, ei aveau gulerul hainei dat pe spate, gulerul cămășii desfăcut, gîtul gol și părul tăiat scurt.

Dar, mulți dintre ei, ca să intre la un asemenea bal, aveau și alte drepturi decît cel de a fi avut victime în familiile lor ; mulți făcuseră ei înșiși victime.

Aceia cumulau.

Se găseau acolo bărbați, între patruzeci și patruzeci și cinci de ani, care fuseseră crescuți în alcovurile frumoaselor curtezane din secolul al XVII-lea, care o cunoscuseră pe doamna du Barry în mansardele palatului Versailles, pe Sophie Arnoult la domnul de Lauraguais, pe frumoasa Duthé la contele d'Artois, care împrumutaseră de la politeța viciului, lustrul cu care-și acopereau cruzimea. Erau încă tineri și frumoși. Intrau într-unul din saloane scuturîndu-și pletele pline de miresme plăcute și batistele parfumate, ceea ce nu era nicidecum o precauție zadarnică, deoarece de nu ar fi mirosit a parfum de ambră sau de verbină, ar fi mirosit a sînge...

Se mai aflau acolo bărbaţi de douăzeci şi cinci, treizeci de ani, îmbrăcaţi cu o eleganţă neînchipuită, care făceau parte din asociaţia Răzbunătorilor, care păreau cuprinşi de mania asasinatului, de nebunia masacrului, care aveau frenezia sîngelui şi cărora sîngele nu le tăia setea ; care, de îndată ce primeau porunca să omoare, ucideau pe cel ce le fusese desemnat, fie că le era prieten sau duşman ; care erau pătrunşi de conştiinţa comerţului în contabilitatea uciderilor ; care acceptau poliţa sîngeroasă ce le cerea capul cutărui sau cutărui iacobin şi pe care o plăteau la vedere.

Mai erau acolo şi tineri de optsprezece, douăzeci de ani, aproape copii, dar copii hrăniţi cu măduvă de fiare sălbatice, ca Achile, sau cu carne de urs, ca Pirus ; elevi bandiţi de-ai lui Schiller, ucenici ai franc-judecătorilor din tribunalul secret al sfintei Vehma ; adică acea generaţie stranie care se iveşte după marile convulsii politice, aşa cum s-au ivit Titanii după haos, hidrele după potop, aşa chiar cum vin vulturii şi corbii după măcel.

Era spectrul de bronz, impasibil, implacabil, inflexibil, ce se numeşte talion.

Şi spectrul acela se amesteca printre cei vii. Intra în saloanele aurite, făcea un semn din ochi, un gest din mînă, o mişcare din cap şi pe dată era urmat.

Făceau, spune autorul de la care împrumutăm amănuntele de faţă, atît de puţin cunoscute şi totuşi atît de adevărate, făceau pe Carol cel Mare la buiotă [1] pentru o partidă de exterminare.

Teroarea afectase un mare cinism în îmbrăcăminte, o austeritate lacedemoniană la ospeţe, în sfîrşit, cel mai profund dispreţ al unui popor sălbatic faţă de toate artele şi toate spectacolele.

Reacţiunea termidoriană, dimpotrivă, a fost elegantă, împodobită, îmbelşugată. Abuza pînă la epuizare de lux şi voluptate, în toate formele cu putinţă ca sub domnia lui Ludovic al XV-lea, numai că la toate adăugase şi luxul răzbunării şi voluptatea sîngelui.

[1] Joc de cărţi din timpul Directoratului, în care figura lui Carol cel Mare dădea dreptul, celui ce se declara ca atare, să se retragă din joc cu cîştigul cel mai mare. (n. t.)

Fréron îşi dădu numele tineretului aceluia care fu numit „tineretul lui Fréron" sau „feciorii de bani gata".

De ce Fréron şi nu altul avu asemenea stranie şi fatală cinste ?

N-am să-mi iau sarcina să v-o spun. Cu cercetările mele — şi cei ce mă cunosc nu se vor îndoi că atunci cînd vreau să ajung la un scop, cercetările nu au preţ pentru mine oricît m-ar costa — cu cercetările mele n-am aflat nimic nou.

A fost doar un capriciu al modei. Moda este singura zeiţă mai capricioasă chiar decît norocul.

Cititorii noştri abia de-or fi ştiind astăzi ce va fi fost cu acel Fréron, şi încă cel ce fu ţinta batjocurii lui Voltaire e cu mult mai cunoscut decît patronul eleganţilor asasini de care vorbim.

Unul era fiul celuilalt. Ludovic-Stanislas era fiul lui Elie-Catherine ; tatăl murise de mînie că-şi văzuse jurnalul suprimat de Miromesnil, ministrul justiţiei.

Celălalt, înfuriat de nedreptăţile a căror victimă fusese tatăl său, de la început îmbrăţişase cu avînt principiile revoluţionare şi, în locul *Anului literar*, ucis şi gîtuit în 1775, crease în 1789 *Oratorul poporului*. Trimis în Sud ca agent extraordinar, Marsilia şi Toulon mai păstrează încă şi astăzi amintirea cruzimilor sale.

Dar toate se uitară cînd, în 9 termidor, el s-a ridicat împotriva lui Robespierre şi a dat o mînă de ajutor la răsturnarea de pe altarul Fiinţei Supreme a colosului care, din apostol, se făcuse dumnezeu. Fréron, cel repudiat de „Montaniarzi", care l-au lăsat pradă fălcilor necruţătoare ale lui Moïse Bayle ; Fréron, cel gonit cu dispreţ de Girondini, care l-au lăsat pe seama ocărilor lui Isnard ; Fréron, cum spunea teribilul şi pitorescul orator din Var, Fréron în toată goliciunea lui, plin din creştet pînă-n tălpi de lepra crimei, fu primit, mîngîiat şi răsfăţat de termidorieni ; pe urmă, din tabăra acestora, trecu în tabăra regaliştilor şi, fără nici o raţiune care să-l îndreptăţească să obţină asemenea cinste fatală, se pomeni dintr-o dată în fruntea unui partid puternic, plin de tinereţe, de energie şi de sete de răzbunare, aşezat între patimile timpului, care-l împingeau la orice, şi neputinţa legilor, care tolerau orice.

Din gloata acestor feciori de bani gata, din ceata tinerilor lui Fréron, ce graseiau şi vorbeau peltic, fiindcă aşa era moda,

şi îşi dădeau cuvîntul de cinste pentru orice, din mijlocul lor îşi croi Morgan drum.

Tot tineretul acela, trebuie s-o spunem, în ciuda hainelor pe care le purta, în ciuda amintirilor pe care asemenea haine le trezeau, era de o veselie nebună.

E de neînţeles, dar aşa era.

Explicaţi, dacă puteţi, dansul acela macabru care, la începutul secolului al XV-lea, cu furia pătimaşă a unui galop modern mînat de Musard, desfăşurîndu-şi spiralele chiar în cimitirul Inocenţilor, lăsă să se prăbuşească în mijlocul mormintelor cincizeci de mii dintre funebrii săi dansatori.

Morgan căuta, evident, pe cineva.

Un tînăr elegant, care vîra într-o bomboniera de argint aurit un deget roşu de sînge, singura parte a mîinii sale delicate ce fusese ferită de crema cosmetică de migdale, voia să-l oprească pentru a-i da amănunte despre expediţia din care venise cu trofeul însîngerat, dar Morgan îi zîmbi, îi strînse mîna cea înmănuşată şi se mulţumi să-i răspundă :

— Caut pe cineva.

— Treabă urgentă ?

— Confreria lui Iehu.

Tînărul cu degetul însîngerat îl lăsă să treacă.

O furie adorabilă, cum ar fi spus Corneille, care purta părul prins într-un pumnal cu vîrful mai ascuţit decît cel al unui ac, îi aţinu calea spunîndu-i :

— Morgan, eşti cel mai frumos, cel mai brav şi cel mai demn de iubit dintre toţi cei de-aici. Ce ai a răspunde femeii care-ţi spune aşa ceva ?

— Am a-i răspunde că sînt îndrăgostit şi că inima mi-e prea strîmtă ca să încapă în ea o ură şi două dragoste.

Şi îşi continuă căutarea.

Doi tineri ce discutau, unul zicînd „E englez", iar celălalt zicînd „E german", îl opriră.

— Ei ! bineînţeles ! zise unul dintre ei, iată omul ce ne poate scoate din încurcătură.

— Nu, răspunse Morgan, încercînd să treacă peste piedica pe care cei doi i-o puseseră în cale, căci sînt grăbit.

— Nu-i de răspuns decît un singur cuvînt, spuse celălalt. Saint-Armand cu mine am făcut tocmai prinsoare că omul judecat şi executat în mînăstirea Seillon era, după el german, după mine englez.

— Nu știu, răspunse Morgan, nu eram acolo. Adresați-vă lui Hector. El a prezidat în seara aceea.

— Spune-ne atunci, unde-i Hector ?

— Mai curînd spuneți-mi voi mie, unde e Tiffauges. Îl caut.

— Acolo, în fund, răspunse tînărul, arătînd un punct din sală, unde contradansul sălta mai vesel și mai însuflețit. Ai să-l recunoști după vestă. Nici pantalonul nu-i de disprețuit, și-am de gînd să-mi fac și eu unul la fel din pielea primului revoluționar cu care voi avea de-a face.

Morgan nu mai stătu să întrebe prin ce se remarca vesta lui Tiffauges și datorită cărei tăieturi ciudate, sau cărei stofe prețioase, pantalonul lui obținuse încuviințarea unui om atît de priceput în asemenea materie cum era cel ce-i adresase cuvîntul. Se duse țintă spre punctul pe care i-l arătase tînărul și-l văzu pe cel care-l căuta, dansînd un pas de vară, care, prin dibăcia și prin împletirea picioarelor — să-mi fie iertat termenul tehnic — părea ieșit de-a dreptul din saloanele lui Vestris [1].

Morgan îi făcu un semn dansatorului.

Tiffauges se opri pe dată, se înclină în fața dansatoarei, o însoți pînă la locul ei, își ceru iertare pentru treburile care-l sileau să plece și veni să-l ia de braț pe Morgan.

— L-ai văzut ? îl întrebă Tiffauges pe Morgan.

— Acum m-am despărțit de el.

— Și i-ai înmînat scrisoarea regelui ?

— În mînă.

— A citit-o ?

— Chiar în clipa în care a primit-o.

— Și i-a dat vreun răspuns ?

— I-a dat două, unul verbal și unul scris. Cel din urmă, te poate lipsi de primul.

— Și-l ai ?

— Iată-l.

— Îi știi cuprinsul ?

— E un refuz.

— Categoric ?

— Cît se poate de categoric.

[1] Dansator celebru al epocii. (n. t.)

— Știe că din clipa în care nu ne mai lasă nici o speranță îl socotim dușman ?

— I-am spus-o.

— Și ce a răspuns ?

— N-a răspuns nimic. A ridicat din umeri.

— De ce intenții îl bănuiești ?

— Nu-i greu de ghicit.

— I-o fi trecînd prin gînd să țină puterea pentru el ?

— Cam așa mi se pare.

— Puterea, dar nu tronul ?

— De ce nu tronul ?

— N-are să-ndrăznească să se facă rege.

— Ei ! n-aș putea spune dacă se va face chiar rege, dar pun capul că ceva tot are să se facă.

— Dar, la urma urmei, nu-i decît un militar ce s-a înălțat în grad prin meritele sale ostășești.

— Dragul meu, în clipa de față mai mult face să fii fiul propriilor tale isprăvi decît nepot de rege.

Tînărul rămase dus pe gînduri.

— Am să-i raportez totul lui Cadoudal.

— Și mai adaugă că primul consul a spus următoarele cuvinte întocmai : „Vandeea mi-e în mînă și, dacă vreau, în trei luni n-are să se mai tragă nici un foc de armă."

— E bine de știut.

— Acuma o știi. S-o știe și Cadoudal, și trageți toate foloasele din asemenea veste.

În clipa aceea muzica încetă dintr-o dată. Freamătul dansatorilor se stinse. Se făcu o tăcere adîncă și, în toiul liniștii, o voce sonoră și apăsată rosti patru nume.

Cele patru nume erau ale lui Morgan, Montbar, Adler și d'Assas.

— Iartă-mă, spuse Morgan lui Tiffauges, se vede că se pregătește vreo expediție din care fac parte. Mă văd silit așadar, spre marea mea părere de rău, să-ți spun adio. Numai că, înainte de a ne despărți, lasă-mă să mă uit mai de aproape la vesta și la pantalonii pe care-i porți, despre care mi s-a vorbit. O fac din curiozitate de amator și nădăjduiesc că ai să mi-o ierți.

— Cum să nu ! spuse tînărul din Vendeea, dar bineînțeles, din toată inima.

XXVII

PIELEA URSILOR

Şi, cu repeziciunea şi bunăvoinţa ce făcea cinste politeţei sale, tînărul se apropie de sfeşnicele ale căror lumînări ardeau pe cămin.

Vesta şi pantalonul păreau să fie din aceeaşi stofă, dar, ce fel de stofă era ? La asemenea întrebare, chiar şi cunoscătorul cel mai experimentat s-ar fi găsit în încurcătură.

Pantalonul era unul obişnuit, strîns pe picior, de o culoare delicată ce şovăia între culoarea părului de cămilă şi cea a pielei ; n-avea nimic deosebit decît că era fără nici o cusătură şi că se lipea direct pe piele.

Vesta, dimpotrivă, avea două semne caracteristice, care atrăgeau cu deosebire atenţia asupra ei : era găurită de trei gloanţe ale căror găuri fuseseră lăsate larg deschise, iar marginile înviorate cu purpuriu, de-ai fi jurat că-i sînge curat.

Pe lîngă asta, de partea stîngă era pictată inima însîngerată, ce slujea ca simbol de recunoaştere a celor din Vendeea.

Morgan se uită cu de-amănuntul la cele două accesorii vestimentare, iar examinarea sa se dovedi zadarnică.

— De n-aş fi atît de grăbit, zise el, aş vrea să aflu adevărul, însă prin propriile mele mijloace. Ai auzit însă, se vede c-au sosit ceva veşti la comitet. Poţi să-i dai de ştire lui Cadoudal că sînt bani, numai că trebuie să trimită să-i ia. De obicei, eu conduc asemenea soiuri de expediţii. Dacă însă voi întîrzia, se va prezenta altul în locul meu. Spune-mi, aşadar, cu ce fel de stofă eşti îmbrăcat ?

— Dragă Morgan, răspunse tînărul din Vendeea, poate vei fi aflat că fratele meu a fost în apropiere de localitatea Bressuire şi împuşcat de albaştri. [1]

[1] Sub numele de „albaştri" erau cunoscuţi revoluţionarii din epoca 1790, din cauză că purtau haine albastre, spre deosebire de „albi" — regaliştii din Vendeea — care luptau sub scutul drapelului alb. (n. t.)

— Da, am aflat.

— Albaştrii se retrăgeau şi au lăsat trupul la un colţ de îngrăditură. Îi urmăream atît de aproape încît simţeau vîrful săbiilor în coastă şi i-am ajuns din urmă. Găsii trupul fratelui meu cald încă. Într-una din rănile lui era băgată o creangă de copac cu următoarea însemnare : „Împuşcat ca tîlhar, de mine, Claude Flageolet, caporal din batalionul al 3-lea din Paris". Ridicai trupul fratelui meu, îi jupuii pielea de pe piept, pielea aceea care, găurită de trei gloanţe, avea să strige veşnic răzbunare în faţa ochilor mei, şi o dădui să mi se facă din ea vesta mea de luptă.

— Ei, ei ! exclamă Morgan cu oarecare uimire, în care, pentru întîia oară, se mai amesteca şi ceva ce semăna a groază. Ah, vesta asta e făcută din pielea fratelui tău ? Şi pantalonul ?

— Ei ! făcu tînărul din Vendeea, cu pantalonul e altceva. E făcut din pielea cetăţeanului Claude Flageolet, caporalul din batalionul al 3-lea din Paris.

În aceeaşi clipă, vocea răsună iarăşi chemînd pentru a doua oară, şi în aceeaşi ordine, numele lui Morgan, Montbar, Adler şi d'Assas.

Morgan se repezi, ieşind din încăperea mică în care se afla, străbătu sala de dans în toată lungimea ei şi se îndreptă spre un salonaş ce se afla de partea cealaltă a vestiarului.

Cei trei camarazi ai lui, Montbar, Adler şi d'Assas, îl şi aşteptau.

Cu ei se mai afla un tînăr purtînd haine de curier de cabinet şi livreaua guvernului, adică haină verde garnisită cu fireturi de aur.

O hartă de Cassini, pe care se puteau determina pînă şi poziţiile celor mai neînsemnate unduiri de teren, stătea întinsă pe o masă.

Înainte de a spune ce făcea acolo curierul cu pricina şi în ce scop fusese întinsă harta lui Cassini, să aruncăm o privire asupra celor trei personaje noi, ale căror nume fuseseră strigate în sala de bal, şi care sînt menite să joace un rol de seamă în desfăşurarea povestirii noastre.

Cititorul îl cunoaşte pe Morgan, acest Achile şi totodată Paris al ciudatei conspiraţii, Morgan, cel cu ochii albaştri, părul negru, înalt de statură şi bine legat, graţios, vioi şi

zvelt la trup, ai cărui ochi aruncau totdeauna priviri înflăcărate ; Morgan, cel a cărui gură cu buze viu colorate şi cu dinţii albi nu-i fusese văzută niciodată fără de-un surîs, Morgan, cel cu fizionomia atît de deosebită, alcătuită de-un amestec de elemente ce păreau străine unele de altele, dar pe care puteai citi în acelaşi timp forţa şi duioşia, blîndeţea şi energia şi toate amestecate cu expresia uluitoare a unei veselii care uneori ajungea să te înspăimînte cînd te gîndeai că un asemenea om dă într-una tîrcoale morţii, şi încă celei mai înspăimîntătoare dintre toate morţile, cea pe eşafod.

Cît despre d'Assas, el era un bărbat între treizeci şi cinci şi treizeci şi opt de ani, cu părul stufos şi încărunţit, dar cu sprîncenele şi mustaţa de-un negru de abanos, iar ochii lui aveau minunata nuanţă a ochilor indieni, bătînd în căprui. Era fost căpitan de dragoni, grozav de bine făcut pentru lupta fizică şi morală. Muşchii lui vădeau putere, iar trăsăturile feţei încăpăţînare. În rest, cu o înfăţişare nobilă, cu multă eleganţă în maniere, parfumat ca un tînăr monden cu pretenţii, şi, fie dintr-un soi de voluptate, fie din manie, trăgînd pe nări miresme dintr-un flacon de săruri englezeşti sau dintr-o tabacheră mică de argint aurit, în care ţinea cele mai subtile parfumuri.

Montbar şi Adler, ale căror nume adevărate nu se cunoşteau, cum nu se cunoşteau nici cele ale lui d'Assas şi Morgan, erau în general numiţi, în rîndurile confraţilor, *inseparabilii*. Închipuiţi-vă pe Damon şi Pithias, pe Euriale şi Nisus, pe Oreste şi Pilade la douăzeci şi doi de ani. Unul vesel, vorbăreţ, gălăgios ; celălalt trist, tăcut, visător ; împărţind totul : primejdii, bani, iubite ; întregindu-se unul pe celălalt, atingînd amîndoi limitele tuturor extremelor ; oricare din ei, la primejdie, uitînd de sine ca să vegheze asupra celuilalt, ca tinerii spartani din batalionul sacru, şi vă veţi face o idee despre Montbar şi Adler.

Nu mai rămîne nici o îndoială că toţi trei erau confraţi de-ai lui Iehu.

Fuseseră convocaţi, aşa cum bănuise Morgan, pentru interesele confraţiei.

Intrînd, Morgan se duse de-a dreptul la falsul curier şi-i strînse mîna.

— Ei ! iată-l şi pe dragul nostru prieten, exclamă curierul, ţinîndu-se cu mîinile de şale, ceea ce arăta că, oricît de bun călăreţ ai fi, nu poţi face fără să te doară vreo cincizeci de leghe în galop, pe nişte căluţi de poştă. Dar ştiu că trăiţi pe roze voi, parizienii ; în comparaţie cu voi, Hanibal la Capua stătea pe spini şi pe mărăcini ! Doar o clipă mi-am aruncat ochii asupra sălii de bal, în trecere, cum se cuvine să facă un biet curier de cabinet, ducînd depeşele generalului Massena la cetăţeanul prim-consul. Aveţi, după cîte mi se pare, dragii mei, o colecţie de victime strașnic de bine aleasă. Numai că, bieţii mei prieteni, pentru moment trebuie să vă luaţi rămas bun de la toate astea. E neplăcut, e dureros, e sfîşietor, dar familia lui Iehu înainte de toate !

— Dragă Hastier, începu Morgan.

— Stai ! exclamă Hastier, vă rog, domniler, nici un nume propriu. Familia Hastier e o familie cumsecade, din Lyon, care, după cît se spune, din tată în fiu face negoţ în piaţa Terreaux şi care s-ar simţi foarte umilită să afle că moştenitorul ei s-a făcut curier de cabinet şi bate drumurile cu traista naţiunii în spinare. Lecoq cît poftiţi, dar Hastier nici decum. Nu cunosc nici un Hastier. Iar domniile-voastre, domnilor, urmă tînărul adresîndu-se lui Montbar, Adler şi d'Assas, îl cunoaşteţi cumva ?

— Nu, răspunseră cei trei tineri, şi cerem iertare pentru Morgan care a greşit.

— Dragă Lecoq, începu iarăşi Morgan.

— Bravo ! îl întrerupse Hastier, aşa da, la numele ăsta îţi răspund. Ei, să vedem ce voiai să-mi spui ?

— Voiam să-ţi spun că dacă n-ai fi antipodul zeului Harpocrate, pe care egiptenii îl reprezentau cu degetele pe buze, am şti de ce porţi asemenea costum şi la ce slujeşte harta de faţă, în loc să te arunci într-o grămadă de aiureli care mai de care mai înflorite !

— Ei ! asta-i ! dacă nu ştii încă, răspunse tînărul, e vina ta şi nu a mea. De n-ar fi trebuit să te chem de două ori, pierdut cum erai, se vede treaba, cu vreo frumoasă Eumenidă care-i cerea unui tînăr frumos şi plin de însufleţire să-i răzbune pe bătrînii ei părinţi morţi, ai fi ştiut tot atîtea cît şi

domnii aici de față, iar eu n-aș fi silit să-mi bisez cavatina. Iată cum stau lucrurile: este vorba pur și simplu de un rest din comoara ursilor din Berna care, din ordinul generalului Massena, a fost expediat de generalul Lecourbe cetățeanului prim consul. Un fleac, o sută de mii de franci, pe care nu îndrăznesc să-i treacă peste munții Jura din cauza partizanilor domnului Teysonnet care, după cît se spune, ar fi gata să pună mîna pe bani, și pe care-i trimit prin Geneva, Bourg, Mâcon, Dijon și Troyes. Drum de altfel foarte sigur, după cum se va vedea la trecerea lor.

— Foarte bine!

— Știrea ne-a fost transmisă de Renard, care a plecat din Gex în Goana calului, și care a comunicat-o lui Hirondelle, pentru moment în popas la Chalon-sur-Saône, și care mi-a comunicat-o mie, Lecoq, la Auxerre, iar eu am făcut patruzeci și cinci de leghe pentru ca, la rîndul meu, să v-o spun vouă. Cît despre amănuntele secundare, iată-le: comoara a plecat din Berna în a opta zi din ultima decadă a lunii trecute, adică 28 decembrie anul al VIII-lea al Republicii triple și divizibile. Trebuie să sosească azi, în a doua zi din decadă, la Geneva. Pleacă mîine, în a treia zi din decadă, cu diligența, de la Geneva la Bourg. Așa că, dacă porniți chiar în noaptea asta, cam pe poimîine, în a cincea zi a decadei, puteți întîlni, scumpii mei fii ai Israelului, comoara domnilor ursi, între Dijon și Troyes, spre Bar-sur-Seine sau Chatillon. Ei! ce-aveți de spus?

— Asta-i acum! exclamă Morgan, ce-avem de spus! Mi se pare că n-avem ce discuta în privința asta. Spunem că niciodată nu ne-am fi îngăduit să ne-atingem de banii domnilor ursi din Berna, atîta vreme cît nu vor fi ieșit din sipetele Luminăților lor, dar de vreme ce și-au schimbat destinația o dată, nu văd de ce nu și-ar schimba-o și a doua oară. Numai să vedem cum plecăm?

— N-aveți trăsura de poștă?

— Ba da, e aici în remiză.

— N-aveți cai să vă ducă pînă la poșta următoare?

— Ba sînt în grajd.

— N-aveți permise de liberă trecere pentru fiecare dintre voi?

— Ba avem cîte patru de fiecare.

— Ei, atunci ?

— Ei, asta-i ! Nu putem opri diligența din trăsura de poștă. E drept că nu ne prea sfiim noi, dar nici n-am mers cu îndrăzneala chiar pînă acolo.

— Și de ce nu ? întrebă Montbar. Ar fi ceva original. De vreme ce cu barcă poți lua prin abordaj un vapor, nu văd pentru care motiv n-am putea lua cu asalt o diligență dintr-o trăsură de poștă ! Parc-am fi lipsiți de fantezie. Vrei să-ncercăm, Adler ?

— Sînt gata, răspunse acesta, dar cu surugiul ce facem ?

— Ai dreptate, încuviință Montbar.

— Cazul a fost prevăzut, copii, spuse curierul. S-a trimis o ștafetă la Troyes. Veți lăsa trăsura de poștă la Delbauce. Acolo veți găsi patru cai înșeuați, îndopați cu ovăz, vă veți socoti timpul și poimîine sau mai bine zis mîine, căci a bătut de miezul nopții, mîine între ceasurile șapte sau opt de dimineață, banii domnilor urși vor trece prin momente foarte grele.

— Ne schimbăm hainele ? întrebă d'Assas.

— De ce ? întrebă Morgan. Mi se pare că sîntem foarte prezentabili așa. Niciînd o diligență nu va fi ușurată de o greutate incomodă de către niște oameni mai bine îmbrăcați decît noi. Să aruncăm o ultimă privire pe hartă, să ni se aducă de la bufet și să ni se pună în lădițele trăsurii un pateu, o friptură rece de pasăre și douăsprezece sticle de vin de Champagne, să mergem să ne luăm armele din arsenal, să ne învelim în niște mantii bune și, mînă birjar !

— Ia te uită, făcu Montbar, știi că-i o idee ?

— Bineînțeles, urmă Morgan. De e nevoie, gonim caii pînă crapă. Vom fi înapoi aici la ceasurile șapte seara și ne vom arăta la Operă.

— Cu asta ne facem și un alibi, zise d'Assas.

— Întocmai, urmă Morgan cu veselia-i de nezdruncinat. Cine ar putea să-și închipuie că niște bărbați care aplaudă pe domnișoara Clotilde și pe domnul Vestris, seara la opt, la Operă, dimineața, își dădeau toată osteneala să se răfuiască cu conducătorul unei diligențe între Bar și Chatillon ? Hai, copii, încă o aruncătură de ochi pe hartă, ca să ne alegem locul.

Cei patru tineri se aplecară asupra operei lui Cassini.

— Dac-ar fi să vă dau un sfat topografic, zise curierul, v-aş îndemna să staţi la pîndă ceva mai încoace de Masseu. Drept în faţa orăşelului Riceys e un vad... uite, chiar aici!

Şi tînărul arătă punctul precis pe hartă.

— Eu m-aş duce la Chaource, uite-aici. De la Chaource, aveţi un drum departamental, drept ca un I, care vă duce la Troyes. La Troyes vă găsiţi iarăşi trăsura, o apucaţi pe drumul dinspre Sens în loc s-o apucaţi înspre Coulommiers. Toţi gură-cască şi, slavă domnului, sînt destui în provincie, care v-au văzut trecînd în ajun, n-au să se mire că vă văd trecînd din nou a doua zi. Sînteţi la Operă la orele zece, în loc să fiţi la opt, ceea ce e de mai bun gust şi — nu ştiu, n-am văzut, găseşte-mi urma dacă poţi!

— De acord în ceea ce mă priveşte, spuse Morgan.

— De acord, repetară în cor ceilalţi trei tineri.

Morgan îşi scoase unul din cele două ceasuri ale căror lanţuri îi jucau la cingătoare. Era o adevărată operă de artă, lucrat în email de Petitot şi pe capacul dublu care apăra emailul se afla o monogramă bătută în diamante. Originea minunatei bijuterii era stabilită ca cea a unui cal arab: ceasul fusese făcut pentru Maria-Antoineta, care i-l dăruise ducesei de Polastron, care îl dăruise şi ea mamei lui Morgan.

— E ora unu înspre ziuă, zise Morgan. Haideţi, domnilor, la ceasurile trei trebuie să schimbăm caii de poştă la Lagny.

Din clipa aceea, misiunea era ca şi începută. Morgan intra în atribuţia de şef. Nu se mai sfătuia, ci ordona.

D'Assas — care comanda în lipsa lui Morgan — în prezenţa lui era cel dintîi care îl asculta.

După o jumătate de oră, o trăsură cu patru tineri înfăşuraţi în mantiile lor fu oprită la bariera Fontainebleau de către şeful postului, care le ceru permisele de liberă trecere.

— Ei! drăcie, ce glumă plină de haz! exclamă unul din ei scoţînd capul pe fereastra vehiculului şi afectînd limbajul la modă. De cînd e nevoie de *permise* ca să vînezi la *Gosbois*, la cetăţeanul *Baas?* Pe cuvînt *d'onoae*, se vede că eşti *săit*, *dagă* amice. Hai, *bijar*, dă bici calului!

Birjarul dădu bici şi trăsura trecu fără nici o greutate.

XXVIII

ÎN FAMILIE

Să-i lăsăm pe cei patru vînători ai noştri să ajungă la Lagny unde, datorită paşapoartelor căpătate prin îngăduinţa funcţionarilor cetăţeanului Fouché, îşi schimbară caii pe cai de poştă şi vizitiul pe un surugiu de diligenţă, şi să vedem de ce-l chemase primul consul pe Roland.

Părăsindu-l pe Morgan, Roland se grăbi să se prezinte la ordinele generalului său.

Îl găsi în picioare, dus pe gînduri, în faţa căminului.

La zgomotul pe care-l făcuse intrînd, generalul Bonaparte înalţă capul.

— Ce v-aţi spus între voi ? întrebă Bonaparte fără alt preambul, încrezîndu-se în obiceiul pe care-l avea Roland de a-i răspunde gîndurilor sale.

— Păi, răspunse Roland, ne-am făcut tot soiul de complimente... şi ne-am despărţit ca cei mai buni amici din lume.

— Ce impresie ţi-a făcut ?

— Impresia unui om foarte bine crescut.

— Ce vîrstă îi dai ?

— Vîrsta mea, cel mult.

— Da, aşa e. Vocea i-e tînără. Ei ! Roland, oare mă înşel ? să existe cumva o tînără generaţie regalistă ?

— De ! Generale, răspunse Roland, cu o mişcare din umeri. O fi vreun rest al celei vechi.

— Ei da, Roland, trebuie crescută alta, care să fie devotată băiatului meu, dac-am să am vreodată un băiat.

Roland făcu un gest care se putea traduce prin cuvintele următoare : „Eu nu mă opun".

Bonaparte înţelese gestul cît se poate de bine.

— Nu-i totul să nu te opui, zise el, trebuie să dai ajutor.

Un tremur nervos trecu prin trupul lui Roland.

— Şi cum asta, generale ? întrebă el.

— Căsătorindu-te.

Roland izbucni în rîs.

— Asta-i bună ! cu anevrismul meu ? întrebă el.

Bonaparte se uită la el.

— Dragă Roland, zise el, anevrismul tău îmi face impresia că-i un pretext să rămîi burlac.

— Chiar așa credeți ?

— Da. Și cum eu sînt un om moral, vreau ca oamenii să se însoare.

— Mai cu seamă că eu sînt imoral, răspunse Roland, și provoc atît scandal cu amantele mele !

— Augustus, urmă Bonaparte, a făcut legi împotriva celibatarilor. Îi priva de drepturile lor de cetățeni romani.

— Augustus...

— Ei, ce-i ?

— Aștept să fiți Augustus. Deocamdată nu sînteți decît Cezar.

Bonaparte se apropie de tînărul nostru.

— Sînt nume, dragă Roland, spuse el punîndu-i mîna pe umăr, care nu vreau să le văd stingîndu-se, și numele de Montrevel face parte dintre acelea.

— Ei, da, generale, dar dacă dintr-un cusur al meu, sau, să presupunem dintr-un capriciu, o fantezie, o încăpățînare, eu n-am să consimt să-l perpetuez, nu există și fratele meu ?

— Cum ! Fratele tău ? Așadar ai un frate ?

— Desigur ! Am un frate. De ce n-aș avea ?

— Cîți ani are ?

— Între unsprezece și doisprezece ani.

— De ce nu mi-ai vorbit niciodată despre el ?

— Întrucît mi-am închipuit că faptele și apucăturile unui puști de-asemenea vîrstă nu v-ar interesa prea mult.

— Te înșeli, Roland. Mă interesează orice în legătură cu prietenii mei. Trebuie să-mi ceri ceva pentru fratele ăsta al tău.

— Ce să cer, generale ?

— Admiterea lui într-un colegiu la Paris.

— Ei ! aveți destui solicitanți în jurul dumneavoastră ca să nu le mai măresc și eu numărul.

— Pricepi tu ? trebuie să vină într-un colegiu la Paris. Cînd va împlini vîrsta, îl vîr în Școala Militară sau la altă școală pe care am s-o întemeiez pînă atunci.

— Pe cuvîntul meu, generale, răspunse Roland, în momentul de faţă, de parcă v-aş fi ghicit ce bune intenţii aveţi cu el, băiatul e pe drum gata s-o pornească.

— Cum asta ?

— I-am scris acum trei zile mamei, s-aducă băiatul la Paris. Plănuisem să-i găsesc un colegiu, fără să vă spun nimic, şi, cînd ar fi împlinit vîrsta, să vă vorbesc despre el... presupunînd totuşi că, pînă atunci, anevrismul meu nu m-ar fi răpus. Dar, dacă s-ar fi întîmplat aşa...

— Dacă s-ar fi întîmplat aşa ?

— Atunci aş fi lăsat o frîntură de testament pe adresa dumneavoastră, dîndu-vă în grijă pe mama, fiul şi fiica, tot calabalîcul...

— Cum fiica ?

— Da, sora mea.

— Aşadar ai şi o soră ?

— Da, am.

— Ce vîrstă are ?

— Şaptesprezece ani.

— Drăgălaşă ?

— Încîntătoare.

— Îmi iau sarcina să-i fac un rost.

Roland izbucni în rîs.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă primul consul.

— Zic, generale, să punem o firmă deasupra porţii mari a palatului Luxembourg.

— Şi ce să scrie pe firmă ?

— *Birou de căsătorii.*

— Ei asta-i ! Ce, dacă tu nu vrei să te însori, n-are nici un rost ca sora ta să rămînă nemăritată. Nu-mi plac fetele bătrîne cum nu-mi plac nici burlacii.

— Eu nu zic, generale, că sora mea are să rămînă fată bătrînă, e destul că unul dintre membrii familiei Montrevel îşi atrage nemulţumirea dumneavoastră.

— Ei, şi-atunci ce ai de spus ?

— Eu zic că, dacă binevoiţi şi dumneavoastră, dat fiind că asemenea treabă o priveşte, s-o întrebăm pe ea.

— Na, na ! o fi la mijloc vreo pasiune de provincie.

— N-aş zice că nu ! Cînd am plecat, am lăsat-o pe biata Amélie plină de viaţă şi veselă, şi am găsit-o pierită şi tristă.

Voi lămuri toate acestea cu ea, şi, devreme ce doriţi să vă spun ceea ce-o să aflu, fie ! am să vă spun.

— Da, cînd te întorci din Vendeea !

— Da ? aşadar plec în Vendeea ?

— E ca şi cum te-aş însura ? Ţi-e cumva silă ?

— Nicidecum.

— Ei, atunci pleci în Vendeea.

— Cînd asta ?

— O ! nu-i nici o grabă, cu condiţia să pleci mîine dimineaţă.

— De minune ! şi mai curînd dacă doriţi. Spuneţi-mi ce am de făcut acolo.

— Un lucru de cea mai mare importanţă, Roland.

— Drace ! n-o fi vreo misiune diplomatică, cumva ?

— Ba da, e o misiune diplomatică, pentru care am nevoie de un om care să nu fie diplomat.

— O ! generale, ce bine mă potrivesc pentru socotelile dumneavoastră ! Numai că, înţelegeţi, cu cît sînt mai puţin diplomat, cu atît mai mult am nevoie de instrucţiuni precise.

— De aceea am să ţi le şi dau. Uite, vezi harta asta ?

Şi-i arătă tînărului o hartă mare a Piemont-ului întinsă pe jos şi luminată de o lampă atîrnată de plafon.

— Da, o văd, răspunse Roland, obişnuit să-şi urmărească generalul în toate salturile neaşteptate ale geniului său. Numai că e o hartă a Piemontului.

— Da, e o hartă a Piemont-ului.

— A ! atunci e vorba despre Italia ?

— Totdeauna e vorba despre Italia.

— Credeam că e vorba de Vendeea ?

— Pe planul al doilea.

— Ei, doamne ! nu cumva mă trimiteţi în Vendeea şi dumneavoastră plecaţi în Italia ?

— Nu, fii liniştit !

— Slavă Domnului ! De altfel, vă previn că, în asemenea caz, dezertez şi vin după dumneavoastră.

— Îţi dau voie. Dar să ne întoarcem la Mélas.

— Să-mi fie cu iertare, generale, e pentru întîia oară că vorbim despre el.

— Da, însă de multă vreme mă tot gîndesc la el. Ştii tu unde-l bat pe Mélas ?

— Ei, Doamne !

— Unde ?

— Unde aveţi să-l întîlniţi.

Bonaparte începu să rîdă.

— Nerodule ! exclamă el cu cea mai intimă familiaritate. Pe urmă, culcîndu-se pe hartă, îi spuse lui Roland :

— Vino aici.

Roland se culcă lîngă el.

— Ia vezi, începu iarăşi Bonaparte, uite unde-l bat.

— Aproape de Alexandria ?

— La două-trei leghe. În Alexandria îşi are hambarele, spitalele, artileria, rezervele. N-are să se îndepărteze de ea. Trebuie să dau o lovitură puternică. Numai astfel voi obţine pacea. Trec Alpii (arătă marea trecătoare Saint-Bernard), cad în spatele lui Mélas în clipa cînd se aşteaptă cel mai puţin şi îl bat măr.

— Cît despre asta, am toată încrederea în dumneavoastră.

— Dar, pricepi Roland, ca să mă duc liniştit, trebuie să plec fără măruntaie umflate,adică fără probleme cu Vendeea în urma mea.

— A ! asta-i socoteala ! Fără probleme cu Vendeea, şi mă trimiteţi în Vendeea ca să suprim problemele cu Vendeea.

— Tînărul acela mi-a spus despre Vendeea lucruri foarte grave. Vendeenii aceia sînt soldaţi tare viteji şi sînt conduşi de un om cu cap ; e vorba mai ales, de Georges Cadoudal... I-am oferit un regiment pe care nu-l va accepta.

— Dracu să-l ia ! Se vede că-i tare scîrbit.

— Dar există un lucru de care habar n-are.

— Cine ? Cadoudal ?

— Cadoudal. Abatele Bernier mi-a făcut nişte propuneri.

— Abatele Bernier ?

— Da.

— Dar cine e, mă rog, abatele Bernier ?

— E fiul unui ţăran din Anjou, care poate să aibă astăzi între treizeci şi trei, şi treizeci şi patru de ani, care era parohul bisericii Saint-Laud din Angers cînd cu insurecţia, care n-a primit să depună jurămîntul şi care a trecut de partea celor din Vendeea. De două sau trei ori Vendeea a fost pacificată. O dată sau de două ori s-a crezut că e la pămînt. Se înşelau : Vendeea era pacificată dar abatele Bernier nu

semnase pacea. Vendeea murise, dar abatele Bernier era viu. Într-o zi, Vendeea a fost ingrată cu el. Voia să fie numit agentul general al tuturor armatelor regaliste din interior. Stofflet avu înrîurire asupra deciziei şi îl numi pe contele Colbert de Maulevrier, fostul său stăpîn. La ceasurile două dis-de-dimineaţă, consiliul se despărţise şi abatele Bernier dispăruse. Ce-a făcut el în noaptea aceea, numai Dumnezeu şi cu dînsul ar putea-o spune, dar la ceasurile patru dimineaţa un detaşament republican înconjurase ferma în care dormea Stofflet, dezarmat şi fără apărare. La ceasurile patru şi jumătate, Stofflet era prins. După opt zile fu executat la Angers... A doua zi, d'Autichamp lua şefia comandamentului şi, în aceeaşi zi, ca nu cumva să cadă în acelaşi păcat ca Stofflet, îl numi agent general pe abatele Bernier... Înţelegi ?

— La perfecţie !

— Ei, află că abatele Bernier, agent general al puterilor beligerante, investit cu depline puteri de contele de Artois, abatele Bernier mi-a făcut propuneri.

— Dumneavoastră, lui Bonaparte, prim consul, catadicseşte el ?... Dar ştiţi că e foarte frumos din partea abatelui Bernier ? Şi primiţi cumva propunerile abatelui Bernier ?

— Da, Roland. Să-mi asigure pacea în Vendeea şi eu îi redeschid bisericile şi-i înapoiez preoţii.

— Şi dacă au să cînte *Domine, salvum fac regem ?* [1]

— Oricum, e mai bine aşa decît să nu cînte deloc. Domnul e atotputernic şi va hotărî. Ei, îţi convine misiunea, acum că ţi-am explicat-o ?

— De minune !

— Ei atunci, uite o scrisoare pentru generalul Hédouville. El are să discute cu abatele Bernier, ca general şef al armatei din vest, dar tu ai să asişti la toate conferinţele ; el nu va fi decît purtătorul meu de cuvînt, dar tu eşti gîndul meu. Acum, pleacă, du-te cît mai curînd cu putinţă. Cu cît te vei întoarce mai curînd, cu atît mai repede va fi bătut Mélas.

— Generale, nu vă cer decît răgazul să-i scriu mamei, atît.

— Unde trebuie să tragă ?

[1] Doamne, ţine-l sănătos pe rege. (lat.)

— La hotelul Ambasadorilor.

— Cînd crezi că sosește ?

— Sîntem în noaptea de 21 spre 22 ianuarie. Mama sosește în 23 seara, sau în 24 dimineața.

— Și trage la hotelul Ambasadorilor ?

— Da, generale.

— Îmi iau eu sarcina să fac totul.

— Cum adică, vă luați sarcina să faceți totul ?

— Bineînțeles ! Maică-ta nu poate sta la hotel.

— Dar unde voiți să stea ?

— La un prieten.

— Mama nu cunoaște pe nimeni la Paris.

— Îți cer iertare, domnule Roland. Îl cunoaște pe cetățeanul Bonaparte, prin consul, și pe cetățeanca Joséphine, soția lui.

— N-aveți cumva de gînd s-o găzduiți pe mama lui Luxembourg, generale. Vă previn că așa ceva ar stîrni-o grozav.

— Nu, dar am s-o găzduiesc în strada Victoriei.

— O, generale !

— Hai, hai ! am hotărît ! Du-te și vino cît mai repede cu putință.

Roland apucă mîna consulului ca să i-o sărute, dar Bonaparte, cuprinzîndu-l cu însuflețire și trăgîndu-l spre el, îi spuse :

— Îmbrățișează-mă, dragul meu Roland, și mult noroc.

După două ceasuri, Roland călătorea într-o trăsură de poștă pe drumul spre Orléans.

A doua zi, pe la ceasurile nouă dimineața, intra în Nantes, după treizeci și trei de ceasuri de călătorie.

— Sfîrșitul volumului I —

CUPRINS

Cuvînt către cititor 5
Prolog 29
I. Masă comună 47
II. Un proverb italian 58
III. Englezul 70
IV. Duelul 78
V. Roland 90
VI. Morgan 109
VII. Mînăstirea Seillon 120
VIII. La ce slujeau banii Directoratului . . . 125
IX. Romeo şi Julieta 131
X. Familia lui Roland 136
XI. Castelul Negrelor-Fîntîni 142
XII. Plăcerile provinciei 152
XIII. Mistreţul 162
XIV. O însărcinare de neîndeplinit 172
XV. Fire tare 181
XVI. Strigoiul 189
XVII. Percheziţie 196
XVIII. Judecata 203
XIX. Căsuţa din strada Victoriei 212
XX. Oaspeţii generalului Bonaparte 222
XXI. Bilanţul Directoratului 229
XXII. Un proiect de decret 242
XXIII. „Alea jacta est“ 249
XXIV. 18 Brumar 263
XXV. O comunicare importantă 271
XXVI. Balul Victimelor 286
XXVII. Pielea urşilor 297
XXVIII. În familie 304

Vol. I–II lei 27
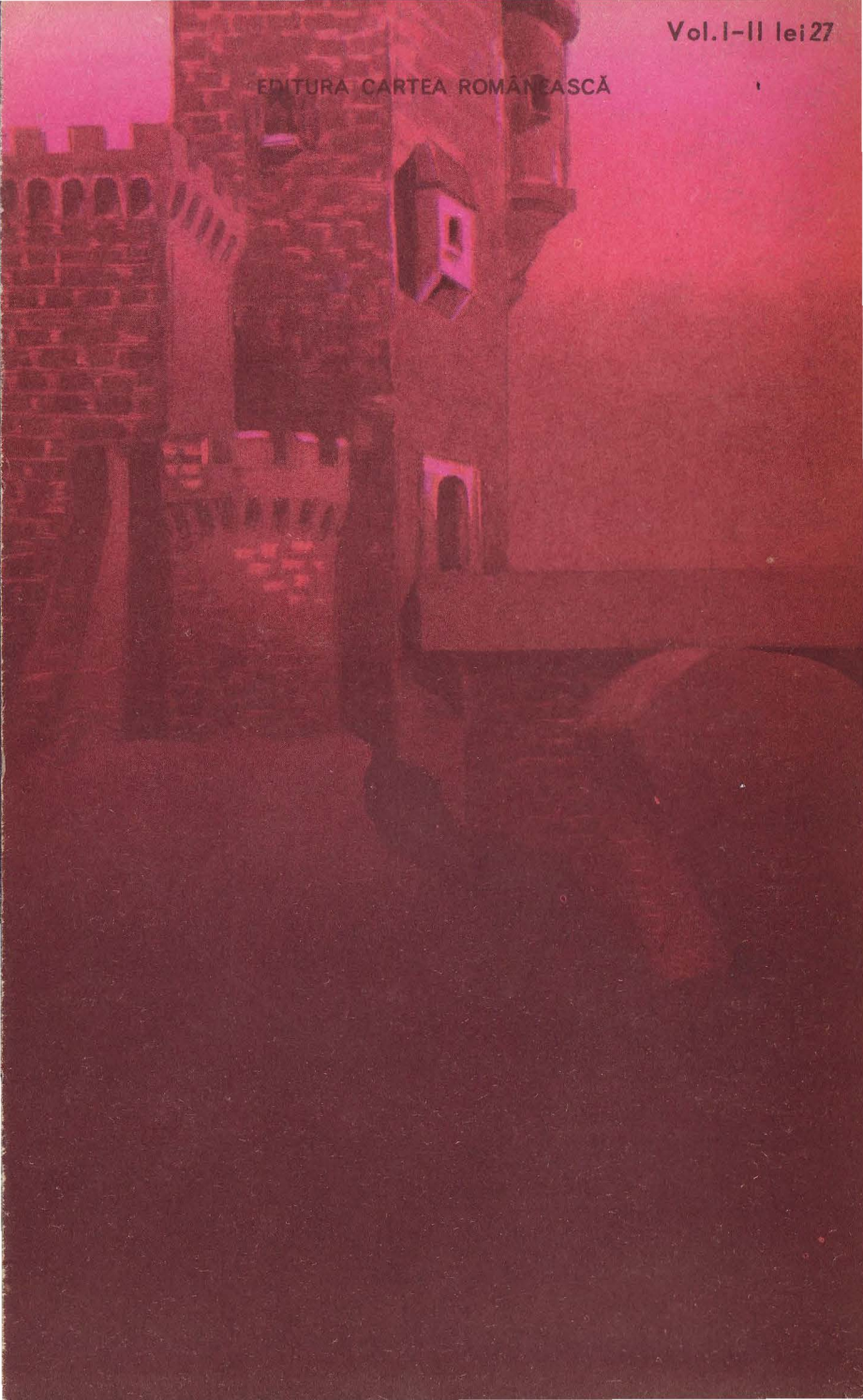
EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ